

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GENERALEN

Af samme Forfatter er tidligere udkommet

ELISE AHLEFELDT'S HISTORIE

1923

SKILDRINGER OG BILLEDER

1924

PRINS CARLS REJSE

1925

CHRISTIAN VI'S DATTER

1926

GENERALEN

I. BARNDOM OG UNGDOM

1927

GENERALEN

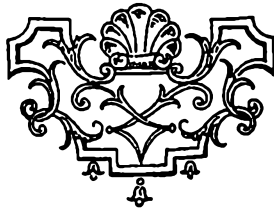
II. THEATERLEDEREN, FOREGANGSMANDEN, SOLDATEN

1928

F. AHLEFELDT LAURVIG

GENERALEN

III. PRIVATMANDEN

VILHELM TRYDES BOGHANDEL
KØBENHAVN - 1929

FORORD

DET er ikke lykkedes mig at føre General Ahlefeldts Historie tilende med dette tredie Bind, Stoffet er for mangfoldigt. Nærværende Bind omhandler Frederik Ahlefeldt som Privatmand og skulde navnlig kaste Lys over hans forskellige Interesser, desuden har jeg ønsket at give et Indblik i hans Familie, hans to mislykkede Ægteskaber og Forholdet til hans eneste Datter og til hans Søskende. De af mine Læsere, der kender den i 1923 fremkomne Livskildring af Generalens Datter, vil maaske synes, at jeg kunde have sparet mig paany at komme tilbage til hende. Jeg skal dertil bemærke, at man i en Bog om General Ahlefeldt ikke godt kan undgaa at berøre hans navnkundige Datter, desuden er der, siden bemeldte Bog blevskrevet, kommet forskelligt nyt til, der har Interesse for Elises Historie: Dr. Felix Wolff har udgivet en Samling Breve fra Immermanns Enke, disse Breve indledede paa en Maade den hidsige Polemik, der opstod i Anledning af Ludmilla Assings Bogs Fremkomst, og fremkaldte en hel Literatur for og imod Elise Ahlefeldt. Det, som for de literært interesserede Kredse i Tyskland længst har været en offentlig Hemmelighed, at Immermanns Enke var Forfatteren til det under Gustav zu Putlitz' Navn udgivne Værk »Karl

Immermann«, har nu faaet officiel Bekræftelse gennem de offentliggjorte Breve. Professor Louis Hammerich har bragt saare betydningsfulde Bidrag til Forstaaelsen af Elise Ahlefeldts Ungdom frem, gennem disse Meddelelser rammer han en forsvarlig Pæl gennem de i de senere Aar i Tyskland udsprede Historier om Christian den Ottende og Elise. Endelig har jeg af mine Gemmer fremdraget nogle Breve fra Elise, og disse Breve vilde jeg nødig overgive til Glemselen, det samme gælder et Brev fra Fru Solger, omhandlende Elises sidste Dage.

Det fjerde Bind vil komme til at omhandle Frederik Ahlefeldts store Virksomhed som Godsadministrator, desuden er det min Tanke at gaa nærmere ind paa hans Forhold til Kirke og Skole, skønt Fritænker var Generalen stærkt interesseret i kirkelige Spørgsmaal og ingenlunde kristendomsfjendsk. Det kommende Bind vil ogsaa indeholde et bedrøveligt Kapitel om Generalen og Laurvig. Generalen mente def samme om Laurvig som — sans comparaison — en af Ludvig den Femtendes Ministre om Canada, at naar nogen vilde give en Knappenaal i Bytte, skulde man tage imod den.

Mangelen paa fyldigere Henvisninger til trykte og utrykte Kilder, der fra forskellige Sider er blevet mig bebrejdet, skal jeg søge at raade Bod paa i det fjerde Bind. Dette afsluttende Bind vil ogsaa komme til at indeholde et Navne-register.

INDHOLD

	Side
Forord.....	V
Dagligt Liv	1
Musikken	58
Omgangen	79
Jagten	173
Theaterforetagender: Tranekær — Odense	201
Familien.....	250

DAGLIGT LIV

BLANDT Frederik Ahlefeldts mange Passioner var Repræsentation en af de stærkeste; Repræsentation og Selkabelighed var for ham ikke alene en Lidenskab, men en Videnskab. Det havde udviklet sig under det mangeaarige Samliv med Landgreven af Hessen. Frederik Ahlefeldt var nemlig ikke alene Landgrevens Ven, men ogsaa en Art Hofmarskal og i en ganske særlig Grad hans bestaltede Maître de plaisir. Frederik Ahlefeldt havde en lykkelig Evne til at forme Livet let og behageligt for sig selv og sine Omgivelser, han kunde holde Landgreven i Aande med allehaande Adspredelser, mest af æstetisk Art, han sørgede saaledes for Dilettantkomedier, en af Datidens største Glæder, og for at lade sine egne Skuespillere opføre dramatiske Forestillinger eller læse op baade paa Gottorp og Louisenlund, hvor der desuden saa godt som dagligt hørtes Sang og Musik. Frederik Ahlefeldt selv spillede Klaver som en virkelig Kunstner, som Sanger skal han have været endnu betydeligere end som Klaverspiller, og han gjorde sig naturligvis ikke kostbar, naar Landgreven opfordrede ham til at producere sig. Ogsaa Grevinde Ahlefeldt, der ligesom sin Kusine, den københavnske Theaterchefs Hustru, var

Komponist, spillede meget Klaver ved Prins Carls Hof, hun og hendes Mand skal have været godt sammenspillede firhændigt. Det vides ikke, at Frederik Ahlefeldt har spillet eller sunget offentligt ved Koncerter i Slesvig, derimod optraadte han baade i Odense og paa Langeland som Sanger.

Der kom mange fremragende Mænd og Kvinder til Slesvig By, hidlokkede af Musehoffet ved Slien og af Prins Carls Theaterdirektør og Ven. Disse Passanter fik meget let Adgang til Gottorp, naar de mødte med Introduktion fra København eller fra et af de mange Kulturcentre i det tyske Rige, for baade Landgreven og Frederik Ahlefeldt havde en Tilbøjelighed til det, som Tyskerne allerede dengang kaldte at »profitieren«, derfor feterede man de fremmede, af hvis Omgang og Samtale man kunde lære noget, eller af hvis Talenter der kunde drages Nytte ved selskabelige Sammenkomster, hvor der altid helst skulde være en eller anden aandfuld Underholdning.

Det var gennem hele Livet Frederik Ahlefeldts Ambition at forme sin Husførelse efter Landgrevens Mønster, det medførte blandt andet, at der ved hans Bord herskede megen Overdaadighed i Mad og Drikke. Datiden var i det hele taget stærkt consumerende ved festlige Lejligheder, til daglig levede man tarveligt. Ved et Middagsselskab skulde man spise alt det, man kunde orke, og man tog det meget højtideligt. Ved et i Svendborg stedfindende Middagsselskab, hvor baade Frederik Ahlefeldt og hans Fader var tilstede, tog man det saa højtideligt, at man vejede samtlige Deltagere før og efter Maaltidet, saaledes som det vil ses af nedenstaaende Fortegnelse.

I anledning af et Physisk experiment, om et Mænniske er Vægtigerer før eller efter Maaltid lode følgende sig veje den 7. augusti 1787 i Svenborg.

	Før Maaltid			Efter Maaltid		
S. T. Herr Greven af Ahlefeldt	8	18	14	pund	9	lisp. 2 pund
Ditto Junior	8	-	1	—	8	— 4 —
Major Maar	9	-	5	—	9	— 9 —
Ritm. Flindt	9	-	8	—	9	— 12 —
Insp. Groth	8	-	12	—	9	— 0 —
Joh. Bekker	10	-	0	—	10	— 4 —
Byefoged Uldahl	12	-	15	—	13	— 4 —
Frue Majorinde Flindt	6	-	6	—		
Major Flindt	10	-	2	—		
Frue Bekker	7	-	0	—		
Fr. Flindt	5	-	12	—		
Ficke	2	-	2	—		
Byeskriver Jantzen	6	-	13	—	7	— 0 — ¹

Ahlefeldt var ingenlunde selv tilbøjelig til Umaadeholdenhed overfor Bordets Glæder, tværtimod holdt han mest af tarvelig Kost, under dagligdags Forhold levede han tarveligt og foretrak ligesom Frederik den Sjette til Frokost at faa et Fad med yderst beskedent Smørrebrød ledsaget af tyndt Øl bragt ind i sit Arbejdsværelse, hvor han saa nød Maaltidet ved sit Skrivebord. Men saasart der var fremmede tilstede, skulde det være stort og flot, det hørte nu engang med til Stillingen, mente han. Ligesom der ved Frederik den Sjettes og hans Svigerfaders Tafler, vel at mærke naar der var tilsagt Gæster, altid serveredes mindst seksten Retter og mange forskellige Slags Vine, saa-

¹ Kommandør Bojesen har været saa venlig at forære mig dette Dokument.

ledes herskede den samme Skik ved Middagsselskaberne hos Frederik Ahlefeldt i Slesvig og paa Tranekær. Noget var det vel ogsaa blevet en Vane hos Frederik Ahlefeldt gennem de mange Aar, han havde marchalleret paa Gottorp: han plejede gerne at staa for Enden af Taflet og øse Suppen op af den mægtige Sølvterrin, der indeholdt Landgrevens Livret, den i Slesvig saa yndede Aalesuppe, ved den anden Bordende stod en Hofmand af lavere Grad og øste op af den mindre fine Ret, Kødsuppe. Der blev nemlig altid serveret to Slags Suppe, een kogt paa Okse- eller Hønskød og en saakaldet legeret Suppe, en tyk men dog flydende Masse, der var tilberedt af Fisk, Dyrekød eller Grønsager, særlig yndet var Gulerodssuppe. Gæsterne kunde vælge hvilken af de tvende Supper de foretrak, men de fik kun af den ene Slags. Foruden at øse Suppen op, havde Frederik Ahlefeldt endnu et andet Hverv ved Tafterne, nemlig at skære Stegen for, Landgreven holdt paa en gammel Formel, der hørte hjemme i Cassel, at »um vorschneiden zu können, muss man pro primo von Adel sein, pro secundo leichte Hände haben«. De to bedste Stykker af Stegen lagde Generalen paa to særlige Tallerkener, der af en Lakaj blev bragt Landgreven og hans Hustru. Frederik Ahlefeldt blev hele sit Liv i Vanen med at skære for og foretog det under Udfoldelse af forskellige Ceremonier, saasom en lydelig af mange Armbevægelser fulgt Slibning af Trancherkniven, samtidig henvendte han spøgefulde Bemærkninger til Gæsterne og fremsagde Landgrevens Formel for Trancherkunst.

Hos Landgreven lærte Frederik Ahlefeldt at sætte Pris paa en stræng Overholdelse af Formerne, for i saa Henseende tog man det meget nøje paa Gottorp. Til Middagstaflerne,

som afholdtes Klokken tolv, maatte alle møde i stiveste Gala, det var ret besværligt, da man altsaa maatte klæde sig om forinden, efter at man engang før havde gjort Toilette, nemlig om Morgenens, og Paaklædningen var mere omstændelig og tog mere Tid dengang end i vore Dage. Landgrevinden var dækket af alle sine mange Juveler og bar et Slæb, der strakte sig fra den ene Ende af Salen til den anden. Landgrevinden var meget stolt af at være kongelig dansk Prinsesse og ikke ganske fri for at føle sig noget højere paa Straa end sin Mand, der maatte nøjes med Prædiketet »Durchlauchtighed«, medens hans Gemalinde var kongelig Højhed. Landgrevinden holdt af at vise, at hun var af finere Extraktion end Ægtefællen: de Kuske, der kørte for hende, skulde være iført den kongelige, røde Liberi, det samme gjaldt de Lakajer, der vare til hendes egen Opvartning, medens Landgrevens Lakajer og Kuske efter Ordre fra Christiansborg skulde være klædt i blaat. Medens hun altid selv kørte med seks Heste for sin Vogn med Forridere og Løbere ved Siden af og foran Vognen, maatte hendes Mand nøjes med fire Heste, ingen Forridere og kun Løbere ved Vognens Sider. Til hvilken Yderlighed Forskellen blev drevet, kan ses deraf, at Landgrevindens Livkusk skulde have langt Fuldskæg, Landgrevens derimod være skægløs. Paa Hoffets Budget var derfor anført et forlorent Skæg, da Skæg som bekendt ikke vokser paa Kommando. Løberne have ikke været billige at holde, for de maatte løbe gennem Gadernes Snavs og Landevejenes Søle, iførte lyse Fløjlsdragter, udringede Laksko og lange, hvide Silkestrømper til de korte Benklæder.

Landgrevinden rakte aldrig Haanden til andre end til

sine Lige: naar hun skulde congediere audienssøgende havde hun derfor ingen anden Udvej end at træde et Skridt tilbage og samtidig bøje Hagen nedefter. Ogsaa paa andre Omraader havde Landgrevinden strænge Begreber om, hvad der sømmede sig for hende: hun satte aldrig sine Fødder paa Slesvigs Gader eller overhovedet paa den bare Jord, hun kørte kun; da Vejen fra Slottet til Theatret var saa kort, at det ikke kunde betale sig at spænde Vognen for for at køre hende derhen, maatte hun bæres i Portechaise, den samme Befordring benyttedes op og ned ad Slottets Trapper, der ikke vare fornemme nok til at betrædes af femte Frederiks Datter. Naar Prinsesse Louise bevægede sig fra et Værelse til et andet, maatte der altid følge en Hofmand eller Lakaj efter, for at de kongelige Hænder ikke skulde behøve at røre ved Dørklinkerne. Da hendes Datter Dronningen i Halvtredserne ældgammel afgik ved Døden, vidste Københavnerne at fortælle, at Kong Frederiks Enke aldrig havde betraadt Københavns Stenbro, hun havde bevaret de gottorpske Traditioner. Frederik Ahlefeldt, der gennem sit Venskab med Frederik den Sjette og sit nære Forhold til dennes nærmeste Ven Bülow, fik megen Indflydelse paa Tonen og Formerne ved Hoffet i København, søgte saa længe som muligt at fastholde Traditionen fra Gottorp. Skønt Dronning Marie var udgaet fra dette selvsamme Gottorperhof, hvor Landgrevinden havde indøvet hende kraftigt i den der brugelige Etikette, kunde hun dog senere, da hun var kommet bort fra Moderens Ægide, undertiden faa Lyst til at slappe Tøjlerne en Smule, skønt hun i Virkeligheden var langt ømmere om sin Værdighed end Frederik den Sjette, der var meget jævner og mere ligefrem end hun. Frederik Ahlefeldt havde

engang lagt Mærke til, at Dronningen efter et Taffel, medens hun gav Kur, rakte Haanden til nogle enkelte. For at vænne hende af med denne, som han syntes, højest upassende Maner, løftede han demonstrativt en Flig af Dronningens Slæb op til sine Læber og lod som om han ikke saa hendes fremrakte Haand.

Naar Frederik Ahlefeldt gennem hele sit Liv vedblev at lægge saa megen Vægt paa at føre et ligefrem fyrsteligt Hus i sine mange Hjem, havde det ogsaa en anden Grund end Vanen fra det gottorpske Hof. Han havde meget høje Forestillinger om sin egen Samfundsstilling og lagde megen Vægt paa den Omstændighed, at han var tysk-romersk Rigsgreve og som saadan ligestillet med de to til tre Hundrede tyske Suverainer. Mellem disse var der som bekendt ogsaa Grever. Ganske vist var det til det hellige romerske Rige hørende Grevskab Rixingen allerede afhændet af Frederik Ahlefeldts Bedstefader, der havde solgt det til sin Onkel Greven af Nassau, men Titlen var gaaet i Arv til Frederik Ahlefeldt, og han vedblev at føre Navnet Rixingen, saaledes som det vil kunne ses paa de af ham restaurerede langlandske Kirker. Som Følge heraf mente Frederik Ahlefeldt, at hans Datter var fornem nok til at ægte om det saa skulde være en Kejser eller Konge, og han fandt det ingenlunde stemmende med sine Pretentioner, at Datteren blev slet og ret Baronesse Lützow. Et Bevis paa, hvor højt Frederik Ahlefeldt selv takserede sin egen Stilling, giver følgende: efter et Besøg paa Tranekær i 1815 vilde Frederik den Sjette give Ahlefeldt Titlen »Hertug af Langeland«. Med mange Forsikringer om sin Taknemmelighed for dette Bevis paa kongelig Naade, udtalte Ahlefeldt, at han var helst fri for denne Titel. Kongen brummede lidt, ud-

stødte de ved slige Lejligheder obligate Lyde: »Høh, høh, høh« og sagde sluttelig: »Saa kan Du min Tro blive fri«.

Dette gottorpske Hof, der blev Forbilledet for Livet paa Tranekær og i Frederik Ahlefeldts mange andre Boliger i Kongeriget og i Hertugdømmerne, maa vi se lidt nærmere paa, da en Del af denne Bogs Helts daglige Liv forløb her. Der gik sjældent nogen Dag, hvor han ikke mindst en Gang var deroppe. Den ydre Ramme omkring dette Rococohof var vidt forskelligt fra, hvad man saa inden for Murene: Gottorp var en barsk, fæstningsagtig Bygning, omgivet af Volde og Grave. For at mildne Indtrykket havde Frederik Ahlefeldt planlagt et engelsk Haveanlæg; med det Formaal for Øje skulde Voldene sprænges og Gravene fyldes, Generalen havde udført Tegninger hertil, men de gik ad acta. Kasernebygninger, der laa tæt op og ned af Slottet og i Forbindelse med det høje Vadskehus spærrede Udsigten fra Herskabernes Stuer, skulde efter Generalens skrinlagte Planer rives ned. Hvad der ikke gjorde Slottets Omgivelser hyggeligere, var, at der foruden de omtalte Kaserne og Hofholdningens Vadskeri laa en Del Dependancer, der beboedes af Tyendet, baade det ugifte, og det gifte med Koner og Børn, desuden de vidtstrakte Hestestalde og Vognporte og en Theatercafé, der laa forholdsvis langt fra Theaterbygningen, og hvor de theaterbesøgende kunde indtage Forfriskninger i Mellemakterne. Ogsaa Hoftheatret laa klods op og ned af Slottet og mærkeligt nok ikke saaledes, som det er Tilfældet ved saa mange Residensslotte, forsynet med en Forbindelsesgang med Slottet. Theatret var saa grimt som vel muligt, ganske kaserneagtigt. Frederik Ahlefeldt beboede med sin Familie en Del af Theaterbygningen. Mellem Theatret og Volden lod Frederik Ahlefeldt

ET AF GENERALEN TEGNET UDKAST TIL EN OMBYGNING AF TRANEKÆR

med store Bekostninger indrette en Køkkenhave, der blev dannet ved Tilførsel af Muldjord, her plantede han en Del Kirsebær- og Blommetræer, mellem Træerne anbragte han Ribs- og Stikkelsbærbuske, under dem voksede forskellige Slags Kaal og andre Køkkenurter, der næppe har faaet megen Sol eller Lys i Skyggen af Træerne og den mægtige Bygning, men Frederik Ahlefeldt forstod sig paa Haveanlæg, hvad han senere i endnu højere Grad viste paa Langeland: Selv om Voldene skyggede, gav de ogsaa Læ for den barske Vestenvind, der omkring Slesvig giver Træerne den samme Form, som de have overalt paa Langeland. Det var nemlig belært af Erfaringerne fra Slesvig, at Frederik Ahlefeldt ved sine Plantninger ovre paa Langeland drog saa ivrig Omsorg for at skabe Læ mod Vestenvinden. Da han havde saa meget Held med sit Anlæg, henstillede han til Landgreven at skaffe ham en Frugthave ved Siden af sin egen. Landgrevens Frugthave blev anlagt paa længere Sigt og derfor beplantet med Æble- og Pæretræer, medens Ahlefeldts egen havde et mere interimistisk Præg, han var selvfølgelig klar over, at hans Slesvigerophold var midlertidigt.

Saaledes var den ret uhyggelige, udvendige Side af det hessiske Prinsepars Hjem. Indendørs førtes et Hof, der havde Ord for at være meget flot. Det maa ikke have været let at føre et flot Hof med Landgrevens Aarsindtægter, selv om der dengang var betydeligt mere Forslag i Pengene end i vore Dage. Landgrevens aarlige Indtægter beløb sig nemlig til 200.000 Daler, og heri var vel at mærke indbefattet Pengeværdien af hans forskellige indirekte Indkomster, Regaler og Agrémenter, saasom Fiske- ne fra Slien og Vildtet fra Vildtbanerne. Fra sit fædrene

Hjem modtog Prins Carl ikke en rød Øre; skønt baade hans Fader, den regerende Landgreve, og Broderen, Greven af Hanau, tjente mægtige Summer ved at sælge Tusinder af deres Undersaatter til England, der havde god Brug for tyske Soldater i den amerikanske Krig, blev der aldrig givet Tilskud til den paa Gottorp residerende Landgreve, man mente, at Kongen af Danmark maatte sørge for sin Svoger. De to nydelige Herrer i Cassel og Hanau holdt mest af at beholde Pengene selv; naar man mindede dem om de mægtige Indtægter fra deres Menneskehandel, lod de gerne et Ord falde om, at Rotschild havde puttet Broderparten i sin rummelige Lomme; Rotschild ordnede nemlig det smukke Foretagende. Men Landgreve Carl havde som alle Medlemmer af det Hessen-Kasselske Hus megen Sans for Pengenes Værdi, og han klarede sig med Lethed. Den Lejlighed, der var indrømmet Landgreven paa Gottorp, var ikke saa stor at den kostede meget at bebo, det var nemlig kun en mindre Del af Bygningen, han beboede, det øvrige benyttedes til Lokaler for Overretten for Hertugdømmerne, desuden hørte der mange Kontorer til Statholderens Administration, og hvad der ikke tog mindst Plads op, var den Suite af Gemakker, der var forbeholdt det danske Hof under dets hyppige Ophold i Slesvig. Efter at Landgrevens Datter var blevet gift med Kronprinsen, forbeholdtes der den unge Fyrstinde, der med megen Kærlighed hang ved sit Barndomshjem, en særlig Lejlighed. Hvad der foruden megen Selskabelighed kostede en Del, var den Mængde af Funktionærer og Tyende, der var knyttet til Stedet, noget Frederik Ahlefeldt efterlignede paa Tranekær, selv om han naturligvis ikke kunde hamle op med Gottorperhoffet, iøvrigt roste han sig af at have endnu

flere Ride- og Køreheste end Landgreven. Fra Gottorp havde Generalen de paa Tranekær indførte Institutioner »Taffeldækker« og »Mor«, derimod rummede Tranekær ikke et Køkkenpersonale paa 26 Mennesker og en Køkkenskriver. Paa det idylliske Louisenlund, Sommerresidensen, levede Landgreveparret noget jævner, og Landgrevinden tillod sig et og andet, som ikke blev anset for passende at foretage, naar man residerede i Statholderboligen, blandt andet spadserede hun mellem sine Roser paa Havens sandede Gange. Louisenlund var det Sted, hvor Familien følte sig mest hjemme, det gjaldt baade Forældre og Børn, Dronning Marie vedblev lige til sin Dødsdag med hele sin Sjæl at hænge ved dette Sted, og den lykkeligste Tid i hendes Liv efter Ægteskabets Indgaaelse var, da Krigsbegivenhederne senere medførte, at Kongeparret flyttede til Kiel, herfra rejste hun Gang paa Gang til det lille Sommer slot ved Sliens stille Strømme. Forkærligheden gik i Arv til Landgreveparrets Børn og Børnebørn. Sønnen, der arvede Faderens Stilling som Statholder i Hertugdømmerne, og som var ganske blottet for Forældrenes Smag for Repræsentation, levede sin meste Tid paa Louisenlund, og Datteren, Hertuginde af Glücksborg, meddelte sin Kærlighed til Stedet til Christian den Niende og sine andre Børn. Baade Frederik Ahlefeldt og hans Hustru omtalte senere hen i Livet Louisenlund med adskillig mere Sympathi end Gottorp, hvor Livet til Tider faldt Grevinde Charlotte lidt for uroligt og broget. Selv Landgreven, der ikke paalagde sig saa megen Tvang af Etikettehensyn som hans Gemalinde, følte sig tilpas paa Louisenlund, her kunde han ogsaa mere ugenert hengive sig til sine Interesser og Liebhaberier; helt og holdent synes han dog

ikke at have kunnet faa Ro over Jorden, siden han i Haven lod indrette sig en underjordisk Bolig. Naar Landgreven var paa Louisenlund, morede det ham at agere Læge. Generalen synes nærmest at have betragtet sit Herskabs Varetagelse af Lægegerningen som en Art Kvaksalveri, i alle Tilfælde tog han det ikke ganske alvorligt, maaske paa Grund af den Omstændighed, at han, der var Skeptiker overfor det religiøse, ikke syntes om Landgrevens Sammenblanding af Lægevirksomhed og Religiositet. Den almindelige Form for Lægevirksomheden bestod nemlig for Landgrevens Vedkommende hovedsagelig i Haandspaalæggelse, og Frederik Ahlefeldts Sans for Humor har sikkert rørt sig, naar han ledsagede sit Herskab i Louisenlunds Park og saa, at Mennesker, der vare afhængige af Landgreven, med en hyklerisk Mine nærmede sig den naive Statholder og med himmelvendte Øjne bad ham lægge sine Hænder paa deres Hoveder for at fordrive en eller anden Sygdom. Landgreven gik altid i Tøjet. Dette fik endda være, endnu besynderligere er det, at Landgreven selv troede paa sin Evne til at slukke Ildebrand ved Hjælp af højt udtalte religiøse Formler, han er næppe kommet paa den Tanke af sig selv, det har sikkert været entreprenante Mennesker, der har søgt at indynde sig hos ham ved at kalde ham til Hjælp ved Ildebrand, hvor man var saa fornuftig at vedblive med at sprøjte, medens Landgreven udtalte sine Formler — sluktes Branden, var det naturligvis takket være Landgrevens Indgriben og ikke Sprøjtens Fortjeneste.

Den største Pragt og Glans udfoldedes naturligvis til Ære for Kronprinsen, og inden vi forlægger Scenen fra Slesvig til Langeland, ville vi kortelig omtale Festerne i Anledning af Kronprinsens Formæling med Statholderens Datter, da Fre-

derik Ahlefeldt havde været en af Festarrangeurerne. Festen blev holdt ganske i Datidens Stil efter de bedste Mønstre, hvor Natur og Kunst gik op i en højere Enhed. Saadanne Fester interesserede blandt andre selvste Goethe og inspirerede ham til mangt et Digt og til Udfoldelsen af hans Arrangementstalent. Noget af det vigtigste var Anbringelse af Allegorier, Guirlander, Pyramider med Figurer paa Toppen, Transparenter med Navnetræk, Illumination og Fyrværkeri. At man var højt oppe i Retning af Begejstring under Formælingsfestlighederne i Slesvig, viste et Transparent paa et af Borgernes Huse. Husejeren kalder i Inskriptionen paa det Transparent Bruden »Schleswigs hohe Wonne, die Lust der Menschen und Engel«. Mindre kunde ikke gøre det. Festen varede i flere Dage, formede sig for største Delen som Festspil, Scenen var selve Slesvig By og dens Lysthaver og Omgivelser, og Beboerne vare Skuespillerne, der forlystede Brudeparret og dets Slægtninge med brogede Optog, Kor, Danse o. s. v. Med den for Datiden ejendommelige Blanding af Underdanighed og Familiaritet blev Brudeparret i de Allocutioner, hvormed hvert enkelt Optog sluttede, tiltalt slet og ret med Frederik og Marie, noget der tiltalte Landgrevens Sans for det patriarkalske. At samme Tiltaleform ogsaa blev brugt i Kongeriget, kan ses deraf, at da Kronprinseparret paa Vejen fra Slesvig til København kom til Korsør, blev det hyldet af en stedlig Sangforening, der mødte op med et Transparent, paa hvilket stod følgende :

»Her kommer vi Bøster
fra Sjællands Kyster
og synger en Arie
for Frederik og hans Marie.«

Med senere Tider for Øje har det sin Interesse at bemærke, at de unge Piger, der deltog i de skiftende Optog, var klædte i rødt og hvidt, medens Blomsterne, som de rystede ud over Brudeparret, ogsaa var dannebrogfarvede. En allegorisk Figur, der gik igen i de fleste af Optogene, var Danmarks Genius. De forskellige Haandværkerlaug hyldede Brudeparret, ikke gennem Repræsentanter med Ordførere i Spidsen, men in pleno, ogsaa Haandværkernes Koner og Døtre deltog, enkelte af Deputationerne havde Karakteren af Maskeoptog, noget vi kender fra Datidens Litteratur, særlig malerisk skal Fiskernes Optog have været. Her optraadte kun unge Mænd, alle iførte hvide Dragter med røde Skærf om Livet, over den ene Skulder laa et Net flot henkastet, i Haanden svingede Fiskerne en Aare. Da Fiskerne havde forlystet Herskaberne med en Dans, stillede de sig op i et Tableau og dannede i Luften ved Hjælp af Aarerne et F. M. Efter Tableauet fulgte en Sang, der efter samtlige Festsdeltageres Mening langt overfløj alle de andre til Lejligheden affattede Hyldestdigte. Sangen handler om Fiskerens daglige Arbejde, heri indflettes Hentydninger til Brudeparret:

›Wir fischen nun schon Jahre lang,
wir fischen mancherlei,
doch Friedrich tat den schönsten Fang,
es wiederhallt die Schlei.

Wir fischen nun schon Jahre lang,
wir fischen spät und früh,
doch Friedrich tat den schönsten Fang,
er fischte die Marie.

Midt imellem alle Optogene, der mødte frem i et af Byens Anlæg, opførtes paa en midlertidig Fjællebod en Pantomime, der handlede om Harlekins og Columbines Kærlighed, da Tæppet var faldet for Pantomimen, optraadte en Dyretæmmer med sine vilde Dyr, Dyrene vare Borgere fra Byen, der havde klædt sig ud som Løver og Tigre. Næppe var Dyrene forsvundne under høje Brøl, før et Tov blev kastet fra en høj Trætop til en anden, og Linedansere svævede hen over Tilskuernes Hoveder, og saaledes gik det i Timevis, medens Brudeparret med Familie, staaende ret op og ned, nød de vekslende Skuespil, Optog, Sange og Taler. Men det hørte dengang som nu til god Tone ved Hofferne at kunne staa op uden at blive træt eller i alt Fald uden at ladesigmærke med det. Det var ikke saa vanskeligt at bruge Gottorps Omgivelser som Sceneri, for efter Datidens Smag var Parken, hvor en Del af Festspillene opførtes, tilrettelagt ganske som med en Festopførelse for Øje, der var fuldt af Springvand, af de dengang saa yndede »Vandkyster«, Labyrinter dannede af høje Avnbøgehække, kølige Grotter uden om naturlige Kilder, antike græske Templer, Sandstensfigurer, indiske Pagoder, »Eremitager«, yndefulde Faarefolde med renvadskede, skinnende hvide Faar, forsynede med Halsbaand. Der var Orangerier, fra hvilke en sød Duft trængte ud til de spadserende, men det var noget man havde i saa mange andre Slotshaver dengang, hvad derimod ingen andre havde Magen til, var det saakaldte »Globushus«, der indeholdt en kæmpestor Jordkugle, omgivet af Sol, Maane og Stjerner, Globussen bevægede sig ved Hjælp af Vandkraft og gik regelmæssig sine 24 Timer i Døgnet uden nogensinde at standse, hvorfor Landgreven da ogsaa kaldte den »Perpetuum mobile«.

Da Festlighederne i Slesvig By var vel overstaaede, skulde man tro, at den landgrevelige Familie med Slægt og Gæster hengav sig til en højlig tiltrængt Hvile. Men nej, man begav sig sporenstregs til Louisenlund, hvor Bryllupsfestlighederne tog fornyet Fart. Det kunde ikke undre nogen, at Louisenlund blev draget med ind i Festlighederne, for alle vidste, at det var Landgrevens Yndlingsopholdssted, han havde selv bygget Huset, anlagten Park rundt omkring og opkaldt Stedet efter sin Gemalinde, her havde han indrettet alt efter sit eget Hoved og sin Bekvemmelighed. Festerne ved det lille Landslot havde en noget andet og mere æstetisk Karakter, mere beregnet paa den snævrere Kreds end paa den brede Hob. Slien spillede med ind i Festspillet, Slien, der foretog saa mange pittoreske Slyngninger ved det stille Louisenlund, det er da ogsaa en i hine Egne meget udbredt Tradition, at udlede Ordet Sliens Etymologi af Slyngninger, Byens Navn skulde saa ogsaa have samme Oprindelse. »Sli-Guden« sang og reciterede omgivet af lavere staaende Flodguder; paa den store Plæne foran Slottet traadte Pan frem i egen Person, omgivet af Dryader og Fauner. Her paa Louisenlund var det Landgreven, der betalte Gildet, medens det i Slesvig var Borgerne, der havde udredet Omkostningerne. At Landgreven flottede sig, kan man se deraf, at han ofrede ikke mindre end 18000 kulørte Lamper, der hængende rundt omkring paa Havens Træer lyste om Kap med Maanen og Stjernerne, medens Alfer og Genier kom lydløst frem fra Buskene og dansede rundt i Græsset — et stort Fyrværkeri, afbrændt paa den anden Side af Slien, afsluttede Festen. Man mente, at cirka 10000 Mennesker som Tilskuere eller Deltagere i Optog og Skuespil havde været med til Bryllupsfesten, i alle Tilfælde ses det af

FREDERIK DEN SJETTE

Frederik Ahlefeldts Notater, at der blev serveret Oksesteg og Rostockerøl til 10.000 Mennesker.

At den glædelige Begivenhed ogsaa maatte fejres paa Hoftheatret, siger sig selv, og skønt Frederik Ahlefeldt paa det Tidspunkt endnu ikke var Direktør, ses det dog af hans Theaterpapirer, at han har ledet Instuderingen af Festspillet. Det er en temmelig løs Sammenkæden af Sange, Kor og Deklamationer, der alle meget ligner hvad Thaarup skrev til officielle Lejligheder, der er smurt tykt paa, og Allegorierne er ikke altid lige velvalgte, det hele mangler noget Smag, hvad man vel kan sige om Bryllupsfesterne overhovedet, det smagløse ligger navnlig i Overdrivelserne, Festspillet ofrer til Tidens Smag for Idyllen og for Jean Jacques Rousseaus Naturevangelium: paa Scenen deklamerer Bønder i Dragter, som Bønder aldrig har baaret andre Steder end paa Theatret, i højtt travende Jamber om, hvor langt lykkeligere og bedre det er at dyrke Jorden og blive til et med Naturen, end at spærre sig inde i den snævre, lumre By, Bondens Liv er det eneste menneskeværdige, kun han lever overensstemmende med Naturen, han kender ikke til de Fornemmes conventionelle Løgne, Hykleri er ham fremmed, ligesaa Usædelighed, han er uskyldig som et nyfødt Lam, han praler aldrig og roser aldrig sig selv, han vil ikke bytte med nogen anden Stand i Verden. Bondens Dragt er sund og navnlig naturlig, de Fornemmes Snørliv og Fiskebensskørter kender Bonden kun paa Afstand. I saadanne Toner synges og deklameres der under hele Festspillet. At Landgreven og Frederik Ahlefeldt, der i Forening har sat Værket sammen, har haft en Del af deres Hjerte med i det nedskrevne, tør man vistnok forudsætte, da de begge i lige høj Grad vare Tilhængere af Bondeeman-

cipationen, men Deklamationen maa dog for et lydhørt Øre have klinget noget selvironisk i Slesvig, hvis Bønderne paa det Tidspunkt endnu vare underkastede Livegenskabet. Selve Iscenesættelsen synes at have været køn og mindre affecteret og bombastisk end Teksten, hele Spillet foregik paa en Kornmark under Høsten, og Høstfolkene afbryder skiftevis deres Arbejde, for at synge og deklamere ned til det Parket af uniformerede Herrer og silkeklædte Damer, hvis Lod og Levemaade Festspillet fordømmer saa skarpt; men det var langtfra noget nyt dengang og kunde ikke bringe noget Skaar i Festglæden, tværtimod, det var netop Vand paa Tilskuernes Mølle, og at det virkede lidt selvmodsigende, tænkte ingen paa, man lod sig i hvert Fald ikke genere deraf, og man hørte uden at blinke Bønderne synge og deklamere om, hvor langt lykkeligere deres Lod var end de fornemme Herrers. Af Commentarerne kan man nogenlunde slutte sig til Sceneriet, det siger, at Solen staar op i Horizonten, samtidig med at Fortæppet gaar i Vejret, og at den staar højt paa Himlen, da Spillet slutter, de poetiske eller reformvenlige Udgydelser ledsages af »passende« Foreteelser i Naturen, Hanen galer ved Solopgang, paa et bestemt Tidspunkt skal en Flok Fugle flyve hen over Scenen, en Bæk skal bruse særlig kraftigt i det Øjeblik en meget hastemt Deklamation culminerer, man skal i Baggrunden se Vildt forfulgt af en Jæger fra en nærliggende Herregaard. Da Jagt dengang var et Privilegium, maatte denne Scene indrettes saaledes. Som man ser, der stillede meget betydelige Krav til scenisk Teknik, Krav som vist var meget vanskelige at fyldestgøre, selv paa den mest tidssvarende Scene fra det Herrens Aar 1929, man har vel stølet paa, at Tilskuerne skulde tage deres

Fantasi med til Hjælp, og man var ikke saa bange for, at noget skulde virke parodisk. Ikke desto mindre koster det noget Hovedbrud at tænke sig Fugleflokken og det jagede Vildt, Solen har sikkert med Lethed danset i Horizonten og galoperet videre til Vejrs. Mindre vanskeligt er det sikkert faldet at fremstille Slutningsapothosen, den Slags gik som ingen Ting for Datidens Sceneteknikere: Kulisserne, der fremstiller grønne Træer, forsvinder og erstattes af rosenrøde Skyer, Bagtæppet med en blaa Himmel hejses op og giver Plads for et smilende arcadisk Landskab med Bjerge i Baggrunden og med Billedstøtter, mellem hvilke et blaat Vand slynger sig. Der er et Øjeblik Pause, hvorpaa et dorisk Tempel stiger op af Gulvet og fylder hele Scenens Bredde. Tempeldøre slaas op paa vid Gab, og ud heraf triner Danmarks Genius, der gaar helt ned til Suflørkassen og istemmer en Sang til Ære for Kronprinseparret, Sangen er allerede omdelt mellem Tilskuerne, saa den lyder baade fra Scene og Tilskuerplads. I Forspillet kaldes Kronprinsen stadig ›den ædle‹, til hans Brud knyttes lige saa hyppigt Adjectivet ›den hulde‹. Det Ord, der gaar oftest igen, er utvivlsomt ›Dyden‹, Ordet fandtes selvfølgelig ogsaa paa det med Allegorier og Atributter forsynede Kobber af Kronprinsessen, der lige var ankommet fra København og cirkulerede mellem Fstedeltagerne i Slesvig, under Billedet stod:

›Dit Smil er alle Dyders Tolk,
Lyksalig Printz, lyksaligt Folk!‹

Skønt det naturligvis var Landgreven yderst ubelejligt, at Frederik Ahlefeldt nedlagde sit Hverv som Direktør for

Theatret, der under hans Direktion ikke havde kostet den landgrevelige Kasse en rød Øre, skønt Generalen førte Theatrets udmærkede Kapelmester Phanty med sig, og skønt Theatrets dygtigste Skuespiller Tilly søgte andre Græsgange, da han ikke vilde forblive ved Theatret, naar Frederik Ahlefeldt ikke længere var Direktør, skiltes Landgreven og Frederik Ahlefeldt dog i bedste Forstaaelse: det blev da heller ikke nogen Adskillelse for Livet, men Venskabet mellem de to varede til begges med nogle Aars Mellemrum fulgte Død, og der gik næppe noget Aar, hvor ikke Ahlefeldt paa sine Farter til Hamborg lagde Vejen over Gottorp.

Landgreven maatte nu selv overtage det af Frederik Ahlefeldt med saa megen Glans gennem en Aarrække ledede Theater. Som lønnet Direktør ansattes efter Frederik Ahlefeldts Raad en ældre Mand, Etatsraad Scheffer, der havde bistaaet Generalen i hans Hverv som Hofmarchal, og som var meget musikalsk, men uden nogen som helst Forudsætning for at lede et Theater, og Tilbagegangen begyndte straks og fortsattes hurtig. Da det snart viste sig, at Scheffer ikke kunde gøre Fyldest som Direktør, ansattes en af de bedste Skuespillere fra Frederik Ahlefeldts Tid, Dörr, som kunstnerisk Leder. Dörr gjorde sig de hæderligste Anstrængelser, men Stillingen var uholdbar, da Landgreven selv vilde bestemme, hvilke Stykker der skulde spilles, og i det hele taget blande sig i alt, saa den nye Direktør var bundet paa Hænder og Fødder. Man kan dømme om Tilbagegangen ved at læse Recensionerne i Bladene i de Byer, hvor Truppen udenfor Saisonerne gav Gæsteforestillinger: medens i Frederik Ahlefeldts Tid de slesvigske Skue-

spillere altid var meget velkomne i Hertugdømmernes Byer og i den lokale Presse berømmedes for deres gode Præstationer, havde Piben faaet en ganske anden Lyd, det var saa galt, at Publikum under en Forestilling i Kiel, hvor Schillers »Marie Stuart« blev opført, forlangte, at Forestillingen skulde afbrydes, og krævede sine Penge tilbage ved Kassen. Men paa det Tidspunkt, nogle faa Aar efter, at Frederik Ahlefeldt havde nedlagt Sceptret, var der heller ikke en eneste Kunstner tilbage fra den gode Tid. Den kunstneriske Tilbagegang paa Theatret ærgrede Landgreven, saa han lidt efter lidt tabte Interessen for Virksomheden, hvilket naturligvis atter virkede skadeligt. Landgreven kom sjældnere og sjældnere i Theatret, medens han i Frederik Ahlefeldts Tid næsten havde været der hver Aften og demonstrativt vist sin store Interesse, blandt andet ved at lade Schroeder, naar denne kom paa en Svipetur fra Hamborg for at besøge Frederik Ahlefeldt, sidde ved Siden af sig i Hoflogen. Den Gang kom Landgreven hyppigt til Prøverne og fulgte godt med, gav endog til Tider sit Besyv med, han tog selv Initiativet, da der var Tale om at laane Schroeder nogle særlig vellykkede Dekorationer. Dengang var Landgreven saa fuld af Iver for sit Theater, at det til Tider kunde forekomme Folk at være lidt for meget af det gode. Dette gælder særlig en Gang, da der paa Theatret blev opført en Opera, hvori der forefaldt en Duel, fremkaldt af Skinsyge. Under Kampen kom den ene af de kæmpende til at jage sin Kaaarde lige gennem Kroppen paa sin Modstander, der straks opgav Aanden. Det blev i Mellemakten henstillet til Landgreven at afbryde Forestillingen som Tegn paa Sorg, men det vilde Landgreven ikke vide noget af, da han vidste, at der var en anden Sanger,

der kunde Partiet udenad og var istand til at indtræde som Dublant. Hvad der virkede særlig pinligt paa Landgreven, var, at Disciplinen, der blev saa godt haandhævet af Ahlefeldt, ganske ophørte; det gav sig et flagrant Udslag under en Operaforestilling, hvor en Sanger skulde synge en Linie, der lød saaledes: »O! hun er en Gudinde!« »Gudinden« var uden for Scenen vedkommende Sangers Ægtefælle, og de to levede sammen som Hund og Kat, i den Anledning lavede Sangeren Strofen om og sang: »O! hun er min Kone!« Ordspillet »Göttin« og »Gattin« er uoversætteligt. Efter at Landgreven to Gange havde givet Sangeren en Irettesættelse gennem Direktøren, gentog Sangeren sin Vittighed for tredie Gang, men saa blev det dog Landgreven for galt, han rejste sig demonstrativt fra sin Loge og tog hjem. Efter denne Begivenhed, der forekom Landgreven at være af langt større Rækkevidde end den omtalte Duel med den dødelige Udgang, blev Landgreven saa irriteret, at han i nogen Tid ikke satte sin Fod i Theatret. Da Theatret i 1807 ophævedes, troede Folk i Slesvig, at det skyldtes Intermezzoet med »Gudinden-Konen«, hvad der imidlertid ikke var Grunden, Landgrevens Pengepung slog ikke længere til. Han anmodede Frederik Ahlefeldt om at overtage Direktionen paany, men Anmodningen blev afslaaet. Grunden til, at Landgreven maatte lukke Theatret, var nærmest de meget forøgede Udgifter til hans Hofholdning, fremkaldte af den Omstændighed, at flere af de af Napoleon fordrevne tyske Fyrstefamilier havde søgt Tilflugt i Slesvig og nu tærede stærkt paa Landgrevens Kasse. Først og fremmest var der Landgrevens ældre Broder Kurfyrst Wilhelm af Cassel, der foreløbig ikke havde andet at leve af, end hvad Broderen vilde unde ham, og-

saa Kejser Pauls Datter, Arveprinsessen af Sachsen-Weimar, og adskillige andre havde søgt Tilflugt ved Gottorperhoffet. Da roligere Tider indtraadte, blev der igen spillet Komædie paa Hoftheatret, men af omrejsende Selskaber, og Theatret fik aldrig mere nogen Betydning, i Fyrreerne blev Bygningen nedrevet.

Der var noget, Frederik Ahlefeldt optog efter Landgreven, Vanen til straks at købe hvad han efter en pludselig Indskydelse fik Lyst til, skønt han, som vi ved, paa Foranledning af Faderen, var blevet umyndiggjort, men det hindrede ham ikke paa nogen Maade i at foretage store og kostbare Indkøb, og de handlende, der som Følge af Umyndiggørelsen var udsatte for ikke at faa deres Penge, syntes ikke at gøre nogen Vanskeligheder. Indkøbene bestod mest i Genstande, der kunde smykke Generalens kønne Hjem, en særlig Passion havde han for at købe Glas og Porcelain, med Hensyn til det sidste var han en fin Kender, ogsaa her fulgte han i Landgrevens Fodspor, der var paa Gottorp og Louisenlund en meget værdifuld Samling Porcelain. Alle Indkøbene blev foretagne i Hamborg, og naar Frederik Ahlefeldt ikke kunde besørge det personlig, ordnedes Sagen af den ham nærstaaende hamborgske Storkøbmand og Bankier Jacob von Axen, der var kendt viden om i Hertugdømmerne. Axen var Mellemand, naar det gjaldt om at erhverve noget, Generalen havde Lyst til, og han forstod at ordne Købet, naar de handlende, der vidste, at Ahlefeldt var en daarlig Betaler, ikke vilde ud med Varerne. Axen forstod ogsaa at skaffe Tingene paa billigere Betingelser og at sørge for, at Transportomkostningerne, der dengang spillede en betydeligere Rolle end nu, blev saa smaa som muligt; som det synes, skete dette sidste per fas aut nefas, idet Axen i

Forstaaelse med Frederik Ahlefeldt søgte at narre Accisebetjentene. Den foretagsomme Mellemand synes dog ikke altid at have lagt Vind paa at spare, han skriver saaledes i et af sine Breve, at da der var Plads tilovers i en Kasse med noget bestilt Porcelain, havde han købt nogle flere ikke bestilte Genstande, for at Kassen kunde blive fuld. Axen hjalp Frederik Ahlefeldt paa mange Maader, han hjalp ham overfor Kreditorer, laante ham Penge, var hans Mellemand i mange delikate Sager, selv med Faderen forhandlede han paa Frederik Ahlefeldts Vegne. Ahlefeldts Venner, blandt andre Juel, Taasinge, er med i Axens Affairer, og man synes at være ganske uden Bekymring for, hvorledes Pengene engang i Tiden ville komme ind igen: Frederik Ahlefeldt skulde arve alle Herlighederne, og hans Fader kunde ikke leve evigt, hvad han da ogsaa langt fra gjorde, han døde som 59-aarig. Der foreligger en Del Breve fra Axen til Frederik Ahlefeldt, Brevene have Interesse, da de giver et Indblik i Frederik Ahlefeldts daglige Liv i Slesvig, man faar heraf at vide om hans stadige Pengesorger og de deraf flydende Vanskeligheder; nogen helt bekvem Korrespondent synes han ikke at have været, da han er meget unøjagtig med at svare. Frederik Ahlefeldts Omhu for sin ydre Persons Pleje kommer frem i Brevene, Axen skal saaledes skaffe ham Tandpulver fra Hamborg. Familiens sorte Faar, den yngste Broder, som Faderen med svare Ængstelser sendte til Slesvig, for at betro ham til den letsindige ældste Broders Vare-tægt, figurerer ogsaa i Brevene, man erfarer, at han gør mange Dumheder, og at han en Tid lang nærmest er boykottet.

Højvelbaarne, Højstærede Hr. Greve!

Da jeg oversendte Tegninger af Tallerknerne af Berliner-Porcellænet tog jeg mig den Frihed at anmode Dem om, naar de meddelte mig Deres Bestemmelse, at sende Tegningerne tilbage til mig med første Post, da jeg har Lejlighed til derefter at sælge 2 *servicer*.

Da jeg nu ikke længere kan undvære Tegningerne, maa jeg herved gentage min Anmodning og indstændig bede Dem med omgaaende Post at meddele mig Deres Bestemmelse og sende Tegningerne tilbage.

Med største Hengivenhed og Højagtelse forbliver jeg

Deres Højvelbaarenheds hengivne

(sign.): JACOB VON AXEN.

Hamborg, d. 13. November 1787.

Højvelbaarne, Højtærede Hr. Greve!

Da jeg endnu en Gang ikke ser mig bæret med Svar paa min forrige Skrivelse, ser jeg mig nødsaget til herved gentagende at anmode om Deres Højvelbaarenheds Bestemmelse angaaende Taffelservicet og om Tilbagesendelsen af Tegningerne, idet dette er mig meget magtpaaliggende.

Jeg beder Dem vise mig den Velvillie at svare mig med første Post og har den Ære med største Hengivenhed at forblive

Deres Højvelbaarenheds

ærbødigste

(sign.): JACOB VON AXEN.

Hamborg, d. 11. December 1787.

Højvelbaarne Hr. Greve

Højtagtede Herre og Ven!

De Glas og Karaffer, som er komne til Hr. v. Krogh, vil jeg i næste Uge erstatte med andre og sende disse til Eckernförde og derpaa give Meddelelse om, hvor Kassen skal afhentes.

Jeg finder, at jeg er mit stedsevarende Venskab og min høje Agtelse for Dem skyldig at berette, hvorledes det her i Øjeblikket stormer ganske usædvanlig løs paa Deres og Deres Broders Ære, Kredit og gode Navn.

Da jeg for nylig havde Æren af Deres Broders Besøg ved mit Bord, talte vi sammen om dette Anliggende, og han udtalte sin Beredvillighed til at foretage alt, hvad der kunde ske til Deres Bedste for at bringe Dem ud af denne saa fortrædelige Stilling. Jeg tror imidlertid ikke at kunne føre Deres Broders Tilbud til Nytte for Dem, eftersom han efter min Mening ikke endnu er *majorenn*. For rigtig at skildre Dem Deres nuværende Stilling, maa jeg meddele, at for det første *Advokat Adler* i Altona har haft det Hverv fra København at *accordere* med Kreditorerne, men han har intet kunnet udrette. Herefter har en herværende *Translatør* og *Notar Haldt* faaet det samme Hverv; denne blev færdig med en eller to smaa Poster, og alle de andre vil ikke miste en Skilling, saa at heller ikke den nævnte Haldt vil have mere dermed at gøre.

Sagen staar altsaa stille. Deres Hr. Fader vil ikke betale mere end 60 %, d. v. s. i *Banco-Noter* og uden Renter, og Kreditorerne vil alle betales fuldtud og intet tabe; de er fulde af *capricer* og enhver tænker kun paa sit eget.

Efter mit Skøn er Summen overhovedet i Betragtning

af Deres fremtidige Lykkens Gaver en *Misere*.¹ Det kommer kun an paa, at der er en Mellemand, og at De selv holder Dem udenfor dette ubehagelige Anliggende. Hvis De vil dette sidste, saa vil *jeg* være Mellemanden, men De maa da punktligt følge min Forskrift. Deres Hr. Fader hverken kan eller vil ophæve Deres *immajorennitet*, forinden Sagen er bragt i Orden med Kreditorerne, da De ellers vil faa dem alle paa én Gang paa Halsen. Kreditorerne vil ikke give efter, og De vil endnu i flere Aar staa i samme Stilling som idag, og dog lader denne Sag sig bringe ud af Verden med en Ubetydelighed. Naar De vil følge mit Raad, skulde der gaas frem paa følgende Maade :

De skulde med første Post skrive til Just. R. *Uldahl*,² at Deres Broder har meddelt Dem, at Deres og Deres Hr. Broders Ære og gode Navn i høj Grad lider ved alle de *accord*-Sager, der kommer frem fra forskellige Folk, og særlig at Deres Hr. Broder undser sig for at vise sig offentlig, og at han har meddelt Dem, at han ønsker, at det Hverv at *accordere* med Deres Kreditorer lægges i Hænderne paa en diskret og reel Mand. Han troede, at endskønt Hr. *Jacob von Axen* var blandt Kreditorerne, vilde *Accorden* dog, hvis Hvervet blev ham betroet, blive bragt i Orden, idet Hr. Jacob von Axen havde de stærkeste *connexioner* og var meget afholdt i Holsten, Hamborg og Lybæk. Derefter skulde De anmode Hr. Justits. R. *Uldahl* indstændigst om, snarest muligt at sende Hr. v. A. Listen over de stadig uberigtigede Kreditorer sammen med en Fuldmagt og til-

¹ Ubetydelighed. ² *Uldahl*, der paa det daværende Tidspunkt var Generalfiskal og Viceborgmester i København, er nærmere omtalt i første Bind S. 209 ff.

bagekalde den de andre Commissionærer givne Bemyndigelse.

Men, kære Hr. Greve, lad Dem ikke overfor Uldahl eller nogen anden i fjerneste Maade mærke med, at dette kommer fra mig; thi i saa Fald er alt forbi. Naar nu Uldahl har sendt mig dette og meddelt mig Fuldmagt, vil jeg nok komme ud af det med ham.

Dernæst vilde min Plan gaa ud paa følgende:

Jeg opkøber Deres Kreditorers Krav — tager fra København, hvad man der vil give — og for det Beløb, som De derefter kommer til at skylde mig, giver *Kammerherre Juel* mig sin Obligation, hvilken, hvad saavel Kapital som Renter angaar, først forfalder til Betaling ét Aar efter Deres Hr. Faders Død.

Dette vil Kammerherre Juel gerne gøre, da han nøje kender Deres fremtidige »Lykkens Goder«, og da Obligationen for ikke at bringe ham i nogen Risiko, kun skal lyde paa og kun være gyldig for det Tilfælde, at De overlever Deres Hr. Fader.

For at nu ikke *jeg* skal løbe nogen Risiko ved, at De afgaar ved Døden før Deres Hr. Fader, vil jeg forsikre den Sum, jeg faar tilgode, paa Deres Liv i England, og for de *Assecuranz*-Præmier, som i den Anledning bliver at udrede, stiller De mig en Kautionist, enten Deres Hr. Broder eller en anden. Overlever De saa Deres Hr. Fader, betaler De denne ikke store Sum til Kammerherre Juel, og denne betaler den videre til mig, og dør De før Deres Hr. Fader, saa er Kammerherre Juel's Obligation dermed *eo ipso* afgjort, og jeg bliver betalt fra England.

Hvis nu min Plan synes Dem antagelig, saa opsæt ikke at skrive det omtalte til Uldahl, og i hvert Fald ogsaa til

Deres Hr. Fader med en indtrængende Bøn om at tage Hensyn til Deres Broders Ære, for at jeg endelig kan faa Bemyndigelsen.

Jeg imødeser Deres Svar med omgaaende Post og anmoder Dem tillige om at meddele mig, om De i sin Tid tog Tand- og Sæbe-Pulveret med Dem eller om det var med i Kassen, — om jeg nemlig skal sende en Gang til eller ikke.

I sandt Venskab og Ærbødighed er jeg Deres Højvelbaarenheds

hengivne Ven og Tjener
(sign.): JACOB VON AXEN.

Hamborg, d. 27. Februar 1789.

2 Advokater fra Lybæk er nu her angaaende Deres Sag og har meldt sig hos mig. Alt kommer an paa Deres Brev til Uldahl. Affat derfor dette snarest efter modent Overlæg og bedende, i det hele nøje efter min Instruktion. Naar jeg saa senere faar en Ordning, saa vil De og Deres Broder atter være hjulpet til fuld ›Credit‹.

*Højvelbaarne Hr. Greve
Højtagtede Herre og Ven!*

Det har været mig kært at erfare, at Deres Højvelbaarenhed har sendt min Skrivelse med den bevidste *proposition* til Kammerherre *Juel*, jeg ønsker nu kun snarest at erfare, om man kan *entrere* paa denne Plan eller ikke for — i sidstnævnte Fald — at kunne *emploiere* de dertil bestemte Summer paa anden Maade.

Kassen med Glasvarer m. v. befinder sig nu i Eckernförde, hvor De bedes at lade den afhente. Den, der afhenter den, maa erkyn­dige sig hos Litzenbroder¹ Wendt og erlægge 3 Rigsdaler i Fragt til denne.

Med al Ærbødighed er jeg stedse

Deres Højvelbaarenheds

hengivne

(sign.): JACOB VON AXEN.

Hamborg, den 20. Marts 1789.

Fortegnelse over Kassens Indhold:

- 6 Glas Savon de Saxe.
- 5 Glas Poudre pour les Dents Royal.
- 1 mille engelske Søm.
- 1 engelsk Lygte med Beslag.
- 24 store afsprængte og slebne Vinglas.
- 18 do. do. do. Dessertglas.
- 12 do. do. do. Karaffer.

*Højvelbaarne Hr. Greve
meget skattede Herre og Ven!*

Efter Løfte sender jeg herved indlagt 2 Tegninger af mine engelske *paille-Taffel-servicer* med malet Rand og Listen over et saadant *service's* Bestanddele og desuden de Priser, som Hr. v. Ahlefeldt-Lindau ogsaa har givet. En tredie *dessein* med Naturblomster og brun Rand i Dresdener Porcellæn er jeg saa fri at vedføje.

¹ Gammeldags Benævnelse paa en under Postvæsenet hørende Drager eller Karl. »Litzen« refererer sig til de Lidser (Snore), som de paagældende skulde være forsynede med og som benyttedes til at bære Pakker og andet med. Udtrykket Litzenbroder — Litzenbruder — anvendtes baade i Danmark og Tyskland indtil Midten af forrige Aarhundrede.

Forskellen i Pris er ganske vist meget stor, men det er kun et første Udlæg, og det turde være fordelagtigst for Dem, kære Hr. Greve, da det vil kunne gøre Tjeneste for hele Livet, og skulde noget gaa itu, hvilket dog sjældent forekommer, kan ethvert Stykke faas igen, hvorimod der hvert Aar sker Brud paa engelsk Fajance, og denne Fajance er vanskelig at faa suppleret, hvorhos de til Malingen benyttede Farver undertiden stikker af mod hverandre.

Hvis De, kære Hr. Greve, vilde følge mit virkelig gode Raad, saa valgte De Dresdener Porcellæns-*servicet*, og senere vilde De vide mig Tak derfor. Det koster i Øjeblikket i Fabrikken 600 Rthl. Louisdor à 5 Rthl., hvilket udgør 520 Rthl. *courant*, men jeg kan faa det for 500 Rthl. crt.¹

Med forrige Post har jeg fremdeles allerede meddelt Deres Broder, at jeg fuldtud har betalt saavel Deres som Deres Broders Regning og Veksel hos d'Hrr. *Sylingk & Moll*, og dermed gjort den første Begyndelse i den Sag, jeg har paataget mig.

Idag har jeg den Fornøjelse at meddele, at jeg allerede har gjort yderligere Fremskridt.

Mine Brødre — her og i Lybæk — har jeg nu fuldt ud-betalt med Cession af Kapitalen og Renter.

Jøden *Oppenheimer* har til en herværende dansk Handelsmand cederet sin Obligation paa 1840 Rthl. med vedhængende Renter fra 2. September 1785 til 2. September 1789, d. v. s. 4 Aar — 294.20. Denne Indehaver vil først have fuld Betaling, derefter føre Forhandlinger i København og give mig tilbage, hvad der kommer ud af disse.

For mig er dette det samme og jeg har intet derimod,

¹ D, v, s.: fem Reichsthaler Louisdor er = 1 Louisdor. Louisdorthalerens Kurs var lidt lavere end Courant-Thaleren paa Brevets Tid: $\frac{5}{8} = \frac{1}{2}$.

da Manden er god nok for det, der skal betales fra København. Denne Post, hvortil jeg allerede har Pengene staaende, tænkte jeg mig nu at betale i Slutningen af denne Uge og snart at fortsætte med de øvrige, for at maaske, naar De, kære Greve, kommer til Danmark, alle herværende Kreditorer har taget deres der anmeldte Fordringer tilbage. Herved vil De, særlig naar De er personlig tilstede, langt lettere være istand til at udføre Deres Plan om Ophævelsen af det Bevidste.

Deres Bestemmelse med Hensyn til *servicet* saavel som om, at jeg kun skal betale den Oppenheim'ske Obligation, imødeser jeg gerne med omgaaende Post.

Med al Hengivenhed og Venskab er jeg bestandig

Deres hengivne Ven og Tjener
(sign.); JACOB VON AXEN.

Hamborg, d 29. September 1789.

P. S. Jeg beder tillige om en Meddelelse om, hvorlænge De endnu vil opholde Dem i Slesvig, eller hvor ellers mine Breve fremtidig kan træffe Dem. Jeg maa imidlertid anmode om, at der hver Gang svares straks, da vi ellers spilder for megen Tid.

Mange Hilsener til Deres Hr. Broder.

Højvelbaarne Hr. Greve

Højtskattede Herre og Ven!

Jeg tillader mig herved at meddele Dem, at de to Kasser med Porcellæn og gult Service staar hos Detlef Jacob i Gottorp; jeg anmoder nu om at lade samme afhente saa snart som muligt og af en paalidelig Fragtmand og Folk.

MARIE SOPHIE FREDERIKKE

Deres Vogn maa køre frem og tilbage over Vindeby,¹ og ikke komme gennem Eckernförde.

Kasserne er begge i Matter, den ene mærket A, den anden C S, og Matterne og Halmen maa skæres af og efterlades i Gottorp. Hvis nogen paa Vejen beegner Fragtmanden med det Spørgsmaal, hvor han kommer fra, saa maa han svare, at han kommer fra et eller andet af Deres Venners Godser.

Toilettet og Uhrene skal følge i samme Indpakning i Slutningen af Ugen, og jeg skal sende nærmere Melding derom. Vil De nu have den Godhed at sørge for, at disse Kasser kommer bort fra Gottorp. Naar Deres Fragtmand kunde komme til Gottorp om Eftermiddagen og køre om Natten i det gode Vejr og med det gode Føre og han saa heller ikke kørte ind i Slesvig fra Rostrup-Siden, vilde det absolut være det sikreste.

Nu maa jeg, kære Hr. Greve, med Hensyn til den *Oppenheim'ske* Post svare Dem paa Deres Brev, at de befinder Dem paa Vildspor.

Det er allerede længe siden, at De har været Jøden *Oppenheim* noget skyldig, men denne har cederet og overdraget sin Fordring til d'Hrr. *Hölcke & Wass*. Naar De nu tidligere til Deres Skade har foretaget det Skridt at forskrive Dem for 1800 Thl., medens De kun har modtaget 1000, saa bryder Indehaveren af den af Dem udstedte Obligation, der er gyldig, saafremt De ikke fragaar Deres Underskrift, sig intet herom.

Hvis vi nu vilde gøre d'Hrr. H. & W. bekendt hermed,

¹ Lille By sydvest for Eckernförde ved det saakaldte Vindeby Nor, en Arm af Eckernförde Fjord. Vindeby var den Gang velegnet for Folk, der vilde drive Smugleri, nu er Byen en Slags Forstad til Eckernförde.

saa vilde, uden at der derved udrettedes noget, denne fatale Sag blive endnu mere bekendt, geraade Dem til endnu større Skade, og nu, da vi har til Hensigt gennem Betaling af Deres Kreditorer atter at bringe Deres Kredit og gode Navn paa Fode, bevirke det stik modsatte, kuldkaste alt, hvad der hidindtil er udrettet, samt endelig bringe Forstyrrelse i det, hvorpaa der endnu skal arbejdes, og forhindre en Afslutning. Følg derfor mit Raad og giv mig *Ordre* til at afgøre denne hæslige Sag; jeg skal da se, om jeg ikke for Dem kan opnaa noget Afslag i Renterne, og lad os saa alle bevare dyb Tavshed om denne Sag.

Jeg vilde gerne have Deres Svar med omgaaende Post, da jeg i Slutningen af Ugen rejser til Lybæk, og gerne forinden vilde have flere Ting bragt i Orden.

Jeg anbefaler mig fremdeles til Deres Venskab og Bevaagenhed og forbliver stedse

Deres hengivne
(sign.): VON AXEN.

Hamborg, d. 10. November 1789.

Fra *Sylingk* har jeg faaet en Pakke, som jeg skal lade følge med Deres. Da jeg allerede havde forsegleet dette Brev, blev det mig meddelt, at den anden Kasse var mærket C. S., derfor har jeg foretaget ovenstaaende Rettelse.

Højvelbaarne Hr. Greve

Højtærede Herre og Ven!

Af Deres idag modtagne Skrivelse har jeg erfaret, at de to Kasser med Taffelservice rigtig er modtaget. Til Porcel-

lænsstjorbet er det ikke muligt at faa Terrinlaag — men til det engelske *paille* kan jeg levere saadanne.

Ved det engelske Service vil De have fundet 2 Stk. hvide Marmor-Lysvaser, som jeg har ment, at De havde Brug for til at stille ved Siden af de senere ankommende Uhre, forat disse kan *præsenter*e sig bedre, naar der staar tændte Lys over dem.

For at faa Kasserne fulde har jeg, som De vil have set, vedføjet:

- 1 upoleret mahogni Thebakke
- 1 sort Thepotte, hvori en Sølv-Thesi
- 1 do. Skylleskaal
- 1 do. Sukkerdaase
- 1 do. Flødekande
- 2 hvide Kopper.

Disse Sager beder jeg Dem lade opbevare, indtil Skuespiller *Tilly* lader dem afhente.

Uhrene og Toilettet staar indpakket, og jeg mente at ville sende dem af Sted i Morgen, men lige nu hører jeg, at det endnu ikke lader sig gøre. Men jeg tænker i næste Uge, og skal da sende Dem nærmere Meddelelse herom.

Jeg har valgt 4 Stykker og allerede lagt dem i den omtalte Kasse. Med forrige Post, kære Hr. Greve, har jeg tilskrevet Dem angaaende den *Oppenheimer'ske* Sag til Slesvig og bedt Dem om at tage en Bestemmelse angaaende Berigtigelsen af denne *fatale* Sag samt opgivet mine Grunde hertil. Da jeg nu ikke har faaet noget at vide herom i Deres Dagsbrev, har De formodentlig endnu ikke modtaget den omtalte Skrivelse. Jeg beder Dem derfor sørge for, at

dette Brev, der er gaaet til Slesvig, kommer Dem i Hænde, og derefter snarest svare mig derpaa.

Jeg beder Dem tro paa, at jeg med Højagtelse stadig er

Deres hengivne

(sign.): JACOB VON AXEN.

Hamborg, d. 13. November 1789.

Højvelbaarne Hr. Greve

Højtærcde Herre og Ven!

Af Deres Skrivelse af 20. November ser jeg med Glæde, at De igaar har villet hente Kassen fra Gottorp; jeg haaber, at denne nu er sikkert i Deres Værge. Herom vilde det være mig meget behageligt at modtage en Meddelelse med omgaaende Post.

Dresdener Porcellænet behøver slet ikke at udkoges i Hø. Denne Fremgangsmaade, der benyttes ved alle Slags Porcellæn, er ganske overflødig og tjener ikke til andet end at skabe Fare for, at Folkene, der har med det at gøre, kan slaa noget af det itu. Porcellænmasse er saa *compact*, at Udkogning ikke behøves. Opfinderen af denne Fremgangsmaade (d. v. s.: Udkogningen) har ikke betænkt, at Porcellænet netop er bragt til Existens ved saa høj en Varmegrad, hvorimod kogende Vand ikke formaar at virke. Kun maa det ved Porcellæn, hver Gang det bruges, paaagtes, at man ikke paa én Gang styrter den kogende Suppe eller andre hede Sager ned i Servicet, men langsomt opvarmer dette, særlig hvis Servicet i Frostvejrt helt igennem er koldere end sædvanligt. Paa den Maade kan selv Klipper sprænges, og enhver Ting, der er meget kold, sprænges ved Hede ligesom enhver varm Ting ved Kulde.

Med Utaalmodighed, kære Hr. Greve, venter jeg paa Breve fra Hr. *Lüttichau*, hvem jeg har cederet min og mine Brødres Fordring paa Dem, om at han har modtaget Akkordsummen 65 p. c. *Banco-Noter*. Endnu har jeg intet hørt fra den Side.

Med største Hengivenhed og Venskabelighed er jeg stedse.

Deres Højvelbaarenheds
hengivne

(sign.): JACOB VON AXEN.

Hamborg, d. 24. November 1789.

Højvelbaarne Hr. Greve

Højtagtede Herre og Ven!

Jeg takker forbindtligst for den mig tilstillede Efterretning om rigtig Modtagelse af den sidste Kasse. Med Hensyn til Uhrene skal jeg gaa frem *stricte* efter Deres Forskrift.

Saafrømt det i den bevidste Sag maatte blive muligt at betale de 500 Thaler i Fortjeneste, skal jeg med Fornøjelse gøre dette, og jeg skal gøre alt, hvad jeg kan derfor.

Lüttichau har udrettet saa meget, at — efter *Uldahl's* Opgivende — de 65 p. c. *Banco* Noter til mig og mine Brødre skal betales den 11. December. Om disse Penge indgaar *præcise*, maa Tiden vise.

De 18 Thl. Fragt, kære Hr. Greve, maa jeg bede Dem om snarest at lade betale til Litzenbroderen i Eckernförde.

Med særdeles Agtelse og uforandret Venskab forbliver jeg

Deres hengivne

(sign.): JACOB VON AXEN.

Hamborg, d. 8. December 1789.

Kære Hr. Greve

Højtskattede Ven!

Med Posten idag erfarer jeg af Hr. Justitsraad *Küster*, at Hr. *von Rumohr* hidtil ikke har givet noget Svar paa de ham tilsendte Obligationer. Da nu, kære Hr. Greve, vor anden Sag afhænger af denne Sags hurtige Afslutning, og da der ikke kan tages fat paa den førstnævnte, inden den sidstnævnte er i behørig Orden, saa beder jeg Dem herved indstændigst om straks at besørge indlagte Skrivelse til Hr. *von Rumohr* og forene Deres Bønner med mine, om at Hr. *v. Rumohr* undertegner saavel den ene Obligation paa 11.000 Thaler som den anden Obligation paa 2200 Thaler.

Jeg sender Dem dette Brev saavel, for at dette kan komme Hr. *v. Rumohr* selv ihænde, som for at han ved Deres Henvendelse ogsaa kan bevæges til at undertegne den anden Obligation. Kun herved vil den anden *negoce* kunne faa Fremgang.

Jeg beder om snarligt Svar og erindrer om vor Aftale, hvorefter De har lovet mig at bæere mig med Deres huslige *Commissioner*.

Deres meget hengivne
(sign.): *JACOB VON AXEN*.

Hamborg, d. 2. Februar 1790.

Med Hovedet fuldt af Planer om straalende Fester, der skulde give Genlyd Landet over, om et Liv svælgende i Musik og Theater, forlod Frederik Ahlefeldt Slesvig for at drage til Øen ved Bæltet. For fulde Sejl kastede han sig ind i den Hvirvel, han havde foresat sig at leve i, realiserende det Æventyr, der havde staaet for hans Fantasi, Om-

plantning af Livet nede ved Slien til hans Fædreneø Lange-land. For det var i Virkeligheden det, der stod for ham som det attraaværdige, at Tranekær skulde blive et Hof i Lighed med Hesserhoffet paa Gottorp, først og sidst skulde det dog være et Tempel for de ni Muser. Livet paa Tranekær skulde forme sig rigere og mangfoldigere end noget andet Sted i Landet, herom vidner følgende Historie: Generalen kom engang hjem fra et Besøg hos Guvernøren i Odense, Prins Christian, den senere Christian den Ottende. Taffeldækkeren blev sporenstregs kaldt op, fik en omstændelig Beretning om den sidste Aftenfest paa Slottet i Odense og derefter et bestemt Tilhold om at sørge for, at den Fest, der skulde gives i den følgende Uge, blev endnu pragtfuldere end Guvernørens. At Betjeningen paa Tranekær hurtigt opfattede, hvorledes den nye Besidder vilde have det hele skulde gaa, er let forstaaeligt, man søgte ikke alene at komme hans Ønsker imøde, men at overbyde dem. Herom vidner et talende Exempel: Frederik Ahlefeldt, der ellers havde en ophøjet Foragt for Penge, Tal og Regnskaber, fik engang, da et Besøg af Frederik den Sjette var vel og glansfuldt overstaaet, en ny Grille, han vilde se, hvad det kongelige Besøg havde kostet, og fik Regnskaberne op, satte sig tilrette i sin Lænestol og studsede straks over den uhørte Mængde af Smør, der var gaaet med under Besøget. Taffeldækkeren blev tilkaldt og spurgt, hvordan der dog kunde være gaaet saa meget Smør til, men han stod uforstaaende overfor Faktum og henviste til Husholdersken, der derefter blev tilkaldt. Med den frejdigste Mine af Verden berettede Husholdersken, at hun hver Morgen, inden Kongen kom ned i Spisestuen for at drikke sin The, havde kastet en Tønde Smør i den aabne Kamin,

for at Ilden skulde blusse rigtig smukt og kraftigt, naar Majestæten traadte ind. Denne Oplysning beroligede øjeblikkelig Generalen og standsede hans lige saa pludselige som umotiverede Interesse for Husholdningsregnskaberne, han klappede Husholdersken paa Skulderen, roste hende for hendes sjældne Omtanke og hendes Iver for at gøre alt saa godt som muligt, gav hende et rundeligt Gratiale og sendte derpaa den glædestraalende Kogerske ned i de underste Regioner igen. Det skal have været første og sidste Gang, Generalen befattede sig med Regnskaberne.

Det blev en ordentlig Omkalfatring af Tranekær, da Frederik Ahlefeldt flyttede dertil. Faderen havde ført et efter Omstændighederne tarveligt Hus, han var uvillig mod Luxus og havde Tilbøjelighed til at føre en stille Tilværelse, han gik meget op i sit Familieliv og i Landvæsenet og dyrkede ikke mere Selskabelighed end den, han mente var absolut krævet af hans Samfundsstilling. Naar det siges, at Christian Ahlefeldt havde sat Pris paa at føre et roligt Liv, maa det opfattes med det Forbehold, at han meget ofte vekslede Bolig, han havde mange Hjem, og med den ham iboende Pligtfølelse mente han, at han havde den Pligt af og til at bebo disse Hjem. Efteraar, Vinter og Foraar holdt han ikke af at forlade Langeland, i den Periode af Aaret gav han dog en enkelt Gang Afkald paa sin Ro for at gæste det paa Sydlangeland beliggende Brolykke, Hovedsædet for Stamhuset Ahlefeldt; det var mest, naar han skulde gennemjage det sydlige Jagtterrain, disse store Jagter drev han ogsaa af en Slags Hensyn til Stillingen, for han holdt mere af at gaa alene paa Jagt. Naar Foraaret kom, sejlede Christian Ahlefeldt med eget Skib over til sit Yndlingsopholdssted Bjørnemose, derfra gik Turen til

Lundsgaard ved Kerteminde, og naar han havde opholdt sig nogen Tid der, videre over Store Bælt til Sjælland, hvor han skulde gæste sin derværende Gaard Taarnholm, som han efterlod til en af sine yngre Sønner. Generalens Fader havde dog ikke indrettet sig paa at bo paa Taarnholm, men naar han skulde tilse Gaarden, havde han Logis paa Gæstgivergaarden i Slagelse og kørte saa frem og tilbage mellem Byen og Gaarden ved Hjælp af sit eget Køretøj, der havde befordret ham paa Rejsen fra Tranekær. Det fjerne Laurvig gæstedes ogsaa engang imellem. Fra de Ture kom Ahlefeldt gerne tilbage i meget daarligt Humør, Laurvig, der ingen Indtægt gav, men tværtimod aarligt slugte mange Penge, var hans Smertensbarn. Til København kom han sjældent, han yndede ikke at vise sig ved Hoffet, da han var grundigt irriteret over Kronprinsens Reformers, hvad han ikke lagde Skjul paa. Paa sit Hovedopholdssted havde Ahlefeldt det efter Omstændighederne ret beskedent, der var ikke mange Møbler i Stuerne, og meget faa Luxusgenstande. Selve Slottets Værelser vare dengang beboede paa en som det nu vilde synes ret besynderlig Maade: i den nordlige Fløj, hvor Spisestuen nu befinder sig, havde Familien Dagligstue eller »Sal«; naar der var Middagsselskab flyttedes »Salen«s faa Møbler ud, der blev strøet frisk Strandsand paa Gulvet, og et langt firkantet Bord blev sat ind. Naar Selskabet var overstaaet, flyttedes Bordet igen op paa Pulterkammeret, og de gamle Stole flyttedes tilbage. I Stuen ved Siden af »Salen«, hvor der nu er Anretterværelse, var Greveparrets fælles Sovekammer; herfra var der dengang Dør ind til de to Rum, hvoraf det forreste var Grevens Arbejdsværelse, det var det nuværende »Lille Bibliothek«. I den nuværende saakaldte »Porcellains-

stue« var der en Art Forgemak, hvor Folk, der skulde tale med Greven, ventede, til det var deres Tur at komme ind i Arbejdsværelset. Den vestlige Fløjs nederste Etage rummede kun tre Værelser, der var endnu ikke bygget til mod Syd dengang. Det forreste Værelse var den daglige Spisestue, de to næste var Grevindens Dagligstuer, man maatte altsaa altid gaa gennem Spisestuen, naar man vilde ind i Dagligstuen, hvad der maa synes at have været ubekvem. Ovenpaa i første Etage, der hvor nu Bibliotheket, Besidderens Arbejdsværelse og Sovekammer befinder sig, havde Christian Ahlefeldts mange Børn deres Stuer, alle Rummene i den nordlige Fløj var Gæstekammere. Betjeningen boede paa Kvisten. Straks da Frederik Ahlefeldt flyttede ind, blev Salen gjort om til Spisestue, Forældrenes tidligere Spisestue og forreste Dagligstuer indrettedes som Saloner, det inderste Rum blev indrettet udelukkende til Musik og fik fra den Tid at regne Navnet »Klaverstuen«. I Børnekamrene indrettedes to Bibliotheker, Grevens private forrest, og bagved det en Art offentligt Bibliothek, hvor det snart efter Generalens Ankomst oprettede Læseselskab havde tilhuse. Her fandtes ogsaa Frederik Ahlefeldts righoldige Samling medicinske Værker. Bag ved det igen laa Grevens og Grevindens Sovekammer. Datteren Elise fik det Værelse i Nordfløjens første Etage, der vender mod Nord og Vest, og hvorfra man ser Søen og Skovene og henover Stranden til Fyens Kyst. Denne Stue benævnedes endnu i min Barn-dom »Comtessens Værelse«. De efter Generalens Mening altfor tarvelige Møbler fra Faderens Tid blev uden Barmhertighed fjernede og erstattede af de mere tidssvarende, som han førte med sig fra Hjemmet i Slesvig og af det meget, han lidt efter lidt købte. At det var gode Ting, Frederik

Ahlefeldt anskaffede, kan man overbevise sig om den Dag i Dag, naar man færdes i Stuerne paa Tranekær, hvor Generalens Seng med dens mægtige »Himmel« endnu staar, de svære, lysegrønne Draperier ere endnu som ganske nye, hverken falmede eller hullede.

Et meget talrigt Tyende befolkede Huset: den øverste Stilling indtoges af en saakaldet »Taffeldækker«, der vel nærmest svarede til en Hushovmester, foruden ham var der en Jæger, der besørgede Grevens og Grevindens private Opvartning, han gik i en grøn Livré med brede Sølvbeslag, over Skulderen havde han et Bandoler med en Hirschfänger, han sad altid paa Bukken, naar Frederik Ahlefeldt eller hans Hustru kørte ud. Foruden de to var der Generalens Kammertjener og tre almindelige Tjenere og en Neger eller Mor, som man dengang kaldte det; det var en ganske ung Fyr, som en bekendt havde købt i Vestindien og hjembragt som Gave til Frederik Ahlefeldt. Tjenerpersonalet optraadte, naar der var Selskab, altid i den røde, ogsaa ved Hoffet brugelige Livré, det var et Privilegium, som fulgte med den Danneskjold-Laurvigiske Arv tilligemed Retten til at føre Splitflag.

I Stalden var der et stort Personale, som var nødvendigt til den meget store Bestand af Køre- og Rideheste, den største i Landet. De tredive Heste kunde ikke allesammen være i selve Stalden, men maatte anbringes paa forskellige andre Steder. Personalet bestod af en Førstekusk og en Andenkusk, fire Staldkarle og en Rideknægt. Sidstnævnte boede paa selve Slottet, hvor han skulde hjælpe til med Opvartningen, ellers skulde han »røre« Generalens Rideheste, og hvergang Ahlefeldt var ude at ride, følge bagefter; naar man kom til et lukket Led, blev Generalen holdende,

og Rideknægten satte saa i kort Galop hen at aabne Ledet. Ved festlige Lejligheder, eller naar der var meget fornemme Gæster, var Kuskene iførte røde Livréer ligesom Tjenerne. I sin »Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Fyen og paa Langeland« skriver Begtrup: »Den grevelige Stald (paa Tranekær) har saavel for Bygningernes Storhed og Smukhed som Hestenes Godhed været efter de Kongelige anset for den skønneste i Danmark«.

Som gammel Militair blev Frederik Ahlefeldt lige til sin Død i den Vane at staa tidligt op; naar han var klædt paa, fik han Theen ind i sit Arbejdsværelse. Slottets øvrige Beboere, Grevinden, Elise og eventuelle Gæster drak Theen inde i Spisestuen til bestemte Tider, om Sommeren Klokken syv og om Vinteren Klokken otte, man mødtes i den forreste Dagligstue og gik samlede ind til dette Dagens første Maaltid. Klokken tolv var Hovedmaaltidet, Middagen, Klokken fire blev der stillet Smørrebrød frem for dem, der paa den Tid befandt sig i Huset, men der var ellers ingen Forpligtelse til at give Møde ved den Lejlighed. Klokken otte kom »Souperen«, der bestod af lutter kolde Anretninger, der stod paa Bordet, man tog selv for sig af Retterne; for at være mere ugenert, var det indrettet saaledes om Aftenen, at Tjenerne ikke var tilstede i Spisestuen før til sidst, naar der blev bragt The ind. Ved meget festlige Lejligheder blev der serveret Punch i en mægtig stor Kume af Porcelain, der stod paa en lys Egetræs fod; Generalen tillavede selv Punchen efter en fra Gottorp medbragt Opskrift, blandt de mange forskellige Ingredientser, der hørte til Punchen, var grøn The. Generalen holdt paa, at den Servering af Punch kun skulde finde Sted, naar der var noget ganske særligt paa Færde, og han sørgede selv

for, at Begivenheden kunde blive saa festlig som muligt, baade med Sange og Taler. Blev der holdt større Selskab, byttede man om, saaledes at Souper'en blev lavet om til Middag, men Tiden blev rykket tilbage til Klokken fire, og de Dage blev der saa indtaget et lettere Maaltid Klokken elleve istedet for den sædvanlige Middag Klokken tolv. Folk i vore Dage, der ere vante til at Middagsselskaber finder Sted senere paa Dagen, ville maaske finde, at det maatte blive en lang Aften, men man var indrettet paa det: straks efter Kaffen kørte flere Charabanc'er med Firspand for op paa Banken, og der blev kørt en Tur til et af de smukkeste Punkter i Omegnen, hvor man steg ud og spadserede. Blev der ikke kørt, plejede man at ro Søen og Kanalerne rundt nogle Gange i Baade. Kom man tilbage fra Køre- eller Roturene, samledes man i Klaverstuen, hvor Vært og Værtinde gerne spillede firehændigt eller alene, og Elise sang, ledsaget paa Klaveret af sin Fader. Paa de Tider, hvor der var Skuespillere tilstede, gaves der Forestillinger og Concerter paa det af Generalen opførte Theater ved Bakkens Fod. Der blev ogsaa læst op og deklameret, Generalen selv var en god Oplæser; af hans Optegnelser kan man se, hvilke Værker han i en særlig Grad yndede at benytte, naar han læste op, det var tysk og atter tysk, det var saaledes meget almindeligt, at han foredrog af Niebuhrs »Reisebeschreibung von Arabien und andern umliegenden Ländern«. Med lidt god Vilje kunde det naturligvis gøres gældende, at Generalen her dyrkede dansk Aandsliv, eftersom Værket var udkommet i Trykken i København, og Forfatteren, som saa mange andre tyske Videnskabsmænd og Kunstnere, levede i Danmark, stærkt protegeret af den danske Stat. De Forsknings-

resultater, der omhandles i bemeldte Bog, vare hentede fra en Rejse, paa hvilken Frederik den Femte havde sendt Niebuhr. I de Aar Generalen levede i Slesvig, var Niebuhr ansat som Landskriver i Ditmarsken. Af Johann Heinrich Schlegel læste Generalen hyppigt for sine Gæster i »Geschichte der dänischen Könige aus dem oldenburgischen Stamme«; Gerstenbergs »Ugolino« og Klopstocks »Messiade« hørte ogsaa til Programmet for Oplæsningerne. Schlegels Forhold til Danmark havde stor Lighed med Niebuhrs, idet Danmark blev hans andet Fædreland, han døde som Professor ved Københavns Universitet og kongelig Ordenshistoriograf. Hans Søn blev fuldstændig dansk og skrev sine juridiske Værker paa dansk, men af hans Produktion synes der ikke at have foreligget noget paa Tranekær i Generalens Tid. Gerstenberg var vel født i det danske Monarki, idet hans Vugge havde staaet i Tønder, hvor hans Fader var Ritmester. Men Gerstenberg gik paa en Maade den modsatte Vej af Niebuhr og Schlegel, for medens disse to gled mere og mere over mod det danske, germaniseredes Gerstenberg mere og mere og maa betragtes som rent tysk Digter. Gerstenberg begyndte sin Karrière som Officer og kom senere gennem sin Forbindelse med Bernstorff ind i Diplomatiets og blev Ministerresident i Lybæk. Hans Værker blev udgivne dels i København, dels i Altona, hvor han boede den sidste Del af sit Liv, dels i Slesvig By. Mest blivende Betydning har hans »Briefe über Merkwürdigkeiten der Natur«, hvor han slaar til Lyd for Shakespeare, i denne Henseende delte han Anskuelse med Frederik Ahlefeldt, der, som vi have set, under sin Theatervirksomhed var en af Forkæmperne for den store Britte. Dramaet »Ugolino«, som Frederik Ahlefeldt i en særlig Grad dyr-

kede, er senere blevet kaldet »Klopstock multipliceret med Shakespeare«, hvilket næppe skal opfattes som en Compliment. Da »Ugolino« i 1768 kom frem, blev det eenstemmig anerkendt som et af Samtidens bedste Dramaer. Frederik Ahlefeldts dybe Interesse for Gerstenberg maa vist for en Del føres tilbage til hans Forbindelse med Digterens Søn, som vi senere skulle komme tilbage til. Ogsaa af Ossian blev der læst op om Aftenerne paa Tranekær. Meget gerne vilde Generalen have en almindelig Discussion igang mellem sine Gæster, og af Hensyn dertil fremdrog han ofte ved Aftenoplæsningerne Værker, der kunde give Anledning dertil, naturvidenskabelige Værker ses at have været benyttede, ligesaa moderne Filosofi, men kun et enkelt Værk er nævnt imellem Generalens Optegnelser, han kalder det Gerstenbergs Commentarer til Kants Filosofi, hvormed muligvis skal forstaas »Die Theorie der Kathegorien entwickelt und erläutert«.

I Aftenens Løb spillede Selskabet gerne Billard, hvori baade Damer og Herrer deltog; da Billardstuen befandt sig nede i Hestestalden, der hvor der nu er Selekammer, var det indrettet saaledes, at Damerne blev baarne ned til Stalden i Portechaiser. Mellem Spillene spadserede man op og ned i Stalden og beundrede Hestene, man brød sig ikke om, at Hestestaldslugten kom til at hænge ved Klæderne, da denne Duft dengang var aldeles salonfähig, man fandt endog, at det var et Raffinement, naar ens Klæder lugtede af Hestestalden.

Generalens Dag var stærkt optaget, dels af hans militære Forpligtelser, dels af hans Virksomhed med de vidtstrakte Godser og de mange Opgaver, han selv havde lagt paa sine Skuldre. Sine Inspektionsture foretog Frede-

rik Ahlefeldt hyppigt til Hest, her ledsagedes Generalen ofte af Elise, og nu gik det over Stok og Sten, over Grøfter og Gærder, for ham var det som gammel Cavallerist blevet til en Slags anden Natur at ride, hun var blevet sat op paa en Hest næsten inden hun kunde gaa.

Generalen havde ikke saa mange Hjem at tilse som Faderen; Laurvig, dette Danaidernes Kar, havde han afhændet, Bjørnemose og Lundsgaard tilhørte hans Moder, og Taarnholm var gaaet over til en Broder. Paa den anden Side havde Frederik Ahlefeldt langt flere Forpligtelser end Faderen, der efterhaanden havde trukket sig ind i sin Skal.

Generalen maatte i sin Egenskab af aktiv Officer en Del af Aaret opholde sig i Odense, til hvilken Ende han købte en Ejendom i Vestergade, det nuværende Hotel Sct. Knud, hvor han hyppigt opholdt sig, og her førte han stort Hus. Saasnart han fik at vide, at der var musikalske Mennesker i Farvandet, søgte han straks at komme i Forbindelse med dem. I Aarhundredets Begyndelse traf jeg den da over 90 Aar gamle Enkefru Katstrup, Moder til nuværende Provst Katstrup i Svinninge paa Fyen; hun fortalte mig, at da hun var ganske ung Pige og levede i Odense hos sin Fader, Apotheker Krüger, overraskedes hun en skønne Dag ved en Indbydelse til Aftenselskab hos General Ahlefeldt, skønt hverken hun eller hendes Forældre kendte Generalen personlig. Men Frederik Ahlefeldt havde hørt, at den unge Pige havde en smuk Stemme, og af den Grund var hun efter hans Opfattelse en selvskreven Gæst i hans Hus. Den gamle Dame tilføjede efter at have fortalt mig dette, at Frederik Ahlefeldt var i første Række Kunstner, Officeren og Godsejeren kom i anden Række.

Det var ikke alene ved sin Gæstfrihed, ved sine halvt

PRINCE CHRISTIAN

offentlige Concerter, ved sin Optræden som Mæcen, at Frederik Ahlefeldt gjorde sig afholdt i Odense, det var paa mange andre Maader: hans aldrig svigtende Interesse for Pædagogik gjorde sig ogsaa gældende, idet han i Odense oprettede en Industriskole, det var en Slags Forløber for det, som nu findes i hver eneste By i Danmark, de tekniske Skoler. Vi ved fra andre Steder i denne Bog, at Frederik Ahlefeldt som Militær følte sig forpligtet til at sørge for sine undergivnes aandelige og legemlige Vel, det var ud fra det Synspunkt, han i Odense oprettede et Lokale, hvor Underofficererne ved Garnisonen kunde komme hen og nyde Læsning, desuden var han en af de ivrigste til at faa oprettet det militære Bibliothek i Odense. Tanken om Bibliothekets Oprettelse udgik fra Secondløjtnant Rafn, saaledes som det vil ses af Brev fra Kongen til Frederik Ahlefeldt.

Fra den ved det Fyenske Regiment lette Dragoner staaende Secondlieutenant Carl Christian Rafn, som opholder sig her i Staden, er til Os indkommen hosfølgende Forslag til et militairt Provincial-Bibliotheks Indretning, hvortil Lieutenanten selv vil skiænke en Samling af 2000 Bind foruden nogle hundreder Doubletter, som kunde bruges til Ombytning med andre Værker.

Vi finde Lieutenantens Forslag ligesaa nyttigt som fra hans Side højst roesværdigt og skiøndt Lieutenanten vel overlader til Os at bestemme Stedet, hvor dette Bibliothek skulde indrettes, ønsker han dog helst, at dette maatte skee i Odense, fordi det Regiment, hvorved han har den Ære at staae, *der* garnisonnerer, og altsaa kunde have Nytten deraf.

Vi ønske i den Anledning at høre Din Formening og hvis Du, som Vi formode, attraaer et sligt Bibliotheks Indretning for Dit Regiment samt Garnisonen i Nyborg, forventes et Forslag fra Dig, om hvorledes dette bedst lar sig indrette, for at Vi derefter kunde give Lieutenant Rafn Beskeed om, hvor den tilbudne Bogsamling skulde afleveres.

Hvilket saaledes tjener til allerunderdanigst Efterretning.

(sign.): *FREDERIK R.*

Kiøbenhavn, den 5. November 1817.

Til Vor Generallieutenant

Grev Ahlefeldt Laurvig.

Prins Christians og Caroline Amalies Hof paa Slottet i Odense drog naturligvis mange Godsejere i Fyens Stift til Odense, hvor Guvernøren og hans Gemalinde dannede det straalende Midtpunkt for den fynske Selskabelighed.

Nogen Intimitet var der ikke mellem Prinseparret og Frederik Ahlefeldt; skønt der var mange Lighedspunkter mellem den senere Christian den Ottende og Generalen, var der ogsaa meget, der stødte fra. Det ligger snublende nær at paapege de fælles aandelige Interesser, men Guvernørens litterære Studier gik ikke saa meget i tysk Retning, han var lige fra sin Fødsel vænnet til i enhver Henseende at indaande en udelukkende dansk Atmosfære, jo længere han levede, des ivrigere blev han for at optræde som Befordrer og Beskytter af dansk Litteratur og Videnskab, og fransk og engelsk stod ham betydeligt nærmere end tysk. Selv om det først var i 1848, at Caroline Amalie i den Grad brød med alt, hvad der var tysk, at hun overhovedet ikke vilde læse i en tysk Bog efter den Tid, saa var dog hendes

Aandsliv langt mere dansk end Frederik Ahlefeldts med hans saa stærkt tyskprægede boglige Interesser. Der var ogsaa en anden Divergens, Generalen var nok i mange Retninger liberal, men han var en overbevisningstro Tilhænger af Absolutismen, og Prinsens Koketteren med den politiske Liberalisme var ham højlig imod. Gennem sin Tilknnytning til Norge havde Frederik Ahlefeldt haft Lejlighed til at følge Prins Christians Færd deroppe efter Freden i Kiel, og han misbilligede i høj Grad Prinsens Villighed til at modtage Kaldelsen til Norges Trone, han var ikke langt fra at stemple det som Forræderi mod den retmæssige Suverain. Den yderligt demokratiske Forfatning, som Christian gav Norge, den komplette Skyggetilværelse, som denne Forfatning med samt dens suspensive Veto gav Kongemagten, var Generalen en slem Torn i Øjet.

Til Trods for Caroline Amalies blændende Skønhed, hendes Dygtighed og gode Forstand, hævdede Frederik Ahlefeldt altid, at Dronning Marie i enhver Henseende stod over Tronfølgerens Hustru, han fandt hende baade smukkere og interessantere end hendes yngre Slægtning. Det kom vel noget af, at »tyske Marie« som de tyskfyndtlige Kredse kaldte hende, havde staaet Frederik Ahlefeldt nær allerede medens hun var Barn og halvvoksen. Dronningen syntes, at de, der havde været knyttet til hendes Forældre, ogsaa maatte staa hendes Hjerte nærmere, hun og Frederik Ahlefeldt forstod hinanden og kunde tale sammen om dengang, da hun som ung Pige havde sin Yndlingsplads paa Louisenlunds Terrasse, ved hvis Fod Slien sagte gled mellem sine grønne Bredder. Frederik Ahlefeldt havde let ved at tale med den ellers indesluttede Dronning, der overfor ham endog udtalte sig om det, der af alt interesserede hen-

de mest, Udenrigspolitik og Statssager i det hele taget; hun havde faaet Blod paa Tanden, dengang hun under Frederik den Sjettes Deltagelse i Wienerkongressen førte Regeringen, hvad hun efter Ministrenes eenstemmige Mening skulde have skilt sig særdeles godt fra. Sit Syn paa den Udenrigspolitik, hun mente, vi burde have ført under de alvorlige Forhold ved Napoleonskrigenes Afslutning, nedskrev Dronningen i et paa fransk affattet Mémoire, der i meget skilte sig fra Frederik den Sjettes Theorier. Med Wienerkongressens Ophør ophørte ogsaa Dronning Marias Deltagelse i Politik, hun slog sig nu paa historiske Studier og blev det, som hendes Protegé Ingemann skrev i den til hende rettede Fortale til »Kong Erik og de fredløse« »Den nordiske Kongesagas fortroligste Granskerinde, den historiske Digtnings ophøjede Velynderinde«. Caroline Amalie delte i hvert Fald paa sine gamle Dage Frederik Ahlefeldts Mening, for nogle faa Aar før sin Død udtalte hun, at af alle de Kvinder, hun gennem sit lange Liv havde lært at kende, havde hun sat Dronning Marie og Grundtvigs første Hustru højest.

Det var nu heller ikke saa helt let at være Ven baade med det gamle og det unge Hof: Frederik den Sjette yndede ikke sin Fætter og saa med lidt skæve Blikke til dem, der kurtiserede Tronfølgerparret, muligen af den Grund har Frederik Ahlefeldt holdt sig noget tilbage, han hørte da heller aldrig Frederik den Sjette udtale de Ord, som han udtalte til en sydfyenssk Godsejer, der emsigt dyrkede Odensehoffet: »Jeg hører, at han gør sine Hoser grønne for Prinsen, han mener nok, at det er nyttigt for ham at staa sig godt med den opgaaende Sol og ikke kehre sig om den nedgaaende«.

Prins Christian, der var pragtsyg og havde en afgjort Hang til Selskabelighed, rivaliserede, som vi ovenfor have berørt, med Tranekær i Henseende til Udfoldelse af Luxus, skønt hans Indtægter vare ret begrænsede. Men han brød sig ikke om med egne Øjne at anstille Sammenligninger, og skønt han var meget rejsende og besøgte de fleste fyenske Herregaarde, naede han dog aldrig over til Langeland, saalænge Generalen levede, og det skønt Oehlenschlägers »Langelandsrejsen« hørte til Guvernørens Yndlingsbøger: Efter et Taffel, hvor Frederik Ahlefeldt var tilstede, tog Guvernøren »Langelandsrejsen« frem og foredrog selv nogle af de Steder i Digtet, som tiltalte ham mest, man skulde tro, at Situationen maatte have været oplagt, og at Lejligheden for Generalen til at indbyde Prinsen og for denne til at melde sig som Gæst laa snublende nær og vanskeligt kunde undgaas. Da Besøget endelig blev til Alvor, fulgte Langelandsrejsens Digter med og forevigele bagefter Langeland i et Digt, der hører til den store Oehlenschlägers allerværste. Prins Christian rejste med en forbløffende Hurtighed over til den lange Ø ganske kort Tid efter, at den nye Mand var tiltraadt Besiddelsen af Grevskabet, men denne nye Besidder havde riglignok ogsaa altid vist, at han satte mere Pris paa Prins Christian end paa den gamle Konge. Christian Ahlefeldt hørte til de yderst faa, der ikke holdt af Frederik den Sjette, og til de endnu faatalligere, der nærrede oprigtig Hengivenhed for Christian den Ottende.

Lejligheden til at gøre Frederik den Sjette sin Opvartning greb Frederik Ahlefeldt altid med Glæde, han var en sikker Gæst paa Fødselsdagen, der hver Gang fejredes med et stort Hofbal, ved et saadant præsenterede han selv under sin Hustrus Sygdom Elise, der vakte megen Opsigt ved

sin Skønhed, en Skønhed, der fremkaldte den kvindekære Prins Christians Opmærksomhed og indbragte hende hans Hyldest, andet ligger der næppe til Grund for de Rygter, der særligt fandt Udbredelse i Tyskland, om et Forhold, ja et hemmeligt Ægteskab, mellem hende og Prinsen.

Frederik den Sjettes Omgivelser var ikke altid helt fornøjede, naar Frederik Ahlefeldt optraadte paa Hoffets bonede Gulve, hvad enten det nu var paa Christiansborg, det landlige Frederiksberg eller Slottet i Kiel, for Ahlefeldt havde Frisprog og benyttede det til at kritisere Kongens Omgivelser. Som Opretholder af Traditionen fra Hessernes Hof paa Gottorp paatalte han alle Brud paa den gamle Etikette, som Frederik den Sjette nok engang imellem kunde lide at løsne lidt.

Af de mange fyenske Godsejere, der med Familie og Husstand tilbragte Vinteren i Odense, var der adskillige, der stod Frederik Ahlefeldt nær, og som ere omtalte paa andre Steder i denne Bog: Rantzau fra Frederikslund, den bekendte General fra Spaniertiden, havde sin Gaard i Klaregade, Juel, Taasinge, boede paa Albani Torv, Generalens Kollega som Direktør for Odense Theater, Grev Trampe fra Løgismose, boede paa Flakhaven, Bille-Brahe fra Hvedholm holdt Saison paa Vestergade. Gaardene, som de fyenske Godsejerfamilier beboede, var dels købte, dels lejede, men hvad enten de havde købt eller lejet, omskabte de nye Beboere Ejendommene baade udvendig og indvendig, blandt andet anbragte de deres Vaaben over Døren eller paa Frontispicen.

Vinteren i Odense blev i høj Grad præget af disse Landboeres Nærværelse, Godsejerne førte stort og flot Hus, de holdt Theaterforestillinger og Koncerter og paastod i ram-

me Alvor, at Saisonen i København var det rene Vand mod den i Odense. Saa meget er i alt Fald sikkert, at Aristokratiet i langt højere Grad prægede Livet i Odense end i Hovedstaden. Aristokratiet og Byens Embedsmænd og Borgere stod paa den bedste Fod med hinanden; da der blev oprettet en selskabelig Klub i Odense, var det Meningen, at Adelen og Byens Borgere skulde have den samme Adgang, men hvad enten det nu laa i, at den første Kategori havde mere Sans for Klubliv end den anden, nok er det, at Klubben den første Tid havde et bestemt Præg, hvorfor den da ogsaa i en lang Aarrække blev kaldt »Den adelige Klub«, indtil Navnet »Odense Klub« lidt efter lidt vandt Hævd. En af Godsejerne oprettet Rideklub med tilhørende Manege stod ogsaa aaben for Byens egentlige Indvaanere, men havde dog Ord for at være noget eksklusiv; de Masser af Heste og Ekvipager, som Vintergæsterne medførte fra Godserne, bragte et ejendommeligt Liv over Byen, og hertil bidrog Generalen i en ganske særlig Grad, idet han altid havde alle sine 30 Heste med fra Tranekær.

De fyenske Godsejere var meget vel lidte i Odense, de bragte mange Penge til Byen og skaffede den mange Fornøjelser, først og fremmest Theatret, som vi i et senere Kapitel skulle komme nærmere tilbage til, men bortset herfra øvede de en udstrakt Godgørenhed overfor Fattige og støttede en Mængde offentlige Institutioner.

Inden Prins Christian og Caroline Amalie flyttede til Odense, var Slottet overladt Adelen, hvor den holdt mange festlige Sammenkomster, det var paa et Tidspunkt, der laa forud for Generalens Ophold i Byen, men baade før og efter den Tid gik der et saadant Ry af Vintersaisonen i Odense, at endog Godsejere fra Sydjylland tog dertil, ja helt

nede fra Holsten kom Generalinde Ahlefeldts Onkel og slog sig en Vinter ned paa Vestergade, ved Siden af Generalen.

Turene ned til Brolykke holdt Generalen meget af at foretage, for han satte Pris paa at se Beboerne af Sydlangeland og tale med dem. Da Hovedbygningen var overladt til hans Søster og dennes Mand Major Hedemann, og Generalen vilde være sin egen Herre paa Brolykke, byggede han det saakaldte ›Vestre Hus«, der kom til at ligge i en ret Vinkel med Hovedbygningen. I den nye Bygning indrettede han den endnu saakaldte ›Sal«, hvor han uafhængig af Søsteren og Svogeren kunde holde Selskaber for Egnens Folk. Helt bekvemt har dette Arrangement næppe været for Fru Hedemann, eftersom hendes Broder medførte ›Kogersken« fra Tranekær, og Maden skulde tilberedes i Søsterens Køkken.

Paa Brolykke anlagde Generalen en Køkkenhave, ikke alene til Brug for hans Ophold paa Brolykke, men ogsaa til permanent Forsyning af Bordet paa Tranekær. Han havde faaet den Idé, at Grøntsagerne paa Brolykke, særlig Aspargeserne og Artiskokkerne, vare bedre end de, der voksede ved Foden af Tranekær Banke, det beroede antagelig paa Indbildning eller paa den Omstændighed, at ›fremmed Mad smager bedst«, men hvorom alting er, saa sendte han et Par Gange om Ugen en Vogn ned til Brolykke for at afhente Grøntsager fra den nyanlagte Have, den der nu om Stunder hedder ›Forvalterhaven«, og det blev han ved med saalænge han levede. Da Generalen engang blev grebet af en lignende Idé, skulde den selvfølgelig ogsaa straks gennemføres: han holdt meget af The og hævdede, at det Vand, man benyttede, havde megen Indflydelse paa The-

CAROLINE AMALIE

ens Smag. Oppe paa Tranekær Banke var der en Brønd, hvis Vand anvendtes i Husholdningen, Generalen paastod, at dette Vand fordærvede Theens Smag, og nu gjaldt det om at finde noget andet og bedre Vand. Saa blev der boret rundt omkring ved Bankens Fod, og hvergang man var kommet til et vandførende Lag, skulde Generalen selv ned at smage paa Vandet og afgive en sagkyndig Dom. Det varede længe, inden det lykkedes at tilfredsstille Generalen, men endelig begyndte man at bore bag Haven, lige ved Landevejen, der fører til Botofte. Her viste sig at være rigeligt Vand. Generalen blev tilkaldt, og med en Kendermine erklærede han, at det var »godt Thevand«. Fra den Dag af blev der aldrig lavet The med andet Vand end det fra den Brønd, der endnu i 1929 kaldes »Generalens Thebrønd«.

Den fem Miles Tur ned til Brolykke gik i Reglen saaledes for sig, at Generalen red forud, og efter ham fulgte en Charabancs med Grevinden, Elise, hendes Lærer Candidat udi Theologien Fabricius og »Mamsellen«, som man kaldte hende i Tranekær, det vil sige Elises tyske Lærerinde. Undertiden kørte Frederik Ahlefeldt med i Vognen, men hvad enten han foretog Turen til Vogns eller til Hest, var han altid væbnet med en Pistol, med hvilken han skød alle de Hunde, han mødte paa Landevejen, Generalen kunde som den ivrige Jæger, han var, ikke lide omstrejfende Hunde, som han mistænkte for at jage Vildtet. Folk tog mærkeligt nok ikke disse Drab af deres Hunde ilde op, og det svækkede ikke Generalens store Popularitet, man opfattede det blot som en af hans mange elskværdige Originaliteter.

MUSIKKEN

DEN af Generalens Interesser, der gik dybest, var Musikken. Musikken var lige fra de ganske unge Dage næsten en Livsbetingelse for Frederik Ahlefeldt. Interessen og Forstaaelsen var blevet uddybet nede i Slesvig, og han var klar over, da han flyttede derfra, at skulde han komme til at føle sig tilfreds paa Tranekær, saa maatte han være omgivet af Musik, saaledes som han hidtil havde været. Med det for Øje mente han ikke at kunne undvære sin Kapelmester, den mangesidige Phanty. Denne Mand havde Ahlefeldt selv opdaget og trukket frem til det Plan, hvorpaa han blev anbragt paa Theatret i Slesvig; under Warnstedts og Seylers Ledelse havde Phanty indøvet Korene i Syngestykkerne, og da han havde en køn, lys Tenor, var flere Partier i Operaerne tilfaldne ham, ligesom han i Skuespillene bestred Rollerne som Tjenere, Pedanter, Jøder, Værter. Da Frederik Ahlefeldt overlod ham Stillingen som Kapelmester ved Theatret og Leder af sine private Koncerter, maatte Phanty afgive de andre Hverv. Paa Tranekær, hvor Musikken ikke lagde saa megen Beslag paa ham som i Slesvig, overdroges der Phanty et andet Hverv, nemlig som Generalens Bibliothekar. En Del af Medlemmerne af

Frederik Ahlefeldts Kapel i Slesvig fulgte med til Langeland, men dog ikke i tilstrækkeligt Tal til at danne et nyt Kapel, man maatte derfor se sig om efter andre, og det var ikke saa let, eftersom de Slesviger Musikere, som Generalen selv havde udvalgt, efter nøje at have undersøgt deres Duelighed, hver især var virkelige Kunstnere. I en vis Forstand var det vel nok mere nødvendigt, at Generalen havde første Klasses Kunstnere i Slesvig end paa Langeland, hvor der kun skulde spilles for Frederik Ahlefeldts private Fornøjelse, medens Kapellet i Slesvig var en meget vigtig Institution, der ikke alene skulde spille for Slesvigs Borgere, men ogsaa forlyste Publikum i Nabobyerne, endog i det forholdsvis store Kiel. Det lykkedes dog ret hurtigt at faa et godt Orkester sammensat, og med vanlig Energi havde Ahlefeldt selv lagt sig i Selen for at skaffe de fornødne Kunstnere, han rejste rundt i Danmark for at finde Musikere, ligesom han tidligere var rejst rundt i Tyskland for at opspore Skuespillere — Phanty fik pænt Lov til at blive hjemme paa Langeland. En af Frederik Ahlefeldts første Erhvervelser var Frederik den Sjettes Hornblæser Jähningen, der stod i saa høj Gunst hos Kongen, at han havde faaet det Hverv at staa ved Bredden af Kanalen, lige under Frederiksberg Slot, og blæse i Valdhorn, medens Kongen roede rundt i Kanalerne om Aftenerne, ledsaget af Dronningen og de to Døtre. Dette Hornakkompagnement lød saa godt i de lune Sommeraftener under Løvet i den idylliske Frederiksberg Have, at Frederik Ahlefeldt fik Lyst til at faa fat i Manden, der kunde fremkalde saa smukke og kraftige Toner — kraftige, fordi Tonerne kunde høres over hele Haven og i Kanalernes fjerneste Bugtninger og Snoninger. Da Frederik Ahlefeldt færdedes meget paa Frede-

riksberg Slot, havde han rig Lejlighed til at høre denne Musik, der betog ham saa stærkt, at han blev grebet af en af de Griller, som i meget mindede om et uartigt Barns Begærlighed efter at erhverve et nyt Stykke Legetøj. Han maatte have den Mand med til Tranekær. Havde det været dristigt at snappe Kapelmester Phanty væk lige for Næsen af Landgreven, synes det adskillige Streger frækkere at lokke »Livtrompeteren« bort fra Landgrevens kongelige Svigersøn. Paa Trods af det tiende Bud, at du ikke maa begære din Næstes Hustru, Okse, Asen. Mark, Fæ o. s. v., satte Frederik Ahlefeldt sig dog i Forbindelse med den Mand, hvis Toner han ikke kunde modstaa, og fik ham overtalt til at drage til Tranekær; men det vanskeligste var tilbage, Jähnigens Gang til Kongen med denne Besked, der, hvis Kongen var i sit barske Lune, let kunde drage en Skylle ned over Misdæderen. Jähnigens Barnebarn, en Datter af den bekendte Komponist, har fortalt mig om Audiencens Forløb: Frederik den Sjette var heldigvis i godt Humør og brummede ikke altfor kraftigt, medens han fik den overraskende Meddelelse. Som ved alle Audiencer stod Kongen i det bageste Hjørne af Gemakket, gik derpaa med smaa, hurtige Skridt løs paa den audienssøgende, standsede tæt foran ham, plantede Sablen mellem sine Ben og saa den anden lige i Øjnene, hvorpaa han raabte ham ind i Ansigtet: »Han skulde dog betænke, at han forlader en Konge for at gaa til en Greve«. En lille Pause, et kort Nik, og Jähnigen trak sig baglæns ud af Døren.

I Tranekær By fik Jähnigen anvist et Hus lige som de andre Musikere, det var der, hvor Sadelmager Goltermann nu bor. Han kom til at holde meget af Langeland og specielt Tranekær, og Kærligheden gik i Arv til Søn og Børne-

børn. Komponisten Jähnigen, der var født og opvokset i Tranekær, plejede altid senere at sige, at der ingen Steder i Verden var saa mange Roser som i Tranekær. Ligesom med de andre Medlemmer af Generalens Kapel, blev der indgaaet en Kontrakt med Jähnigen, den havde følgende Ordlyd :

Nr. 7. F. R. VI
Pontoppidan
Første Klasse for Sum fra 500
til 600 Rbd. N. V. incl.
1814.

Tre Rigsbankdaler 36 Skilling
Navneværdie
Betales med $\frac{1}{2}$ Deel merc.

Imellem os undertegnede er indgaaet følgende Contract.

Jeg Friderich Greve af Ahlefeldt Laurvig til Grevskaberne Langeland, Laurvig og Rixingen, Herre til Stamhuset Ahlefeldt og Møllegaard, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd, Generallieutenant samt commanderende General over Fyen og Langeland p. p. antager herved Johann Gottlob Jähnigen til Musikus i mit Kapelle paa følgende Betingelser :

- 1) Han opfylder de Pligter og forretter den Tjeneste, der lige med de andre Musici af mit Kapelle paalægges ham.
- 2) Han erholder derimod saa længe han lever frit Bopæl med Hauge og desforuden leveres ham aarlig uden Betaling 2 Tønder Rug, 2 Tønder Byg, 4 Favne Brænde og Udvisning af Tørv.
- 3) Saalænge han er i Function, nyder han i aarlig Gage 244 Rbd. S. V. skriver To hundrede fire og Fyrgetyve Rigsbankdaler Sølvværdi, men naar hans Function

ved min Død ophører, nyder han, foruden det i 2den Pgf. bestemte, ikkun 122 rbd. S. V. aarlig.

- 4) Naar han ved Døden afgaar, da beholder hans efterlevende Kone, ligeledes for hendes Levetid, fri Boepæl med det halve af ovenbenævnte Korn, Brænde og Tørv, samt desuden aarlig 50 rbd. S. V.

Jeg Musikus Johann Gottlob Jähnigen indgaar denne Contract og forpligter mig til, imod ovenstaaende Vilkaar, fra min Side i et og alt at opfylde samme.

Til Bekræftelse
under vore Hænder og Signeter.

Tranekjær Slot, den 1. August 1814.

GR. AF AHLEFELDT LAURVIG L. C.
JOHANN GOTTLOB JÄHNIGEN L. C.

Indført under Nr. 981 Fol. 280.

BOIESEN.

Læst under Grevskabet Langelands Birkething Mandagen den 29. Marts 1819.

MADSEN. ¹

En særlig anset Stilling indenfor Generalens Kapel indtog Falk. Hans Datter Adeline blev en meget fejret Skuespillerinde, der almindeligvis kaldtes »Provinsernes Fru Heiberg«, hun blev senere gift med Nordmanden Hagerup og Moder til Fru Nina Grieg. Den Sympathi, som Fru Hagerup følte for General Ahlefeldt og hans Hjem meddelte hun sine Børn, og Edvard Griegs Enke har i Samtaler med mig givet Udtryk herfor.

¹ Dokumentet er venligst overladt mig af Fru Dr. Bütner, født Jähnigen.

En yngre Broder af Falk var ogsaa ansat i Kapellet paa Tranekær. Hans Søn kom som Organist og Musiklærer til at betyde overordentlig meget for Odenses Musikliv, navnlig efter at han sammen med en Del andre Musikinteresserede havde oprettet »Det musikalske Selskab« og var blevet Leder af Selskabets Orkester.

Kapellet skulde ikke alene hver Dag spille for Generalen, men ogsaa følge med, naar han rejste til sine andre Boliger. Naar Generalen i de sene Aftentimer befandt sig i en Baad ude paa Søen, lod han Musikken spille paa Toppen af en af de Banker, der ligger bag den skovkransede Sø. Hyppigst placeredes Orkestret paa den saakaldte Søbanke overfor Slottet, saa Musikkens Toner tydeligt trængte ind i Værelserne. Et særligt Raffinement var det at anbringe Musikken i Baade og lade den spille inde under »Ekkobanken«, hvorfra Tonerne kastedes tilbage hen over den stille Sø, medens Svanerne vuggede sig i tætte Skarer paa den blanke Flade. Paa den af Generalen særlig yndede Bellevue-Banke, som ligger længere tilbage fra Søen, blev Orkestret ofte placeret, og Generalen og hans Ledsagere lejrede sig ved Foden af Banken for at nyde Musikken. Paa disse Aftenture hændte det ofte, at der blev drukket The i det fri, det var en Skik, Grevinden havde medbragt fra sit Hjem. Ved de store Efteraarsjagter, Generalen plejede at afholde, var Musikken altid med, dels for at afgive de forskellige, indviklede Signaler, dels for at spille under Frokostpausen.

Da Kapellet senere var blevet nedlagt, spredtes Medlemmerne for alle Vinde, nogle enkelte, der vare komne fra Tyskland, blev dog tilbage og ernærede sig som de bedst kunde, da Godskassen ikke magtede de stipulerede Pen-

sioner. En af dem, der hed Wagner, stammede fra Bautzen i Sachsen, han var Oboist i Kapellet. I Krigsaarene 1807—08 var han Trompeter ved Graajægerne, hvilket han fandt var meget under hans Værdighed. Senere, da Generalen havde anskaffet et Orgel til Tranekær Kirke, maatte Wagner spille til Salmesangen om Søndagene, hvad han fik et extra Gratiale for. Wagner var en over hele Egnen kendt Original, han klarede sig stolt ved at give Musikundervisning paa de omliggende Herregaarde, hvor han desuden forlystede Beboerne med sine ikke altid ganske paalidelige Historier om tidligere Oplevelser, mest hentede fra hans Fødeby, hvor der i Henhold til hans Beretning var saa mange Karper, at man blot behøvede at stikke Haanden ned i de forbiflydende Vande og tage dem op. I min Ungdom har jeg set Wagners Datter, der beboede en lille Lejlighed i det lange, hvide Hus ved Siden af Gæstgivergaarden, hun havde været forlovet med Doktor Wengels Søn, der var kommet ulykkeligt af Dage. Efter den Tid havde Wengel taget hende til sig, og hun styrede hans Hus, indtil han var død. En anden Kapelmusikus Eichler levede til sin Død af at spille ved Egnens Høstgilder, hvor han desuden foredrog lystige tyske Viser, som Deltagerne af gode Grunde ikke forstod et Muk af. Viserne gjorde dog stor Lykke hos Auditoriet, der ikke kunde modstaa det livlige Minespil, der ledsagede Sangene, Eichler bildte sig ind, at han var baade Digter og Komponist, han skrev virkelig ogsaa selv baade Tekst og Melodi til de Sange, hvor med han glædede sit taknemmelige Auditorium. Melodierne, der fødtes paa hans Læber, men aldrig blev nedskrevet, har vel været den bedste Del af Produktet, Ordene skildres som noget fuldstændigt Galimatias. Til sligt følte Wagner

sig for fin, han holdt sig til Informationerne. Da Phanty var død, blev en anden Tysker, Mecklenborgeren Boldermann, sat i Spidsen for Kapellet. Generalen skal have faaet Kig paa hans Talent en Aften, han foretog en Spadseretur med ham. Det var ved Foraarstid, og en Drossel sang af Hjertens Lyst. Generalen fik en Indskydelse og spurgte Boldermann, om han ikke kunde komponere en Melodi, hvori Solsortens Sang dannede Temaet. Det kunde Boldermann, og den Melodi, han komponerede, tiltalte i høj Grad Generalen. Solsortesangen var ikke Boldermanns eneste Komposition, men det var lidt uden for hans egentlige Genre, der mest bestod i Dansemelodier, som han skrev flygtigt ned, de blev meget benyttede ved Dans rundt omkring paa Langeland, men er ikke opbevarede og forsvandt ved selve Komponistens Død. Boldermann gav Undervisning paa alle mulige Instrumenter, endog paa Fløjte og Horn.

Foruden Musikere havde Frederik Ahlefeldt ogsaa Sangere og Sangerinder, der var fast knyttede til hans Husstand, og som ikke havde andre Forpligtelser end den, at glæde Generalen ved deres Sang. Det var som Regel Medlemmer af tyske Operatrupper, og paa kortere eller længere Tid bundne til Tranekær. Naar der var en bestemt Sanger eller Sangerinde, Generalen gerne vilde have fat i, tog han selv Affaire og udviklede megen Energi, han kunde i saadanne Tilfælde lade hele sit besnærende Charmevæsen spille for at lokke vedkommende til Tranekær; men under almindelige Forhold besørgede Kapelmester Phanty Forhandlingerne med de fremmede Sangere og ordnede Betingelserne, i hvilken Retning han havde frie Hænder, da intet kedede Frederik Ahlefeldt i den Grad

som at tale om Pengespørgsmaal og forhandle om Kontrakter. Grevinde Charlotte Ahlefeldt, der i mange Retninger repræsenterede den sunde Fornuft i dette Ægteskab, greb ofte ind, musikkyndig som hun var, og denne Indblanding skabte ingen Confusioner, da Kapelmesteren og Grevinden stod paa en god Fod med hinanden. Charlotte Ahlefeldt vilde, som rimeligt er, vide en lille Smule Besked med hvad det var for Mennesker, der skulde være hendes Husfæller. Vi have flere Gange omtalt Generalens Italiensrejse. Paa denne Rejse, hvor han svælgede i Musik, traadte han i Forbindelse med Musikkredsene i de Byer, hvor han kom hen, og da han allerede som halvvoksen havde lært italiensk til Fuldkommenhed, faldt Samkvemmet med italienske Sangere nemt og behageligt. Hvor fantastisk det hele var bygget op i hans Hjem, viser den Omstændighed, at han endog vilde have Kunstnere fra det fjerne Italien til at synge privat for sig. Generalen førte saaledes en lang Korrespondance paa italiensk med en Sangerinde Teresa Negri, hvem han ønskede at vinde for Tranekær, saaledes som det kan ses af følgende Brev fra Signoraen:

Deres Højvelbaarenhed!

Jeg føler mig stærkt forpligtet til at bevidne Deres Højvelbaarenhed min dybtføjte Tak, fordi De gør mig den Ære at bevare mit ringe Talent i Deres Erindring. Jeg har ønsket af ganske Hjerte og i fuld Oprigtighed at bevidne Dem min Ærbødighed og Agtelse ved at stille dette ringe Talent til Deres Tjeneste. Og De maa fuldtud tro mig, naar jeg forsikrer Dem, at, selv om jeg kunde have mit Udkomme paa anden Maade, vilde min eneste Interesse være at

have den Ære at tjene Dem. Som De véd, er der forløbet flere Aar, siden jeg efter en langvarig og alvorlig Sygdom, som havde berøvet mig baade Kræfter og Lyst til at rejse, kom (med uforlignelig Ædelmodighed) under Beskyttelse af den samme berømte Professor, som (med Guds Bistand) har helbredet mig. De Erkendtligheds- og Venskabshensyn, som jeg bør vise ham, har bevæget mig til hidindtil at sige Nej til ethvert Forslag, men derfor bør jeg ogsaa forsikre Dem, at det er mit Livs største Sorg jeg føler i dette Øjeblik, i hvilket jeg har opnaaet den af mig i høj Grad attraaede Ære at komme til Deres Hus i Deres Tjeneste, men jeg ser mig i den Nødvendighed, (idetmindste for Tiden) ikke at kunne modtage Deres naadige og ædle Tilbud. Intet vilde have været mig behageligere, hvis jeg ikke befandt mig i det gruelige Dilemma: enten endnu at lade mit Talent ligge unyttigt hen, eller at blive Grunden til en Forandring af min dyrebare Beskytters Lykke, for han har frelst mit Liv; jeg ser nemlig klart, hvilken Sorg den blotte Tanke om fremtidig at skulle undvære mit Selskab volder ham, eftersom han ikke har noget Menneske i sit Hus, med hvem han kan samtale i den sparsomme Fritid, som efterlades ham af hans omfattende og anstrengende Virksomhed. De, Hr. Greve, har et altfor godt og medfølende Hjerte til at De ikke skulde indrømme, at min foreliggende Undskyldning er beføjet, og indse, at mit Hjerte (denne gang) gør mig til Offer for Venskabet og Taknemmeligheden. Men da alt i Verden forandrer sig, da jeg hverken kan eller vil opgive mit Talent (dette Offer forlanger min Ven heller ikke), er jeg bestemt paa at gribe enhver Lejlighed til at gøre det klart for min nævnte Ven, at han maa være forberedt paa en Adskillelse, der før eller senere maa

komme. Jeg haaber saa, at naar jeg *bliver ved at slaa paa Sømmet*, skal det nok have sin Virkning, og at jeg (maaske om ikke lang Tid) maa kunne vise Hr. Greven, hvor langt jeg foretrækker den Ære at tjene Dem; jeg haaber at kunne opnaa den Lykke, at min nuværende, ufrivillige Nægtelse ikke maa formindske den velvillige Følelse, som jeg altid har mødt hos Dem, og at jeg altid i hele mit Liv kan være til Deres højtærede Disposition.

Jeg tillader mig at anmode Dem om at bringe Fru Grevinden min ærbødigste Hilsen.

Deres Højvelbaarenheds
ydmyge og hengivne Tienerinde
(sign.): TERESA NEGRI.

Kiöbenhavn d. 30. Marts 1804.

Generalen vedblev ogsaa paa Langeland med at komponere, hans Kompositioner ses at have gjort Lykke hos Kronprins Frederik, hvem han havde sendt tvende Militairmarcher.

Alt er nu i Orden med Pengenes Udbetaling. Grev Schimmelmann skriver at have besørget med Dags Posten det fornødne til det Altonaer-Bankcomptoir, saa at jeg haaber, at Pengene nu i Specie Sedler kan hæves uden Vanskelighed. Jeg takker Dig meget for de tvende Marcher, Du har tilstillet mig, de ere meget skønne og vil gjøre en god Virkning naar de blæses godt af Hauboisterne.

Din altid meget hengivne
(sign.): FREDERIK CRON-PRINTZ.

Hovedquarteret Kiel, den 8. Juli 1806.

Til sit eget og Orkestrets Brug forskrev Generalen mange Musikalier, her kan ses en Liste over den Musik, han et enkelt Aar lod sende til Tranekær.

Beethoven: 6 Variationer (1806).

› 6 Variationer.

Mozart: Quartett No. 6 & 10 (1806).

› Serien Orchesterstimmen (1806).

› Operngesänge, Arien 1—5, 7, 8, 9 & 11.

Haydn: 2 marches (1806).

› dem Tausend so oft (1806).

› Synphonia No. 1 (1806).

Bach: Messe (1806).

Cherubini: Kalifen af Bagdad (1804).

› Divertissement.

› Ouverture & Lodoiska 2 Abt. & Anacreon.

Spoehr: Variationer & Concerto (1806).

› Second Concerto op. 2.

Abeille: 8 Lieder.

Barry: Oster Cantate.

Bieviz: Quintett.

Braun: Symfoni.

Baillot: 12 caprices op. 2 livr. 1.

Calbron: 6 sonates.

Dalberg: Phantasier.

Danzi: Sonate op. 9.

› Sangübungen.

› Concert op. 30.

› Concert op. 31.

› Symfoni op. 19.

Devienne: 20 petits airs.
Detzauer: variations op. 7.
Eberl: 12 écossaises.
     » Grand trio.
     » Polonaise op. 20.
     » Sinfonie op. 34.
Fischer: Quintette.
Fürstenau: 3 duos op. 5.
Gabler: 3 polonaises.
Göttzloff: Deutsche Lieder.
Hander: Gesänge; No. 3 & 4.
Heyne: Symfoni op. 10.
Himmel: Fanchon I & II.
Hugot: 3 duos op. 9 liv. 1.
d'Ivernoi: Etude.
Jöhers: Concerto oeuvre 8.
     » Quintetto.
Klengels: 3 Sonaten.
Köhler: 3 duos.
Kreith: 6 Polonaises.
Kreutzer: Etude & caprice.
     » Concert.
     » Concerto op. 16.
     » 10 Concerte.
     » 3 Sonaten für Violin.
     » 3 quatuors op. 3.
Methsessel: 12 Lieder.
Müller: Flötenconcert.
Naumann: 6 duos.
Obst: 7 Wälzer.
Ozi: Sonate & caprices.

Par: Leonora in Clavierauszug.

» 12 Arietten.

Riem: 6 sonates op. 11, 3 polonaises op. 12, 3 sonates op. 13.

Righini: Rondo, für eine Singstimme mit Pianobegleitung.

Rode: Air varié, arietta, Andante op. 16.

» Quatuor Liv. II & III, Concerto.

» 12 Concerte.

Romberg: Selmar & Selma, Symphoni No. 6.

Schneider: 3 duos, sonate op. 2, 3 sonates op. 3, sonate op. 5.

» Ilse, Etude.

Schreiber: Gesänge.

Steibelt: Air, grande sonate, mamma mia, rondo, grand concerto.

Vogel: Overture, do. de De Mophon.

Walch: 24 écossaises.

Weisse: grande symphonie.

Weller: écossaises No. 1.

Winter: Canzonetten.

With: Symfonie.

Naar Generalens Yndlingskomponist Mozart ikke er repræsenteret med flere Musikalier paa Listen, er Grunden temmelig sikkert den, at Frederik Ahlefeldt alt i Forvejen havde al Mesterens hidtil udkomne Musik.

Flere af de paa Listen opførte Komponister kendes i vore Dage end ikke af Navn, men enkelte af dem straaledede dengang med megen Glans paa Firmamentet, saaledes den nu ganske glemte Eberl, der var Elev af selveste Gluck og

højt skattet af Mozart, paa hvis Anbefaling Kejser Paul gjorde ham til Kapelmester i Sct. Petersborg. Eberl komponerede baade Operaer og Symphonier, Frederik Ahlefeldt dyrkede ham særligt paa Grund af hans Klavermusik, som han holdt meget af at spille. Det er betegnende for de løvløse Tilstande i Datiden, at nogle af Eberls Musikstykker, der havde en slaaende Lighed med Mozarts Musik, af en smart Forlægger blev udgivne som Værker af den store Komponist og under dette falske Flag kendte over det ganske Europa. Steibelt var en meget lanceret Klavervirtuos, der ogsaa gav sig af med at komponere, Frederik den Store havde bragt ham paa Moden, idet Steibelt paa Klaveret akkompagnerede Kongens Fløjtespil. Det skyldtes ogsaa preussisk Hofindflydelse, at Himmel og Italieneren Righini vare komne i Skubbet, sidstnævnte havde Frederik Vilhelm den Anden gjort til sin private Kapelmester, Himmel skrev Sange, der i høj Grad var efter samme Preusserkonges Smag, de havde en meget indsmigrende og melodios Klang, det samme gjaldt iøvrigt ogsaa hans yndefulde Opera »Faustian«. Himmel havde oprindelig været Teolog, men vendte Teologien Ryggen for helt at vie sig til Musikken; hans Virksomhed som Komponist var da ogsaa i nogen Maade præget af hans Ungdoms Sysler, idet han skrev en Del Oratorier og blev i særlig Grad skattet for sin Komposition »Fadervor«, det var en Melodi, Himmel havde sat til Digteren Mahlmanns Paraphrase over Bønnen. Af Kapelmester Phantys Katalog over de paa Trane-kær beroende Musikalier kan det ses, at Himmel var meget stærkt repræsenteret — det er ikke udelukket, at Generalens Interesse for denne Komponist kan have hidrørt fra den Omstændighed, at Himmel havde sat Musik til mange

ADELINE HAGERUP
FODT FALK

af Mahlmanns Digte, og baade disse og Digteren selv var meget skattede paa Gottorp, hvor Frederik Ahlefeldt havde lært Mahlmann at kende. Det paa saa mange danske og holstenske Godser holdte Tidsskrift »Zeitung für die elegante Welt« blev redigeret af Mahlmann og omhandlede meget vedrørende Theaterverdenen, man kan i bemeldte Blad faa mangt at vide om Frederik Ahlefeldts Virksomhed som Theaterleder.

Naar Frederik Ahlefeldt lagde sig efter Naumann, der er repræsenteret paa Listen med 6 Duetter, har man maaske Lov til at slutte, at det kan have noget at gøre med den Omstændighed, at Naumann et Par Aar før Frederik Ahlefeldt overtog Ledelsen af Theatret i Slesvig, paa Bestilling havde skrevet Operaen »Orpheus og Eurydike« til det kongelige Theater i København, hvor han paa Gennemrejse til Stockholm indfandt sig, for selv at lede Indstuderingen af sin Opera. Gustav den Tredie havde kaldet Naumann til Stockholm, hvor han skulde reorganisere Operaen, ogsaa her leverede han efter Bestilling Operaer, blandt andet den nationale svenske Opera »Gustav Vasa«. Schneider, der blev dyrket stærkt af Generalen og ogsaa er anført paa Listen, var især yndet paa Tranekær paa Grund af sin Klavermusik og sine Sange. Mest bekendt var Schneider i Datiden for sin religiøse Musik, sine Vokalmesser og Oratorier. Kreutzer, der af alle dem, der er paa Listen, staar anført med de fleste Kompositioner, synes, ifald man kan dømme herefter, at have hørt til Generalens Yndlingskomponister, skønt hans Navn ikke saaledes som Mozarts stadigt kommer igen i hans Papirer. Trods sit tyssklingende Navn, var Kreutzer Franskmand af reneste Vand, født i Versailles i 1767. Rodolphe Kreutzer var i høj Grad det, Tyskerne

kalder »ein Wunderkind«, idet han allerede som Tolvaarig ikke alene gav en selvstændig Koncert, men endog ved samme Lejlighed gav en af sine Kompositioner til bedste, en Violinkoncert. Det blev netop som Komponist af Violinkoncerter og som Virtuoso paa Violin, at han vandt sin Berømmelse, han skrev iøvrigt ogsaa en Del Operaer, men medens Kreutzer som Komponist for Violin er kendt og skattet endnu i vore Dage, er hans Operaer nu overgivet til Glem-selen. At hans Samtid skattede ham højt, kan ses af den Omstændighed, at han udnævntes til den saare betydningsfulde Stilling som Kapelmester ved den store Opera i Paris, en Stilling, han kun opgav for at blive selve Operaens Chef. En ganske særlig Glans har det kastet om Kreutzers Navn, at den store Beethoven har givet et af sine berømteste Værker, »Kreutzer-Sonaten«, hans Navn. Kreutzer var Banebryder for noget nyt i Violinmusikken, idet han indførte den brede Tone, de lange Buestrøg og Passager. Paa det Punkt er hans Virksomhed endnu af Betydning i Nutiden, idet hans Violinstudier benyttes meget ved Undervisningen. Kreutzer var selv ivrig Musikpædagog og virkede som saadan ved Konservatoriet i Paris. De to Mænd, der i en særlig Grad var med til at bringe Kreutzers Musiktheorier ud i Livet, Baillot og Rode, er ogsaa repræsenterede paa Generalens Liste, det var disse to, der sammen med Kreutzer var Fædre til det berømte Værk »Violinskolen«. Baillot udgav en Bog til Brug ved Undervisning i Violinspil, »Art du violon«, et af de bekendteste musiktheoretiske Værker. Frederik Ahlefeldt har aabenbart lagt særlig Vind paa hans »Capricer«, der dengang vare meget yndede, men senere maatte vige for hans »Etuder«. Rode var ligesom de tvende andre Franskmand og jævnaldrende

med dem, ligesom de var han baade Virtuoso og Komponist af Violinmusik og ansat ved Pariserkonservatoriet, men fik dog Tid til at drage Europa rundt paa Kunstrejser, der strakte sig helt til Petersborg, hvor han skrev nogle af sine bedste Kompositioner. Vi kan af Listen se, at Frederik Ahlefeldt var i Besiddelse af det af Rodes Værker, der længst har bevaret sin Friskhed, hans »12 Concerter«, der endnu den Dag i Dag er et yndet Koncertnummer. Sammen med disse tre Franskmænd maa nævnes Tyskeren Spohr, der ogsaa begyndte sin Indtræden paa den musikalske Arena som Violinvirtuos. Han figurerer ikke alene paa den anførte Liste over de af Generalen et enkelt Aar indkøbte Musikalier, men der blev hvert Aar sendt noget af hans Musik til Tranekær, ligesom ogsaa Phanty i sit Katalog over Orkestermusik noterer, at han har brugt mange Kompositioner af Spohr til Kapellet paa Tranekær. Foruden at dyrke hans Musik havde Generalen personlig Forbindelse med Spohr, der hørte til Kredsen paa Gottorp. Det var paa Gottorperhoffets Anbefaling, at Spohr blev kaldet til Cassel, hvor Landgrevens Broder Kurfyrst Vilhelm den Første gjorde ham til Kapelmester ved den der-værende Opera. I den lange Række af Aar, han var ansat i Cassel, skrev han de fleste af sine Operaer. Ligesom Himmel satte Spohr Musik til den af Hesserhofferne saa yndede Digter Mahlmanns mest yndede Værk, Paraphrasen over Fadervor. Klopstocks religiøse Digte inspirerede ham til adskillige Kompositioner. Da Spohr havde virket i Cassel i henved fyrretyve Aar og stadig været Genstand for de styrendes Protection, kom han med et paa det sorte Brædt, da det opdagedes, at han havde liberale Tilbøjeligheder, og det taaltes ikke i Cassel: Den mellem 70 og 80-aarige

Spohr, der tiltrods for sin høje Alder endnu var i Besiddelse af sin fulde Kraft, blev derfor afskediget fra sit Embede som Kapelmester.

Ogsaa Romberg hørte til Generalens personlige Bekendte, idet han en Del Aar boede i Hamborg og derfra kom til Slesvig, hans Kompositioner havde megen Lighed med Haydns. Generalen følte sig i en særlig Grad tiltalt af de Melodier, som Romberg satte til hans Yndlingsdigter Schillers Digte, mest bekendt var Musikken til »Die Macht des Gesanges«.

De paa Listen sidst anførte Komponister Winther og With skal lige nævnes, da de vare personlige Bekendte af Generalen. Førstnævnte havde berejst Hertugdømmernes Byer som Orkesterdirigent ved et omrejsende Skuespiller-selskab. Danzi skal nævnes, eftersom Frederik Ahlefeldt opførte en af hans Operaer »Cleopatra«. Særlig under Opholdet i Slesvig dyrkede Frederik Ahlefeldt denne Komponist, hvis Speciale var Kvartetter for to Sopraner, Tenor og Bas. Den tyske Komponist Abeilles' Navn kommer ofte igen paa Generalens Aarsliste, det er særlig Klavermusik, det gælder, men Klaver var da ogsaa Frederik Ahlefeldts egentlige Instrument. Fischer var oprindelig Operasanger, men komponerede ved Siden af Smaasange. Skønt han som Komponist var uden synderlig Betydning, skal han dog nævnes her, da han havde en om end noget fjern og indirekte Forbindelse med Bogens Hovedperson, Fischer var nemlig nogle Aar ansat ved Fyrsten af Thurn-Taxis' Opera, og bemeldte Fyrste var Svoger til Theaterchefen Ferdinand Ahlefeldt, Generalens Fætter. Fürstenau var en europæisk berømt Fløjtespiller, der skrev nogle Kompositioner for Fløjte. Methessel hørte til Generalens personlige Bekendte,

idet han i en Aarrække havde levet som Sanglærer i Hamborg, han blev kendt gennem sine Studentersange, der endnu den Dag i Dag er samlede i den saakaldte »Commersbuch«. Müller skal have været den produktiveste Operakomponist, Verden nogensinde har kendt. Af hans 230 Syngestykker hører ingen længere til noget Theaters Repertoire. Barris Musik har Frederik Ahlefeldt sikkert lært at kende paa sin Rejse til Italien, da Barri allerede paa Generalens Tid var ukendt i Danmark, han skrev sig fra det 16. Aarhundrede, var pavelig Sanger og ansat ved det sixtinske Kapel som »Maestro cantore di sua santita Trento«. Braun var en af de mange Musikere, der havde Forbindelse med Landgreven og derigennem ogsaa med Frederik Ahlefeldt, han var ansat ved Kapellet i Kassel. Frederik Dalberg var ligesom sin Broder, den gennem sit Venskab med Napoleon navnkundige Storhertug af Frankfurt, Musikdilettant og Gejstlig. Mest bekendt i Datiden var hans Fantasier, der, som det vil ses, ogsaa ere repræsenterede mellem Frederik Ahlefeldts indkøbte Musik. Devienne var en fransk Komponist, der førte et meget omtumlet Liv og blandt andet en Tid var Hornblæser i en lille sydtysk Stats Hær. Köhler var paa Generalens Tid særlig kendt for sin Kammermusik, Kreith var Fløjtenist og komponerede hovedsagelig for Fløjte, Ozi var ogsaa Specialist, men paa Fagot, og skrev udelukkende Musik for dette Instrument. Schreiber var Biskop og gav sig baade af med at digte og komponere ingenlunde gejstlige Sange. Walch er nærmest kendt af historiske Grunde i Anledning af den Marsch, han komponerede til de Allieredes Indtog i Paris, Weller var mere kendt som Musikpædagog end som Komponist.

Cherubini have vi alt haft Lejlighed til at omtale paa an-

dre Steder i Bogen, her skal blot nævnes, at Frederik Ahlefeldts Forkærlighed for ham skrev sig fra den italienske Rejse, hvor Generalen især dyrkede Cherubinis Kirkemusik. I Musikkatalogerne paa Tranekær er tiltrods herfor ikke anført synderligt af Cherubinis Kirkemusik, medens derimod hans allerletteste Operamusik er stærkt repræsenteret, i langt videre Udstrækning end den Operamusik, i hvilken Cherubini havde været underkastet Glucks Paa-virkning. Dog findes der i Katalogerne et Udtog af »Les Abencérrages«, denne Opera, der har faaet en vis historisk Betydning, idet det var med dette Værk, at det lykkedes Cherubini at overvinde Napoleons Uvilje mod hans Musik, saaledes at han langt om længe vandt Indpas paa den store Opera i Paris.

Gaar man den her aftrykte Liste igennem, falder det i Øjnene, at medens samtlige Komponister af Frederik Ahlefeldt er anført i Bogstavorden, har han placeret Beethoven, Mozart, Haydn, Bach, Cherubini og Spohr allerforrest for sig selv og sat en tyk Streg efter Spohr, derpaa følger de lavere Guder.

De seks første har Generalen anført efter den Betydning, han og formentlig Samtiden tillagde dem. At Beethoven kommer først, er i sin Orden, ogsaa efter en Nutidsbetragtning; at Mozart følger umiddelbart efter, kan der heller ikke indvendes noget imod ud fra et moderne Standpunkt, derimod vil næppe alle billige Placeringen af Bach som Nummer fire. Skulde en lignende Klassificering foretages i vore Dage, vilde baade Cherubini og Spohr sikkert faa anvist Plads efter den tykke Streg og i den Orden, deres Bogstaver angive.

OMGANGEN

VI VILLE nu se lidt nærmere paa de Familier og Mennesker paa Langeland, der vare knyttede i en særlig Grad til Generalen. Her skal først og fremmest nævnes Trankærs Naboer Leths paa Egeløkke. Major Steensen-Leth havde gjort Tjeneste ved det langelandske Landeværn i de begivenhedsrige Aar 1807 og 1808. Leths altoverskyggende Lidenskab var Sejlads, han havde anskaffet et Lystfartøj, og i det sejlede han rundt paa længere eller kortere Ture, enten alene eller ledsaget af et Par Officerskammerater, der for Tid og Evighed vare bosatte paa Egeløkke. Administrationen af det store Gods var ganske i Hænderne paa Fru Leth, der ledede det hele med fremragende Dygtighed. Hun var hurtigt bleven klar over, at ifald hun ikke tog Styret, vilde det hele gaa ad undas, for rent bortset fra de stadige Sejlture, der holdt Manden borte fra Hjemmet, vilde Majoren, selv om han havde brudt sig om det, have været ganske uskikket til at tage sig af Sagerne, idet han allerede i en forholdsvis ung Alder var blevet svækket af Drik. Samlivet mellem Ægtefællerne var alt andet end harmonisk, og selv om Major Leth oprindeligt havde holdt meget af sin Hustru og paa sin Vis vedblev at holde af

hende, gjorde han dog Livet ubehageligt for hende ved sin Skinsyge. Fru Steensen-Leth gav næppe med sin gode Vilje Manden Anledning til Jalousi, men hun var i saa høj Grad i Besiddelse af Herretække, at ingen Mand kunde se hende uden næsten i Øjeblikket at blive forelsket i hende. Af Fru Leths efterladte Breve kan det ses, at hun tog sig det meget nær, naar Sladderer beskyldte hende for Koketteri. Hvad der ogsaa bidrog til at vanskeliggøre Livet for Fruen paa Egeløkke, var Forholdet til hendes Svigermoder, Fru Leth, født Steensen, paa Steensgaard, med hvem hun ikke kunde komme ud af det. At de tvende Damer ikke kunde forliges, var ikke saa underligt i Betragtning af deres ganske forskellige Naturer. Medens Svigermoderen var en stræng, myndig Dame af den gamle Skole, var den unge livlig og munter og venlig mod alle, hvem hun kom i Berøring med. Det økonomiske Afhængighedsforhold, hvori Familien paa Egeløkke stod til den gamle Frue, har vel ogsaa nok bidraget noget til at gøre Omgangen vanskelig, for Fru Leth ejede det hele, Rub og Stub, baade Egeløkke og Steensgaard, og først da hun døde i 1813, gik begge de tvende Godser over i Majorens Eje.

Fru Leth har faaet historisk Berømmelse derigennem, at hun blev Grundtvigs første store Kærlighed og derved inspirerede ham til hans Digtning. En mere direkte Paa-virkning har Fru Leth maaske ogsaa givet Skjalden, idet hun selv var noget af en Digterinde. Grundtvig var ikke den første Huslærer paa Egeløkke, der var blevet forelsket i Fruen, hans Forgænger havde man maattet afskedige, da han i saa ringe Grad formaaede at lægge Baand paa sine Følelser, at det blev generende for hans Kærligheds Genstand og begyndte at vække Opsigt. Ogsaa en anden ung

STEENSEN-LETH

Mand, der kom som Huslærer til Egeløkke, efter at Grundtvig havde forladt Stedet, maatte Fru Leth selv sige op, da hendes Mand var blevet i den Grad skinsyg paa ham, at der ikke var andet at stille op. Det har næppe været behageligt for den elskværdige Kone at foretage dette Skridt, især da Manden udførte sit Hverv som Lærer for hendes yngste Søn til hendes fulde Tilfredshed.

Fru Leth har sikkert ikke i mindste Maade gengældt Grundtvigs Kærlighed, derimod tyder hendes Breve til ham paa, at hun har set paa ham med Venskab og været interesseret i hans Ve og Vel. I et Brev til Grundtvig af 10. April 1811, tre Aar efter, at Grundtvig har forladt Egeløkke, skrev Fru Leth saaledes blandt andet:

»Kom min Ven, her paa Jorden skal jeg evig blive det, jeg stedse var, Deres sandeste, bedste Veninde og hisset skal jeg møde Dem for Gud med det samme uforstille Hjerte. Her har De ingen Fjender, og mig har De ikke for-tørnet, vel miskiendte og mistænkte De mig ofte, som be-drøvede mig inderlig, mens er De blevet overbevist, om De har feilet i Deres Dom, foeler jeg mig loeftet og glad, thi ved den Almægtige, jeg var og er Uskyldig.

Deres Digt til den 11. April¹ har jeg med inderlig Glæde og Veemod igiennemlæst. De taler til mit Hierte om jeg sander Deres Ord — man fejler saa ofte ved Ungdom og Uerfarenhed, mens min Siel er bleven ufordærvet . . . . . Pleie Deres Sundhed, aflæg Deres Nattevaagen, og De vil blive styrket Sund og Roelig leve i mange Aar, samles glade med os igien og eengang Velsigne min lille Vincens Steensen.² Min yndlings Spinde Vise synger jeg ofte,

¹ Hendes Fødselsdag. ² Hendes yngste, nyfødte Søn.

den er mig saa kier. — O gode Grundtvig, tænk eengang ved een Roelig frie Time paa een vugge Sang til min lille Spæde, hvor kierkommen vil den ikke blive mig paa den skønne Melodi »Høit lyde Bedeklokkens Slag«, som De saa gierne hørte mig Synge, som jeg saa ofte i mørkningen gientog for Dem. den 11. April. God Morgen Grundtvig, idag tænker De paa mig. Og ingen kan varmere bede til Gud for Deres Vel, Deres Roe, Deres Sundhed end som Deres Sande Veninde

CONSTANCE.

I et Brev fra samme Aar, den 20. December, skriver Fru Leth blandt andet:

». . . . . At jeg med Glæde og inderlig Deeltagelse har imodtaget efterretningen om Deres Forlovelse er De vist overbeviist om, naar De ikke endnu som saa ofte miskiender mig? og har De saaledes forandret Dem, som De selv skriver, vil det blive et lykkeligt Ægteskab, ...

At Deres Ophold her¹ kan forekomme Dem som een Søvn fuld af Onde Drømme, er besynderlig — mig synes *alt* i Verden har sine bliide Sider at betragtes fra —.

Jeg tænker ofte, hvorledes De i vores eenlighed læste Tusende og een Nat for os — og Carl saa roelig pyntede sine Dugger — De og Carl ere borte, og meget har forandret sig mens mit Hierte trodser alle Livets afvexlinger, det er lige troefast og bestandig imod mine Venner — Og De Grundtvig er min Ven, jeg skal aldrig glemme Dem, Gid De boede os nærmere, Glæd mig dog imellem med et Par Linier, lad os være prøved Venner som intet skal adskille og Lise² eengang blive et leed af denne kiede, hils

¹ Paa Egeløkke, ² Grundtvigs Forlovede,

den gode ubekiente fra mig og haaber De eengang bringer hende hid og hun vil holde af mig det er jeg overbeviist om. — Jeg kan ikke hilse Dem fra nogen, thi jeg kommer aldrig ud, — Saxdorf¹ og Graae² ere vel, de kommer dog her imellem, min gode, hengivne Bine³ er endnu her, hun hilse Dem meget tilligemed min gode Leth. Vi ønske Dem alle alt det, der kan glæde Deres Hierte, Gud skienke Dem Sundhed og Styrke til alle Deres foretagender og blive min Deeltagende Ven kiere Grundtvig, som jeg evig skal være Deres uforanderlige og inderlig hengivne Veninde

CONSTANCE LETH.

Grundtvig holdt meget af sin Elev, Husets ældste Søn Carl, og gjorde sig megen Umage med ham, Drengens Moder fandt, at Læreren til Tider var for streng, men det har aabenbart været i den bedste Hensigt, han skriver saaledes i et Brev til Broderen Otto, kort efter at han har forladt Langeland: ›. . . . jeg kan derfor leve nogen Tid udeelt for mit Studium, som er en herlig Ting, saa meget meere som jeg, efter at have undervist min Karl, ej let træffer Nogen, jeg gider undervise‹.

Et halvt Aar før skriver Grundtvig fra Egeløkke til Rasmus Nyerup: ›Jeg er Hovmester af Herrens Vrede‹.

Grundtvig kunde selv gøre sig Bekymringer for at han maaske kunde have forsømt et og andet som Lærer for Carl Leth, men den forrige Elevs Moder beroliger ham

¹ Sognepræsten i Snøde. ² Sognepræsten i Bøstrup, Faderen til de senere omtalte Brødre Fritz og Christian. Pastor Graae var Fru Leths Ven og Raadgiver, og bistod hende med megen Dygtighed i Egeløkkes Administration. Han blev senere Formynder for Fru Leths mindreaarlige Søn Vincens og bragte som saadan det stærkt forgældede Steensgaard paa Fode igen. ³ Husholdersken.

i et Brev, hun sendte ham nogle Aar efter, at han var rejst bort: » . . . . Tak for den Sandruehed og aabenhierighed De nedlagde i Carls Hierte, den gjør ham yndet og Elsket. — Carl har De ikke forsømt, det er blot een urigtig forestilling, vær Roelig desangaaende som i saa mange henseender. . . . .«

I et senere Brev til Grundtvig skriver Fru Leth: » . . . . Carl er een god Dreng, der har alles Yndest og fører sig meget godt op, Vincent er een skøn Rask Glut, Sund og trivelig — Gode Grundtvig, sammenføi og Deres inderlige Bønner til Gud med mine, at han vil holde sin Haand over mine Børn, at de maae blive gode nyttige Mennesker, deres Fremtids Skiebne hviler ofte med tunge Ahnelser paa mit beklemt Hierte, og jeg er Moder for dem i utrykkes heele fylde«.

Naar Grundtvig i sit »Kirkespejl« skriver, at man paa Egeløkke »efter greveligt Exempel helst talte tysk«, kan det vist kun forklares paa den Maade, at Grundtvig var en gammel Mand, da han skrev »Kirkespejl« og havde glemt et og andet. For der blev talt dansk i det daglige Liv paa Egeløkke ganske som paa Tranekær. Men det var saaledes paa begge de to Steder, at naar de respektive Husfruer havde Besøg af deres Søskende, blev den fælles Samtale ofte helt eller delvis tysk. Generalinde Ahlefeldt var af ren holstensk Oprindelse, og naar hendes tyske Slægtninge kom til Tranekær, blev der talt tysk med dem. Med Fru Leth forholdt det sig saaledes, at hun, skønt af dansk Oprindelse, hun var en Datter af Kammerherre Fabritius de Tengnagel fra Vejlegaard paa Fyen, havde talt tysk med sine Forældre og Søskende hjemme, de mange Fejl og

Germanismer i hendes danske Breve viser tilfulde, at tysk var det Sprog, der laa hende nærmest. Da der stadig udveksledes Besøg og Indbydelser til Middag mellem Familierne paa Tranekær og Egeløkke, var det en Selvfølge, at Fru Leths Slægtninge, der kom saa meget til Egeløkke, ogsaa var faste Gæster paa Tranekær. Naar Fru Leths Søskende kom til Tranekær, blev der altid talt tysk, derimod dansk, naar Leths kom alene. Efterfølgende Brev fra en af Fru Leths Brødre er skrevet paa tysk og bærer Præget af det nære Forhold mellem Tranekær og Egeløkke:

Højstærede Greve og Ven!

Vor kære Constance LETH, som har opholdt sig her nogle Dage, har taget Kassen med The med sig. Da hun har sagt mig, at nogle Pund deraf var bestemt til hende, og da der ikke var nogen Skibslejlighed til Langeland, saa har jeg med Tak modtaget hendes Tilbud i det Haab, at Kassen ikke volder hende Besvær.

Jeg kan ikke erindre, om Regning for Beløbet allerede er indsendt; den følger hermed, idet jeg vil ønske, at den sendte Dry Madeira, Kaffe og The maa finde Deres Bifald, og jeg staar stedse til Disposition; med Betalingen har det ingen Hast, og den kan ske ved Lejlighed.

CONSTANCE har pludselig forladt os, jeg ved ey hvorfor.

Her er alt stille og uden Interesse. LINDHOLM med talrig Familie rejser imorgen. Frk. KAAS er allerede forud, ialfald uden Familie. Vi vil selv se at gøre Springet til TRANEKÆR.

Jeg vilde være lykkelig ved selv at kunne følge med. Jeg anbefaler mig til Deres Erindring, Venkab og Befalinger, højtærede Greve, og bliver til min Død

Deres Ven og Tiener

(sign.): C. A. FABRITIUS v. TENGNAGEL.

Kjøbenhavn, 8. July 1804.

Hr. Greve Ahlefeldt Laurvig, Tranekjæhr!

(Paa fransk):

NOTA over Kassens Indhold:

G: A: L: til Fru v. LETH indeholdende

6 Pd. Sinlong à 3½ Rdl.	Rdl. 21.—
2 Pd. Tichy Thee à 3 Rdl.	› 6.—
4 Pd. Zien-Zieng à 2 Rdl.	› 8.—
	<hr/>
	Rdl. 35.—
Kasse, Emb.	› 2.—
	<hr/>
	Rdl. 37.—

Beløb sendt

50 Fl. Dry Madeira à 1½ Rdl. =	Rdl. 75.—
25 Pd. Capo Man à 1 Rdl. =	› 25.—
Kasse, Sp.	› 2.—
	› 102.—
	<hr/>
Tilsammen ...	Rdl. 139.—

maa altsaa ligge, indtil der bliver Skibslejlighed.

(Udskrift paa fransk):

Hr. Kammerherre, Ridder

Greve Ahlefeldt Laurvig til

Slottet Tranekjæhr, Langeland.

Venskabsforholdet mellem Generalen og Fru Leth blev sluttet i den lange Periode, hvor sidstnævnte med sin Søn Carl og Grundtvig var indlogeret paa Tranekær under de urolige Forhold i 1807. Fra den Tid kom Frederik Ahlefeldt til at nære megen Interesse for Carl Leth, Interessen gik senere over til den yngre Broder Vincens, der mere var tildannet i Generalens Lignelse. Carl udviklede sig tidligt mere og mere i Retning af Menneskeskyhed, og da han i en ung Alder var blevet Enkemand, trak han sig ganske ind i sig selv og levede helt afspærret fra Menneskeheden, de eneste Mennesker, han engang imellem saa, var Datteren, Grevinde Sophie Lerche, og hendes Mand, naar de kom rejsende fra Sjælland til Langeland for at se til ham. Medens Egeløkke ved Faderens Død tilfaldt den ældre Broder, arvede den yngre Søn Vincens Steensgaard. Vincens Steensen-Leth var i mange Henseender traadt ud i Livet med en stærk Paavirkning fra Tranekær; trods den store Aldersforskel udviklede der sig da ogsaa en udpræget Sympati mellem Frederik Ahlefeldt og den unge Leth. Generalen viste ved enhver Lejlighed Steensgaards Ejer, hvor tiltalt han følte sig af ham, og Vincens Leth, der ligesom sin Broder naaede en meget høj Alder, har jeg endnu i Begyndelsen af Halvfemserne hørt tale om Frederik Ahlefeldt med den største Veneration. Den gamle Kammerherre, som han dengang almindeligt kaldtes, var Typen paa den fine Hofmand fra Frederik den Sjettes Tid, naar det ikke passede ham, kom ingen ham for nær, men var man først trængt igennem den ydre Skal, kunde man faa baade Glæde og Udbytte af at høre ham fortælle. Kammerherre Leth var en underlig Blanding af Æstetiker og Kyniker, man kunde træffe ham i hans Stue paa Steensgaard, grædende af Rø-

relse over en Bog af hans Yndlingsforfatter Lamartine; naar han saa havde lagt Bogen fra sig og var kommet ind i en anden Tankerække, kunde han slaa om og fortælle meget letbenede Historier og Anekdoter, der langt fra altid var beregnede paa høviske Øren. Han sad inde med en mangesidig Viden, dels fra den omhyggelige Opdragelse, han havde faaet som Barn, dels fra den aarelange Udenlandsrejse, han havde været ude paa i sin tidlige Ungdom. Under disse Vandreaar havde han tilbragt en Vinter i Rom under dagligt Samvær med Thorvaldsen, fra den Tid skrev sig ogsaa hans Venkab med Digteren Ludvig Bødtcher, med hvem han stod i en regelmæssig Brevveksling lige til Bødtchers Død.

Den mangeaarige Præst i Tranekær, Fabricius, hørte til en Slægt, der stod Familien paa Tranekær nær. Hans Fader havde været Godsinspektør paa Grevskabet Laurvig i Generalens Faders Tid og nød dennes fulde Tillid, Sønnen studerede Theologi, tog en fin Eksamen og blev i en meget tidlig Alder af Generalen kaldet til Kapellan i Laurvig.

Da Fabricius i et Par Aar havde beklædt denne Stilling, modtog Frederik Ahlefeldt Brev fra Enevold Falsen. Falsen og Generalen havde gjort Bekendtskab med hinanden i Norge, da førstnævnte var Justitiarius i den norske Overret. Paa det Tidspunkt, hvor nedenstaaende Brev er skrevet, var Falsen forflyttet til København som Assessor i Højesteret. 1802 vendte Falsen tilbage til Norge, idet han blev ansat som Justitiarius ved Akerhus Stiftsoverret, og fem Aar efter var han Norges højeste Embedsmand, da han stillede i Spidsen for den nyoprettede norske Regeringskommission. Med Oprettelsen af Regeringskommissionen op-

FRU STEENSEN-LETH

fyldtes et af Falsen forlængst stillet Krav om større Selvstændighed for Norge indenfor »Tvillingerigernes« Administration. Falsen, der gennem sin Embedsvirksomhed havde faaet en udpræget Forkærlighed for Norge, hvor han absolut hellere vilde leve end i Danmark, havde ogsaa slaet til Lyd for et særskilt norsk Universitet, ligesom han havde haft den Dristighed aabent at udtale, at den Embedsmand, der skulde ansættes i Norge, helst maatte »dannes til at være Nordmand«. Regeringskommissionen i Christiania havde en meget udstrakt Magtfuldkommenhed, idet det var bestemt, at den »paa eget An- og Tilsvær skulde afgjøre alt, hvad den til Landets Tarv anser fornødent, og hvortil den ej betimelig kan erhverve speciel kongelig Resolution«. Alle Norges civile Embeds- og Bestillingsmænd blev stillet under Kommissionen, endog over Militæret fik Kommissionen en vis begrænset Myndighed. Det var den gennem Krigen fremkaldte vanskelige Forbindelse mellem Danmark og Norge, der havde givet Stødet til Kommissionens Oprettelse.

Paa samme Tid fik Falsen med den danske Regerings Tilladelse oprettet det første officielle norske Blad, »Budstikken«, som han selv redigerede.

Ligesom Frederik Ahlefeldt var Falsen Theaterliebhaber og gennem Oprettelsen af et privat dramatisk Selskab i Christiania nedlagde han den første Spire til den nationale norske Scene, der er udgaaet af det af Falsen stiftede Selskab. Falsen var en frugtbar Forfatter af ikke meget originale dramatiske Værker, det eneste af hans Stykker, der har overlevet ham, er Folkekomedien »Dragedukken«.

Falsen, der led af Anfald af Tungsind, gjorde under et saadant Anfald Ende paa sit Liv.

Højvelbaarne, Højstærede Hr. Greve!

Min Ven Kammerherre THESTRUP,¹ som paa en Reise til Norge, nyeligen har været i Laurvigen, har under 5te dennes tilskrevet mig saaledes:

»jeg kan ikke undlade at tale et Par Ord til min Ven
»for en meget brav Mand, som jeg her er bleven be-
»kendt med. Det er Præsten FABRITIUS, en Søn af
»den afdøde Oberinspektør af samme Navn. Han er
»Kapellan i Laurvigen, en vakker og snild Mand /: som
»Nordmanden siger :/ og elsket af den hele Menighed.
»Han søger om at blive Præst i den afdøde Hr. LA-
»KJÆR's Sted i Laurvigen, og hele Menigheden ønsker
»ham til Sognepræst. Tal et godt Ord for ham for Grev
»AHLEFELDT LAURVIG, og kalder Hr. Greven ham,
»vil han blive velsignet af alle Laurvigens Indvaanere«.

Skjønt jeg er langt fra at eje den Forfængelighed, at tiltroe mig endog den allerringeste Indflydelse paa Deres Højvelbaarenheds Valg, saa veed jeg dog derhos, hvor meget De attraaer at gjøre Deres undergivne glade og lykkelige, og af denne Aarsag har jeg anseet det for en Pligt, at anføre dette Vidnesbyrd, som et tilfældigviis nærværende Vidne, der er, som simpel Rejsende, aldeles upartisk, har aflagt for en Mand, som jeg ikke personligen kjender, men som er i Besiddelse af et ualmindeligt godt Rygte, saavel for sin Tænkemaade, som for sin Duelighed — om det maaske kunde afgive et Motiv til Mandens Fordel.

At den gamle Grevinde DANNESKJOLD LAURVIG² ved Døden er afgangen, vil Deres Højvelbaarenhed enten have

¹ Landsdommer i Jylland, anset Lovkyndig og historisk Forfatter. Med-udgiver af «Danske Magasin», Ejer af Godset Mariagerkloster ved Mariager. ² Den Afdøde var født Ahlefeldt og havde været gift med den næst-

erfare eller erfare med denne Post — hendes høje Alder gjorde, at Døden ikke var nogen uventet Gjest, og Deres Godsers Revenüer vinde foruden en aarlig Tilvæxt af en ikke ubetydelig Kapital.

Deres Højvelbaarenheds Sag mod TOLDERLUND¹ blev tabt, da den Exception² vi lode fremsætte, i hvis Følge vi paastode Sagen henviist til Kommissionen,³ ikke gik igjennem, formodentligen paa den Grund, at Stævningen var udtaget, førend Kommissionen var bevilget. Vi gjøre os det til Pligt, med Hr. Sø Prokurør HAAGEN⁴ nærmere at overlægge de Mesures som kunne være at tage til at forebygge de videre ubehagelige Følger, som heraf kunde ent-

sidste Besidder af det norske Gre'skab, Frederik Ludvig, som hun overlevede i 33 Aar. Anna Joachime Danneskjold-Laurvig skænkede ikke sin Mand Børn, hvorfor Laurvig gik over til hendes Svoger, Christian Conrad, som hun ogsaa overlevede. Grevinde Laurvig blev med Venlighed mindet af Indvaanerne i den norske By, hvis velgørende Stiftelser hun betænkte rundeligt i sit Testamente.

¹ Ejer af Sorø Ladegaard. ² Indsigelse. ³ En af Kancelliet nedsat Kommission til Ordning af Generalens Pengeforhold. ⁴ Hans Haagen var begyndt som Prokurator og blev fem Aar efter nærværende Brevs Afsendelse Politimester i København, i hvilken Stilling han fik Lejlighed til at udmærke sig under Bombardementet i 1807. Ved Haagens Død i 1815 skrev Bladet »Dagen«: »Aldrig har vel nogen Politimester oplevet et saa vanskeligt Tidspunkt at være Politimester i, som netop den afsjælede. Af Skaberen selv syntes han bestemt til denne Post. — — — Hvilket byrdefuldt Embede var ikke hans i 1801 og endnu mere i 1807! Og dog selv under det rædsomme Bombardement udmærkede Manden sig bestandig ved Liv, Aandens Raskhed og Fyrighed. Fra den tidlige Morgenstund til den sildigste Aftenstund var han uafsladelig paa Færde for at styre alt og vaage over hans Medborgeres Ejendomme.« For Frederik Ahlefeldt, der i en Række af Aar benyttede Etatsraad Haagen som sin nærmeste Raadgiver, har det sikkert været behageligt, at der fra Haagens Pande i Henhold til »Dagen« lyste Blidhed og Godmodighed, naar det angik Raadførelse, Planer og Undersøgelser«. Bladet tilføjer »at streng Alvor hvilede paa hans Pande, naar det gjaldt at straffe Forbryderen«.

staae, og som virkeligen synes i aabenbare Striid med Kommissoriats Hensigt.

Deres Højvelbaarenhed faaer med denne Post et Brev fra Kommissionen, angd. Skifte- og Oberformyndervæsenet, som Kancelliet vil have under nær Opsigt. Vi paatvile ikke at Deres Højvelbaarenhed vil have den Godhed, at betroe dette til SCHEEL, og saa snart mueligt, at skaffe os af med LASSEN,¹ til hvem Kommissionen har Aarsag ikke at fæste megen Liid — som vi med notarial Forretninger maa drive frem til alting, og som desuagtet ikke endnu skaffer os nogen Dag i Skattevæsenet.

Jeg beder Hr. Greven at modtage Forsikringen om den sande Højagtelse hvormed jeg har den Ære at være

Deres Højvelbaarenheds
ærbødigste Tjener
(sign.): FALSEN.

Kbhvn. d. 17. Febr. 1795.

Brevet havde til Følge, at Fabricius blev anmodet om at komme til Tranekær, hvor man ønskede at lære ham nærmere at kende, inden der blev taget Bestemmelse om den i Brevet omhandlede Forfremmelse, og Resultatet blev, at baade Frederik Ahlefeldt og hans Hustru kom til at synes saa godt om den unge Mand, at han blev anmodet om at blive paa Tranekær for at give Datteren Elise Undervisning.

¹ Kopist i Danske Kancelli; Frederik Ahlefeldt var kommet i Forbindelse med ham gennem Colbjørnsen. Senere arbejdede Lassen og Generalen sammen under sidstnævntes Bestræbelser for at udvikle det langeslandske Skolevæsen, Etatsraad Lassen var nemlig Expert i Skolesager. De to Mænd synes at være kommet godt ud af det sammen, ellers var den meget bureaukratiske senere Departementschef ikke yndet.

Fabricius gik med Glæde ind paa Forslaget og blev med det samme paa Tranekær for at tage fat paa sin Lærergerning. Et Par Aar efter brød Generalen med Kone og Datter og den unge Huslærer op for at tiltræde en længere Udenlandsrejse, der strakte sig over det meste af et Aar. Rejsen gik saa langt som til Italien, og i Lombardiet traf Rejseselskabet den italienske General Mutio, der som østerigsk Officer laa i Garnison i en af de under Østrig hørende lombardiske Byer. Familierne Mutio og Ahlefeldt kendte hinanden fra tidligere Tid, idet General Mutio havde ligget i Garnison i den hanoveranske By Stade ved Elben skraas over for Hamborg. Mutios Hustru hørte til den fornemme, hanoveranske Slægt Kielmannsegge, der var nær beslægtet med Bernstorfferne. Elise Ahlefeldt og General Mutios Datter Ehrengard Melusina, der kun flygtigt havde set hinanden som Børn, sluttede nu ved deres tilfældige Møde under Italiens blaa Himmel et romantisk Venskab, og Resultatet blev, at den unge Italienerinde fulgte det danske Rejseselskab paa dettes videre Færd. Det varede længe endnu, inden Familien fra Tranekær naaede hjem; paa Rejsen bleve Fabricius og Frøken Mutio forelskede i hinanden, og da de naaede hjem, var de forlovede. Efter at det unge Par var blevet gift, ansattes Fabricius i det ledige Sognepræsteembede i Tranekær, hvor han virkede lige til 1831. Generalen interesserede sig meget for Ægteparrets Børn og fulgte dem gennem Opvæksten, den ældste Søn blev Forpagter af Korsebølle og efterfulgtes ved sin Død i Stillingen af sin ældste Søn og denne igen af sin Søn. Forpagter Fabricius var gift med en Søster til den senere Landstingsmand Etatsraad Andersen fra Søvertorp. Pastor Fabricius' Datter Lotte, som var bleven holdt over Daaben

af og opkaldt efter Generalinde Ahlefeldt, blev gift med en Søn af Generalens ældste Broder, den som Jurist og juridisk Forfatter ansete Frantz Ahlefeldt, der døde som Amtmand i Viborg.

Det var ikke alene med sin egen Sognepræst i Tranekær, at Frederik Ahlefeldt stod paa en meget venlig Fod, han kom godt ud af det med alle Øens Præster, til Trods for sit mindre kirkelige Sindelag og sin mildest talt mindre kirkelige Vandel. Øens Præster vare altid sikre paa at opnaa Opfyldelsen af rimelige Ønsker med Hensyn til Kirkerne, der, som vi alt have nævnt, alle vare bleven udmærket restaurerede af Generalen og altid blev holdt i en udmærket Stand. Generalen holdt personlig af at konferere med de Mennesker, han havde med at gøre, og ikke mindst med Præsterne, kom en Præst til ham med Anmodning om Hjælp til en trængende i hans Sogn, var Anmodningen allerede bevilliget, inden den var fremsat.

Den Præstefamilie, der havde mest Omgang med Tranekær, var Graaes i Bøstrup. Generalen satte størst Pris paa Konen, der hørte til den ældgamle, langelandske Præsteslægt Brandt, hendes Moder have vi alt omtalt i første Bind af nærværende Bog, den myndige Præstekone i Tryggevlev. Fru Graae morede Generalen ved sit hurtige Hoved, og det, at hun aldrig stak op for ham eller blev ham Svar skyldig, Præsten, selv var noget langsommere i Vendingen end sin Kone. Ved et stort Selskab paa Tranekær var Fru Graae og Generalen kommet i en Discussion tværs over Bordet, det drejede sig om Bondeemancipationen, og da Generalen var Fremskridtsmand, og Præstefamilien meget konservativ, kunde der nok opstaa Disput. Da Discursen var ved at ebbe ud, sagde Generalen noget om, at Madam

Graae var »ret krigerisk«, dertil replicerede hun: »Ja, jeg skulde aldrig have giftet mig med en Præstemand, jeg havde passet bedre til en Officer«, Generalen var straks parat med en repartie og sagde galant, at det vilde være Skade, for saa var hun ikke kommet til at bo i Bøstrup, og saa havde han ikke haft den Ære og Glæde at være hendes Nabo, derpaa fulgte det omgaaende Svar: »Ja, saa havde den Officer, jeg ikke fik, været for dyrt betalt.«

Sit friske Humør bevarede Præstekonen i Bøstrup til sin Dødsstund: hun boede som Enke hos sin Søn, Sognepræsten i Tranekær, og blev under sin sidste Sygdom plejet af den unge Fru Graaes Svigerinde, den tyske Frøken Rothschild, der i sin Tid selv fortalte mig nedenstaaende Historie. Frøken Rothschild var Datter af Hertugen af Wolfenbüttels Førsteminister og Raadgiver. I 1848 blev baade Hertugen og hans Minister forjagne, Ministeren drog til Amerika med to af sine Døtre, den tredie, Anna, rejste til Danmark, hvor hun fik Plads som Lærerinde hos Familien Bay paa Søgaard paa Sydlangeland. Paa Langeland forlovede hun sig med en Broder til Fru Graae i Tranekær, Kæresten blev senere Forstander for den kellerske Abnormanstalt »Karensminde«. Frøken Rothschild blev af sin Svoger og Svigerinde opfordret til at bo i Præstegaarden i Tranekær, indtil hun kunde blive gift, her plejede hun den gamle Fru Graae fra Bøstrup og sad hos hende i hendes Dødsstund. Da den døende havde ligget uden Bevægelse nogen Tid, lagde den unge Pige sin Haand over Munden paa hende for at høre, om der endnu var Aandedrag; den gamle Fru Graae blev liggende ubevægeligt, for saa pludselig at slaa Øjnene op og med et skalkagtigt Udtryk sige: »Der narrede jeg dig, tyske Anna«, saa

vendte hun sig om paa Siden og døde dennegang virkelig et Øjeblik efter.

Generalen havde stærk Indflydelse paa Ægteparret Graae, saaledes som han i Kraft af sin overlegne Intelligens havde paa de fleste af de Mennesker, han kom i Berøring med. Præsterne i de Tider indtog en noget fornemt tilbageholdende Stilling overfor deres Sognebørn, som de nok lod komme til sig, men som de ikke yndede selv at komme til, Generalen derimod greb enhver Lejlighed til at komme i Berøring med den langlandske Befolkning, vi have saaledes set, at han tog meget rundt og behandlede Syge: Pastor Graae kom meget hurtigt ind paa at staa Frederik Ahlefeldt bi med Tilsyn af syge, og paa den Tid, hvor der var kommet en Slags fast Læge i Tranekær, og der som Følge deraf var mere Orden i Sanitetsforholdene, blev det af Betydning, at Pastor Graae tog Haand i Hanke med. Den gode Bøstruppræst havde nemlig ikke to Tommelfingre, han var vant til at tage fat selv, den, der vilde narre ham i hans Landbrug, skulde staa tidligt op, for Pastor Graae tog sig trods nogen af sin egen Bedrift, der var stor og veldrevet. Frederik Ahlefeldts nymodens Ideer og Reformiver saa den stokkonservative Præst paa med Hovedrysten, selv om han nærede en oprigtig Beundring for Generalens Begavelse og Initiativ. Skønt Generalen havde Respekt for Graaes Karakter, kunde han dog ikke rigtig finde sig tilrette med hans noget begrænsede Synskreds og hans Vedhængen ved det overleverede, han misbilligede, at Pastor Graae paatvang sine talrige Bønder paa Præstegaardsgodset et endog temmelig haardhændet Hoveri. Graae holdt fast ved Hoveriet, lige til det Tidspunkt indtraf, kort før hans Død, da det blev ophævet ved Lov.

CHRISTIAN GRAAE

Saa kunde Generalen ganske anderledes med »Madammen«, som hun efter Tidens Skik benævnedes, men hun lod sig ikke af Generalen lokke bort fra sine fornemme Nykker, hun satte aldrig sin Fod hos nogen af Bønderne i Bøstrup, men kom der nogen af dem til hende, var de altid sikre paa en god Modtagelse. Frederik Ahlefeldts Sympati gik fra Moderen over til begge Sønnerne Christian og Fritz, særlig til den første, skønt den anden havde et langt mere udpræget aandeligt Slægtskab med Generalen end den anden, men det medførte nu Forholdene. Fritz Graae, den senere i saa høj Grad fordelagtigt kendte Præst for den danske Menighed i Flensborg, var ganske sin Moder op af Dage. Han efterlod nogle Livserindringer, der i Usnobbethed, Mangel paa Respekt for al forloren Autoritet og Højtidelighed og navnlig i Retning af Aabenhjertighed ikke giver selve Rousseaus »Confessions« noget efter. Disse Erindringer ere af stor Betydning for den, der ønsker at gøre sig bekendt med Frederik Ahlefeldts Historie. At Moder og Søn forstod hinanden, fremgaar tydeligt af disse Erindringer, hun fandt det meget rimeligt, at Sønnen vilde more sig i sine Studenteraar i København: »Den første Jul jeg var i København, sendte min Moder mig fem Rigsdaler til at fornøje mig for, og for dem var jeg i Løbet af et Par Uger ni Gange paa Komædie; — ellers i Reglen dog kun en Gang ugentlig. Det var jo rigtignok ikke »Guds Rige«, jeg søgte i Theatret, men dog en ideal Verden, som der aabenbarede sig for mig, og det var en dyb, aandelig Trang, som deri søgte sin Tilfredsstillelse.«

Christian Graae var, efter at have taget theologisk Attestats, blevet Huslærer paa Rosengaarden paa Sjælland, hvor

han forlovede sig med Husets Datter, Frøken Andersen, en Kusine til den bekendte Provst Andersen i Ringsted. Generalen ansatte Christian Graae som ganske ung Kandidat i Præsteembedet i Tryggelev paa Sydlangeland og fik efter den Tid Lejlighed til meget ofte at se ham, da Tryggelev er Nabosogn til Magleby, hvor Brolykke ligger, og Generalen kom, som vi have set, meget ned til Brolykke. Saaledes fik han Lejlighed til at følge den unge Sognepræst paa nært Hold og fik sit gode Indtryk af ham bestyrket. Ganske kort Tid efter, at Pastor Fabricius i Tranekær var død, var Generalen paa Brolykke og holdt et stort Middags-selskab for Egnens Beboere. Da der under Middagen indtraadte en Pause i den almindelige Samtale, hævede Generalen sit Glas, nikkede til den overfor ham siddende Pastor Graae og sagde højt, for at alle kunde høre det: »Maa jeg drikke med den nye Præst i Tranekær« og dermed var den temmelig uceremonielle Udnævnelse besørget — Frederik Ahlefeldt holdt nok af at handle efter en pludselig Indskydelse. Pastor Graae havde ikke før dette Øjeblik tænkt paa Muligheden af at gøre saa stort et Spring, som til Embedet i Tranekær, et af Danmarks største dengang. Der var et stort Jordbrug til Kaldet, mange hoveripligtige Bønder hørte til Godset og en Skov, Ravnebjerg, der var saa stor, at Præsten i Tranekær holdt en særlig Skovfoged. Man regnede, at Præstekaldet i gode Aar kunde give fjorten Tusinde Rigsdaler om Aaret, saa Christian Graae, der var en god Husholder, kunde lægge en Del Penge op og hjælpe sin talrige Børnesflok godt igang. Generalens Brodersønnesøn købte senere hele Præstegaardsgodset, og da han gav den efter de Tider meget høje Sum af 1200 Kroner per Tønde Land for Jorden, vedblev Tranekær Præstekald, og-

saa efter Jordens Bortsalg, at være, hvad man dengang kaldte et meget fedt Embede.

At være Præst i Tranekær betød det samme som at være Husven med Familien paa Slottet, og det blev Christian Graae hurtigt. Et Aar efter, at Graae var flyttet til Tranekær, nedkom hans Kone med en Søn. Dagen efter, at den unge Kone var kommet op af Barselsengen, spadserede Generalen ind i Præstegaarden og bankede paa, Pigen, der aabnede Døren, sagde, at nu skulde hun straks hente Præsten, men Generalen stoppede hende i Farten og sagde, at det var ikke ham, men Madammen, han ønskede at hilse paa. Generalen kom nu ind i Dagligstuen og begyndte straks at forebringe sit Ærinde, der gik ud paa at tilbyde sig som Fadder til den nye Verdensborger. Barnet blev naturligvis opkaldt efter sin Gudfader og kom til at bære Navnet Fritz. Om det havde noget med Fadderskabet at gøre eller ej, skal jeg lade være usagt, men nok er det, at Gudsønnen ganske tidligt bestemte sig til at gaa Krigervejen, han blev en dygtig Officer, der fik Ridderkorset efter Stormen paa Dybbøl den 18. April 1864 og døde som Oberst. Et andet af Ægteparret Graaes Børn, Katrine, blev gift med Johan Keller, Skaberen af de kellerske Abnormanstalter, hun gik paa hele Langeland under Navnet »den smukke Trine Graae«.

Graae var for ung til at kunne faa nogen Indflydelse paa Generalens i moralsk Henseende meget forargelige Liv og han har næppe gjort Forsøg paa det, det havde sikkert ogsaa været haabløst, han var ikke som Faderen i Bøstrup i Besiddelse af den dertil fornødne Myndighed; det var noget ganske andet med Bøstruppræsten, der ligefrem havde tvunget den daværende Besidder af Nedergaard til at gifte

sig med en Husmandsdatter fra Bøstrup og til at legitimere den med hende avlede, allerede voksne Søn. Det blev Christian Graae, der kom til at tale ved Generalens Baare.

Naar Generalen opholdt sig paa Brolykke, var den unge Kapellan Østrup i Magleby tidligt og silde oppe hos ham. Kapellanen hørte til den Generalen nærstaaende Kreds paa Egeløkke, hvor Østrup ofte aflagde lange Besøg og derfra gæstede Tranekær. Han var en af de første Præster her i Landet, der fik Øje for Grundtvigs Storhed, og Grundtvig betroede ham sine dybeste Tanker. Grundtvig saa med noget andre Øjne paa Østrup end paa Øens andre Præster, som han plejede at kalde »den videnskabelige Almue«; det var medens Grundtvig opholdt sig paa Langeland, at han skrev de berømte Ord om visse Præster, der i deres Prædikener gav Menigheden Tilhold om, »at de ej burde spille deres Hestes Gødning paa Landevejen«. Det var paa Egeløkke, at Generalen havde lært at skatte Østrup, der ret var en Mand efter hans Hoved, aandslivlig og med en utæmmelig Lyst til at prøve alt muligt nyt. Baade Generalen og Østrup ignorerede ganske, at der var en Sognepræst i Magleby, den gamle Provst Voigt. Kapellanen tog aldrig Hensyn til Sognepræsten, men gjorde hvad han selv vilde, og han var altid sikker paa at have Medhold hos Patronen, men ikke altid hos Menigheden, der vistnok med rette fandt, at Kapellanen var lovlig meget paa Brolykke og nok kunde have delt sig lidt mellem Generalen og de øvrige Sognebørn. Særlig irriterede var Maglebyerne over Østrups af Frederik Ahlefeldt støttede Reformvirksomhed paa Skolens og Kirkens Omraade, Magleby var saaledes det første Sted paa Langeland, hvor Generalen fik indført den nye Salmebog. Østrup foretog en Del hovedkuls For-

andringer ved Altergangen og Indledningsbønnen, hvilket i Forbindelse med Indførelsen af den nye Salmebog satte saa meget ondt Blod, at Beboerne i Sognet rettede en Henvendelse til Provsten for at klage over Reformerne. Fra Søndebro kom der en særskilt Klage, underskrevet af 23 Mænd, den lød saaledes:

Klage Maalet, som Menigheden haver at anføre er denne at de forlanger at blive ved den gamle Stiil thi de Gamle Klager over Skrifte Maalet er iike som vores Gamle Hr. Provst Vogt pleier at for Rætte thi de gamle og tung hørige som staar langt borte kand iike høre det. ligeledes med troen som blev Synget i Kirken er forglemt hvilket falder os meget tungt. — og dette er alle vores menig baade gaarde og huus Mænd.

Sønden Broe den 11: Decem. 1805.

I Tilslutning hertil indsendte Beboerne i Nordenbro en saalydende Klage:

Vii norden Bros er enie Til Lige med dii sønden Bros Viig Klaker igge paa skrifte maalet men Voris menig er saaledis at en duu paa al der træet og en du bak dette er alle Voris mening men igge paa Kirge golet for gamle tung hørige folg.

Nordenbro Den 13. Desember 1805.

Der kom absolut intet ud af Klagen, tværtimod benyttede Biskop Hansen i Odense Lejligheden til at overøse Frederik Ahlefeldt med Komplimenter for hvad han havde indført i Magleby, og der faldt ved samme Lejlighed en Del

anerkendende Ord til den fremskridtsvenlige Kapellan ud fra det gamle Princip, at naar det regner paa Præsten drypper det paa Degnen.

I et af de Breve, Grundtvig sendte Østrup til Magleby, skriver han: »Fra den Stund aflagde jeg Alt, hvad mig tyktes ukristeligt at være undtagen Hovmoden, den havde grundfæstet sin Bolig hos mig og skiftede nu kun Ham, idet den indbildte mig, at jeg var en hellig og gudtækkelig Mand, hvem han havde valgt til at føre Kristendommen igen paa Fode igen eller dog til at vidne aabenbarlig som de hensovne Herrens Kæmper. Denne Hovmod paa den ene Side og paa den anden en hel underlig Handel i Nervelegemet førte mig saa vidt, at mig tykdes jeg havde sære, vidunderlige Syner. Det er ej at tvivle paa, at jeg jo paa denne Vei vilde blevet en af de hovmodigste Sværmere, der nogensinde rørte sig paa Jord, hvis ej den gode Gud havde forbarmet sig over mig og bortrevet Sløret som onde Fjender havde hængt mig for Øje. Pludseligt faldt det som Skæl fra Sindets Øje, min Hovmod og Ukærlighed stode skinbarlig for mig og ingen Anger eller Fortrydelse kunde formærkes hos mig over mine begangne Synder. Nu var jeg Fortvivlelsen nær, min Forstand gruede, men Hjertet vedblev at være haardt og koldt. Ogsaa denne Vei til den modsatte Side maatte ført til Fordærvelse, dersom ei den gode Gud havde indgivet mig den Tanke at rive mig løs fra Kjøbenhavn og al verdslig Handel og forsøge om ei hos mine gamle Forældre kunde undes mig Rum til Omvendelse . . . «

Man fristes til at spørge sig selv, om ikke Grundtvig i nogen Maade har tænkt paa Østrup, naar han taler saa meget om Hovmodens Djævel, for at Østrup havde en Rem af Huden, synes hans Foresatte at have ment: under Sagen

vedrørende de Magleby Sognemænds Klager indfletter Biskoppen mellem de mange rosende Ord om Pastor Østrup en diskret Hentydning til, at det vilde være ønskeligt, om den unge Mand var noget mindre vigtig. At Østrups mulige Selvtilfredshed har været parret med Ydmyghed, kan ses af et Brev, han sendte Grundtvig fra Magleby. » . . . Da vi mødte hverandre paa Egeløkke, vandt Du straks min Tilbøielighed, fordi Du havde baade Hoved og Hjerte, og jeg fandt hos Dig Evne og Villie til at mene det ærlig og godt med Gud og alle Mennesker. Fuldkommen var Du ikke, det vidste jeg vel skjøndt de store Bjelker i mine egne Øjne minde mig ei at agte paa Skæven i min Broders. Bedre er det vist nu; alligevel var Du ikke saa slem, som Du nu siden efter vil mene. Jeg vil indrømme Dig, at Du maaske ikke var saa fast i det Gode som nu af den rigtige Grund, at den, som hviler paa en Klippe, rokkes ikke saa let som den, der staar paa et tyndt Bræt, paa hvilket han svømmer trindt Klippens Fod. Var Du den Gang min Agtelse værd og er det nu end mere, efterdi Dit Digtalent har saa fortrinligen udviklet sig; var Du den Gang mit Venskab værd og er det nu end mere, fordi Du nu renere elsker Gud og Mennesker, saa maatte jeg være bleven slettere, hvis jeg ikke nu agtede og elskede Dig end mere. Var jeg kun værdig Dit Venskab som Du er mit og alle Ædles! Dette kjølnet har altsaa ikke været Aarsag til min lange Taushed. Mon da Forskelligheder i Meninger? Vi to ere vist hinanden nærmere, end Du tror. I Hovedsagen er vi vist enige. Lad end Formene, hvori skjules den usynlige Traad, ved hvilken vi knyttes til Gud — den kan kun Laster sønderrive — være forskellig, derfor ere vi dog ikke adskilte. Hvo som bliver i Kjerlighed, bliver i Gud og Gud i ham. Ei

heller af Frygt for at blive Din Proselyt holdt mig tilbage, thi det maa Du gjerne gøre mig til, hvis Du kan; men jeg vil tilstaa, at den Skrivelse, hvormed Du glædede mig ifjor ved Pintse, er forlagt, og jeg kan ikke finde den imellem Dine andre Breve, og da jeg altsaa ikke vidste Din Adresse rigtig, maatte jeg opsætte min Skrivelse fra Tid til anden.

Alt hvad Du har ladet trykke, har jeg læst med den tre-foldige Interesse, som baade Forfatteren, Materien og dens Behandling nødvendig maatte vække hos mig. Din sidste Levering af Nordens Kæmpeliv overgaar, i mine Tanker, langt den første. Meget var der at sige baade om et og andet, men min Tid er kun liden: Mere kan forbeholdes til andre Lejligheder, hvis Du har Lyst at forny en afbrudt Brevveksling, som jeg meget ønsker, med en af Dine ærlige og tillidsfulde Venner . . . . .«

Generalen vilde meget gerne have beholdt Østrup paa Langeland og ønskede at se ham som Voigts Efterfølger, da denne gik af, men det faldt ikke sammen med Østrups Ønsker. Pastor Østrup kunde nemlig ikke fordrage Langeland og Øens Beboere. Istedetfor Østrup kaldte saa Generalen den hidtilværende Præst i Snøde, Saxtorph, til Embedet i Magleby. Generalens Kendskab til og Sympathi for Saxtorph skrev sig som for Østrups Vedkommende fra Egeløkke, hvor Saxtorph gik lige saa meget ud og ind, som Østrup paa Brolykke. Det blev imidlertid ikke af lang Varighed, for den nye Præst døde et Par Aar efter sin Ansættelse og efterfulgtes i Embedet af Ortmann. Ortmann blev i en ganske særlig Grad knyttet til sin nye Virkekreds, idet han kom til at residere i Magleby over fyrretyve Aar. Generalen kunde godt lide ham og hans Familie og viste det

i Gerningen ved at gøre Ortmanns Søn til Forpagter paa Brolykke.

Vi have under Omtalen af Maglebyernes Klage over Pastor Østrup nævnt, at Biskop Hansen helt og fuldt stod paa Generalens Side i denne Sag. Vi ville her fremlægge et Brev fra Biskoppen, der i dette ikke alene giver Udtryk for sit venlige Sindelag overfor Generalen, men ogsaa viser sig som den strenge Overholder af Formerne, noget Frederik Ahlefeldt næppe har fundet Anledning til at kritisere, da Generalen selv bestemt holdt paa de selskabelige Former.

Høibaarne Herr General!

I det ieg snart gaar det Øieblik i Møde, da ieg ved min personlige Opvartning kan bevidne Deres Høibaarenhed den høieste Grad af Agtelse for Dem, opfyldes et af mine hidtil mest levende Ønsker. Af dette mit Hiertes yttring vilde Deres Høibaarenhed fuldeligen være overtudet om, hvor meget ieg skønner den Lykke der ligger i Deres forekommende Bevaagenhed, med min Kone at kunde modtage den os tilbudne Ære, at opholde os i Deres Huus; dersom ikke den eene Omstændighed forekom mig at lægge en Hindring for dette mig tiltænkte Godes Nydelse, denne: At den gode Pastor *Fabritius*, som jeg saa ganske ærer og elsker, da vilde være den Eneste af mine Embedsbrødre i Stiftet, i hvis Huus ieg ikke opholdt mig, medens vi omtalte og afhandlede det som er Øiemedet af mine Embeds-Reiser. Maatte det derfor forbeholdes mig, paa een af de tven- de Dage ieg i *Tranekiær* opholder mig, efter Deres Høibaa- renheds Befaling, at glædes ved Deres behagelige Omgang

i Deres Huus, vilde dette Møde forunde mig een af de behageligste Nydelser paa min Reise.

Gud forlene Deres Høibaarenhed Helbred og Styrke, den jeg i disse Dage har savnet, da Deres Høitærede af 14de D. allerede strax havde været besvaret.

Allerærbødigst af

HANSEN.

Tryggeløv Præstegaard den 17de May 1810.

Dette er skrevet nogle Maaneder før Brevskriverens Død, Biskoppen var paa det Tidspunkt meget syg og lidende, men med Opbydelsen af hele sin Energi og Pligtfølelse gennemførte han den anstrengende Visitatsrejse. Biskop Hansens Sygdom var allerede begyndt, da han tre Aar før under Krigsbegivenhederne var paa Langeland og under det Ophold gæstede Tranekær. Denne Rejse var paa en Maade ogsaa tjenstlig, idet Biskoppen rejste rundt i Stiftet for at opmuntre og trøste Befolkningen under de alvorlige Forhold, der prægede Aaret 1807.

Generalen dannede i sit Forhold til Biskop Hansen en Undtagelse fra de øvrige Beboere i Fyens Stift, idet Biskoppen, det være sig med Rette eller Urette, var meget upopulær. Dette laa sikkert noget i hans Optræden, der var meget myndig og fornem. Over Stiftets Præster svang Biskop Hansen et mægtigt Scepter, og han yndede ikke at blive modsagt af Fyens Gejstlighed, langt mindre, at der blev handlet imod hans Ordre. Familien Fabricius ønskede sikkert, at Biskoppen havde taget imod Generalens Indbydelse og bosat sig paa Slottet, for Bispinden var med, og det var Præstefamiliernes Skræk, naar hun ledsagede sin Mand paa Visitatsrejserne, hun behandlede nemlig

Præstekonerne med Ringeagt, fordrede megen Opvartning og lod ved enhver Lejlighed Omgivelserne høre, at hun havde været ved Hoffet. Det sidste var rigtigt nok, hun havde før sit Ægteskab været Kammerjomfru hos Enkedronningen. Generalen satte Pris paa Biskoppen og hans Hustru og havde Glæde af at tale med den lærde, vidtberejste Mand, ligesom han gerne med ham drøftede den fælles Interesse: Udviklingen af Folkeskolen. Paa eet Punkt var Hansen og Ahlefeldt uenige, den strenge Prælat fordømte Theatret. Fælles havde de to Mænd deres Reformiver og utrættelige Virksomhedstrang. Ogsaa med Hansens Efterfølger paa Fyens Bispesæde, Plum, stod Generalen paa en god Fod. Naar Frederik Ahlefeldt skriver om langelandske Kirke- eller Skolesager, kalder han gerne Biskoppen »min Velynder«. Ogsaa Plum delte Generalens Interesse for Folkeskolen, ligesom han delte Frederik Ahlefeldts literære Interesser; han havde været Baggenses Kontubernal paa Regensen og foretaget en kritisk Gennemgang af Digterens første Produkter, inden de befordredes i Trykken, desuden havde Plum i sin Ungdom oversat Digte fra den klassiske Oldtid. Af Katalogerne over Generalens Læsning ses det, at man paa Tranekær studerede Plums pædagogiske Skrifter og abonnerede paa hans Tidsskrift »Egeria«. Under sine lange Ophold i Odense havde Ahlefeldt meget Samkvem med Plum og støttede med rundelige Pengebidrag de Institutioner til Fremme for den almene Oplysning, som Plum var traadt i Spidsen for. Medens Frederik Ahlefeldt sværmede for Abrahamsons pædagogiske Theorier, til hvilke Frederik den Sjette havde sluttet sig med Begejstring, tog Plum til orde imod dem for Folkeskolens Vedkommende, men gjorde det under en latterliggø-

rende Form, der gjorde Kongen vred og bevirkede, at Frederik den Sjette aldrig kom til at synes om den dristige Bisp.

Den af Langelands Præster, der var Frederik Ahlefeldt mest jævnbyrdig i Begavelse og Aandsevner, var utvivlsomt Plesner i det nær ved Brolykke beliggende Humble Sogn. Han var Øens ypperste Prædikant, der i sine Prædikener tugtede Menigheden med Svøber. Ikke desto mindre var Humble Kirke i de mange Aar, Plesner var Præst, i Reglen fuld, et Særsyn paa Langeland. Ogsaa udenfor Kirken tordnede Humblepræsten løs, naar han saa Lejlighed til at gribe ind overfor noget, han syntes var forkert. Ganske betegnende sagde han engang i en Samtale til Frederik Ahlefeldt: »Hellere æret, agtet og frygtet end elsket!« Om Generalen har skrevet sig Plesners Ord bag Øret, er uvist, han var lige til sin Død i betydelig mindre Grad agtet end — elsket! I Præstegaarden i Humble førte Husfaderen et strengt Regimente; naar der skulde spises Middag, stod Fru Plesner, efter at have stillet Suppeterrinen paa Bordet, med Børn og Husstand ret op og ned og ventede paa, at Præsten skulde træde ind. Det kunde undertiden vare længe, inden »vor Far« viste sig, men ingen vovede at sætte sig ned; naar Præsten kom, vinkede han tavs med Haanden som Tegn paa, at Familien maatte tage Plads. Ved Bordet vovede ingen af Familiens Medlemmer at aabne Munden, før Præsten værdigedes at henvende Ordet til vedkommende, der da maatte svare kort og knapt og i en beskeden Tone. Generalen, der var Verdensmand og som paa Tranekær holdt paa en fri og utvungen Tone, skal have moret sig kosteligt over Ceremoniellet i Humble Præstegaard. Til Familien hørte Laura Madsen fra det nærlig-

gende Hjortholm, Plesner havde taget hende til sig, efter at Ejeren var gaaet fallit, hun blev senere gift med en af Generalens Brodersønner. At Plesner var en i god Forstand frisindet Mand, viste han senere, da han helt og ubetinget stillede sig i Skranken for de »opvakte« paa Langeland.

Præsten i Lindelse, Bøjesen, havde en Forbindelse med Generalen derigennem, at en af dennes Brodersønner blev opdraget hos ham. Bøjesen havde en regelret Opdragelsesanstalt, hvor Drengene og unge Mennesker vare i Pension og undervistes af den ivrige Pædagog. Der var imidlertid noget andet, der bragte en betydningsfuldere Forbindelse istand mellem Bøjesen og Frederik Ahlefeldt, det fremkaldtes ved Bøjesens mangeaarige Strid med Læreren i Illebølle, Mathisen, i hvilken Strid Generalen troligt stod paa Præstens Side. Da Begivenheden gav Genlyd over hele Langeland og plagede og ærgrede Frederik Ahlefeldt højlig, skal jeg komme lidt nærmere ind paa den: Mathisen var Sønderjyde og havde faaet sin Uddannelse som Lærer paa det af Generalen saa højt skattede Trolleborg Seminarium. Den unge Mand var gaaet ud fra Seminariet som en glødende Beundrer af Grev Christian Ditlev Reventlow, hvilket i høj Grad faldt i Generalens Smag, desuden var han varmt anbefalet til Generalens Bevaagenhed af Biskop Plum, saa Ahlefeldt tog ikke i Betænkning at udnævne den ganske unge Mand til Lærer i Illebølle. Mathisen gjorde til at begynde med et godt Indtryk, men Glæden varede kun kort, for den nye Lærer vilde intet mindre end reformere hele Skolevæsenet i sin Virkekreds, hvilket faldt de gode Illebøllere højlig for Brystet, og de blev straks kraftigt støttede af Pastor Bøjesen. Generalen opdagede hurtigt, at han havde gjort et uheldigt Valg, Mathisen var luddoven,

kom som Regel for sent til Skolen, saa Børnene maatte staa og vente paa ham paa Landevejen, og hvad der var det allerværste, det mærkedes snart, at den nye Lærer havde en stærk Hang til Flasken. Mathisen synes at have kendt sin Holberg, for naar nogen bebrejdede ham, at han drak saa meget Brændevin, svarede han altid nøjagtig som Per Degn i Erasmus Montanus, at han drak kun Brændevin, naar hans Mave var daarlig, og den var almindeligvis daarlig. Hans Reformer i Skolen var ganske udvendige. Det var imidlertid vanskeligere at komme af med Læreren end at faa ham ansat, og i over tyve Aar maatte Illebølle trækkes med Mathisen, indtil hans Synderegister endelig kom for Retten, og han blev afskediget fra sit Embede ved en Højesteretsdom. De ustandselige Klager over Læreren, de stadige Processer, der varede i aarevis, satte mange graa Haar i Hovedet paa Generalen, der tog hele denne Sag paa en noget overdreven tragisk Maade. Hans Breve fra den Periode ere fulde af Klager over den chikanøse Illebøllelærer, og skal man tage hans Ord bogstaveligt, maa man næsten tro, at hele denne Affaire var ved at svække Generalens hidtidige Iver og Interesse for Pædagogikken paa Lange-land. Ogsaa efter sin Afgang fra Lærerstillingen i Illebølle vedblev Mathisen at volde Frederik Ahlefeldt Bryderier, idet han optraadte som en Slags juridisk Konsulent for Beboerne i Lindelse Sogn, der fandt det billigere at bruge ham end en rigtig Prokurator. Hans Virksomhed som saadan bestod dog mest i at affatte Klageskrivelser eller rette Fejlene i dem, Beboerne selv affattede. I sin Irritation herover kalder Generalen i sine mest højofficielle Skrivelser til Myndighederne Mathisen for »Vindbeutel« i Illebølle.

»Den afskedigede Skolelærer i Illebølle, der altid skal blande sig i alt muligt, der ikke kommer ham ved« o. s. v.

Med Langelands højeste Øvrighedsperson, Borgmester von Schmidten i Rudkøbing, havde Generalen baade officielt og privat en Del Samkvem. Schmidten var en Mand af den gamle Skole og holdt sig strengt til de bestaaende Love og Reskripter, som han ikke yndede at fortolke i liberal Aand. Herved stødte han til Tider sammen med Øens Befolkning og havde en alvorlig Controvers med Pastor Plesner, da denne aabent tog Parti for de »opvakte« Krav om Forsamlingsfrihed.

Borgmesterens Datter, der var en stor Skønhed, blev gift med den senere Kammerherre Leth fra Steensgaard. Under sit Besøg paa Tranekær fik Oehlschläger Lejlighed til at gøre Frøken von Schmidts Bekendtskab og hyldede hende i sit Digt om Langeland. Den i Digtet indeholdte Linie »Jeg gik med en yndig Mø derhen« o. s. v. refererer sig til hende.

Blandt Øens Godsejere og Proprietærer kom Generalen hyppigt sammen med Kammerraad Madsen paa Hjortholm og Ritmester Hansen paa Faarevejle. Madsen var kendt for sin store Ødselhed og for sine overdaadige Gæstebud. Begge Dele blev noget overdrevet af Rygtet, for en vis Jævnhed synes dog at have hersket paa Hjortholm; Kammerraadinden lavede saaledes endog ved destørste Middagselskaber selv Maden. Naar Frederik Ahlefeldt var til Middag paa Hjortholm, førte han højtideligt Fru Madsen tilbords; efter at man havde naaet Spisestuen, bad Værtinden Generalen tage Plads, hvorpaa hun slap hans Arm, vendte sig om imod ham, sagde langsomt og med Vægt: »Deres Ex-

cellence undskyldte og gik saa ned i Køkkenet til Madsen. Naar Suppen og Fisken var sat til Livs, kom Fru Madsen selv tilsyne, bærende Stegen ind paa et Fad, som hun satte foran Generalen med Anmodning til ham om at skære for. Herefter lod hun Hvilen falde paa sig og dalede ned i Stolen ved Siden af Generalen, for Desserten havde hun altid lavet til Dagen i Forvejen. Baade paa Hjortholm og paa Faarevejle blev der afsunget Lejligheds-sange ved Middagen; de, jeg tilfældigvis har faaet at se, vare mærkeligt nok alle tyske, det maa formodes, at Digterne vare gamle holstenske Officerskammerater af Ritmester Hansen. Sangene kunde i øvrigt lige saa godt være skrevet paa et hvert som helst andet europæisk Sprog, for de vare ganske uden Hoved og Hale og havde vist været lige saa uforstaaelige, om de havde været affattede paa dansk. En Undtagelse danner en Sang, som jeg har set, men den var ogsaa skrevet af en Mand, der i det mindste havde en Digter til Fader: det var den unge Løjtnant Gerstenberg, der var kommet til Faarevejle med Frederik Ahlefeldt, og som Læseren paa et senere Sted i Bogen skal høre noget nærmere om.

Der var, naar Generalen opholdt sig paa Tranekær, et stadig Rykind og Rykud af Gæster, men selvfølgelig aldrig, hverken før eller senere, i saa store Dimensioner som i Aarene 1807—08. Langeland laa dengang mere end i vore Dage paa Alfarvej, idet man fortrinsvis benyttede Ruten fra Sjælland over Falster og Lolland til Langeland, for derfra over Smaaøerne at komme til Fyen eller videre til Nørrejylland eller Hertugdømmerne. Da Rejserne gik langsomt dengang, med mange Afbrydelser, hyppigt foraarsagede af

Vejr og Vind, »tog man ind« til Venner og Bekendte. Generalen var henrykt, naar nogen »tog ind« hos ham, og hans Hus var altid indrettet paa at tage imod saadanne Gæster. Officerer og Kunstnere vare altid specielt velkomne, thi Generalen vedblev til sin Død at føle sig som Officer, selv om hans Forbindelse med Militæretaten efterhaanden løsnedes, og han havde egentlig altid en ganske særlig Tillid til en Mand, der var Officer. Theater og Kapel var nedlagt i hans senere Aar, men derfor følte Frederik Ahlefeldt sig lige fuldt som Kunstner og Mæcen og modtog tilrejsende Kunstnere med aabne Arme. At hans Kolleger, Godsejerne fra de andre Landsdele, til enhver Tid vare velkomne paa Tranekær, siger sig selv hos en saa gæstfri Mand som Generalen. Men det var ikke alene fra Danmark og Holsten, at der kom Gæster, ogsaa fra Udlandet kom de, forsynede med Introduktionsskrivelse eller blot med deres glatte Ansigter, naar vedkommende vare saa kendte eller illustre Personer, at en Introduktion var overflødig. Vi skulle her fortælle, hvad Etatsraad Lauritz Foss beretter om et Besøg, han i 1810 aflagde Generalen, dette Besøg havde ganske den her omtalte, improviserede Karakter. Foss er kendt gennem sit nære Forhold til Steen Steensen Blicher, et Forhold, han selv har skildret. Faderen var paa een Gang Sagfører og Landbruger, og i Henhold til Sønnens Beretning en slem Tyran. Lauritz Fosses Hørelse svækkedes for Livstid som Følge af de Mishandlinger, han som Barn var Genstand for fra Faderens Side. Den pietetsfulde Søn hævder imidlertid, at Faderen tildelte ham de aandelige og legemlige Mishandlinger af lutter Kærlighed og for at gøre ham til en god Borger, hvorfor Sønnen paastod, at han ingen Nagbar til sit Ophav. Da Foss havde taget sin juridiske Em-

bedseksamen og faaet Ansættelse i danske Cancelli, kom han i nær Forbindelse med de tyske Kredse i København, idet han var blevet Lærer for en Datter af den senere Biskop Münter. Münters Svoger, den rige Handelsmand Constantin Brun, skaffede Foss det Hverv, der skulde blive Indledningen til hans Bekendtskab med Frederik Ahlefeldt. I den brunske Kreds, hvor saa godt som alle Datidens aandelige Notabiliteter gik ud og ind, dragne hid af Husets Frue, Forfatterinden Frederikke Brun, født Münter, var Foss ligesom blevet præpareret overfor den Atmosfære, der skulde slaa ham imøde hos Frederik Ahlefeldt. Hos Bruns traf Foss den russiske Baron Rennenkamp, der havde indgaaet en højst romantisk Forlovelse med Husets Datter Augusta. Gustav Rennenkamp indtog en høj Stilling indenfor den russiske Administration og havde desuden Godser i Østersøprovinserne. Da Foss gjorde Bekendtskab med den russiske Baron, var denne lige blevet forlovet med den døvstumme Frøken Brun og befandt sig i en Alder af 26 Aar. Rennenkamp ønskede at lære dansk, hvilket forbavsede Samtiden, først og fremmest fordi hans Besøg i Danmark var ganske midlertidigt, og hans Ønske formentlig kun kunde fremgaa af den Omstændighed, at hans Brud var dansk; men da hans fremtidige aldrig vilde blive istand til at tale med ham, og da der bortset herfra altid kun blev talt tysk i hendes helt igennem tyskprægede Hjem, maa man indrømme Københavnernes Forbavselse en vis Berettigelse. Men der var en anden Grund for Rennenkamp til at ville lære dansk, han agtede sig paa en Rundrejse i Danmark, med det Maal for Øje at studere Landboreformernes Gennemførelse i Praksis, det var noget, der i særlig Grad interesserede Russeren, han ønskede nemlig at reformere

sine egne Bønders Stilling hjemme og muligt arbejde med videre Maal for Øje i saa Henseende. Foss skildrer i Erin- dringerne sin Elev med den største Sympathi, hvorledes han er »en særdeles dannet Mand og af en elskelig Karakter«. Underholdningen med Russeren skildres som saa interessant, at Timerne med ham i Reglen trak ud til det dobbelte af den fastsatte Tid, og Foss er ærlig nok til at indrømme Muligheden af, at Læreren maaske selv havde mere Udbytte af Undervisningen end Eleven, alt efter den gamle Sentens, docendo discimus. Rennenkamp døde som en ældgammel Mand i 1869, Baronessen døde i 1845, Aaret før Ægteparret skulde have haft Sølvbryllup. Sympathien mellem Lærer og Elev udviklede sig hurtigt, og da Baron Rennenkamp skulde tiltræde en Rejse til Lolland, Lange- land, Taasinge og Fyen for at besøge forskellige Godsejer- familier, der vare bekendte af Konferensraad Brun, opfor- drede han sin Lærer til at følge med: »Jeg fandt kun An- ledning til at sige »top« og fik til den Ende Permission af min Kontorchef i Cancelliet. Faa Dage efter sad vi i Rejse- vognen, og jeg anede kun lidt, hvad det skulde føre til, allermindst at det lagde Grunden til alle mine tilkommen- de, forskellige Livsstillinger«. ¹

¹ Foss kom paa sin Rejse i Forbindelse med Slægten Reventlow, hvor- ved han opnaaede Stillingen som juridisk Manuduktør for Fritz Revent- low, Søn af Landboreformernes store Mand. Da den unge Reventlow havde overstaaet sin juridiske Eksamen, fik Foss Stillingen som Sekre- tær hos Geheimeraad Hardenberg under dennes diplomatiske Sendelse til Berlin, hvor Hardenberg skulde søge at skaffe Danmark nogen Erstatning for Tabet af Norge. Foss fik Lejlighed til personlig at bringe Fredstraktaten mellem Danmark og Preussen til København og kom derved til at for- handle direkte med Frederik den Sjette. Aaret efter, at denne diplo- matiske Mission var endt, belønnedes Foss med Stillingen som Byfoged i Nakskov.

Hvilken rørende beskeden Mand Foss har været, faar man et Indtryk af, naar man af hans egen Mund erfarer, at Baronen aldrig gav ham en eneste Skilling for hans Undervisningstimer, medens Læreren følte sig mere end belønnet gennem alt det, han havde lært i Samværet med sin Elev. Desuden, forsætter han, levede han aldeles gratis under Rejsen til de forskellige Herregaarde. Den første Station paa Rejsen var Hardenberg, hvor Rejsefællerne besøgte Kammerherre Hardenberg-Reventlow. Foss fik her Lejlighed til at beundre sin Ledsagers »smukke Fremtræden og Maaden at konversere paa«. Derefter besøgte man Reventlows paa Pederstrup. Fra Pederstrup gik Rejsen til Tranekær. De to Herrer havde ikke meldt deres Ankomst til Frederik Ahlefeldt, men gik ud fra, at en étranger de distinction som Baron Rennenkamp vilde blive venligt modtaget, hvilket ogsaa skete. Vi ville høre paa Lauritz Foss' egen Beretning: »Vi rejste over Taars til Langeland for at besøge Hans Excellence, General Greve Ahlefeldt Laurvig paa Tranekær Slot. Her forefandt vi Forholdene af en ganske anden Beskaffenhed end dem, vi tidligere havde gjort Bekiendtskab med. Ej alene kunde vi fryde os over den forandrede, dejlige Natur, da Landet ingenlunde er fladt som Falster og Lolland, men har mange ikke smaa skovklædte Bakker, men vi forefandt kort førend vi naaede Slottet en Teltlejr, der vel rummede nogle Hundrede Mand, som Excellencen i Egenskab af Øverstkommanderende for Fyens Stift dér havde staaende, og det urgamle, noget moderniserede Slot, som ligger paa en høj og stejl Bakke imponerede i det mindste mig. Officerer og Skildvagter saas her og der, og da vi efter en Omdrejning kjørte op igiennem Slotsporten og ind i Gaarden, kom en libereret Neger os

imøde. Vi bleve meldte og straks meget høfligt modtagne af Generalen, som efter at have underholdt sig noget med os bød os til Taffel, men lod os dog før Taflet anvise et Værelse til Omklædning. Et langt Bord var dækket i en stor Sal. Generalen præsenterede os for enkelte af de tilstedeværende og førte derpaa Baronen tilbords. Bordet blev hurtigt omkranset af Officerer og andre, blandt hvilke jeg regner min egen Person. Da Suppen var serveret, lagde Generalen tavs sin flade, venstre Haand paa Bordet og alle Bordgjæsterne ligeledes, jeg efter givet Tegn af en af mine Naboer, og enhver tømte sit Glas. Den hemmelige Betydning heraf fik jeg senere at vide, saavel som ogsaa, at hver den, som ikke iagttog bemeldte Tempo, blev mulkteret af Jagtfiskalen. Jagtloven er af en ganske særegen Beskaffenhed, for saa vidt som den aldrig publiceres, den maa læres ex usu ved Mulkter. Indsigelser bevirke det samme. Mulkstens Størrelse er vilkaarlig — Dommen inappelabel. Loven gjaldt paa Tranekjær i Hus som i Mark og Skov i alle Tilfælde som ikke vedkom alvorlige Forretninger. Samtidig med, at Stegen frembares, blev paa et Bord i et Hjørne af Salen hensat en uhyre stor Punschebolle (den kunde vel rumme en Spand Vand), i hvilken blev tillavet en fortræffelig Biskop, hvoraf et stort Glas blev sat for enhver af Gæsterne; naar et Glas var tømt, blev det gienfyldt for dem, som ønskede det. Taffelet endte med lidt Kage, og Kaffen blev serveret, medens man endnu sad ved Bordet. Efter Bordet spadseredes i Haugen og omkring paa de skovklædte Bakker, og Generalens Orkester opførte Musik med Blæseinstrumenter; Ekko svarede fra Højene. Senere spillede Billard eller Kort. Paa Slottet fandtes et ikke ubetydeligt Bibliothek af æsthetisk og videnskabeligt Indhold i for-

skjellige Sprog, kun ikke Latin og Græsk, derimod en Del lægevidenskabeligt, thi Generalen doktorerede selv paa Kraft. Fremdeles fandtes der et Rustkammer af Betydning, forsynet med sjældne gamle og nye Vaaben, Rustninger og andre Rariteter, men paa selve Slottet ikkun en eneste, dameklædt Personlighed, der dog alene turde være synlig for Generalen. Hyppigt kjørte Generalen os omkring paa den yndige Ø og viste os Skove, Marker og smukke Udsigter. Hans Forst- og Jagtvæsen var i den fortrinligste Orden, men det var ikke Jagttid. Kun i en Jagt efter unge Vildgæs deltog vi. For mig stod Generalen som en højst mærkelig Mand. Han var en gammel,¹ saa godt som udlevet Herre og meget har han tilvisse oplevet. Hans Konversation var dog endnu stedse interessant og i det mindste for mig lærerig. Saa vidt jeg kunde spore var der med Undtagelse af de gamle Sprog ingen Videnskab, hvormed han kunde siges ukjendt, han havde i det mindste set ind i dem med Forstand og Skjønsmhed, han havde set meget med egne Øine, haft Omgang med mange oplyste Mænd og var rig paa Erfaringer som faa. Men hans Svaghed havde det nok været at leve over sine Evner og nyde Livet i visse Retninger for stærkt; kun i Henseende til Dietik har han vist bestandigt iagttaget et klogt Maadehold. I lang Tid skal han have underholdt et helt Skuespillerselskab med Orkester og alt øvrigt Tilbehør og ikke sjældent have udført en eller anden Theaterrolle. Det var mig fortalt, at han til sin Tid skal have holdt et fyrsteligt Hus som Besidder af to Grevskaber, nemlig foruden Grevskabet Langeland ogsaa Laurvig i Norge og dertil Godser i Slesvig. Disse sidste vare imidlertid ikke hans i 1810. Af Laurvig sagde man, at han

¹ 49 Aar!

ingen Indtægter havde og af Langeland kun ringe, fordi han ved forskellige Manøvrer havde vidst at optage en stor Del paa Forhaand; men den sande Sammenhæng er mig kun for saa vidt bekjendt, at jeg ikke kan betvivle, at hans Financer vare i høj Maade derangede paa Grund af tidligere flot Levned. Husker jeg ret, saa forbleve vi vel fjorten Dage à tre Uger eller saa omtrent hos bemeldte Excellence og begave os fra Tranekær til Valdemars Slot paa Thorseng, der da var beboet af en Ætling af Niels Juel«.

Samtidig med den russiske Gæst og hans Ledsager var Kommandør Jens Jacob Paludan i Besøg paa Tranekær. Han krydsede rundt i Bælterne forfølgende Englændernes Konvoyer og havde dengang allerede jaget rundt omkring Langeland i flere Aar og gjort Fjenden al den Skade, han kunde. Engang imellem rekreerede han sig paa Tranekær, som nu ved nævnte Lejlighed. Paludan var ligesom Frederik Ahlefeldt en velstuderet Mand fuld af mangeartede Interesser.

Omtrent ved samme Tid som de to her nævnte Gæster dukkede en endnu adskilligt ejendommeligere Gæst op paa Tranekær. Det var en ung Mand ved Navn Carl Weinholt. Weinholt havde været Oehlenschlägers intimeste Ven, Digteren boede hos ham, og det var hos ham Oehlenschläger skrev sine første i 1801 udkomne Digte, der inden de gik i Trykken blev oplæste for Vennen og et Par andre unge Mennesker af deres Kreds, og begejstrede højliggen Tilhørerne. Weinholt havde sammen med en Del Studenterkammerater deltaget i Københavns Forsvar under Krigen med Englænderne 1801. Ved den Lejlighed var han en Nat med til at afgive Brandvagt paa Amalienborg for at beskytte Palæet mod et muligt Bombardement fra Englændernes Side. Vag-

ten holdtes i Arveprinsens Lejlighed, og Prinsen havde sendt Studenterne Drikkevarer, for at de kunde holde sig i Humør. De unge Mennesker kiggede imidlertid saa dybt i Glassene, at de i Løbet af Natten blev døddrukne og gik løs paa Arveprinsens Indbo, som var det Fjenden, de var i Kast med, blandt andet slog de en kostbar Lysekrone i Tusinde Stykker. Da de unge Mennesker henad Morgenstunden vare bleven afløste og marcherede hen over Kongens Nytorv, mødte de Arveprinsens Søn, den senere Christian den Ottende, der ikke vidste noget om Nattens Begivenheder, da han med sin Fader havde sovet paa et mere sikkert Sted. Den halvvoksne Prins gik nu hen til Studenterne og takkede dem, fordi de havde beskyttet hans Hjem. Weinholt, der kom i Tanke om de havareerede Silkemøbler og den sønderslaaede Lysekrone, fandt Situationen saa komisk, at han gav sig til at le lige op i Næsen paa Prinsen, der noget usikker trak sig tilbage.

Det var ikke ubetinget det bedste Selskab, Oehlenschläger var kommet i, da han sluttede sig til Weinholt, for denne var en meget letsindig Person, blandt andet var han professionel Spiller. Det endte da ogsaa galt, Weinholt paadrog sig en Gæld, som han ikke saa sig istand til at betale, og for at unddrage sig Gældsfængslet besluttede han at stikke af til Kiel og havde allerede bestilt Plads paa det Skib, der gik i regelmæssig Fart mellem København og Kiel. Forinden skulde der naturligvis fejres en Afskedsfest med Vennerne, men der blev intet Afskedsgilde, for Fogedens Folk var der og satte Galgenfuglen i Blaataarn, hvorfra han dog slap ud efter nogle Ugers Forløb. Fra Fængslet drog Weinholt sporenstregs til Tranekær. Antagelig har Oehlenschlägers Svoger Anders Sandøe Ørsted, der lige

som Oehlenschläger selv hørte til den lystige Svends Venner, gjort det snævrere Landsmandsskab gældende og skaffet Weinholdt en Introduktion hos Frederik Ahlefeldt. Som man ser, var det ikke nogen ubetinget rolig Person, der gjorde sin Entré paa Tranekær, men det tog Generalen ikke saa nøje. Weinholdt var en lystig Fætter, der formodentlig kunde more sin Vært, der i al Fald maa have fundet Behag i ham, thi han gjorde ham meget hurtigt efter hans Ankomst til Tranekær til Officer ved det langlandske Landeværn. Men det gik aabenbart ikke rigtigt med Officersvæsenet, for snart efter sin Ansættelse slog Weinholdt sig paa Smugleri med Langeland som Udgangspunkt. Det synes ikke at have gjort noget Skaar i hans Forhold til Frederik Ahlefeldt, med hvem han vedblev at omgaas paa det venligste. Fra Langeland førte han hele Vognladninger indsmuglet engelsk Klæde til Sjælland, hans Bekendte mellem Officererne hjalp ham tilrette med at skjule det kriminelle Klæde i Høvogne, der hørte til Artilleriet, paa den Maade kom det hele lykkeligt og vel til København, og her var det let at faa Varerne afsat. Weinholdt, der ligesom Kattene altid faldt paa Benene, endte i en høj Embedsstilling i Viborg.

Om Frederik Ahlefeldts Imødekommenhed fortæller Postmester i Drammen Josias Schmidt i sin Levnedsskrivelse.

Schmidt var Søn af Sophie Magdalenes Mundkok, han kom i Roskilde Katedralskole, hvorfra han blev Student, og tog senere teologisk Embedseksamen ved Københavns Universitet. Efter det tiltraadte han en Huslærerplads oppe i Norge hos Byfoged Kløcker i Frederikshald. Samtidig, 1788, udbrød Krigen mellem Danmark-Norge og Sverige,

og Grænsebyen Frederikshald blev et vigtigt Punkt under Krigsbegivenhederne. Schmidts Principal var ikke alene Borgmester, Byfoged og Politimester, men ogsaa Postmester og Forvalter ved det militære Magasin; da han under det begyndende Felttog havde begge Hænder fulde af Arbejde, anmodede han Huslæreren om at staa sig bi baade paa Postkontoret og paa det militære Magasin. Paa den Maade stiftede den unge Huslærer Bekendtskab med Frederik Ahlefeldt, der gjorde det norske Felttog med i Kronprinsens og Landgrevens Stab. Da Schmidt havde fratraadt sin Lærerstilling og var vendt tilbage til Danmark, fik Teologen det Hverv at føre den regelmæssige Post mellem København og Kongsberg i Norge per Skib. Fra det Øjeblik havde han fast Fod indenfor Postvæsenet og blev nu hyppigt anvendt ved Besørgelsen af Posten til Norge under Krigsforholdene, der indtraadte omkring Aarhundredeskiftet. I 1807 besøgte Schmidt Posten til Norge over Land gennem Sverige. Men da Krigen mellem Danmark og Sverige brød ud, maatte Posten dirigeres en anden Vej, nemlig over Frederikshavn eller Fladstrand, som det dengang hed, og videre over Skagerak til Norge. I 1808 var Schmidt udset til at følge med de spanske Hjælpetropper paa det planlagte Indfald i Skaane, men der blev som bekendt ikke noget ud af den Historie. Samme Aar skulde Postmesteren rejse fra København over Falster, Lolland, Langeland og Fyen til Hertugdømmerne for at bringe en Sum i rede Penge til Regenten, der paa det Tidspunkt opholdt sig i Rendsborg. Det var en farefuld Ekspedition, og Schmidt havde Ordre til at kaste alle Pengene i Stranden, ifald Englænderne, der krydsede rundt i Bælterne, overmandede hans Skib. Det hele gik dog godt, og Schmidt

kom velbeholden til Kolding, hvor en Postfører, der var paa Vej fra København til Hamborg, havde Ordre til at overtage Schmidts Pengetransport og føre den til Bestemmelsesstedet Rendsborg. Rejsen tilbage til København skulde gaa samme Vej som Udturen, men her gik det ikke saa glat. Ved Ankomsten til Langeland viste det sig umuligt at rejse videre straks, da der laa fuldt af engelske Skibe i Langelandsbæltet. Schmidt blev indbudt til at bo paa Tranekær Slot, og derfra blev der gjort flere Forsøg paa at slippe over til Lolland om Natten, men forgæves. Medens Schmidt opholdt sig paa Tranekær, kom der Brev til ham fra Generalpostdirektøren, Brevet havde først søgt ham i Kolding, det bragte Ordre til ham om ufortøvet at begive sig til Frederikshavn for der at føre Tilsyn med Postgangen mellem denne By og Norge. Vi ville nu lade Postmester Schmidt fortælle selv: »I min store Forlegenhed, da jeg havde faa Klæder og lidet Linned samt næsten var aldeles blottet for Penge, hvilket til Reisens Bestridelse Postamtet ei havde anviist, besluttede jeg at henvende mig til Hs. Excellence, General Ahlefeldt, for Tiden Guvernør paa Langeland, for hvem jeg foreviste det modtagne Brev og skildrede tillige ham min nærværende, uformuende Tilstand, hvorpaa han, efter med megen Høflighed at have modtaget mig og med naadigst Opmærksomhed hørt paa mit Andragende, forsynede mig ei alene med Penge, men og med et Pas, hvilket overalt paa Reisen blev respekteret, saa at jeg baade paa Landet og i Kiøbstæderne ved at forevise dette, straks erholdt fri Befordring til Fladstrand«.

Efter tre Maaneders Ophold i Frederikshavn maatte den omtumlede Mand efter Generalpostdirektørens Ordre bejse saa godt som alle de nørrejydske Byer, for at give de

respektive Postmestre Instrukser, de skulde følge ved Breves og Pakkers Befordring under de vanskelige Krigsforhold. I Viborg indtraf Schmidt den Dag, da det der indkvarterede spanske Kavalleri efter Ordre fra Romana drog til Nyborg. Den saa omtumlede Mand blev efter sin Odysse anbragt som Postmester i Drammen, i hvilket Embede han forblev efter Norges Overgang til Sverige 1814.

I sine »Ungdomsvandring« giver Molbech en Skildring af et Besøg paa Tranekær:

»I temmelig Afstand fra Tranekær aabner sig imellem Bakkerne en Udsigt til Slottet, der alt i det fjerne viser sig som en anseelig, højt liggende Bygning. Dog overraskedes jeg, da jeg kom nærmere, og hele Slottet i sin fulde Pragt og Storhed traadte frem, thi jeg fandt en af de ved Beliggenhed og Omegn mest imponerende Bygninger, jeg nogensteds har set.

Tranekær Slot, som det nu er, en stor, simpel Bygning uden Taarne, viser sig paa en betydelig, regelmæssig firkantet Højde, i en Aabning mellem skovbevoksne Bankerygge. Stolt og kongelig rager den vældige Borg frem over Bakker og Træer og omliggende Huse; den viser sig ikke deelviis, men heel og paa engang, og gjør saaledes med eet sit fulde Indtryk. — Den hele Omegn med dens prægtige, livfulde Skiønhed, svarer ganske til dette Indtryk af Højhed og kongelig Storhed, som Slottet vækker; og ligesom man ikke kan andet end tilstaae, at Egnen er Bygningen værdig, saa vil man heller ikke kunne afholde sig fra at tænke: *Saaledes* burde egentlig alle Slotte være anlagte og byggede — thi hvor meget taber ikke den skiønneste Bygning ved en uheldig Plads, ved en upassende Omgivning? — Man kan ikke andet end beundre Højden og Størrelsen af den regelmæs-

sige, til alle Sider jævnt og steilt skraanende Slotsbakke, der, om ikke heel, dog for en stor Deel maa være opkastet. Grave omringe den, i temmelig Afstand fra dens Fod. Tranekjær udgiorde i gamle Dage fire sammenbyggede Fløie; nu ere kun to tilbage; de høie Taarne, der fordem vare Slottets Værn og Prydelse, ere borte, og af den gamle, vældige Borg er intet mere tilovers, uden Murene i de to Fløie, der staae tilbage.

— — —

En Hakkelsemaskine, der drives tillige med Kierneværket, og sagdes i en Time at skære 80 Tønder Hakkelse med to Hestes Kraft. Jern- og Metalværk ved denne Maskine er forfærdiget af to langelandske Bønder paa Stedet, Træværket af en engelsk Mechanicus Watson, som Greven for nogle Aar siden har taget i sin Tieneste, og som boer ved Slottet. Endnu er her en meget stor Tærskemaskine, der ogsaa drives ved to Heste, og i sex Timer tærsker omtrent tredive Tønder. Jeg saa her ogsaa ypperlig Hør, som avles i betydelig Mængde, og brydes, skiættes og hegles fabrikmæssigen ved egne Redskaber, der afvige endeel fra de sædvanlige. Disse og flere skønne og store oeconomiske Anlæg og Indretninger og de vigtige Forbedringer i Jordbruget, som H. E. Grev Ahlefeldt paa sine store Eiendomme har indført, gjøre Tranekjær til et af de for Oeconomen interessanteste Steder i Danmark; ligesom Slottet med dets Omgivning, hvor alt er anlagt i en virkelig stor Stiil, kun tildeels manglende Fuldendelse, og den fortryllende Egn, der omgiver det, maa fængsle enhver Reisendes Opmærksomhed. — Blandt de mange nye Bygninger udmærker sig en prægtig, meget solid bygget og vel indrettet Stald til over tredive Heste, med Steen-Piller og Krybber. Jeg fandt den tom, da

Greven havde alle sine Heste med sig i Fyen, hvor han som commanderende General opholder sig. Hvad der ellers ikke lidt paafaldt mig i denne smukke Bygning var at finde *Homer* midt i Stalden, *Cicero*, *Marc Aurel*, *Lessing*, *Voltaire* og andre berømmelige Mænd i dette Opholdssted for Hingster og Hopper — dog kun deres Büster af lakeret Pap opsatte paa Pillerne imellem Spiltovene.

Det som nu staaer tilbage af det gamle Tranekjær Slot, vidner om, hvor stærk og fast denne Bygning har været. De udvendige Mure have i Kieldrene over fem Alens Tykkelse, og ere dog ikke, som man ofte finder det i gamle Bygninger, hule og fyldte med Gruus, men massive lige til Taget. Dette erfarede, da den nærværende Greves Fader lod i anden Etage en Gang udhugge i Muren, der var heel og fast som en Klippe. Denne Gang er over halvanden Alen bred, og Murene, hvorigiennem den gaaer, have dog til sammen over tre Alens Tykkelse. Jeg saae kun nogle af Slottets Værelser i anden Etage, hvor jeg fandt smukke Meubler og endeel udsøgte Kobberstykker, men ingen Malerier, som jeg dog ventede at finde i en Pragtbygning som denne. Derimod er her en smuk og betydelig Bogsamling, der sagdes at udgjøre over 7000 Bind. Med nogle andre Curiositeter giemmes her et meget stort *Elsdyrhorn* fundet i Jorden ved Lungelse her paa Øen.

Egnen om Slottet er saa fortryllende skøn, at den fortjener ikke aleene den simple Beskuers, men ogsaa Kunstnernes Opmærksomhed, og vilde frembyde mangan lønnende Gienstand for hans Pensel. Især vilde Slottet fra forskellige Sider give en prægtig og stolt Prospect. Veien derfra til Tranekjær By er yderst indtagende, og en fortræffelig Virkning gjøre de store, jævne, hældende Agre mellem Bakkerne, hvilke paa

Rygningen, og hist og her paa Skraaningen, ere prydede med adskilte, temmelig betydelige, dejlig afrundede Skovpartier. Her viser sig skiønnest og fortrinligst hvad Langeland i særegen Naturskiønhed har forud for Fyen: de større, meere giennemskaarne, liveligere Bakker, og de uendelig malerisk grupperede Skove, som næsten overalt i Landets nordre Deel smykke dem. — Udsigterne imellem disse Skovpartier til de lyse, store Agre fandt jeg fortryllende; og hele Landskabet er en virkelig Naturhave i en stor, rig og yppig Stiil. Ingen savner derfor en kunstig Have ved Tranekiær, og de to gamle, ubetydelige Slotshaver, som her findes, ændser man ikke. At anlægge en ny Have paa dette Sted, vilde være et meget vanskeligt og misligt Foretagende; og maaskee dog lykkes bedst, om man holdt sig nærmest til den gamle Smag. Thi at omringe denne stolte, kongelige Bygning, i en saa rig og prægtig Egn, med en engelsk Miniaturhave, vilde vel omtrent gjøre samme Virkning, som naar man hang et Landskabsmaleri ud i en romantisk Klippeegn. Langeland, saavidt jeg har set det, er alt for skiønt et Land, og tillige ved dets Skikkelse saa let at oversee og overfare, at konstige Naturhaver her ikke let ville gjøre Lykke, foruden at de ere overflødige. Her holde man sig til Naturen selv, der allevegne med yppig Skiønhed og blomstrende Ynde smykker:

Den skionne Ø, der som en smækker Green,
brudt af den store, danske Rosenhække,
i Vandet ligger fastnet ved en Steen,
mens idel Knopper Løvet rundt bedække.¹◀

¹ Verset er taget fra Oehlenschlägers »Langlandsrejsen«, men mangelfuldt gengivet, det lyder i Originalen saaledes:

Den megen Gæstfrihed medførte Brugen af megen Vin, nedenstaaende Brev hentyder dertil og viser ogsaa, at Generalen havde bevaret sine Handelsforbindelser med Eckernförde, ganske som dengang han boede i Slesvig, og at han vedblivende var en daarlig Betaler.

Højbaarne Hr. Greve!

Det har glædet mig meget af Deres behagelige Brev at erfare, at Vinen har vundet Deres Bifald og ikke har været Dem helt til Ubehag samt maaske kan bidrage noget til Deres Helbredelse, hvilket i saa Fald vilde være mig en stor Glæde. Da jeg i denne Maaned har Udbetalinger, og ikke véd Raad til at skaffe Penge, saa vover jeg at rette den Anmodning til Deres Højvelbaarenhed endelig at hjælpe mig med Penge, jeg er i Sandhed i den største Forlegenhed og venter sikker Hjælp af Deres Godhed. Vær saa venlig at give mig et gunstigt Svar. For nylig har vi haft et ligesaa uventet, som ubehageligt Besøg; der kom 4 Jagter fra København sejlene ind i vor Fjord, og efter dem 2 engelske Stykpramme, som tog de 4 Jagter og førte dem til Himmelmarker Ohrt, hvor De nok tidligere har skudt Ræve og derfor erindrer Stedet godt i denne Henseende; det var meget nær ved Byen og i Sandhed »ein Erger« at se dem

Øen lig en smækker Gren,
brudt af den danske Rosenhække
i Havet ligger ved en Sten,
mens idel Knopper den bedække.

Langelandske Festtalere plejer gerne at sammendrage dette Vers til en Linje: »En Rosengren kastet i Havet« og at udgive det for et Citat af Oehlenschläger.

føre deres Bytte bort. Men vi er ikke vante til saadanne Tilfælde.

Anbefalende mig til Deres Bevaagenhed er jeg stedse

Deres Højvelbaarenheds

ærbødigste Tiener

(sign.): *CHRIST. ALBR. v. d. WITTERING.*

Eckernförde, den 6. November 1811.

Om Sukkerforbruget paa Tranekær beretter nedenstaaende Brev til Generalen.

Forrige Post berørte Conto Courants, Afskrift derhos — dennog med Forbeholdenhed af uviidende Mangler reserveres.

KIRSCH vil den Rimesse af til REININGHAUS betalte i Slesvig-Holst. Court. jo før jo hellere imødeses.

Forat faa begærte Kiiste Sukker maatte Ds. Hvbhd. begære af vedkommende Control Commission for Dem een Attest, at De samme behøver og kan bruge. Derefter tillades det mig her igjennem mange Commissioner der at afsende samme NB. med Agepost! og ingenlunde til Lands eller Vands paa anden Maade.

Uvidendes er man her om alt uden hvad Bønderne beretter. Kun dette: Man endnu i Morgen venter over Gothenborg den Nordamerikanske Krigserklæring mod England!

Gud hjælpe os i Sjælland!! Det er mit Ønske! Hvad andre troer, veed jeg ikke.

Ærbødigst

(sign.): *SØREN P. SCHMITH.*

Kjøbenhavn, den 21. Juli 1802.

Selv om Frederik Ahlefeldts urolige Sjæl stadig higede mod noget nyt, og han uafbrudt jog ind i nye Kærlighedsforbindelser eller nye Venskaber, bevarede han dog Trofastheden mod dem, han engang havde skænket sin Sympathi. Generalen bevarede saaledes en dyb Taknemlighed til sin gamle Lærer og Ledsager ved Universitetet i Kiel, Reichel, og han glemte ham aldrig. Intet var rimeligere, da Reichel havde haft saa stor Indflydelse paa Frederik Ahlefeldts aandelige Udvikling og været med til at bibringe ham de Interesser, der fyldte hans Liv med de største Glæder. Saa længe Reichel levede, stod han i Forbindelse med sin gamle Elev, hvem han desuden aflagde et Besøg, der i høj Grad glædede Generalen. Desuden gav Frederik Ahlefeldt Reichel en aarlig Pension. Gennem denne aldrig ophørte Forbindelse knyttedes Fortid og Nutid sammen hos Frederik Ahlefeldt, der herigennem ogsaa fornam nogen Ro i sit i mange Henseender noget splittede Liv. Mere forbausende er det, at Generalens Fader, der ikke havde haft det mindste at gøre med Reichels Ansættelse som Lærer for hans Søn, bevarede den samme Følelse af Taknemlighed overfor Reichel. Christian Ahlefeldt, der aldrig lærte at takere sin ældste Søn synderlig højt, maa have ment, at de faa gode Egenskaber, han kunde finde hos Sønnen, vare blevne plejede og udviklede af Huslæreren. Derfor nøjedes han ikke med at hjælpe Reichel økonomisk, men han inviterede ham ogsaa til Tranekær, engang Sønnen var tilstede, i Erkendelse af, at Fritz, ogsaa efter at han var ophørt at staa under Lærerens Opsigt, vist kunde have godt af hans Formaninger. Christian Ahlefeldt, der ellers ikke var expansiv, følte saa stærkt, hvad han var Reichel skyldig fra dengang denne havde undervist Sønnen, at han altid kaldte

Reichel sin Ven. Nedenstaaende Brev giver Vidnesbyrd herom:

Kære gamle Ven!

Alle Deres ærede Skrivelser, som og Deres mig tilstillede tvende Bøger ere komne mig rigtig ihænde, hvorfor jeg bringer Dem min forbindtligste Tak. Jeg burde længst have sendt Dem min Tak for disse Breve og Bøger, men da jeg véd, at Deres Formueomstændigheder er af den Art, at De ei taale at betale Postporto mange Gange, har jeg samlet min Tak i dette Brev. Det glæder mig meget, at Deres Oversættelser har vundet saa meget Bifald, og De fortjener det profecto ogsaa, De maa da kunne tiene noget ved Deres Oversættelser; den Understøttelse, som jeg med Fornøjelse hvert Aar yder Dem, skal i Fremtiden blive udbetalt gennem Herr Professor Jaspersen,¹ og jeg beder Dem, min kære Ven, kun modtage min Hjælp som et sandt Tegn paa mit Venskab for Dem, anden Erkjendtlighed forlanger jeg ikke.

Herr Professor Jaspersen og mine to Drengene befinder sig ret vel i Dessau, men mellem os sagt er han helt misfornøjet med Lærestalten, for den forfalder mere og daglig i Stedet for at blive bedre og bedre. Min næstældste Søn er ved Universitetet i Göttingen, men Göttingen er det flotteste Sted, jeg nogensinde har vidst af, alt skal gaa stort og prægtigt til, og der stilles store Krav. Men vil han bare an-

¹ Johan Jaspersen, født 27. December 1744, var fra 1779-91 Professor ved Lærestalten i Dessau, hvor han manuducerede to af Generalens Brødre, han var Medlem af Anstaltens Direktion og dens Bibliothekar og i en Aarrække Udgiver af Værket »Pädagogische Unterhaltungen« og oversatte en Del videnskabelige Værker fra dansk til tysk. Sine sidste Aar levede han i sin Fødeby Flensborg.

vende sin Tid godt og lære noget ordentligt, saa vil jeg gjerne se igennem Fingre med det andet. Fritz ligger i Garnison i Slesvig og er himmelglad der, han smider Pengene ud af Vinduerne som sædvanlig.

Godsinspektøren og hans Kone og Forvalter Seehusen beder mig hilse Dem og vær selv forsikret om, at jeg stedse er og vil være

Deres oprigtige Ven

(sign.): C. AHLEFELDT.

Tranekær, 17. Juni 1790.

At det inden han fik Understøttelsen fra Frederik Ahlefeldts Fader kneb haardt for Reichel, kan ses af nedenstaaende Breve til ham.

Min meget kære Ven!

Der er nu gaaet lang Tid, i hvilken jeg stadig har haft Vanskelighed ved at tale med Dem om Deres Stilling, som ingenlunde er i Overensstemmelse med mine Ønsker, men som interesserer mig langt mere, end De kan forestille Dem, og alene af den Grund har jeg Gang paa Gang opsat at svare Dem paa Deres kære Breve. Men i Øjeblikket griber jeg Pennen med største Tilfredshed, idet jeg har en Nyhed at meddele Dem, som i det mindste vil værne Dem mod den mest trykkende Forlegenhed. Mine Interventioner til Bedste for Dem hos Grev AHLEFELDT har jeg stadig fortsat siden Deres Afrejse her fra Landet. Mundtlig har han lovet mig alt, men uden at lade det komme til Udførelse, og skriftlig har han forbigaaet denne Sag i Tavshed uden at give endeligt Svar. Men jeg holder stadig Sagen

levende, og min dødsyge Søster, den stakkels Cirsovius,¹ der staar i Korrespondance med den ældste af Comtesserne,² har plæderet Deres Sag med største Iver. Den sørgelige Stilling, i hvilken hun befinder sig, har maaske gjort større Indtryk end mine gentagne indtrængende Anmodninger. Men dette være nu, som det vil, saa meddeler jeg Dem herved i Uddrag et Brev, som Greven, den nuværende Besidder, har sendt mig med sidste Post, og som er dateret den 17. ds.:

»Af Deres højtærede Fru Søsters meget behagelige
»Brev til min Datter ser jeg bl. a. den højst ubehagelige
»Stilling, i hvilken den stakkels REICHEL skal befinde
»sig. Jeg har allerede givet Hr. Professor JASPERSEN³ i
»Kommission at afsende de af mig yderligere bevilligede
»50 Rdl., men da han bor saa langt herfra, tager jeg mig
»den Frihed at anmode Dem om at tilstille ham alle de
»aarlige Renter fra Grev HOLK⁴, hvilke beløber sig til
»80 Rdl. Banksedler, saaledes at jeg altsaa nu giver ham
»50 Rdl. mere i Gratiale, hvilket Hr. Ven vil have den
»Godhed at besørge«.

Intet er mig nu mere presserende end at gøre Dem bekendt med denne Kommission, der for mig er det behageligste Hverv, som Greven paa nogen Maade kunde give mig. Ved Slutningen af Markedet⁵ vil den herboende Købmand BOELTE, som De kender, sørge for, at De kan hæve de 180 Rdl. i Leipzig. Dette kan De gøre Regning paa med største Sikkerhed. Denne Sum vil, haaber jeg, være til-

¹ Juliane Christine. g. m. Kancelliraad Johann Carl C. ² Ahlefeldt.

³ Se Note Side 130. ⁴ Amtmand i Bordsesholm Grev Frederik Holk var gift med Christian Ahlefeldts Kusine Juliane Sophie Danneskjold-Laurvig.

⁵ Kieler Umschlag.

strækkelig til Deres mest paatrængende Fornødenheder, og dersom De var i Kiel, vilde De let kunne fortjene Resten til at gøre Livet mere behageligt for Dem.

At vor kære Baron v. BOTHMAR¹ i Mecklenborg for nogle Maaneder siden er død, er vel ikke længere noget nyt for Dem. Hans Broder, Greven, vil tilbringe denne Vinter paa LANGE LAND. De véd altsaa, hvorhen De skal adressere Deres Takkebrev.

Gid De nu i lang Tid nu maa nyde denne livsvarige Pension under i alle Henseender lykkelige Forhold. Det ønsker jeg Dem af ganske Hjærte, og jeg vil stedse være

Deres hengivne

Kiel, den 21. December 1785.

(sign.): WIBEL.

Tænk lidt over, hvad jeg her meddeler Dem om Kiel, hvor der ikke er saa mange Konkurrenter som hos Dem. Dersom De vilde give et Par Timer om Dagen, vilde De med stor Lethed her kunne fortjene saa meget, som De behøver for at leve, og derved vilde maaske Vejen banes for Dem til en Stilling ved vort Akademi. Vor Kansler CRAMER's² Protektion er meget kraftig og ikke vanskelig at opnaa. Men det er jo en Ting, som nøje bør overtænkes. Fædrelandskærligheden, som er en saa naturlig Ting, sætter sig maaske derimod. Den gode GUD vogte paa Deres Fjed!

¹ Halvbroder til Christian Ahlefeldt, hvis Moder først havde været gift med den hannoveranske Gesandt i København, Baron Bothmar.

² Cramer var Aaret før avanceret fra Prokansler til Kansler ved Universitetet i Kiel og i høj Gunst hos de nye Magthavere, der skyldte ham Tak for hans Støtte ved Begivenhederne i 1784, Cramer havde været Mellemand mellem Kronprinsen og Bernstorff; det er hertil, Wibel henlyder i sit Brev. Om Cramer se iovrigt i 2den Del af nærværende Værk.

Min meget kære Ven!

Jeg har hurtigst muligt fremskaffet den Veksel, som De vil finde heri indlagt, og det skyldes en Forsømmelse fra Hr. BOELTE's Side, at De ikke har modtaget den for 14 Dage siden, eftersom han hos mig har hævet Beløbet, 180 Daler i Banksedler, en af de første Dage i denne Maaned. Jeg beder Dem indstændig, kære Ven, snarest muligt om at lade mig vide, om De har modtaget disse Penge. Gem blot den Louis d'or, De har modtaget af mig, til en anden Lejlighed. Min stakkels Søster CIRSOVIUS er bestandig lidende uden at give os mindste Haab om, at hun nogensinde vil genvinde sit Helbred. Hun sender Dem tusinde Hilsner.

Etatsraadinde SCHUETTEN, som De jo kender, er i disse Dage afgaaet ved Døden. Det er alt det nye, jeg kan meddele Dem af Interesse.

Her er der ingen, som giver Undervisning i Dansk og er i Stand til at gøre det. Det er derfor min Overbevisning, at De vilde have stor Sandsynlighed for at tjene noget her ved at give Undervisning i dette Sprog, selv om det ikke er Deres eget. Gid den gode GUD vil lede Dem til at slaa ind paa, hvad der er mest til Gavn for Dem. Det er, hvad jeg ønsker af mit ganske Hjerte.

Deres oprigtigt hengivne
ærbødige og lydige Tjener
(sign.): WIBEL.

Kiel, den 27. Januar 1786.

Paa Konvolutten :

Hr. Videnskabsmand Karl Heinrich Reichel
i Lampens Hause i Fleischer Gasse

Franco directe.

Leipzig.

Ogsaa overfor de gamle Studenterkammerater i Kiel bevarede Generalen et trofast Sindelag. Dette kan ses af følgende Brev:

Højbaarne Hr. Greve!

Nu er det næsten 36 Aar siden, at vi var sammen i Kiel! Oh, hvor nød vi dengang Livet sammen med SCHACK,¹ KAAS², JUEL³, RAMBUSCH og mange andre, snart i BOBHAIDE hos HAGEDORN, snart hos DREITZ i DORF-

¹ Grev Otto Didrik Schack til Schackenborg. ² Frederik Kaas studerede Jura i Kiel samtidig med Frederik Ahlefeldt. Da nærværende Brev blev skrevet, var han Præsident i Danske Kancelli, og blev i den nærmeste Tid derefter anvendt til flere betydningsfulde Sendelser, han blev søledes sendt til Paris for at se at faa den franske Kejser til at betale Danmark nogen Erstatning for de store Udgifter, Spaniernes Ophold i Danmark havde paaført Landet, men opnaede ikke det mindste. I Sommeren 1813 lykkedes det den snu Diplomat at føre Napoleon bag Lyset og faa ham til at tro, at Danmark ikke pønsede paa at gaa over til de Allieerede. Samme Aar blev Kaas Justitsminister og næste Aar Gehejmestatsminister. Kaas, der stod i høj Gunst hos Frederik den Sjette, indlagde sig mange Fortjenester i sin Embedsvirksomhed, blandt andet var det ham, der som Bankkommissær organiserede Nationalbanken og som udarbejdede Skoleforordningen af 1814. Medens Kaas var Assessor ved den norske Overret tilgiftede han sig Bærum Jernværk og blev herigenem en hovedrig Mand. ³ Frederik Juel vedblev gennem hele sit Liv at være en af Frederik Ahlefeldts intimeste Venner. Da dette Brev blev skrevet, var han Generalmajor og avancerede 4 Aar efter til Generalløjtnant. Juel var Besidder af Taasinge og kendt jævnsides med Frederik Ahlefeldt som en af Landets mest foretagsomme og fremskridtsvenlige Godsejere. Som Generalen var han meget human overfor sine Undergivne og meget interesseret for Udviklingen af Landets Skolevæsen. En af General Juels Hovedinteresser var Forstvæsenet, og han indlagde sig stor Fortjeneste af Taasinges fra gammel Tid berømte Skove, som han bragte ind under moderne Drift.

GARTEN, snart hos BECKER i DUESTERNBROOK, — det var de glade Ungdommens Dage! Hvor forandret er ikke alt dette nu. *Sic sunt fata hominum*. De Aar nærme sig i Stormmarche, hvor *maladies* af saa mangen Art pleyer at indfinde sig. Ja, havde man ikke »*les espérances des meilleurs temps*«, hvad vilde da kunne holde os oppe? *Laissons à part les choses politiques*, som ikke have nogen ringe Indflydelse paa Mave og Hjerte, og lad os saa i glad Lydig-hed overlade Udfaldet ene og alene til GUD, der har rege-ret saa længe. Paa *Langeland* har De givet Deres Kong *Frederik* de mest uomtvistelige Beviser paa, hvorledes De ganske er Konge og Fædreland hengiven. Oh, hvor glæ-dede jeg mig ved saa ofte at læse, hvorledes vor Allernaadigste *Monarch* ikke havde ladet en Grev *v. Ahlefeldts* Op-ofrelser og patriotiske Sindelag ubelønnet. Slige Staten ydede Tjenester er hidtil aldrig forblevne ubelønnede. Til-lader Deres Højvelbaarenhed mig at maatte bringe Høist-samme et Udtryk herfor her fra det fjerne. Overbringeren heraf er en Landsmand og vil, saafremt han maatte have den Ære at tale med Hr. Greven selv, kunne sige Højst-samme, hvor Efterretningerne fra *Tranekier* har glædet mig. Forsynet bevare endnu længe AHLEFELDT og hans Huus for Staten. Deres Eksempel vil vi Indvaanere i DITMARSKEN følge, og saa trøstig imødesee de Begiven-heder, der maatte komme. »Konge og Fædreland« er Lø-senet.

At en Broder af (ulæseligt) i det forløbne Aar er død i HEDEBY vil Høistsamme sikkert allerede have erfaret. Han efterlader sig 3 Børn, af hvilke Sønnen forlængst er ansat i Polen ved det samme Regiment, ved hvilket hans

salig Fader har staaet i 20—30 Aar. Ulykkelige ere de, der miste Fader og Moder, endnu inden disse ere døde. Ak, det fordømte Spil! Hvor mange Mennesker har det ikke gjort ulykkelig! En uheldig Spiller mister Ære og Agtelse, og Franskmanden har Ret, naar han siger:

»*C'est mourir avant le temps que de perdre sa réputation.*«

Skulde Hr. Greven have Lejlighed til at lade den unge Officer (som vel næppe véd at gøre Udveje for sin *équipage*) nu ved Begyndelsen af hans Carrière tilflyde et *soutien*, saa vil en gammel Bekendt her fra KIEL—ATHEN føle sig bæret heraf i sit Hjerte, og vil i sin Stambog tage Hatten af hver Gang ved at se Deres Navn.

Jeg har 7 Børn, Hr. Greve (thi jeg véd, at Høistsamme interesserer sig noget for Personalia), hvoraf No. 2, der er 17 Aar, er ansat som Second-Lieutenant ved Dronningens Regiment i GLUECKSTADT, og allerede har forladt sin Faders Tugt. Den ældste, der er 18 Aar, vil være Præst, og jeg beder *eventualiter* om et Kald for ham enten paa LANGELAND eller TORSING, JUEL's Gods. 2 er *generis femini* og tegne til at blive deres Stammoder EVA ikke ulige. Idetmindste bemærker jeg Træk, som jeg saa ofte er stødt paa i min *praxi*. Lige fra Caroline HAGEDORN, og til min Susette WINCKLER. Dog *Basta!* »Genoss der Jüngling ein Vergnügen, so sey er doch dabey verschwiegen«.

Kun eet, Hr. Greve! Er Høistsamme vred paa Deres LEINPFEIT over at han har ødelagt ($\frac{1}{4}$) et Kvarter for Dem? Vil De tilgive ham denne hans Frihed? Ja, det vil De, og jeg besvarer dette sidste Spørgsmaal selv, i Deres Navn, med Bestemthed. Hvis De vilde communicere Hr. Juel af Torsing disse Linier, saa trøster jeg mig til, at han

vil le og ikke vil være vred paa mig. Om den gode Øldriker v. WICHFELD endnu skulde være i Live.

Med den største Høiagtelse
Deres Høivelbaarenheds underdanige
(sign.): LEINPFEIT.

*Mandag den 25. Februar 1811.
I Sydditmarsken.*

At Forbindelsen med Hoffet paa Gottorp blev holdt vedlige, kan ses af nedenstaaende Brev fra en af de Herrer, der jævnligt kom til Landgreven.

De erindrer jo nok, kære Ven, at De forrige Aar havde en vidtløftig og paa Grund af Kursen ubehagelig Korrespondance med Provst CALLISEN¹ angaaende visse 40

¹ Christian Frederik Callisen var Brodersøn og Svigersøn af den verdensberømte Læge Henrik Callisen, der er blevet kaldt »den danske Kirurgis Fader«. Callisen var paa nærværende Tidspunkt Præst i Slesvig By og Provst for Hütten Herred, hvilke tvende Stillinger han havde opnaaet da han var 26 Aar, en Rekord i Retning af hurtigt Avancement indenfor Gejstligheden. Et Par Aar efter Frederik Ahlefeldts Død opnaaede Callisen det højeste gejstlige Embede i Slesvig som Generalsuperintendent for Hertugdømmet. Ved Siden af en righoldig theologisk Forfattervirksomhed dyrkede Callisen Filosofien og skrev en Propædeutik. At hos Callisen Præsten og Filosofen kunde komme i Strid med hinanden, derom vidner et af ham udgivet Skrift, der hed »Schädliche Folgen des tieferen Studiums der Philosophie für Theologen«. — Callisen var en helt igennem tyskpræget Holstener, men han forblev tro i 1848 og fik da ogsaa sin Afsked af Oprørsregeringen. Skønt Callisen var en fredssommelig Mand, og Generalen af et meget urbant Væsen, kunde de tvende Herrer ikke komme ud af det med hinanden; Anledningen til Uvenskabet var nogle Uoverensstemmelser om visse Ydelser fra Generalens Side til en Institution »Die freiwillige Armenpflege in Schleswig«, hvilken Institution Callisen havde kaldt til Live og for hvilken han havde skrevet en Instrux. I Generalens Bibliothek fandtes en Pièce af Callisen:

Rdl. Fattigskat. Han har for nogle Dage siden henvendt sig til mig, og for hurtigere at faa en Ende paa denne Sag har jeg, uden Deres Indvilligelse, ydet dette Beløb i Forskud og anmoder om at faa samme i sin Tid sammen med de øvrige Renter. Billetten fra C. vil vise Dem, at der ogsaa er vist *ham* en særlig Imødekommenhed, og vil min Adfærd sikkert vinde Deres Bifald,

De tillader, kære Ahlefeldt, at jeg paa Grund af Kapitulationen *endnu* sender én Trompeter, idet jeg hver Dag er hjem søgt af Deres fordrukne Kastellans Kreditorer. Ogsaa KOEPPERN monerede mig nylig!!!

Advokat KOCH i Kiel, hvis Liv — og særlig hans Formueomstændigheder — altid har haft noget mysteriøst over sig, har afsluttet dette lille Drama *par un coup d'éclat*. For omtrent 6 Maaneder siden var han i Hamborg, hvor han morede sig sammen med sin Maitresse, dog, efter hvad man nu vil vide, kun for derved at beruse sig — han viste sig nemlig højst urolig. I forrige Uge kommer han saa igen tilbage til Kiel, bestiller en Jøde til sig til en bestemt Tid for at faa betalt en forfalden, ret betydelig Veksel, men Jøden og hans Tjener finder Dr. Koch og hans *ma chère* i hans Seng — hvor de havde hængt sig, og dermed falder Tæppet for hans Liv. Mon hans Forhold er i Uorden? Eller har det været for tykt Blod, som har forledet ham til dette Skridt? Eller har han mon ikke været fransk Spion? Alt dette er endnu en Hemmelighed.

Landgreven er nu helt restitueret, han forlyster sig alle-

›Ist Sittlichkeit oder Glückseligkeit menschliche Bestimmung?« Det kan ogsaa ses, at Generalen med Henblik paa sin Virksomhed som Skolepatron havde tilegnet sig Callisens ›Etwas über ein Paar gewöhnliche Fehler beim jetzigen Religionsunterricht in niedern Schulen«.

rede med den dumme Jagt, var igaar paa Falckenberg og venter hver Dag paa ny at blive Bedstefader.

Naar Diana tillader Dem det, saa skriv snart til

Deres uforandrede

(sign.): *MOLTKE*.

Slesvig, den 2. Oktober 1811.

Enken efter den i Brevet omtalte Advokat Koch i Kiel hørte til de mange, der henvendte sig til Generalen med Bøn om Hjælp — og blev hjulpne:

Højbaarne Hr. Greve

Højtærede Hr. General!

I Anledning af Deres sidste naadige Skrivelse til mig vedbliver jeg med at give Dem nogle nærmere Oplysninger om de KOCH'ske Forholds nuværende Tilstand.

Tilsyneladende staar Sagerne vist meget daarligt, og det synes, som om Advokat HAGEMEISTER med Hensyn til Kochs Enke — hvad jeg slutter mig til af nogle Yttringer af hendes Paarørende — sætter hele sit Haab til Dem.

Jeg finder mig foranlediget til uden Tilbageholdenhed at give Dem dette Vink til behagelig Afbenyttelse, idet en Ven af Dem har anmodet mig derom, idet han er bange for, at De neppe vilde anbefale Deres Interesse til nævnte Mand.

Men ingen kan ret vel tiene to Herrer, og særlig er dette vel en Umulighed dér, hvor ganske modsatte Interesser staar overfor hinanden.

Angaaende Kuratelet er endnu ikke alt ordnet, og derfor er der heller ikke foretaget videre Skridt, udover,

at Dokumenter og Møbler etc. er bragt under min Broders Opsigt i sikker Forvaring og under Segl. Den Afdødes Brødre skal have en Fordring paa 10.000 Rdl., Skomager RUMMEL skal have 12.000 Rdl., Byskriver TAMSEN 4.000 Rdl., Hr. FRITTLER og en vis JUNGENSEN hersteds hver 2.000 Rdl. tilgode etc., etc.

Hvis Deres Højvelbaarenhed nu kunde remittere mig min lille Saldo, vilde dette være mig meget behageligt.

Med respektfuld Hengivenhed tegner jeg mig

(sign.): *ESMARCH.*

Kiel, 31. Oktoer 1811.

Frederik Ahlefeldts Uforsigtighed i Valget af sine Omgangsfæller og hans Svaghed overfor disse, den Vanskelighed, han havde ved at afslaa Bønner om Pengehjælp, beredte ham meget Bryderi. Generalens landskendte Gavmildhed blev misbrugt af mange, men især dog af saakaldte »Venner«, af hvilke den værste utvivlsomt var Frederik Bülow. Bülow var Søn af Major Christian Vind Bülow og Vibeke Magdalene Brockenhuus-Løvenhjem og fødtes i Nyborg, hvor Faderen var Kommandant. Kort efter sin Udnævnelse til Kaptejnløjtnant i Marinen blev Bülow Adjutant hos Christian den Syvende, avancerede til Kommandør-Kaptejn og opnaaede derefter Stillingen som tjenstgørende Kammerherre hos Kongen. Bülow var gift med Christine Frederikke Brüggemann og gennem sin Datter Ida Bedstefader til den fra Krigen 1864 bekendte General Lüttichau. Frederik Bülow var Broder til Johan Bülow til Sanderumgaard.

Som det vil ses af de efterfølgende Breve, kostede Venskabet med Bülow Generalen ikke mindre end den

artige Sum af 96.700 Rigsdaler. Det fremgaar ikke med tilstrækkelig Tydelighed, om Frederik Ahlefeldt har været Kautionist (mulig i Form af Trassent, Endossent eller lignende) eller om der har foreligget et Falsum. Det sidste er vel næsten det sandsynligste, da Ahlefeldt vel ellers næppe havde fundet Anledning til at skrive den »afskyelige« Skrivelse, som Kammerherre Bülow omtaler i et af sine Breve. Der foreligger ogsaa et meget uklart Forhold med en Veksel, og et aldeles oplagt svigagtigt Forhold omtales i et Brev til Frederik Ahlefeldt fra en meget blakket Herre af Bülows Bekendtskab v. d. Nath, der skriver, at »alle hans (Bülows) andre Gældsposter ere af den Art, at Kreditorerne maa lade sig enhver Rabat gefalle, *kun jeg maa fuldt ud betales*, hvis jeg ikke skal være tvunget til til min egen Retfærdiggørelse at gøre Sagen bekendt. Saafremt Deres Højvelbaarenhed altsaa virkelig vil redde Bülow, saa giver De mig en Obligation paa 9000 Daler, som jeg kan lade anmelde for Kommissionen. Giv saa nogle Procent mindre til Bülows Kreditorer«. En ren og skær Pengeafpresning, som viser, ifald Brevskriveren er vel underrettet, at ingen af Kreditorerne, med Undtagelse af Frederik Ahlefeldt, havde Krav, der kunde begrunde kriminelt Ansvar mod Bülow, medens Frederik Ahlefeldt vilde have kunnet gjort kriminelt Ansvar gældende paa Grund af Misbrug af hans Navn, men ikke har ønsket dette, idet han nøjes med i stærke Udtryk at bebrejde Bülow hans Handlemaade. Mærkeligt nok synes det ikke at have staaet Bülow klart — i det mindste lader han saaledes — at han har begaaet en svigagtig Handling, for i et af sine Breve siger han ganske kort: »v. d. Nath vil

skrive Dig til, han har en Fordring paa mig, og han ønsker for den at faa en Obligation fra Dig.

Den i Brevene omtalte Kommission, er en af Kancelliet nedsat Kommission til Drøftelse af Frederik Ahlefeldts Ansøgning om et Laan paa 800.000 Rigsdaler af de under Grevskabet Langeland baandlagte Midler. Den i Bülow's tredie Brev omtalte Ansøgning til Kronprinsen refererer sig ogsaa til denne Sag.

Brevene fra Bülow ere med Undtagelse af de to sidste udaterede, men af forskellige Omstændigheder, blandt andet Omtalen af Christiansborgs Brand, ses det, at de maa være skrevne i Aaret 1794. Med Undtagelse af de to sidste, der er danske, ere Brevene skrevet paa tysk.

Gjennem HAAGEN¹ erfarer jeg, at Du højmodig har erklæret at ville yde en bestemt Kapital til Betaling af min Gjæld. Jeg takker Dig derfor af et rørt, men tillige vemodigt og sønderrevet Hjerte. Din Agtelse og Dit Venskab — Opretholdelsen af disse Følelser vilde have været mig mere værdifulde og dyrebare end den Hjælp, Du har ydet mig. Jeg har med egne Øjne overbevist mig derom, og jeg har set, at jeg har mistet alt det, hvorpaa jeg satte højest Pris her paa Jorden. Ganske vist vidste jeg fra flere, at der eksisterede et Brev fra Dig, hvori Du erklærede mig for det elendigste af alle Mennesker — Haagen vilde ikke vise mig dette Brev, fordi han følte, at jeg ikke havde fortjent det og han dog vilde skaane mig for denne Smerte. Men jeg hvilede ikke, førend alt indtil dette skrækkelige Papir for nogle Timer siden blev mig forevist af Trediemand. Det

¹ Søkrigsprokurør Haagen, Frederik Ahlefeldts Befuldmægtigede overfor den ovenomtalte Kommission, se Side 91.

Indtryk, som dette afskyelige Brev har gjort paa mig, vil staa uudsletteligt i min Sjæl — Græmmelse, Sorg og Kummer er det, som hidtil har kjendetegnet mit Liv, mange skrækkelige Øjeblikke har jeg haft, men intet mere rystende end dette. Maatte den alvidende Gud i dette Øjeblik dømme os imellem, og maatte han skjænke Dig sin Alvidenhed til at skue ind i mit Hjerte — Du vilde ikke finde Spor af Lavhed i det, Du vilde se, at jeg kun er ulykkelig, men ikke slet, Du vilde i det opdage Følelser, som ikke staar tilbage for Dine egne, Menneskenes bedste Følelser, Du vilde faa Øjet op for, med hvilken uendelig Taknemmelighed og med hvilket inderligt Venskab jeg er Dig hængiven, Du vilde se, hvor elendig og ulykkelig jeg i Øjeblikket er, men elendig og ulykkelig i Overbevisningen om, at Du anser mig for slet og istand til at begaa lave Handlinger. Og hvilken Anledning har Du til at bedømme mig saa umenneskeligt. En Veksel, som Du kalder falsk, fra Philippi.

Jeg laaner 1000 Rdl. af en Jøde, han lader mig acceptere en Veksel, lægger selv Vekslen for mig til Underskrift, Trassentens Navn er Fru Philippi, men efter min Mening ikke den Fru Philippi, hvis Haand jeg kender; jeg accepterer, kan ikke betale til Forfaldstid, og Jøden, som selv har skrevet Vekslen og meget godt vidste, at Vekslen ikke var trukket af Philippi paa mig, er ussel nok til straks at sende Vekslen tilbage til Hamborg til Protest. Indeholdes der nu i hele denne Sag noget, som fortjener en saa forfærdelig Dom? Alle herboende Købmænd betjener sig af lignende Veksler, der er tilstrækkelig bekjendte under Navnet Rytterveksler. Vekslen er forlængst betalt, og kun Phi-

lippi har gjort Ophævelser derover for derved saa meget før at komme til 700 Rdl., som jeg skylder ham.

Hidindtil har min sørgelige Stilling været Rettesnoren for mine Handlinger — det første ulykkelige Skridt var gjort, og andre fulgte det i Hælene. Den usle, men veltilfredse Skurk gjør sig intet Begreb om de Handlinger, som den retskafne, men ulykkelige Mand næppe er i Stand til at gjøre. Kun den evige Dommer kan bedømme Værdien af vore Handlinger, og han vil ikke dømme saa haardt som de Mennesker, som, naar de raaber: »Sten ham, sten ham!«, aldrig overlægger, hvad de vil gjøre eller vilde have gjort, hvis de selv var i dens Sted, som de havde anset værdig til en saa grusom Fordømmelse. Mod Dig har jeg fejlet, men ogsaa kun fejlet — det tilstaar jeg beskjemmet og jeg fortjener Din Harme, men ikke Din Foragt. Erindringen om vort tidligere Forhold til hinanden, om vort tidligere Venskab vil lettelig lede Dit ædle Hjerte til Tilgivelse, og med denne Tilgivelse vil jeg atter faa Del i Dit Venskab — at jeg fortjener Dit Venskab, at jeg er værdig til enhver ædel Mands Agtelse, det haaber jeg uden Indbildskhed. Du er det eneste Menneske paa Jorden, mod hvem jeg har begaaet Uret, men Du er ogsaa ædlere end alle Mennesker, og Du vil tilgive mig:

V. d. NATH vil skrive til Dig, han har en Fordring paa mig, og han ønsker for den at faa en Obligation fra Dig. Hans Forhold med BERNSTORFF o. s. v. — nok herom, gjør, hvad Dit Hjerte tilsiger Dig.

Du kan jo støde mig fra Dig, saa meget Du vil, saa vil jeg ikke lade Dig i Ro, forinden Du atter gjør mig lykkelig med en Forsikring om, at Du er min Ven. Den kommende Tid skal, naar først denne skrækkelige *Crisis* er øvre, vise

Dig, at jeg fortjener Dit Venskab. Mit hele Liv skal være Erkjendlighed mod Dig, og efter dette Liv vil jeg i Evigheden kunne takke Dig renere og paa bedre Maade.

(sign.): *BÜLOW*.

Siden Modtagelsen af Dit sidste Brev har jeg ventet 3 Postdage paa, at en eller anden skulde indfinde sig hos mig som Din Befuldmægtigede, med hvem jeg kunde arrangere Betalingen af den Veksel, som Du vil afgive paa mig. Men endnu har ingen meldt sig, og jeg er nu i den yderste Forlegenhed og véd hverken ud eller ind, om jeg skal sende de Penge, jeg har faaet bragt sammen, eller vente saa længe dermed, indtil Du lader mig dem affordre gennem en eller anden. To Grunde har bestemt mig til ikke at afsende nogle Penge, den ene er den, at STAFFELDT¹ endnu igaar sagde, at han troede, Du var rejst, og den anden Grund er, at jeg vilde være i den største Forlegenhed, hvis Vekslen skulde blive mig præsenteret og jeg saa ikke havde Penge til straks at betale af paa den og derved styrke Krediten for dens Restbeløb. Giv nu Ordre til, hvorledes Du vil have det, jeg saa helst, at der, naar Du afgiver Veksler paa mig, benyttes Mellemand ved Betalingen, kun ingen Kjøbmand, f. Eks. ikke CRAMER. Jeg vil da gjøre det umulige muligt og vise Dig, at jeg ikke har gjort mig skyldig i Misbrug af Din Tillid. De Penge, jeg har lovet Dig, skal Du

¹ Otto Didrik Staffeldt, Hofjunker, senere Amtmand i Travendal Amt i Holsten. Ved Siden af sin Embedsvirksomhed dyrkede Kammerherre Staffeldt Litteraturen, det bekendteste af hans Værker er »Den poetiske Kunst«, som han kalder et Sidestykke til Horatses »Ars poetica«. Han var en Fætter til Digteren Staffeldt.

faa til Hvid og Skilling, ganske vist ikke paa én Gang, det er umuligt, men lidt efter lidt, selv om jeg derved skulde gaa til Grunde. Først bag Lyset er jeg blevet, det er sandt, imidlertid er det nu engang sket, og Du skal ikke komme til at lide derunder. Jeg vilde være det svageste Menneske, hvis jeg med Utak belønnede Dit højmodige Venskab. — Ulykkelig er jeg, og vil blive det i endnu højere Grad, der-til har Dit Brev gjort sit; hver Linie i det har sønderrevet mit Hjerte — jeg imødeser med Længsel endnu et Brev fra Dig, og er for evig og stedse

Din til Døden hengivne Ven
BÜLOW.

Den ulykkelige Begivenhed, som har bragt alle *Christiansborgs* rolige Beboere i Forvirring, har ogsaa afholdt mig fra før nu at tilskrive Dig, min dyrebareste Ven. Men egentlig talt vilde jeg heller ikke kunne sige Dig noget væsentligt, idet Obligationen, som jeg skrev Dig til i mit sidste Brev allerede er afgaaet til Fyen og endnu ikke kommet tilbage. Paa Fredag vil den — efter hvad der meddeles i Breve derfra, blive sendt derovrefra hertil og saa kan jeg sende Penge over i Slutningen af denne Uge. Endnu har Kronprindsen ikke faaet AHLEFELDT's¹ Ansøgning, idetmindste spurgte ogsaa Prindsen mig forrige Onsdag, hvorledes det nu gik med Dine Sager, og da jeg overfor ham viste Forundring over, at han endnu ikke havde faaet Ansøgningen, forsikrede han mig, at han ikke vidste noget derom. Jeg bad ham spørge Ahlefeldt, hvilket han ogsaa lovede. Jeg vilde i høj Grad have ønsket, at Du sammen med Ansøgningen tillige havde skrevet et Brev til Kron-

¹ Theaterchefen.

prindsen. Vistnok er han saa indtaget for Sagen, at han ikke behøver nogen større Opmuntring, men alligevel vilde Din Tiltro til ham have smigret ham. Bestem Dig derfor endnu til at gjøre dette, skriv et Par Linier til ham, anbefal Dine Anliggender til ham og send mig Brevet. *Kongen* har kjøbt det Schack'ske Palais for 30.000 Rdl. og i næste Uge flytter vi alle tilhobe derind. *Lowzow*¹ har faaet sin Afsked fra Prinds Frederik med 2000 Rdl. Pension og den tykke *Brockenhuus*² ligesaa med 800 Rdl. Opbygningen af et nyt Slot vil koste betydeligt. Man forsikrer, at der allerede er samlet ialt en Million — men derved faa *de* stakkels Mennesker, der har mistet, hvad de ejede, ingenting. Ingen af *Blücher*'ne³ har reddet noget. Jeg selv

¹ Adam Gottlob Lowzow blev afskediget fra sin Stilling som Hofmarskal hos Arveprinsen, da denne efter Christiansborgs Brand maatte indskrænke sig. Lowzow trak sig tilbage til sin Gaard Ebberød, som han drev mønsterværdigt, han havde som Administrator af Jægerspris faaet Interesse for Landbruget og indført gavnlige Reformer paa Godset. ² Johan Ludvig, Søn af Stiftamtmand over Sjælland Henrik Adam Brockenhuus og Comtesse Elisabeth Holstein. Paa nærværende Tidspunkt var han Kammerjunker hos Enkedronning Juliane Marie. Brockenhuus ægtede, efter at hans første Hustru, Comtesse Bertha Scheel, var død, Comtesse Anna Ernestine Schack og blev med hende Fader til den første Grev Brockenhuus-Schack, der fra sin Moder arvede Gram og Giesegaard. Brockenhuus, der senere blev Juliane Maries Overhofmarskal, var meget yndet af Enkedronningen, og det var paa hendes anbefaling, at han efter sin Beskytterindes Død gik over til Kronprinsens Hof, det kunde synes mærkeligt, da Kronprins Frederik ellers ikke plejede at rette sig efter »Grand' Mamas« Ønsker, men Kronprinsen havde givet sit Løfte allerede inden Regeringsforandringen i 1784. ³ Greve Conrad Daniel Blücher-Altona var paa nærværende Tidspunkt Hofmarskal hos Juliane Marie. 6 Aar senere udnævntes han til Amtmand over Aabenraa Amt og i 1808 steg han til den meget betydningsfulde Post som Overpræsident i Altona og fik under sin langvarige Funktions-tid, der varede lige til 1845, rig Lejlighed til at udmærke sig. Ganske særlig Fortjeneste indlagde Blücher sig i den Tid, hvor Hamborg var

har været meget heldig, mine Folk har reddet alle mine Sager. Jeg var hos Kongen og, indtil jeg erfarede, at alt var reddet, troede jeg endnu om Morgenens tidlig, at jeg ikke ejede andet end den Frakke, jeg gik og stod i.

Lev vel, min dyrebareste Ven, nærmere Underretning med første eller dog sikkert med næste Post. Gud velsigne Dig og bevare Dit dyrebare Venskab for mig, der er

Din for evig hengivne

(sign.): *BÜLOW*.

I Hast.

Skjønt jeg i mit sidste bad Dig om at afgive forskjellige Veksler paa mig, der skulde betales successive, har alligevel Commissionær *Lund* præsenteret mig en Anvisning, som jeg skulde betale lige med det samme. Mine Forsikringer om, at dette var mig umuligt, og mit Tilbud om idag at betale 1500—2000 Rdl., i næste Uge andre 1000 Rdl., og Resten om lige saa kort Tid — alle mine Forslag blev afviste, han vilde ikke tage mod en Hvid under hele Summen, og da jeg ikke kunde gjøre Udvej hertil, saa havde han — sagde han — Paalæg fra Dig om at henvende sig til *Uldal*. Jeg spurgte ham, om han ved at henvende sig til

besat af Davoust, og hvor saa mange Hamborgere flygtede til Altona for at søge Beskyttelse under Kong Frederiks milde Scepter. Henimod Slutningen af sin Embedsbane fik Blücher paa ny Lejlighed til at vise Hansestaden Tjenester, nemlig under den store Brand 1842. Til Belønning for alt hvad han havde gjort for Hamborg, modtog Overpræsidenten af Senatet Værdigheden som hamborgsk Æresborger. Blücher var mindst lige saa afholdt af Beboerne i Altona som af Hamborgerne, hvorom endnu den Dag i Dag den store Statue af Overpræsidenten vidner. Da Frederik den Sjette gjorde Blücher til dansk Lensgreve føjede han Navnet Altona til Blüchers Navn, for at fastslaa for Eftertiden hvad Greven havde betydet for Monarkiets sydligste Stad.

Uldal vilde faa Penge til Dig og om Du ikke var i Forlegenhed. Det første Spørgsmaal besvarede han med Nej, det andet med Ja. Jeg spurgte nu videre, om han ikke gjorde bedre i at tage mod Pengene og gaa ind paa mine Tilbud end at paadrage mig Fortrædeligheder og sætte Dig i Forlegenhed. Men alle mine Forestillinger var forgjæves, han blev ved sin første Udtalelse. Hvorvidt Du nu har beordret ham til at gaa voldsomt frem mod mig, véd jeg ikke. Jeg kan ikke gjøre det umulige muligt. Jeg har taget mod Papir, der først maatte laves til Penge. Jeg sværger Dig ved den alvidende Gud, at jeg skal betale Dig de lovede Penge i den omtalte Termin, og jeg besværger Dig ved alt, hvad helligt er, at forskaane mig for Uldal. At ødelægge, fuldstændig ødelægge min Credit for mig og derigjennem gjøre mig fuldstændig ulykkelig, kan ikke nytte Dig noget og staar i afgjort Strid med Din Tænkemaade og Dit Venskab. Alle tror, at da Du nu vil blive hjulpen, vil jeg ogsaa komme ud af min Labyrinth, — Cronprindsen, hele Hoffet, alle Folk. Og naar Du giver Ordre til at lægge Sag an mod mig, hvad vil man da sige? Jeg havde jo nok en hemmelig Anelse herom med den fordømte Obligation, fra Begyndelsen optraadte jeg derfor med stor Forsigtighed, og dog blev jeg ført bag Lyset, og det i den Grad, at jeg intet kan gribe an — og maaske derved bliver et ulykkeligt Menneske. Men det afhænger stadig af Din Villie, hvorledes Du vil tage denne Sag; giver Du mig Tid til at anbringe Papirer og rejse Penge, saa faar Du derimod, hvad der er lovet Dig; men vil Du gaa frem med Magt og forlange store Summer paa én Gang, saa er jeg fortabt og vel at mærke uden at kunne hjælpe Dig. Jeg beder Dig tage dette undermoden Overvejelse. Din Commissionair kan med det sam-

me faa 2000 Rdl. hos mig, og det øvrige lidt efter lidt i korte Terminer. Uldal kan gjøre mig den største Skade og berøve mig den skønneste Udsigt til at blive lykkelig. Baronesse *Holsten* blev konfirmeret for 8 Dage siden, og jeg er stærkt forvissat om, hvis hendes Oncle Etatsraad *Nørregaard* intet har imod, vil hun ikke modsætte sig en Forbindelse med mig — paa visse Betingelser. Herpaa arbejdes der nu, og der gjøres alt for at vinde hendes Oncle for mig. Mine oeconomiske Omstændigheder er mig naturligvis i høj Grad i Vejen, men for at borttrydde denne Vanskelighed har man forsikret ham om, at naar Du blev hjulpet, vilde jeg ogsaa komme ud af mine Forhold. Uldal er en fortrolig Ven af *Nørregaard*, tænk Dig derfor Følgerne af, at Du giver Uldal Ordre til at gaa løs paa mig. Før 11. Juni er Din Ansøgning bevilget af Cancelliet, Cronprindsen gratulerede mig igaar dertil og mente, at nu vilde alt blive godt. Himlen har saa ofte ledet Dit Hjerte til mit Bedste. Den gjøre det ogsaa fremdeles. Hinsides vil Du faa Din Belønning. Jeg afventer nu Din Beslutning

Din Ven for evig
(sign.): *BÜLOW*.

I flyvende Hast!

Det kan umuligt være Din Hensigt at gjøre mig ulykkelig; og desuagtet gjør dine Commissairer alt deres dertil. Uden at Justits-Raad *Uldal* i Forvejen har varslet mig derom og truffet Dispositioner med mig, udtager han en *Citation* mod mig. Heldigvis erfarer nogle af mine Venner det tidligere end jeg og underretter mig derom; jeg iler til Ul-

dal og bringer ham ved Løfter om i denne Uge at betale ham nogle tusind Daler saavidt, at han tager *Citationen* tilbage og yderligere lover mig venligst ikke at omtale Sagen. Mit Løfte om at skaffe Penge i denne Uge skal jeg opfylde og heller ikke skal jeg bryde det Ord, som jeg har givet Dig i mit sidste Brev, men derved vil jeg gaa fuldstændig til Grunde — dog haaber jeg, at Du ikke vil gjøre mig ulykkelig og ikke ved at anlægge Sag mod mig, vil *frustrere* de Udsigter, som jeg kunde have til engang at blive lykkelig. Vil jeg være en *Skurk* imod Dig, og opføre mig som det utaknemmeligste Menneske, saa kan ingen Lovbestemmelse hjælpe Dig til en eneste Skilling — jeg skal gjøre hvad jeg kan, og skulde jeg end gaa til Grunde derved, saa vil jeg sige Dig, at jeg vel kan handle *enfoldigt*, men hverken slet eller utaknemmeligt — jeg forbander den fordømte Obligation. Gid jeg dog aldrig havde haft den i mine Hænder! Du véd, hvad Nød er, hvad Forlegenhed vil sige. Kan Du da virkelig fælde en saa haard Dom over mig? Og man vilde da ogsaa kunne være kommet til en Overenskomst med enhver anden, men ikke med en Mand som Uldal, hvis Hjerte er haardt som Sten, som kun agter paa sin egen Fordel og støder alt fra sig, der ikke stemmer med hans Sjæls Griskhed. Landgreven fortalte mig igaar, at Du ikke vilde rejse, men *Brockenhuus* forsikrer mig om det modsatte. Du rejser altsaa herfra og lader mig blive tilbage i min Elendighed. Du vil nu blive lykkelig og kaste alle Ubehageligheder fra Dig, og jeg, som var Din Ven i Ulykken, skulde ikke være lykkelig.

Din Ven

BÖLOW.

P. M.

Deres Højvelbaarenhed bedes tilgive mig, at jeg besværrer Dem med et Anliggende, som kun umiddelbart angaar Dem.

De vil af Hensyn til Deres tidligere Venskab med Kammer-Herre BUELOW rede denne ud af hans Pengeforlegenheder. Deres Forretningsmand, Dr. Prokurør HAAGEN, har sagt mig, at Deres Højvelbaarenhed har bestemt en vis Sum til dette Formaal.

Bülow har paa den mest usømmelig Maade gjort mig til sin Kreditor; for at hjælpe ham ud af en øjeblikkelig Forlegenhed, som vilde have kostet ham hans Stilling i Tjeningen og alt, accepterede jeg i Sommer Veksler for ham; da de var forfaldne, og da han, som han sagde mig, selvfølgelig ikke kunde klare sig, fordi Deres Højvelbaarenheds Anliggender endnu ikke var endelig i Orden, gav jeg ham nye Veksler. Dem solgte han uden at sende mig de gamle tilbage, og ved min Hjemkomst fra en Rejse maatte jeg betale dem begge. Fremdeles forefandt jeg flere Veksler, end jeg havde udstedt, og for ikke at gjøre BUELOW ulykkelig betalte jeg ogsaa dem. Kort sagt, jeg har nu betalt 9000 Daler for ham. Naturligvis kan jeg kun gennem Ds. Højvelbaarenhed faa Pengene igen.

De har bestemt en Sum til Bülow. Alle hans andre Gjældsposter er af den Art, at Kreditorerne maa lade sig enhver Rabat gefalle. Kun jeg maa betales fuldtud, hvis jeg ikke skal være tvungen til, til min egen Retfærdiggjørelse, at gjøre Sagen bekjendt. Saafremt Deres Højvelbaarenhed altsaa virkelig vil redde Bülow, saa giver De mig en Obligation paa 9000 Daler, som jeg kan anmelde for Commissionen. Giv saa nogle Procent mindre til Bülow's Kreditorer,

det kan jo være Dem det samme. Yderligere er jeg overfor MARIBOE Kautionist for en af Deres Forskrivninger paa 7000 Rdl. species, men for den er jeg rolig.

Jeg gjentager min Bøn om Tilgivelse, fordi jeg besværer Deres Højvelbaarenhed. Hele mit Forslag er kun en Bøn, som afhænger af Dem, men kun paa den Maade kan De fuldtud redde et Menneske, der i lang Tid har haft Deres Tiltro og Naade.

Det er mig særdeles behageligt at have en Lejlighed til at forsikre Dem om den udmærkede Højagtelse, med hvilken jeg har den Ære at være

Deres Højvelbaarenheds

ærbødigste Tjener

(sign.): M. G. v. der NATH.

Kjøbenhavn, d. 20. Decbr. 1794.

Beste Ven!

Din sidste Skrivelse af 31. f. M. haver ret meget bekymret mig, da jeg levende føeler Din Forfatning og hvad Du i Følge af Din Retskaffenhed maa lide saavel paa Siel og Legeme. Min beste Ven, slaae Dit Sind til Roelighed og vær overbeviist, at uagtet alle disse indløbende Fortredeligheder vil Enden blive god, naar først Proclama Tiiden er udløben og der da kan handles. Den siste erholdte Cancellie-Resolution er virkelig besynderlig, men vær kun roelig. Commissionen vil nok finde Udveje, og fordi der trues, slaaes ikke. Med første sender Commissionen Dig en Mand, som Mundtlig vil berette Dig mange Ting, da Man formedelst Følgerne ikke tør skrive. Gjør Dig haard, min beste Ven, og lad alle Ting gaa, det kan være Dig ligegyldig, Du vil siden see at alle Ting bliver godt; lad Tanken om Din

Retskaffenhed ved alle Leiligheder beroelige Dig, og at andre og ikke Du selv fornemmelig er Aarsag til Dine og andres deraf flydende Fortredeligheder. Alle, som haver handlet med Dig, uagtet al Deres Raab om Venskab for Dig, haver dog ikkun haft Deres Egennyttet til Hensigt, og for at berige sig og stille deres Fortredeligheder aldrig haver gjort sig Betænkning hvad det i sin Tiid kunde koste Dig og Dine. Lykkelig andseer jeg mig at have vaaren et Middel til at standse alle disse lumske Streger og uagtet man haver forført mig til at overtale Dit gode Hjerte, som saavel som mit er saa skammeligt behandlet, saa takker jeg Gud, at vi have faaet Øynene op og kiender de slette, inden det var for sildig og ald Redning forloren. En heftig *debatte* haver jeg i disse Dage haft for Din Skyld, da nogle paastod, at Du endnu udstedder Obligationer, som jeg svor paa var den største Løgn og *calomnie*, Man kunde udbringe, og at den, som sagde sligt uden at være derom overbeviist, var nogle Bedragere og Kanaljer, da du sandelig indtet foretog, uden Commissionens og HAAGEN's vidende. See, beste, slige Rygter udsprede alleene for at gjøre dine Sager slette og i mange andre Aarsager, som ikke kan betroes Pennen.

Grundene dertil er de mange falske Obligationer som rulerer, og som ved Proclamas Udløb vil blive bekiendt og *casseret*. endnu i Forrige Uge er jeg bleven stevnet til Hof- og Stadsretten for en Obligation stor 2000 nogle hundrede Rigsdaler af dig udsted og af mig transporteret, tydelig kan man see Navnet er falsk, hvilken *Exepsion* og i Retten er skeed. Andre derimod, som ere dine Creditorer, opløfter Dig til Skyerne og veed ikke al den Berømmelse, de vil tillægge dig formedelst din Retskaffenhed og gode Hjerte, saa

sligt, beste, maae igien i de fortredelige Timer trøste dig, alle ærlige Ting kan jo blive betalte med Tiiden og vær iøvrigt forvisset, at ingen skal kunne røre de dig ifølge Commissorio fastsatte Revenuer og øvrige Herligheder, derfor skal vel drages Omsorg. Altsaa, beste, mageløse Ven, bortkast de melancolske Griller, indret dit liv og leve-maaede efter dette fastsatte, hvoraf Du got kan leve, naar andre ey for meget plager dig; meget længes jeg efter at tale Dig, saa om Du ikke kommer her, haaber jeg i May at komme til Dig, da jeg skal til Fyen og vil saa paa et Par Dage komme til Dig paa Tranekier, far nu vel for i Dag

Din beste og trofaste Ven

BÜLOW.

7. April 1795,

Indlagt Seddel:

Nota paa Hr. Kammerherre BUELOW's Giæld, hvor-paa Deres Hvhhd. skal have engageret sig — skal efter Hr. Kammerherrens Opgivende være saaledes:

1. Vilhelm Adolph Møller	6000 rdl.
2. Ruben	6000 »
3. Mariboe 7000 rdl. sp.	8000 »
4. Torben Stahl	3000 »
5. Calisch	4000 »
6. Obriste Ross	2000 »
7. Cohn	10000 »
8. Jacob Isack	3000 »
9. Captain Melbye	1200 »
10. Rindum	5600 »
11. Hertz	5500 »
12. Melchior	3000 »

13. Isack Cohn	4000 rdl.
14. dito	4600 »
herforuden hans private Giæld	24000 »
	<hr/>
	96700 rdl.

Overhovedet vil vel denne Giæld kunne
acorderes 50 p. Ct. og derunder.

Anonymt Brev til Generalen.

1) Af Egennytte fra Comissariernes og Befuldmægttigedes Side gjøres der alle mulige Indvendinger, for at gjøre enhver lille Sag vidtløftig, for at vinde Tid og derved skumme Fløden.

2) Dette bevirker tillige, at den gode Ven! ja en Ven, der har givet Dem de største Beviser paa sit Venskab, og som nu ogsaa, hvis det skulde være nødvendigt, vilde ofre sit Liv for Dem, Vennen, Kammerherre von Bülow! der har været med Dem som David med Jonathan, hvem De saa mange Gange har hjulpet, men nu hver Dag ser sin Undergang staa for Øjnene; hvad vover man ikke for at undgaa den aabenbare Vanære, Red dog denne gode, brave Mand, at han kan blive ved at være det, og befal selv, at det skal ske straks, og lad ikke falske Indvendinger finde Plads hos Dem, da hver Dag er kostbar af to Grunde.

Menneske og Ven.

Skrivelse fra Generalen til Kommissionen.

Herved har jeg den Ære at tilbagesende Kommissionen den mig med forrige Post tilstillede Obligation. Jeg erklærer herved paa det kraftigste, at denne Obligation er grund-

falsk, min Haand efterskrevet og Seglet eftergiort. Jeg troer Kommissionen vil have den Godhed at sørge for, at jeg erholder den Ret, der tilkommer mig, og tillige at sende mig alle de Obligationer, som ere udstedt af Kmh. Bülow, paa det jeg kan yttre for Dem, ey tvivlende paa at den største Deel er falsk.

4. December 1795.

Skrivelse fra Generalen til Kommissionen.

Herved haver jeg den Ære at tilstille Kommissionen de 5 mig med sidste Post oversendte Obligationer, nemlig:

- a. en udstedt af Kmhr. Bülow til Hofmester Brockenhuus, stor 10.000 Rdlr., og af mig som Cautionist og Selvskyldner underskreven,
- b. en do. af mig til Bülow stor 5.500 Rdlr.
- c. en do. » » » » » 3.000 »
- d. en do. » » » » » 4.000 »
- e. en do. » » » » » 2.599 »

forsikkrende derved, at de alle 5 ere falske og mit Navn efterskreven, hvilket jeg ej skulle undlade at tilkiendegive Kommissionen.

22. December 1795.

Skrivelse fra Generalen til Søprokurør Haagen.

Vedlagte Document er for mig af yderste Vigtighed, hvorfor jeg beder Ds. Vbhd. ville behage at betiene Sig deraf og siden tilstille mig det igjen.

Herved følger den quitterede Regning af C. v. Axen fra Lübeck, som jeg ogsaa udbeder mig tilbage.

Dokumentet lyder:

»Jeg underskrevne Hovmester Ludvig Brockenhuus
»tilstaaer herved, at jeg ikke for de af S. T. Herr Greve
»af Ahlefeldt Laurvig, Hs. Kgl. Majt's Kammerherre og
»Oberstlieutenant under Dags Dato til mig udstedte tven-
»de Obligationer, hvoraf enhver lyder paa 15.000 Rdl., skri-
»ver Femten Tusinde Rigsdaler, haver givet ham mind-
»ste Valuta, hvoraf tillige følger, at hvis fornævnte tvende
»Forskrivninger til en 3^{die} Mand skulle være transporte-
»rede, jeg da selv bliver pligtig til Forfaldstiden at ind-
»frie samme og imidlertid at betale de fastsatte Renter,
»saa at Høybaarne Hr. Greven ikke dermed skal have
»mindste Penges Udgivt og hvad deraf maatte flyde og
»følge.«

(sign.): BROCKENHUUS.

Kbhvn., 10. December 1792.

(L. S.)

Ganske helskindet slap Bülow ikke ud af Sagen; der blev efter kongelig Ordre nedsat en Undersøgelseskommision, og det blev befalet Generalfiskal Skibsted at tiltale Kammerherre Bülow for Kommissionen. To københavnske Forretningsmænd, Levin Hertz og Hambroe, anmeldte en Del til dem udstedte Obligationer fra Bülow med Frederik Ahlefeldt som Kautionist. Frederik Ahlefeldt gjorde Indsigelse mod de 7 af Obligationerne og maatte i Henhold til Danske Lov 5—1—6 om exceptio manus aflægge Ed for Kommissionen, inden denne gav Decision i Sagen. Det, der kom frem ved Undersøgelserne, var saare compromiterende for Bülow, der mistede sin Stilling ved Hoffet og blev sat udenfor Nummer i Søetaten. Senere fik Bülow sin Afsked fra Marinen, men blev dog lidt efter lidt nogenlunde rehabiliteret, socialt set.

Skrivelse fra Administrations-Commissionen til Generalen.

Generalfiskal Skibsted, som er befalet for en allernaadigst anordnet Commission at tiltale Kammerherre Bülow, mundtlig har anmeldet for Commissionen, hvorledes han ifølge af den Action, han imod bemeldte Kammerherre Bülow skal instituere, meget ønsker, at der heri Commissionen snart maatte afsiges Decisioner i Henseende til de af Deres Hvbhd. giorte Indsigelser imod adskillig i Commissionen producerede Obligationer, der vedkommer bemeldte Kammerherre Bülow. Saavel af Hr. Grevens Correspondence med Commissionen i den Anledning som af Deres Hvbhd.s egne i Commissionens Protocol under 20. Februar og 1. Marts 1797 giorte Declarationer erfare vi, at det in specie er imod de 7 følgende Obligationer, at Hr. Greven direkte har fremsat exceptio manus, nemlig:

1 ^o en Obligation udstedt af Kmhr. Bülow under 26. Februar 1793 til Marcus Lewin og af Hr. Greven paategnet som Cautionist og Selvskyldner, ...	stor 4.000 Kr.
2 ^o Do. af Do. til Hovmester Brockenhuus og af Hr. Greven paategnet som Cautionist og Selvskyldner, stor	» 10.000 »
3 ^o Do. udstedt af Ds. Hvbhd. til Kmhr. Bülow, dat. 29. Januar 1794	» 5.500 »
4 ^o Do. af samme Dato	» 3.000 »
5 ^o Do. af samme Dato	» 4.000 »
6 ^o Do. af samme Dato	» 2.599 »
7 ^o Do. af 2. Februar 1793, ligeledes af Ds. Hvbhd. udstedt til fornævnte Kammerherre Bülow	» 3.000 »

hvorhos dog Ds. Hvbhd. under 1. Mai f. A. til Protocollen har declareret, at De for nærværende Tid formedelst indløbne Omstændigheder ikke kunde fremsætte flere Exceptioner imod de Giældsbreve og Obligationer, mod hvilke Hr. Greven maatte have noget at erindre, *end som i forrige Session sket er*: nemlig mod de fra Jøden Lewin Hertz og Jøden Hambroe producerede Obligationer og som her ovenfor er betegnede No. 3 og 7, men at Deres Hvbhd. forbeholdt Dem nærmere i sin Tid at indkomme med samme og enten ved Hr. Grevens Tilbagekomst her til Staden eller igiennem Sø-Krigsprocureur Haagen heri Protocollen at fremsætte de Indsigelser, som Deres Hvbhd. imod en Deel af Giælden maatte ansee Dem berettiget at fremføre — ifølge af denne Ds. Hvbhd.s Anførsel har vi endnu ikke kundet afgive os med at afsige nogen Decision ihenseende de meerbemeldte Bülow'ske Obligationer, men vi skulle nu herved give os den Frihed i Anledning af Generalfiskalens Anmodning at bringe Ds. Hvbhd. denne Sag i Erindring og tjenstligst anmode Hr. Greven om, at De saa snart som muligt enten selv eller ved Ds. Hvbhd.s Mandatarius ville behage her i Commissionen at fremsætte Deres bestemte Indsigelser imod de af benævnte Obligationer, mod hvilken Hr. Greven fører Exception, og da den exceptio manus, som af Deres Hvbhd. maatte vorde fremsat, medfører, at Hr. Greven efter Lovens 5—1—6 maa tilpligtes at bekræfte samme med Deres Eed, og Hr. Generalfiskal Skibsted, som alt har indstævnt Bülow til at anhøre den Beedigelse, som af Ds. Hvbhd. maatte blive aflagt, tillige ønsker, at Hr. Greven ikke maatte have noget imod, at den Ahlefeldt-Laurvig'ske Commission i sine afsigende Decisioner tilpligtede Ds. Hvbhd. at aflægge samme for den imod Kmhr. Bülow

anordnede Commission, om Ds. Hvbhd. da ligeledes ville behage udtrykkeligen hertil at meddele os Deres Samtykke — paa det vi saaledes efter Generalfiskal Skibsteds Ønske ved at afsige Decision i Henseende til samme kunde bidrage, hvad der staar i vores Magt til at befordre den ham allernaadigst paalagte Actions Fremme.

10. Februar 1798.

*Skrivelse fra Administrations-Commissionen
til Generalen.*

Da Deres Hvbhd. i Skrivelse af 16. ds. har behaget at tilmelde Commissionen, at det endnu ikke er Dem muelig at gjøre nogen formelig Erklæring i de Bülow'ske Affairer, mere end skét er, saa skulle Commissionen i Anledning af denne Ds. Hvbhd.s Udladelse og da vi finder, at Hr. Greven ved Møde i Commissionen den 20. Februar 1797 i samme Rets Protocol har fremsadt formelig Indsigelse imod en af Jøden Lewin Hertz heri Commissionen under 16. December 1795 anmeldt Obligation, der af Kmhr. Bülow til bemeldte Lewin Hertz er bleven hypothekeret og lyder paa Summa 5500 rdl — og Deres Hvbhd. under samme Dato har gjort en lige Erklæring imod en af Jøden Hambroe i Commissionen foreviist Obligation paa Capital 3000 rdl, som af Kmhr. Bülow til bemelte Hambroe er bleven pantsat, — tage os den Frihed at forespørge, om Hr. Greven maatte have noget imod, at Commissionen efterat have indkaldet vedkommende Eiere af disse Obligationer for det første og indtil de flere Indsigelser, som Ds. Hvbhd. maatte have mod de Bülow'ske Obligationer, kan vorde fremsatte, straks optager disse omskrevne to Sager imod

Lewin Hertz og Hambroe til Decision, og om Hr. Greven intet har imod, at den Eed, Decisionerne i Hensyn til samme kunde tilpligte Dem at præstere, af Ds. Hvbhd. maatte vorde aflagt ved den mod Kmhr. Bülow instituerede Commission.

24. Februar 1798.

Brockenhuus skrev til Frederik Ahlefeldt i Anledning af Sagen: » — — — Hvad jeg arme Mand maa udstaae ved de for Buelow stedse faldne Domme, er mere end nogen troer. Gud hjælper os dog vist begge, og siden skal vi blive kloge og aldrig for nogen cavere eller endossere«. Efter at der var groet Græs over Sagen, fik Bülow et Embede under Civiletaten. Efter nedenstaaende Brev at dømme blev det gode Forhold mellem ham og Frederik Ahlefeldt genoprettet.

Høytærede kiæreste Ven!

Jeg fik for nogen Tid siden et Anstød af en Nervesvækkelse som skulle hidrøre fra den overdrevne Mængde anstrængende siddende Forretninger der ere mig paalagte, min Læge raadede mig derfor at gjøre en Reise paa nogle Uger for derved at adsprede og more mig, ieg reiste d. 6te d. til *Møen*, er nu her og retournerer d. 25de d. til Kiøbenhavn; Lægens Raad var meget got thi nu befinder ieg mig fuldkomen vel igien; — deñe Reise har imidlertid været aarsag i at ieg først i Forgaars imodtog her dit ærede Brev af 5te d. — Endskiøndt ieg ikke indseer at det mindste kan

være imod at Du bekiendtgjør i Aviserne Kongens Brev til Dig om *Guldberg, Recke* m. v. saa vil ieg dog raade Dig at bie dermed indtil ieg ved min Hiemkomst paa Onsdag har spurgt Kongen derom, thi Du veed vel at Ordsproget siger »det er bedre at forspørge sig end at forgiøre sig«.

Dersom Du ret vil vise Dig som en honet og god Mand samt glæde mig og alle Dine øvrige mange Venner i Kiøbenhavn, saa kom Du herover til os i Vinter og levede nogen Tid i Fryd og Gammen med os, Du vil min Salighed have got deraf, derfor indestaar

Din evig hengivne og
oprigtigste Ven
(sign.): *BÜLOW.*

Gisselfeld, d. 22de Novbr. 1812.

P. S. Du spørger mig om ieg ønsker et got Dyr tilsendt. Da det ligger i min Carracter at være oprigtig saa besvarer ieg dette ædle Spørgsmaal med *Ja* og mange Tak! og hvis det var Dig beleiligt da ønskede ieg gerne denne Vildmand i Mitten af næste Maaned, hvor iust nogle af vore gode Venner skal samles hos mig til en lille Morskabssmaus, og hvis ieg kunde have den ubeskrivelige Glæde at have Dig med, da skal ieg Dig til Ære drikke mig en lille Perial.

Adieu, adieu min kiæreste beste Ven.

Et Brev fra en af Frederik Ahlefeldts gamle Officerskammerater fra Garnisonstiden i Slesvig, Moltke, viser et

andet Tilfælde, hvor Frederik Ahlefeldt havde udlaant Penge med liden Udsigt til at faa dem igen.

Tilgiv, min kjære Greve, at jeg endnu ikke har betalt min Gjæld til Dem; det er ikke min Fejl. I Hovedstaden smøler man i den Grad med at ordne mine Pengesager, at jeg ikke kan komme til Ende med at faa noget bragt i Orden. Men jeg gjentager, hvad jeg har haft den Ære at sige Dem, at De skal være den første, som jeg betaler, og tilmed med et taknemmeligt og hengivent Hjerte. Kunde jeg dog blot faa Dem til at tro, min kjære Greve, hvor ondt det gjør mig, at jeg ikke har kunnet betale Dem for længe siden. Jeg ser mig nødsaget til endnu engang at appellere til Deres herlige Hjerte om Henstand. Jeg anbefaler mig fremdeles til Deres dyrebare Venskab og har den Ære med de bedste og venligste Følelser at kalde mig

Deres ærbødige og hengivne

Rendsborg, den 13. Maj 1795.

(sign.): *MOLTKE.*

At ogsaa Mennesker, der vare Generalen aldeles ukendte, henvendte sig til ham med Anmodning om Hjælp, kan ses af nedenstaaende Brev.

Højbaarne Hr. Rigsgreve!

Højtærede Hr. Generalmajor,

Kammerherre og Ridder!

Maatte det behage Deres Højvelbaarenhed naadigst at tilgive, at jeg, der mulig er dem personlig ganske ubekendt, i min yderst sørgelige Stilling fordrister mig at besvære Deres Højvelbaarenhed. Jeg føler i Sandhed levende, hvor

lidet dette Skridt lader sig undskylde, og jeg véd, hvor lidet de Omstændigheder, der tvinger mig dertil, formaar at besmykke dette. Deres Højvelbaarenheds højtagtede, almindelig berømmede, fortræffelige, menneskekærlige Karakter er det eneste, der giver mig Haab om, at Deres Højvelbaarenhed for denne ene Gang naadigst vil tilgive min Frihed. Jeg tilhører den i Hertugdømmet Brunsvig for henved halvandet hundrede Aar siden etablerede Gren af den BUELOW'ske Familie, hvem GUD aldrig har velsignet med Lykkens Goder, og hvis eneste dér beliggende Lehns-gods allerede i lang Tid paa Grund af gammel Gæld har været under retslig Administration og Seqvestration. Mit eget allerede stærkt fremskredne Liv har været opfyldt af Modgang og sørgelige Besværligheder af næsten enhver Art. Jeg tør ikke opholde Deres Højvelbaarenhed med en Beretning om alle mine sørgelige Oplevelser, kun en eneste Omstændighed anser jeg det for min Pligt ogsaa her allerærbødigst at omtale, da de offentlige Tidender i sin Tid berettede derom, nemlig, at jeg under den franske Revolution, ved en Eksplosion, der indtraf i Paris den 4. September 1797 (18de Fructidor), ganske uforskyldt, som det ogsaa viste sig, blev ramt af en haard Skæbne, idet man ansaa mig for at være Tilhænger af en Mand, der samme Dag blev styrtet. Skønt nu ganske vist denne Sag endte uden videre Ubehageligheder for mig personlig, saa havde jeg dog den Ulykke, efter den i disse urolige Tider næsten hævdvundne Sædvane, at miste alt det lidet, jeg ejede. Jeg har nu nogle Aar boet her i Hamborg under saa strængt indskrænkede Omstændigheder, som mine Forhold gør det til en Nødvendighed, og beskæftiger mig alene med litterære Arbejder og Litteraturen, da tilmed en Tunghø-

righed, hvoraf jeg har lidt fra Ungdommen af, og som nu i min stærkt fremskredne Alder bliver med hver Dag følelig stærkere, vilde gøre enhver anden Beskæftigelse i høj Grad besværligere for mig. Blottet for alt, uden mindste Gran af egen Formue, er min Stilling i Ordets fulde Betydning yderst kummerlig. Ganske vist bestræber jeg mig for, ved i enhver Henseende at indskrænke mig til det strengt nødvendige, at komme ud af det, saa godt dette lader sig gøre, saalænge jeg er rask. Men en langvarig, haardnakket Sygdom, der har gjort mig udygtig til al Beskæftigelse for flere Maaneder, har tillige netop nu ganske forstyrret min allerede i sig selv i saa mange Retninger kummerlige Stilling. Uden nogen Credit i min sørgelige Forfatning føler jeg netop nu i dette Øjeblik, da ogsaa Krigens haarde Hjem-søgelses fuldstændig berøver mig alle de Tilskud, som hidtil har tilflydt mig fra mit Fædreland og det Meklenborgske, dobbelt, ja tredobbelt, det haarde og trykkende i min sørgelige Forfatning. Det er med den dybeste Sorg, at jeg i dette fortvivlede Øjeblik af ren og skær Selvopholdelsespligt føler mig tvungen til at henvende mig til ædle, menneskekærlige Mænd af høj Stand og Rang, hvis medfølende, ædle Hjerte giver mig noget Haab om, at de maaske ikke vilde være utilbøjelige til én Gang, og maaske ikke for længere Tid, med en Ubetydelighed at hjælpe mig, skønt jeg ikke er dem personlig bekendt, eller dog idetmindste naadigst vil tilgive en ærbødig Bøn af denne Art. Maatte da ogsaa De, Højbaarne Hr. Rigs greve, De, hvis huldrige, menneskekærlige Tænkemaade er Genstand for almindelig Anerkendelse, vise mig den for mig evig uforglemmelige Naade, med en Ubetydelighed, hvis Størrelse ganske maa bero paa Deres Højvelbaarenheds naadige Deltagelse i min haarde

Skæbne, i en nær Fremtid i nogen Grad at lette mine nuværende sørgelige Forhold! Ganske vist føler jeg Størrelsen og Omfanget af min Ubeskedenhed og Paatrængenhed, men til Trods herfor fordrister jeg mig til denne ene Gang — og det skal aldrig gentage sig — i største Ærbødighed og Underdanighed at henvende mig til Deres Højvelbaarenheds store og ædle Hjerte med Bøn om naadigst at tilgive mig og, om muligt, tage min Bøn under velvillig Overvejelse. Jeg har den Ære helligt og dyrt at forsikre, at enhver Ubedydelighed vil være mig en overordentlig Velgerning i min øjeblikkelige Trang og trykkede Stilling. Jeg vil tillige lade det være mig en dybtfølt Pligt, saa snart som muligt at betale tilbage; saa at jeg, selv om jeg i Øjeblikket er ulykkelig, dog ikke er uværdig til Deres Højvelbaarenheds høje Bevaagenhed og naadige Deltagelse.

Jeg tillader mig ligesaa indtrængende som ærbødigt at anmode om, saa snart som muligt at blive bæret med Deres naadige Beslutning, som jeg under alle Omstændigheder skal holde højt i Ære. Jeg tager mig derfor den Frihed med dette for Øje at vedføje min nuværende Bopæl ved mit Navn og forbliver stedse med største Ærbødighed og Højagtelse

Deres Højvelbaarenheds ydmygste Tjener

(sign.): *H. W. v. BUELOW.*

Hamborg, den 9. April 1807.

Filter-Strasse No. 57.

Fra en afskediget Kaptajn Langelands Side var Frederik Ahlefeldt Genstand for et Pengeafpresningsforsøg, det har sin Interesse, da Frederik den Sjette fandt Anledning til personligt at tage sig af Sagen.

Den særdeles Højagtelse, jeg nærer for Deres Højvelbaarenhed, gør mig det til en bydende Pligt at meddele Dem en Efterretning, som har oprørt mig dybt, Langeland er her! Han tillader sig at træde offentligt op og at forsikre om sin Uskyldighed. Som Bevis paa samme Uskyldighed fremviser han trindt om et Brev, hvori Deres Højvelbaarenhed i behørig Form giver ham Tilladelse til ikke at gøre Afregning med forskellige hjempermitterede Soldater, at holde deres Lønninger tilbage og anvende Pengene til Bedste for Compagniet — han føjer hertil, at den Commission, som blev nedsat paa Ærø for at paadømme hans Sag, gik frem imod ham med Vold og Magt, og at de for Greven compromitterende Papirer paa en brødefuld Maade blev undertrykkede, for at skaane Dem, og ikke ført til Protokols; ja han har den Dristighed at forsikre, at han den Dag imorgen egenhændig vil forelægge Beviserne for Hans Majestæt og udbede sig Gjenindsættelsen i Stillingen i Hæren som en billig Skadesløsholdelse for den lidte Tort og Uret. Efter hans Udsigende har Generaladjutant Kammerherre Bülow i Kongens Navn tilbudt ham en ærefuld Entledigelse i Naade og dertil Rejsepenge, hvilket han foregiver at have refuseret, da han har højere Krav at stille som en uskyldigt mishandlet Mand.

Hvilke hans Udsigter ere ved Hove, ved jeg ej, men hvor liden Grund der end monne være til at undskylde ham, har paa den anden Side hans Nærværelse stedse været ulykkebringende for mig, og med Grund ræddes jeg ogsaa denne Gang for hans Rænker.

Deres Højvelbaarenheds Rang og end mere Deres almindelig beundrede og skattede Karakter hæver Dem højt over denne Mands Bagvadskelse, ligefuldt er det mig viderligt at

finde, at man selv i Langelands Familie skænker ham nogen Tillid, og omendskjøndt jeg ydre set kun er interesseret i hans Gjenansættelse i Hæren, saa byder mine Grundsætninger mig at foragte en Lykke, der vilde vorde hidført af slige urene Kilder.

Greven undskyldte den Ilfærdighed, hvormed jeg flygtigen meddele Dem denne Hændelse og se for alle Ting deri kun et Bevis paa min Hengivenhed, som hverken Tiden eller Forholdene kan svække.

FREDERIKKE von BURGWELDE.

*København, den 5. November 1812,
Dronnings Tvergaden Nr. 242, første Sal.*

Underdaniges Promemoria!

Da Hans Majestæt Kongen allernaadigst har meddelt mig en Afskeed og 100rd Reisepenge, for at kunde søge mit Brød i fremmed Krigstjeneste, saa agter jeg nu om 8te Dage at forlade mit Fædreneland for at søge at blive ansadt i Keiserlig fransk Tjeneste. Tillader Herr Generalen at jeg hermed underdanigst takker Dem for den Naade, Deres Høybaarenhed har beviist mig i den Tiid, jeg havde den Ære at staa under Deres Commando og tillige af Deres Høybaarenheds bekiendte Menneskekiærlighed og Ædelmodighed vover at udbede mig den sidste Naadesbeviisning, som Herr Generalen derved vilde bevise mig, naar De naadigst vilde understøtte mig med nogle Reisepenge til min lange Reises Bestridelse, hvilken Naade jeg evig med et rørt og taknemmeligt Hierte skulde erindre og ved mit Forhold i

Fremtiden skal jeg bestræbe mig for at vise mig denne Naade værdig.

I dybeste Underdanighed
Deres Høybaarenheds underdanigste og ærbødigste Tiener

LANGELAND,
afskediget Capitain.

Nyborg i Fyhn, d. 15. November 1812.

Din allerunderdanigste Forestilling af 19de dennes have Vi modtaget; men da den deri ommeldte afskedigede Capitain Langeland nu er afreist, lader jeg intet foretage i den Sag, Du omtaler.

Da Vi iøvrigt tilfulde kiender Din Retskaffenhed og reelle Tænkemaade imod enhver, ville Vi tilraade Dig at behandle slige Udsagn med den Foragt som de fortiene, og remittere Dig herved de med ovenmeldte Din Forestilling fulgte Breve.

FREDERIK R.

Hovedkvarteret Kiøbenhavn, d. 30. Nvbr. 1812.

Til
Vor Generalmajor Greve Ahlefeldt-Laurvig,
Storkors af Dannebrog.

JAGTEN

MEDENS Frederik Ahlefeldt paa adskillige Punkter var meget uordentlig, med Hensyn til hans Pengesager og Regnskaber gik det saaledes som det bedst kunde, saa udviste han paa andre Omraader en Orden og Punktlighed, der undertiden udartede til Pedanteri, ja til Mani. Saaledes forholdt det sig, naar det kom ind paa Theater, Musik og Jagt, her var en minutios Optegnen, en Nedskriven af de mindste Detailler, en Samlen af alt, hvad der kunde have Interesse for Sagen. Generalen var en liden-skabelig Jæger; vidste man det ikke fra andre Sider behøvede man blot at blade i hans gennem over fyrretyve Aar førte Jagt-Journaler, der er et levende Vidnesbyrd om, i hvilken Grad Generalen gik op i denne Interesse, der maa have slugt en Mængde af hans stærkt optagne Tid. Jagtbøgerne beretter ikke alene Aar for Aar, Dag for Dag hvad han selv nedlægger, men ogsaa hvad hver enkelt af hans Jægtgæster skyder for Vildt, ikke blot hvad han og de skød men hvad de anskød og skød forbi til, hvilket Vildt de saa paa Afstand. Generalens Jagtdagbøger indeholder ikke alene Oplysninger om hans egne Jagter, men ogsaa om de Jagter, hvortil han var indbudt som Gæst.

Medens Faderen holdt af Jagten for dens egen Skyld og helst gik alene ud med sin Bøsse, synes Sønnen for en stor Del at have holdt af Jagten for den Lejlighed, den gav ham til selskabeligt Samvær, til at udvise storstilet Gæstfrihed, til Udfoldelse af Pragt. Gæsternes Tal under de aarligt tilbagevendende Efteraarsjagter paa Tranekær var legio. Hver enkelt Gæst var indført i Jagt-Journalen og havde en særskilt Folio, ligesom i en Bankbog. Paa disse Blade noterede Generalen ogsaa personlige Bemærkninger om Vedkommende, ikke alene i Relation til Jagten, men i al Almindelighed, det hele minder grangiveligt om hans Theateroptegnelser, hvor han skriver alt muligt op imellem hinanden. Udfor Bernhard Hedemann, som vi kender fra første Del af nærværende Bog, skrev Generalen: »min bedste Ven«. Udfor General Reventlow staar der »næst efter Bernhard min kjæreste Ven«. Naar de i Journalen indførte Mænd afgaar ved Døden, sætter Frederik Ahlefeldt et Kors foran deres Navn. Da Admiral Lindholm, som stod Generalen nær fra Felttoget i 1788, er død, sætter han ved Siden af Korset de Ord: »Han var mig en dyrebar Ven«. Jagtdeltagerne inddelte Generalen i tre Kathogorier: de faste, de hyppige og de tilfældige. Til de faste hørte tre af de langeslandske Præster, Pastor Ortmann i Magleby, Plesner i Humble og Vilhjelm i Longelse. Da Pastor Vilhjelm en Dag har skudt hele fire Ræve, noterer Generalen paa den Longelsepræsten forbeholdte Side: »Den gode Pastor Vilhjelm skyder bedre, end han prædiker«. Det var skrevet paa dansk, Frederik Ahlefeldt skrev tysk og dansk imellem hinanden i sin Jagtjournal, saaledes at man faar Indtrykket af, at han ikke selv gør sig Rede for, naar han skriver dansk og naar tysk. En Antydning af et Princip i saa Henseende

blev dog fulgt, idet Generalen i sine Notater over Jagtdel-
tagerne benyttede det Sprog, han plejede at tale med ved-
kommende paa, udfor sin Brodersøn og Arving Chri-
stian Ahlefeldts Navn skriver han saaledes engang: »Heute
den 8ten im 10ten 1804 ward vom Christel der erste Fuchs
erlegt«. Undertiden blander Generalen tysk og dansk sam-
men i en enkelt Sætning, ja i et enkelt Ord, saaledes staver
han gennem en hel Menneskealder haardnakket *Ænder*
Ender. Sproget paa Jagterne mellem Herrerne var sikkert
ogsaa dansk og tysk blandet mellem hinanden, og det af
den gode Grund, at der var Gæster, som kun beherskede
det ene af Sprogene: Generalens holstenske Slægtninge og
Venner talte kun maadeligt eller slet ikke dansk, Kammer-
raad Madsen har næppe været stiv i Tysken. Foruden de
tre nævnte langelandske Præster kom ogsaa andre af Øens
Gejstlighed, hyppigst træffer man Saxtorfs Navn; Østrup
ses at have været med nogle Gange sammen med Familien
Leth fra Egeløkke, men ikke i sin Egenskab af Kapellan i
Magleby. Samtlige Øens Godsejere og Proprietærer ere
med, man ser de gamle falde fra, og nye Generationer træ-
de til; i sine senere Aar trækker Majoren paa Egeløkke sig
tilbage og erstattes af sin Søn, den unge Kammerjunker
Steensen-Leth paa Steensgaard, Bedstefader til den nuvæ-
rende Ejer af Gaarden. Grevskabets Birkedommer, Holm,
er en sikker Gæst ved Jagterne, han har sin Bolig og sit
Kontor i et Hus, der ligger ved Foden af Slotsbanken i Ly
af Alleens Træer, her vedbliver han at bo, ogsaa efter at
han har fæstet en Gaard i Lejbølle. Hans Hus blev ned-
revet i den nuværende Besidders Faders Tid. Den konge-
lige Birkedommer, Krigsraad Wadsted, den for sin Lystig-
hed og sine vittige Indfald kendte Forvalter Kastrup fra

Nedergaard er med, ligesaa Wengel, der paa Listerne benævnes Regiments Chirurg, hvad han ikke holder af, han vil helst benævnes Doktor, Forpagter Fabricius af Korsebølle, den unge Kammerjunker Kaas, der er fulgt i sin Faders Fodspor og har giftet sig med en Bondepige fra Bøstrup, Generalens Svoger nede fra Brolykke, Kapelmester Phanty, Dyr læge Hansen i Tranekær høre foruden mange andre til Jagtdeltagerne.

Generalen var beskeden nok til ikke at notere Frederik den Sjette som »fast Deltager« i Jagterne, men af Optegnelserne fremgaar det dog, at der sjældent hengik noget Aar, hvor Kongen ikke kom til Tranekær for at jage. Paa den Side i Jagtprotokollen, der er viet Kronprins Frederik, har Frederik Ahlefeldt skrevet: »Hans Kongelige Højhed Cronprindsen maa gaa paa Jagt i Rifbjerg Krat og ved Blegholm, han maa og ride paa de Heste, som ellers jeg alene benytter«. Rifbjerg Krat og Markerne, Moserne og Smaaskovene ved Blegholm har Frederik Ahlefeldt aabenbart under almindelige Forhold villet bevare for sin egen Mund. Generalen viser en ligefrem forbløffende Fantasi i den Maade, hvorpaa han staver bemeldte Rifbjerg, der bliver til Ribjerg, Ribbjerre, Ribhjere, Ribbière, Ribiehre. Men Datiden havde en suveræn Foragt for, hvorledes Stednavnene og for den Sags Skyld ogsaa Familienavnene stavedes. Det lidt Nord for Tranekær liggende Fæbæk bliver til Febeck, Febech, Fiebeck, Febække o. s. v. Kronprinsens Svoger Prins Christian af Hessen kom hvert Aar til Tranekær for at jage, han boede i Odense som kommanderende General for Fyn, men hvad der mere end dette, rent personligt knyttede ham til Generalen, var at han var Søn af Landgreven paa Gottorp. Ogsaa Prins Chri-

stians Fætter, Landgreve Vilhelm, hvis Datter blev gift med den senere Kong Christian den Niende, kom til Tranekærjagterne. Kronprinsens Hofstat var repræsenteret ved Jagterne, det gælder ikke alene dem, der kom som ledsagende Kavallerer, frem for alle den fra Prinsen uadskillelige Bülow, men ogsaa dem, der kom som Generalens særlige Gæster, det danske og holstenske Element var ligeligt blandet. Anderledes med Arveprins Frederiks Hofstat, der ved Efteraarsjagterne paa Tranekær repræsenteredes af Kammerherre Brockenhuus, den var ublandet dansk, hvorfor den da ogsaa var en stadig Skive til Spot for den tyske Del af Aristokratiet.

De fyenske Amtmænd, først Kammerherre Schumacher, senere Løvenskjold, desuden Wedel, kom regelmæssigt hvert Aar. Det samme gælder General Rantzau, der spillede saa betydelig en Rolle under Krigsbegivenhederne 1807—08, og Grev Bille-Brahe fra Hvedholm, der ogsaa udenfor Jagttiden gæstede Langeland, naar han om Sommeren besøgte Madsen paa Hjortholm. I Betragtning af Generalens nære Forhold til Theatret var det rimeligt, at Theaterchefen Warnstedt kom til Tranekær, man møder hans Navn paa Frederik Ahlefeldts Jagtlistes i tvende Perioder af hans Liv, dels paa den Tid, han var knyttet til det kongelige Theater, dels paa den Tid, hvor han var Frederik den Sjettes Overceremonimester. Warnstedts Broder, den bekendte Forstmand, hørte til de faste Gæster ved Jagterne. Frederik Ahlefeldts Fætter, Vennen fra Studenteraarene i Kiel, General Juel-Taasinge, lagde det stive og afmaalte Væsen, han bar til Skue hjemme paa Valdemar Slot, paa Hylden, naar han var kommet over til de langelandske Efteraarsjagter, og var munter som den yngste Løjtnant,

og som ham gik det mangan graahærdet gammel Officerskammerat, der tæde op i det muntre Selskab. Disse gamle Officerskammerater, i Forbindelse med Frederik Ahlefeldts mange Broder- og Søsterbørn, udgjorde den talrigste Del af Jagtselskabet, lad os i Flæng nævne General Wolfgang Haffner, Major Scharffenberg, Kaptajn Stockfleth, Major Steinmann, Ritmester Sperling, Kaptajn Moltke, Major Christensen. Af Nordmænd kom en af Præsterne i Kristiania, Garmann, og Kaptajn Dass.

Af disse her omtalte Gæster skulle vi gøre nogle til Genstand for en kort Omtale. Amtmand Schumacher havde oprindeligt hørt til Diplomatiets og var blevet ansat i Svendborg et Par Aar før, Frederik Ahlefeldt arvede de langelandske Besiddelser. Kammerherre Schumacher var i en vis Forstand en Modsætning til Frederik Ahlefeldt med dennes blandede, dansk-tyske Kultur og Væsen. Schumacher havde med den største Glæde og Iver sluttet sig til den guldbergske Styrelse, navnlig paa Grund af dennes Danskhed, og han ivrede i Skrift og Tale mod Tyskeriet, som det gjorde sig gældende indenfor Embedsstanden, særlig da i Militæretaten. Han kritiserede Forholdene paa Landkadetakademiet, hvor det var Eleverne forbudt at tale dansk indbyrdes og at læse danske Bøger. Det skyldtes ikke alene Schumachers ædlere Egenskaber, at han kom hurtigt frem paa Embedsstigen, men ogsaa hans Forfarenhed i Intriger: Medens han var Diplomat spillede han saaledes et indviklet Dobbeltspil: Overfor sin nærmeste Foresatte, A. P. Bernstorff, lod han, som om han udførte dennes Ordre, at stræbe hen imod en Alliance med England, medens han i Virkeligheden, for at tækkes Juliane Marie og Ove Høegh-Guldberg, modarbejdede Bernstorffs Planer. Hans Stilling som Amtmand i

Svendborg var en Art Forvisning, for da Bernstorff atter var kommet til Magten, efter at Kronprinsen havde opkøst sig til Regent, blev Schumacher straks fjernet fra den udenrigske Tjeneste. Schumachers Efterfølger som Amtmand i Svendborg var Nordmanden Løvenskjold. Han havde set sig godt om i Verden og havde som ung studeret baade ved tyske og engelske Universiteter, han var svagelig, da han overtog Embedet i Svendborg, og trak sig temmelig hurtigt tilbage. Bille-Brahe var ligesom Frederik Ahlefeldt en af de Mænd her i Landet, der var rigest paa Jordegods. Ligesom sin Kollega var han yderst human overfor Bønderne paa sine Godser og levende interesseret i Almueskolevæsenet, som Stænderdeputeret i Roskilde arbejdede han ikke alene for en Forbedring af Undervisningen, men ogsaa for, at Lærerne skulde blive bedre stillede. I Roskilde var han ikke bange for at kritisere forskellige Regeringsforanstaltninger, blandt andet Finansernes Styrelse. Bille-Brahe havde ligesom Ahlefeldt levet meget mellem Kunstnere, navnlig paa en Rejse, han som ung foretog til Italien, hvorfra han hjembragte rige Kunstskatte, fra disse Rejser medbragte Bille-Brahe ogsaa mange lærde Bøger og dannede ligesom Frederik Ahlefeldt et værdifuldt Bibliothek. Det var Bille-Brahe, der sammen med den her i Bogen oftnævnte Odensebisp Plum oprettede Fyens Stiftsbibliothek. Warnstedt er af Eftertiden blevet anset som en af de dygtigste Ledere, det kongelige Theater nogensinde har haft. At Samtiden skulde have samme Mening, var vel lovlig meget forlangt. Til Warnstedts store Dygtighed kom hans med Bestemthed parrede Smidighed overfor dem, der havde med Theatret at gøre. Han var

venlig overfor Skuespillerne, men taalte paa den anden Side ikke, at nogen forsømte sin Pligt, hvad han selv heller aldrig gjorde. Som Holbergs Landsmand i snævrere Forstand, han var fra Bergen, beundrede han Holberg og var i det hele taget meget ivrig for at befordre den hjemlige Literatur. Overfor de Mennesker, Warnstedt arbejdede sammen med, havde han en Støtte i sin ydre Apparition, der straks baade tiltrak og imponerede, det havde Struensee haft for Øje, da han sendte ham i en meget vigtig diplomatisk Mission til Petersborg — man sendte nemlig ikke en Mand til den russiske Hovedstad for at forhandle med Katharina den Anden, naar vedkommende Afsending ikke saa saaledes ud, at det kunde formodes, at Kejsrerindens let bevægelige Hjerter vilde føle sig tiltrukket. Warnstedt vilde maaske have været den ideale Theaterleder, om han var kommet til at virke under mindre vanskelige Forhold. Men dengang fandt der nøjagtigt som i vore Dage en stadig Forandring Sted med Hensyn til Formen for Theatrets Styrelse, og baade Personer og Principper var en uafbrudt Skiften undergivet. Warnstedt maatte i alle de Aar, han sad ved Roret, slaas med overordnede og sideordnede Faktorer. Den svageste Side ved Theaterledelsen dengang var de mange Kokke, der uvægerligt gjorde Suppen tynd, især da bemeldte Kokke havde saa meget andet at skøtte, at der ikke blev den fornødne Tid tilovers for Theatret. Særlig den fra Omvæltningen 17. Januar 1772 bekendte Statsminister Eickstedt, der havde den øverste Myndighed over Theatrets Anliggender, skaffede Chefen mange Bryderier. Mest broget blev det for Warnstedt, da et Kollegium paa syv Medlemmer blev sat over ham. Men med en Smidighed uden Lige forstod Warnstedt at manøvrere videre og drive Skuden i

den Retning, han vilde have den, hvilket først og sidst havde sin Grund i, at han var inde i Sagerne, hvad det tilfældigt sammensatte Kollegium ikke kunde siges at være, dette gjaldt navnlig tvende høje Embedsmænd, henholdsvis fra Rentekammeret og General Toldkammeret. De fjorten Aar, Warnstedt sad ved Styret, var en Blomstringstid for Theatret, navnlig med Hensyn til den udmærkede Stab af Kunstnere, han dels havde overtaget ved sin Tiltrædelse, dels selv bragt frem. Men hans største Betydning beror vel nok paa hans i Praksis udviste Interesse for det nyopdukende danske Forfatterkuld, og det var under hans Direktion, at Johannes Ewalds »Fiskerne« kom frem. Warnstedt nærrede en særlig Interesse for de Frederik Ahlefeldt nærstaaende Skuespillere Frydendahl og Knudsen. At Warnstedt interesserede sig for Frydendahl, var ganske selvfølgeligt, eftersom Skuespilleren var hans udenfor Ægteskab fødte Søn, det var da ogsaa Chefen, der holdt paa den unge Skuespiller, der havde saa mange Begyndervanskeligheder, at der endog blev Tale om at afskedige ham, men Warnstedt forklarede i en Indstilling til Kongen, »at Nogle behøve længere Tid til at udvikle sig«. Det var Warnstedt, der med sit sikre Blik for Talentet bragte Knudsen frem, straks gav ham de største Roller, en høj Gage og ganske kort Tid efter hans Førsteoptræden sørgede for at faa ham udnævnt til kongelig Skuespiller.

Sidste Gang Warnstedt var tilstede ved Tranekærjagterne, var det som Frederik den Sjettes Ledsager.

En af de allerhyppigste Gæster ved Generalens Efteraarsjagter var Theaterchefens Broder, der stod Frederik Ahlefeldt meget nær; det skrev sig fra den Aarrække, de havde boet i Nærheden af hinanden, da Warnstedt bestyrede an-

det slesvigske Skovdistrikt, og indlagde sig saa megen Fortjeneste, at Reventlow, der var Kender par excellence, ansaa ham for den mest fremragende Forstmand i Monarkiet. Warnstedts Hustru var paa mødrene Side en Ahlefeldt.

I det Kapitel, der handler om Spanierne paa Langeland, have vi haft Lejlighed til indgaaende at omtale en af Generalens Jagtgæster, Wolfgang Haffner, der i Forbindelse med Bülow i alle Krigsaarene næst Kongen var Landets mægtigste Mand indenfor Militæretaten. Ogsaa Scharffenberg have vi omtalt paa samme Sted; naar vi nu træffer ham paa Tranekær, er han som Major traadt ud af Militæretaten og har faaet det gode Embede som Postmester i Kiel. Stockfleth, der var ganske ung Løjtnant, da vi sidst traf ham, er nu Kaptajn; den senere General Steinmann, hvis Navn vi møder under Frederik Ahlefeldts Jagtlove, er Major, han blev i 1848 Chef for Generalstaben, hans Søn var den fra Krigen 64 bekendte General. Major Christensen, som vi ogsaa møder ved Generalens Jagter, var en af Frederik Ahlefeldts Bekendte fra Slesvigtiden, han traadte som ung Løjtnant ud af Hæren, drog paa lange Rejser for at studere Hydroteknik og fik derefter Ansættelse som Digeinspektør i Holsten. Senere traadte han ind i Hæren igen og avancerede til General ved Ingeniørkorpset, men han fortsatte samtidig sin Virksomhed ved de holstenske Marsker og Kanaler. Som Ingeniør var han med til at bringe Glückstadt i Forsvarsberedskab og til at forsvare Fæstningen ved Belejringen 1813—14. Christensen gjorde sig bekendt ved Opfindelsen af det saakaldte Plintho-Hydrometer.

Den yngste Ungdom var med paa Jagterne, Forfatteren har saaledes i sin Tid hørt tre af Deltagerne fortælle om

deres Oplevelser, de tre unge Mænd var, da han saa dem, henholdsvis Provst, Landstingsmand og Skovrider, det var Fritz Graae, Andersen fra Søvertorp og Kruhøfer.

Jagtjournalen indeholder ogsaa Navnene paa Jagtbetjentene, de saakaldte Distriktsjægere, syv i Tallet, ogsaa disse have ved Siden af deres Navn en Plads aaben, hvor Generalen kan faa Lejlighed til at udtale sig om deres Meriter eller de Fejl, de have begaaet under Jagterne, det samme gælder »Hundredrengene«, »Drengene« (Klapperne) og deres Førere. Om det saa var Hundene, havde Generalen dem indført i sine Journaler, med Bemærkninger om deres Opførsel under Jagten, om de havde været ivrige, om det var gaaet meget ud over deres Skind, naar de skulde igennem de tætte Krat med de mange Tjørne; den Dag, hvor Hundene skal gennemjage den ved Brolykke beliggende Banke Ubjerg med dens ganske særlig tætte Krat, for derfra at drive eventuelle Ræve og Grævlinger ned til de ventende Jægere, har Generalen en ganske særlig Medlidenhed med dem. Undertiden faar en enkelt Hund en Compliment: »von der Lühe var flink idag«, »Piberinde slap ikke Rævens Fod«.

Kaster man et flygtigt Blik i Generalens Jagtjournal, forekommer det hele een ret indviklet. Journalen er fuld af Rubrikker med det forskelligartede Vildt, de enkelte Herre har skudt, med Angivelse af den Mark, Skov eller Mose, hvor det paagældende Vildt er nedlagt, ogsaa Dag, Maaned og Aar er angivet, men ved nærmere Eftersyn viser det hele sig alligevel at være ret overskueligt. Rubrikkerne for de forskellige Vildtarter indeholder følgende Navne: Ræve, Harer, Grævlinger, Agerhøns, Snepper, Bekasiner, Brokfugle, Ænder. Det Vildt, hvoraf der blev nedlagt

det største Antal Stykker, er Rævene, et enkelt Aar blev der saaledes skudt 175 og »set« 242; Rævene maa have været en sand Landeplage paa Langeland.

En ganske bekvem Rubrik var der i den indholdsrige Jagtprotokol, den bar Navnet »Miscellania« og svarede godt til sit Navn, for her indførte Generalen alt, hvad der faldt ham ind i Øjeblikket, hvordan Vejret var den og den Dag, om Gæsterne lod til at more sig godt, selv morede han sig altid godt, det var vist utænkeligt andet, om Klapperne gjorde for meget Spektakel, om Musikken under Frokosten, eller Signalerne under Jagten havde lydt godt. Disse Jagtsignaler interesserede Generalen højligt; i sin Omtale af Frederik Ahlefeldts Jagter nævner Steen Steensen Blicher »det oplivende og muntre Raffinement at have Hornblæsere med, der, i Stedet for Hundenes Fører, vexle med Hundene, saaledes som det fandt Sted paa Langeland«.

Det var et stort Apparat, der hvert Aar blev sat i Scene, naar Jagterne begyndte, de mange Gæster fyldte Slottet fra Loft til Kælder, en Del blev anbragt i Theaterbygningen, der var indrettet saaledes, at den kunde benyttes til Indkvartering af Gæster. Betjeningen havde travlt, men den var saa talrig, at man ikke behøvede at indforskrive ekstra Mandskab. Naar Selskabet kom hjem henad Aften til Middagen, var det forøget med de mange Jægere, der ikke boede paa Tranekær, men havde deres Hjem andetsteds paa Øen. Det var en fast Regel, at Jagten hvert Aar begyndte den tolvte September, Gæsterne kom og gik, nogle blev kortere Tid, andre til tolvte Oktober, da Jagten uvægerligt ophørte. Den første halve Maaned anvendtes til at jage over det nordlanglandske Terrain, derefter drog man

HAFNER

sydpaa, og medens man jagede paa den sydlige Del af Øen, havde Generalen og alle hans Gæster Ophold paa Brolykke. For at markere Jagttidens Indtræden, lod Generalen om Morgenen tidligt den tolvte September hejse et stort, grønt Flag oppe paa Slotsbanken.

Nede bag den saakaldte Smedegrav ved Siden af Smedien og lige overfor Birkedommerkontoret, laa Hundegaarden med dens fyrretyve Støvere, der var det vigtigste Appendix til Jagten. Tre voksne Jægere og en Hundedreng, alle til Hest, ledede Hundene. Disse Hunde, der ellers i Aarets øvrige elleve Maaneder maatte nøjes med den indskrænkede Plads i Hundegaarden, var ganske særlig ivrige de første Dage og derfor ogsaa trætte, naar de kom hjem; det var af den Grund nødvendigt den første Tid kun at jage hveranden Dag, for at Hundene kunde faa den fornødne Ro. De Dage, der var Pause, overlod Generalen sine Gæster til dem selv, og de kunde saa tilbringe Tiden, som det passede dem bedst. Nogle, især de ældre, holdt sig hjemme i Ro, andre gik enkeltvis paa Jagt efter Agerhøns eller Snepper, andre red ud i store Kavalkader, benyttende Generalens mange Rideheste, atter andre kørte Tur i store Charabanc'er, eller ogsaa tog man paa Besøg paa Herregaardene i Omegnen. Da der af gode Grunde ikke blev bedt andre Gæster til Middagen, der sluttede Dagens Strabadser, holdt Generalen paa, at det ikke maatte faa Form af Selskab, og der blev derfor kun spist nogle faa Retter, og ikke serveret mange Vine. Den mest bevægede Dag var den, hvor Selskabet i en lang Række Vogne brød op fra Tranekær for at køre den halvfemte Mil lange Vej til Brolykke. Langs hele Vejen, gennem Longelse, Lindelse og helt ned til Magleby, stod Folk op-

stillede for at se Vogntoget. Et Par store Tremmevogne, indeholdende alle Hundene, var sendt i Forvejen. Naar disse to Vogne nærmede sig Brolykke, kom der et Øjeblik, som Beboerne af Sydlangeland imødesaa med Forventning og en Art Skræk, det var det Øjeblik, da de Jagtbetjente, der fulgte Vognene til Hest, stod af og aabnede Dørene for Hundene. Aldrig saa snart var Hundene sluppet ud af deres trange Bur, før der begyndte et Hurlumhej, i Sammenligning med hvilket Kong Valdemars vilde Jagt var en ren Børneleg; hylende, halsende, gøende jog Hundene afsted i strakt Karrière over Stok og Sten med Tungen langt ud af Munden. Fra det Øjeblik, hvor Hundene var sluppet løs og pilede hen over det ellers saa fredelige Magleby Sogn, var ingen Kat, ingen Hane eller Høne i Sikkerhed for sit Liv. Hvergang en Hund saa en Kat paa sin Vej, kastede den sig over den og bed Ryggen midt over paa den, ikke et Stykke Fjerkræ slap levende fra de vilde Støvere. Naar Hundene paa denne Maade havde kølet deres vilde Mod, satte Jagtbetjentene sig atter til Hest for at samle dem og faa dem drevet til Brolykke, her blev Støverne anbragt i Hundegaarden, der laa ved Siden af Gartnerboligen, bag den lange Allé af Elme og Linde, der fører op til Brolykke.

For at holde lidt Orden paa det hele, havde Generalen affattet nogle Love, der skulde regulere Jagterne og Delta-gernes Færden i den Maaned, der blev jaget; til at vaage over disse Loves Overholdelse udnævntes en saakaldet Jagtfiskal. Det var først i en lang Aarrække Kammerherre Bentzon fra Christiansdal, senere blev det Ritmester Mouritzen ved de Odense Dragoner. De Herrer, der regelmæssigt plejede at deltage i Jagterne, blev anmodet om at godkende disse Love ved deres Underskrift, blandt Under-

skriverne befandt sig Kronprinsen og Prinsen af Hessen, For Overtrædelse af disse Love skulde der betales Bøder, og disses Størrelse rettede sig efter Forseelsens Omfang, en særlig grov Forseelse var det at skyde forbi til en Ræv. Naar Aarets Jagt var forbi, blev de gennem Bøderne indkomne Penge fordelt mellem Jagtbetjentene. Disse Love havde Generalen skrevet, ikke blot for at straffe Jagtforseelser, men ogsaa med mere omfattende Formaal, der havde Sigte paa det rent selskabelige. Flere af disse selskabelige Regler kom dels med bestemt Hensigt fra Generalens Side, dels gennem Vane, til at gælde ogsaa uden for Jagttiden, naar der var Sammenkomster paa Tranekær. Hvor højtideligt det blev taget med disse Regler, kan ses af en Seddel, som blev klæbet til en af Siderne i Jagtjournalen, og som lød saaledes:

»Auf Verlangen des Herrn Major von Hedemann wird hiermit von mir eigenhändig bescheinigt, dass benannter Herr Major so lange Gott ihm das Leben fristet so viel Schnupftabak bei Tische und allen Gelegenheiten brauchen kann als er will.

Fritz von Bentzon.

De af Generalen affattede Jagtlove var følgende:

Nr.	JAGT-LOVE	S.	H.	C.
		Rdl.	⌘	␣
1	Hvem der gaar fra sin Post, forinden der er blæst af, eller raabt op, betaler	»	»	10
2	Hvo som gaar med opspændt Bøsse			
	med Steenhætte	»	»	10
	uden Steenhætte . . .	1	»	12

Nr.		S. Rdl.	H. β	C. β
3	Hvem der gaar eller rider uden Pisk	»	»	10
4	For ufoernøden Snak og Allarm paa Stædet.	»	»	5
5	Hvem der lader en Grævling eller Ræv gaa forbie uden at skyde	»	»	8½
6	Naar Bøssen slaar Klik til ovenmeldte	»	»	8
7	Paa en Hare	»	»	4
8	Feilskud paa en Ræv, Grævling, Odder eller Kat	»	»	5
9	Hvem som rider fra Jagten, uden at melde det	»	»	5
10	Ingen maa ride eller gaae, hverken fra eller til Jagten, uden Kapsel over Bøssestenen under Straf af	»	»	5
11	Hvem der fortier hans Sidemands Forseelse, saavel som sine egne, betaler det dobbelte af det, der er bestemt i Lovene.			
12	Enhver, som gaar paa Hare- eller Ræve-Jagt, forpligtes at føre med sig, a) en god Jagt-kniv; b) en Reserve Steenhætte; c) en reserve Bøssesteen, som skal forevises Fiskalen, naar han forlanger det. Hvad som af bemeldte Sager ikke kan forevises, bestraffes første Gang med . . . . . og siden efter med 8 β mere.	»	»	5
13	Naar der kastes Lod om et skudt Dyr, betaler begge Parter for Fejlskud, omenskiøndt den Vindendes Navn tegnes i Protokollen.			
14	Hvem som ikke er forsynet med Krudt eller Hagel, betaler for hvert Skud, han laaner den Dag, Jagten skal holdes	»	»	10

Nr.		S. Rdl.	H. R	C. β
15	Enhver Fremmed som fattes de behøvende Requisitter, maae selv samme Jagt Dag, laane samme, han betaler for dette Laan til Jagt-Bøssen			
	a. For en Pisk 1 ^{ste} Dag	»	»	5
	hver anden Dag	»	»	2½
	b. For en Steenhætte med Reservesteen, kun den første Dag	»	»	5
	c. Ligesaa meget for en Jagtkniv.			
	:/ Først efter 8 ^{te} Dages Forløb bliver denne Betaling fornyet, det forstaar sig, at alt ubeskadiget igien maae afleveres, i modsat Fald maae det tabte eller ruinerte erstattes. :/			
16	Hvo, der udebliver fra Middagsbordet, eller bortreiser uden at melde det til Fiskalen, betaler	»	»	5
17	Hvo, som kommer forsildig til Bords, betaler for hver forsømt Ret	»	»	5
	Ligeledes er han pligtig at drikke Kongens og Stegens Skaal, og over Hoved at efterkomme alle Love, eller han betaler den for hver Punkt bestemte Straf.			
18	Før Kongens Skaal bør ingen drikke Viin, under Straf af	»	»	5
19	Man maa Klinker med sin Naboe, saavel til højre som venstre, og ingen Glas maae være tomt, da derfor ellers maa betales ..	»	»	5
20	Hvo som ved at drikke tager Glasset fra Munden, eller efterlader en Rest, saaledes, at			

Nr.		S. Rdl.	H. ⌘	C. β
	der ved at vende Glasset falder Draaber ud, betaler	»	»	5
21	Hvo, som ikke er færdig med at spise sin Suppe, er desuagtet pligtig at Klinge med sine Naboer, men han har Tilladelse, uden at have drukket, at lade Glasset staa. — Efterat have nydt sin Suppe, maa han formelig klinge med sine Naboer, da han ellers betaler	»	»	5
22	Naar Stegen staaer paa Bordet, maae den, som har Stegens Skaal udbringe samme. Forglemmer han dette, eller tykkes det nogen anden af Selskabet at spise af Stegen, og tillige bringe Skaalen ud for ham, betaler	»	»	5
23	De samme Regler gielder her som ved Kongens Skaal ere anførte; kuns er følgende i Særdeleshed at bemærke: med den venstre Haand slaaes paa Bordet, den maa ligge fladt med Fingrene samēn indtil Glasset er tømt, Selskabet har at iagttage samme under Straf af	»	»	5
24	Hvo, som staaer fra Bordet, uden at have tømt sit Viinglas, betaler efter Fiskalens nærmere Bestemmelse fra 5 β indtil	»	1	4
25	Hvo, som forlader Selskabet om Aftenen og forglemmer noget i et af de underste Værelser, maae vente at saadant bliver ophängt paa Sømmene i Thestuen og han betaler den anden Dag for hvert Stykke	»	»	5

Nr.		S. Rdl.	H. ⌘	C. β
26	Egenmægtig bør ingen tage noget af Sømmet under Straf af . . . . . Dog er det en Undtagelse, naar ingen Fiskal er tilstede og den Forglemmende har sit Forglemte nødig, kan han borttage samme, men han maa først betale for Forglemmelsen ; 2) den halve Straf, for at have borttaget det Forglemte.	»	»	5
27	Ingen Bankosedler byttes, naar Straffen er under 10.			
28	Kassereren er pligtig for enhver Bekiendter, som anmoder ham derom, at udlægge hans Straffebøder imod Gienbetaling inden 3 ^{de} Dage. — Efter denne Tid maa den Straffældige betale Jagtbøsserenterne, som tilfalder Fonden. Kassereren maa ikke erindre den Straffældige inden Mulctens Beløb er i Species, da han ellers selv maa betale	1	»	12
29	Hvo, som ved Bordet kaster nogen med Brød-Kugler eller andet, betaler . . . . . Enhver, som seer sligt, maa angive det. 2 ^{de} Vidner ere tilstrækkelige for at fælde Dom. — Kan derimod Gierningsmanden ikke blive overbeviist, betaler enhver af Selskabet	1	»	12
30	En Fremmed, som tilforn ei har været ved Bordet, er i 2 Dage frie, men siden underkastet alle Lovene.	»	»	5
31	Alle Væddemaal ved Bordet tilfalde Jagtbøssen ; hvo, som overtræder det, betaler . . .	»	»	5

Nr.		S. Rdl.	H. X	C. p
32	Naar Bøden er stegen til 1 Species, tilkiendegiver Fiskalen saadant. — Den Mulkertes Navn sættes paa det sorte Bræt, og han maa spise ved et særskildt Bord, indtil han har betalt. — Høiere end en Species bliver ikke betalt for en Artikel.			
33	Hvo, som er frie for at betale Penge Mulkter for Jagt-Forseelser, bliver straffet med Fugtel af den flade Klinge, naar han skyder feil til en Ræv, med mere.			
34	Alle Mulkter erlægges samme Jagtdag ved Bordet, og hver som forlanger Kredit betaler for hver 5 p 2 p daglig, indtil han har afdraget Giælden; samme forstaaes ogsaa, naar Betalingen glemmes.			
35	Hvem der ikke offentlig vil angive sin Forseelse, maae betro sig Fiskalen, der er pligtig at fortie samme, naar han har imodtaget Pengestrafen.			
36	Det bliver enhver uformeent at retfærdiggjøre sig over den af Fiskalen anbragte Klage, saa og forinden han erlægger Bøderne ved Stemmesamling, at udbede sig Selskabets Votum; men ingen maae tilside sætte den Agtelse, han skylder Fiskalen, hverken med Ord, Handlinger, Gebærder, Miner eller paa andre optænkelige Maader! Skulde saadant mod Forventning skee, maae den Skyldige underkaste sig Selskabets Bestemmelse. Dog kan Straffen			

Nr		S. Rdl.	H. /	C. p
	for den mindste Forseelse ei være under.	»	1	4
37	Hvo, som overdrager Stegens Skaal til en anden i sin Fraværelse, og som ikke den første Dag efter Tilbagekomsten betakker sig derfor ved Bordet til den, der har udbragt Skaalen for ham, bliver strafskyldig	»	»	5
38	Ingen tør undlade at sætte Proppen paa Flasken, saalænge der er Viin i samme, under Straf af.....	»	»	5
39	Hvo, som ved Bordet tager en Pris Tobak, betaler	»	»	5
40	Naar nogen af de bekiendte Jagt-Liebhaveere melde sig at komme her til bestemt Dag og Datum, men ikke indtræffer, betaler for hver Dag, han saaledes udebliver over den bestemte Tid.....	»	1	4
41	Hvem som tilsidesætter den Agtelse, han skylder Fiskalen, ved, til den bekiendte Foredragstid /: ved Middagsbordet efter Suppen :/ at falde ham i Talen, betaler ..	»	1	4
42	Den, der som daglig Giæst er overdraget Stegens Skaal, maa ikke overdrage den til nogen anden inden 8te Dages Forløb. Saa fremt nogen spiser førend Skaalen »Alle brave Jægere« er udbragt, betaler han liig med den, der skal udbringe Skaalen, men forsømmer samme	»	»	5
43	Alle de Damer, som bæere Selskabet med deres Nærværelse, ere frie for al Straf.			
44	Ved at slaa paa en Gongon, gives der Signal			

Nr.		S. Rdl.	H. X	C. p
45	<p>at man skal samles til Jagten, hvorefter de Herrer, som ere paa Slottet, ogsom deltager i Jagten, skal møde. Hvem som udebliver 5 Minutter efter at Signalet er givet, betaler Hvo som erkiender sig at være Jagt-Fiskal eller har paataget sig denne Forretning, maae være forventendes i Tilfælde af, at han angiver nogen uretmæssigen, og den Anklagede kan tilbørligen og med gyldige Vidner retfærdiggjøre sig, at erlægge det dobbelte af den Mulkt, denne skulde have erlagt.</p>	»	»	5
46	<p>Vil den Anklagede, efter at hans Brøde er beviist, enda videre forsvare sig, bør han ligeledes erlægge den dobbelte Mulkt.</p>			
47	<p>Skulde Klager og Anklaget ei kunne oplyse Sagen saaledes, at derpaa kan kiendes, betaler hver den Mulkt af . . . . .</p>	»	»	5
48	<p>Dersom nogen skulde ville gøre Indgreb i Fiskalens Embede, ved at ville fastsætte en Mulkts Størrelse, førend samme af Fiskalen er bestemt, betaler . . . . .</p>	»	»	5
49	<p>Som ufravigelig Regel er af Herr Generaljagt-fiskalen fastsadt, at »der for Fremtiden aldeles ingen Accord sluttes, men at enhver kommer til at bøde en Part for hver Feil, som af ham begaaet.«</p>			
50	<p>Hvo der i Jagttiden, det være ved Bordet, eller hvorsomhelst, i Ord eller Gjerninger ytrer sig vred eller fornærmet, er pligtig til at betale den Mulkt, som efter Sagens Beskaffenhed vil blive ham tildømt af Generalfiskalen.</p>			

En Form for Jagt, der i en ganske særlig Grad morede Generalen, var Agerhønsjagten. Han var altid meget bange for, at Bestanden skulde blive udryddet, naar det faldt ind med en streng Vinter, Agerhønsene kunde efter hans Formening komme til at dø af Sult, eller ogsaa, naar alle Vandene var dækkede af Is, af Tørst, han gjorde altid gældende, naar nogen paapegede det urimelige i hans Ængstelse, at der var større Fare paa Langeland i saa Henseende end andre Steder, idet der kun findes en eneste Kilde paa Langeland, nemlig i Lindelse. Naar man dertil opponerede, at der gaves andre rindende Vande end Kilder, kom han straks med en anden Grund, nemlig den, at Agerhønsene om Vinteren, som Følge af Kulde og Sult, vare kraftsløse og derfor et let Bytte for Rovfuglene. Kort sagt, det var ikke til at afdisputere Generalen. For altsaa at redde den dengang meget rigelige Hønsbestand paa Langeland, lod Generalen hvert Aar i November indfange en Del Agerhøns i Garn. Til disse Fangster havde Generalen opfundet en ejendommelig Fremgangsmaade: Jagtbetjentene gik ud i Markerne med Hunde, der skulde finde, hvor Hønsflokkene laa, naar Hunden havde fundet en Flok, blev den kaldt tilbage, og Garnet spændtes ud i Nærheden, og nu gjaldt det om at lokke Fuglene i Fælden. Denne Fuglefangst morede Generalen meget, og han glædede sig i Reglen længe i Forvejen til den skulde begynde. Han selv og Skytterne medbragte store Lærreder, der var spændte op paa Træstativer, paa Forsiden af Lærrederne var der malet en Ko eller en Hest i Legemsstørrelse. Naar Hønsflokken var fundet og skulde drives ind i Garnet, krøb Generalen og hans Jagtbetjente om bag de medbragte Lærreder, tog fat i Stativerne og begyndte nu at gaa efter Hønsene og søge

at drive dem i Garnene, hvilket næsten altid lykkedes, da Agerhønsene som bekendt ikke ere bange for Heste og Køer, som de véd ikke gør dem noget. Men der skulde udvises megen Forsigtighed, saaledes at de kloge Agerhøns ikke fornam Lyde, som de kunde regne ud ikke kom fra Heste og Køer, men fra deres Fjender Menneskene. Det var derfor strengt forbudt at tale, ja at hoste eller rømme sig, for saa var Pokker løs, og Agerhønsene tog Flugten. Der skulde stor Taalmodighed til dette Værk, der ofte varede i Timevis, idet de kunstige Køer og Heste maatte gaa langsomt, saaledes som de plejer paa Græsgangene, for ikke ved et umotiveret Løb at skræmme Fuglene. Det var heller ikke altid sagt, at Hønsene straks lod sig drive, undertiden gik de i den modsatte Retning, og saa maatte der foretages en omgaaende Bevægelse. Anede Hønsene Uraad, takket være en mistænkelig Lyd eller andet, kunde det hænde, at de lettede. Men man opgav ikke det hele af den Grund, man henvendte saa blot sin egen eller Hundenes Opmærksomhed paa en anden Flok og prøvede, om man kunde faa mere Held med den. Generalen, der altid var med paa disse Ekspeditioner, selv som meget gammel Mand, tabte aldrig Taalmodigheden, han, der var meget livlig til daglig, var endnu livligere paa disse Dage end sædvanlig, og naar man bevægede sig fra den ene Mark til den anden, og der ikke var nogen Fare for at skræmme Agerhønsene, udfoldede han hele sit Fortællertalent og gav baade belærende og morende Historier til bedste. Som den Natursværmer han var, kunde han ved disse Lejligheder ret af Hjertens Lyst glæde sig over Omgivelserne og gøre sine Ledsagere opmærksomme paa, hvad han saa. De indfangede Høns blev holdt indelukkede i en indhegnet Del af Haven, hvor

et paa Forsiden aabent Skur var indrettet til dem, her blev de saa fodrede og plejede Vinteren lang, og om Foraaret blev deres Æg opsamlede og lagt til Udrugning under nogle af Generalens mange Kalkuner. Naar Kyllingerne var udvoksede, lod man dem flyve, de gamle havde man inden Anbringelsen i Indhegningen stækket.

Nedenstaaende Breve viser, at Generalen ikke forstod Spøg, naar nogen forgreb sig paa hans Vildt.

Fra Generalen til Birkedommer Holm.

Herr Birked. ville behage ved Forhørets Slutning ang. Christian Heegaards formentlige Krybskytteri at tilkiendegive formeldte Christian Heegaard, at han haver at afholde sig fra mit Jagtdistrict, hvor han intet lovligt Ærinde har haft, da i modsat Fald alle mine Skovbetiente og Jægere haver Befaling at opbringe ham, enten han antræffes med Bøsse eller uden Bøsse, og i Tilfælde af Modværge — at skyde paa ham, hvilket ogsaa bliver Tilfældet med hans Børn, som han forleder og bruger til ulovlige Handlinger.

(sign.): AHLEFELDT.

Tranekjær Slot, 19. Aug. 1822.

Fra Generalen til Forpagter Andersen paa Korsebølle.

Jeg haver bekommet Deres Brev og seer af samme, at De er opbragt over, at Deres Hunde er bleven skudt af mine Skytter, da de jager mine Dyr. De veed og vil erindre Dem, at det viist er henved 20 Gange, jeg har ladet Dem erindre om at holde Deres Hunde inde, da Deres Høsehunde, Pudler og Gud veed, hvad for Slags, jager i mine

Fredskove og i Slottens Marker, deels med Dyr, deels med Harer. Dette strider den 9. § af Deres Contract, thi at jeg ikke har ladet indføre de Clausuler, som i alle andre Forp.-Kontrakter ere mentionerede, er fordi jeg ansaae Dem for en skikkelig Mand. Afgiften paa Corzebølle er beregnet paa det Tab, Dyrene kan forvolde, og ydermere var der forhen henved 600 Dyr paa Grevskabets Jagt-District, nu er der kun 300. Deres Hunde, som blev skudt jagende efter Dyrene, omendskiønt jeg havde ladet advare paa den Tiid, da det var allerfarligst, nemlig i September, De er altsaa Selv Skyld deri. Hvad Deres Folk angaaer, som skal være truet med at skydes i Benene, da er mine Skytter altfor ordentlige Mennesker til at bruge disse Udryk. Det være da, at de ved *Deres* Folks Udtalelser vare tvungne dertil. De kiender Politie-Anordningen, der forbyder strengt at holde løse Hunde.

Hvad iøvrig Deres Trudsel betreffen at indberette Sagen til det Høykongelige Danske Cancelli, da forsikkrer jeg Dem, at jeg er ganske rolig for Udfaldet, thi jeg er vis paa, at dette lojalt tænkende Collegium ikke betager mig min Ret og aldrig tillader at de Herligheder, Grevskabet eier, bliver fornærmet ved en af dets Forpagtere; skulle imedens De gjøre det, saa er her taget Afskrift af og tiener til Svar for Cancelliet.

(sign.): AHLEFELDT LAURVIG.

Tranekær Slot, 13. Marts 1827.

Fra Generalen til Skytten Storm i Illebølle.

Vedkommende Districtsjæger har til mig anmeldt, hvorledes flere Personer i Lindelse Sogn undertiden finder for godt ved Nattetiider at forsamle sig og være forsynede med

Forke og deslige, der rimeligvis sker i den Hensigt at fange Grævlinger; da nu slig Sammenrotten ikke kan have nogen tilladelig Hensigt, saa har jeg meddelt min Skytte Ordre nøie at paasee, at ovenmeldte Ulovligheder forebygges, og saafremt han skulde finde det nødvendigt, da at skyde paa de Personer, som uden at have lovligt Ærinde, antreffes udenfor alfar Vei paa mine Godsers Grund — fordi at Enhver kan vogte sig for de ubehagelige Følger, som deres Nærværelse paa utilladelige Steder saaledes kunde medføre, haver Skytten Storm nøjagtig at bekiendgiøre foranstaaende for alle, som opholder sig i det ham anbetroede District.

(sign.): *AHLEFELDT LAURVIG.*

Tranekiær Slot, den 23. Okt. 1827.

At Generalen holdt sin Haand over de langelandske Proprietærer, naar nogen kom deres Jagttrettigheder for nær, kan ses af følgende Skrivelse.

*Fra Generalen til Sognefoged Jens Rasmussen,
Nordenbroe.*

Da det er bragt i Erfaring, at fornylig er skudt efter Lieutenant Madsens Hund i Tryggelev, og sligt ikke kan være foretaget af nogen, som er berettiget paa saadan Maa-
de at bruge Bøsse, saa udloves herved en Douceur af 50 Rdlr. N. V. til den eller de, som beviislig kan opgive Gierningsmanden. Tillige erindres samtlige Beboere af Maglebye og Tryggelev Sogne, at de vogte dem for ei at befatte dem med ulovlig Jagt eller foretage dem anden utilladelig Omgang med Bødser og Viltets Fangst, da mine Jagtbetiente

ere tillagte Ordre at holde vaaget Øje med slige Personer og anholde dem i paakommende Tilfælde.

Sognefoged Jens Rasmussen ville nøjagtig bekendtgjøre Foranstaaende for samtlige i Maglebye og Tryggelev Sogne til deres Efterretning.

(sign.): *AHLEFELDT LAURVIG.*

Tranekier Slot den 23. Oktober 1815.

I sine sidste Levedage, da Generalen var blevet svækket af et apoplektisk Anfald, blev det ham for anstrengende at gaa paa Jagt, og da han savnede det meget, fandt han paa at anskaffe et Æsel — den egentlige Ridning havde han ogsaa maattet opgive. Han blev nu med meget Besvær hejset op paa Æselet, men han syntes selv, at han gjorde en for ynkelig Figur, og opgav det derfor snart.

THEATERFORETAGENDER TRANEKÆR — ODENSE

DET var de mange Pengevanskeligheder, der hovedsagelig var Grunden til, at Generalen trak sig tilbage fra Ledelsen af Theatret i Slesvig. Frederik Ahlefeldt plejede i Reglen ikke under sit Livs forskellige Foreteelser at se meget nøje efter, hvad noget kostede, men paa Gottorpertheatret var det gaaet over alle Bredder og Kanter, og derfor trak han sig tilbage, inden det gik for vidt. Hvor meget han vilde komme til at savne den daglige Virksomhed med Theatersager, havde formodentlig ikke staaet ham rigtig klart, da han forlod Byen ved Slien. Det skulde snart vise sig, at Generalen ikke kunde undvære Theatret, og at han havde forregnet sig, naar han troede, at den store Virksomhed og det meget nye, han vilde skabeovre paa Langeland, kunde udfylde Savnet og faa ham til at glemme Thalia.

Vi have set, at den af alle Kunstnerne, der stod Generalen nærmest under hans Virksomhed som Theaterleder i Slesvig, var Tilly. Det var ikke alene som Skuespiller og højre Haand under Virksomheden paa de skraa Brædder, men ogsaa som Menneske. Johann Baptista Tilly hørte til et Skuespillerdynasti, hvoraf der var og er mange i Tyskland, ligesom Tilfældet er i Danmark. Tilly, der omtrent var

jævnaldrende med Generalen, var Broder til Lederen af en af de mest kendte Theatertrupper i Tyskland, han havde i flere Aar været knyttet til Broderens Trup. Tilly og Frederik Ahlefeldt havde fundet hinanden allerede i Kiel, hvor de i uafbrudt Samvær, der undertiden strakte sig til langt ud paa Natten, havde svælget i Vers og Dramaer, de var blevet Venner, og Venskabet var blevet beseglet med Aftalen om at sige du til hinanden. Baade Tillys menneskelige Egenskaber, hans Betydning som Skuespiller og hans meget omfattende Dannelse havde bidraget til at gøre ham tiltrækkende for Generalen. Tilly var ikke Skuespiller fra først af, han var oprindelig Akademiker og havde studeret Philologi, efter at have fuldendt Studierne var han blevet ansat ved en Latinskole i Berlin, det saakaldte Joachims-thaler Gymnasium. Men Theaterblodet drev ham bort fra Pædagogikken og i Armene paa Thalia.

Landgreven havde nogen Forbindelse med Tilly, idet det var ham, der havde opfordret Broderen til at gæste Byerne i Hertugdømmerne, og da Tilly første Gang drog Nord paa, havde han sin Broder med. En af Grundene til Landgrevens Sympathi for Tilly var den, at denne ligesom Schroeder var Frimurer.

Johann Tilly, den yngre, som man kaldte ham i Mod-sætning til Broderen, havde været viden om i Verden, idet hans Fader, der ogsaa var Theaterdirektør, havde spillet baade i Wien, München og Mannheim, og her havde Sønnen været paa Brædderne som Dreng og spillet Børneroller, senere var han blevet anbragt i en Kostskole, og gik ud derfra som Student. Johann Tillys Søster Fru Scholz, der blev en af Berlins bekendteste Skuespillerinder, havde en Tid spillet sammen med Broderen, inden hun begav sig

til Preussens Hovedstad. En anden Skuespiller ved Tilly den Ældres Trup var Mattstedt, hvis Datter senere skulde blive gift med Generalens yngste Broder Christian fra Vestergaard. Truppen spillede en Tid i Altona med Autorisation fra Landgreven, der ogsaa inden den Tid havde ydet Direktøren en Pengeunderstøttelse. I Altona dyrkedes hovedsagelig Operetter, Balletter og Pantomimer, hvorved man ikke mente at berede Schroeder i Hamborg nogen Konkurrence, da han paa det Tidspunkt slet ikke dyrkede den Retning. Schroeder kom alligevel til at føle det som en Konkurrence, idet mange Hamborgere om Aftenen tog til Altona for at nyde den mere letbenede dramatiske Underholdning. Tilly den Yngre havde en smuk Sangstemme og kunde derfor gøre god Fyldest i Operetten, hans ældre Broder kunde baade synge og danse, hans Force skal iøvrigt have været Mimikken, og som Harlekin vandt han altid meget Bifald. Begrebet Pantomime var ved at slutte sin Existens, og Tilly omtales endnu som den sidste »store« Pantomimiker, den tyske Scene har haft. Fra Altona drog Truppen til Slesvig, hvor den lagde den lettere Genre paa Hylden og hovedsagelig dyrkede det højere Skuespil. Det faldt netop sammen med det Tidspunkt, hvor Landgreven stod i Begreb med at genoprette Gottorperscenen, og han blev saa indtaget i Tillys Trups Præstationer, at han fik det ordnet saaledes, at en Del af Truppens Medlemmer gik i hans Tjeneste. Man skulde synes, at Tilly maatte føle det som en Streg i Regningen, paa den Maade pludselig at blive berøvet nogle af sine bedste Skuespillere. Men Tilly var en meget ideelt anlagt Personlighed: Da han blev angrebet i et Blad, fordi han havde overladt Landgreven sine

bedste Kunstnere, svarede han i samme Blad: »Under mit sidste Ophold i Slesvig udtalte Hans Durchlauchtighed Statholderen, Prinsen af Hessen, Ønsket om at holde et eget Hoftheater, og for at bringe denne Plan hurtigere til Virkelighed at begynde med Medlemmer af mit Selskab. Jeg elsker min Kunst for højt til, at jeg ikke skulde have bidraget til at skaffe denne en saa værdifuld og vigtig Beskytter; jeg opsagde derfor, eller rettere jeg overlod Højstsamme Herr Landgreven mit Selskab, og det synes mig, at jeg af den Grund fortjener — i det mindste ikke Bebrejdelser«. Af den Støbning var de to Brødre Tilly, af hvilke den ene betød saa meget for Hovedpersonen i denne Bog. Tilly fornyede med Lethed sit Personale og gæsterede nu i en Del Aar i Lybæk, Magdeburg, Leipzig og Brunsvig. Da han var død, overtog hans Enke Ledelsen af Selskabet, som hun paa sin Vandring førte saa langt som til Sct. Petersborg, hvor hun gjorde megen Lykke med Fremførelsen af Operaer af Mozart. Paa et af Enkens Programmer anføres Hamlet som et Drama af »Shakespeare-Schroeder«!! Om det har været for lettere at lokke Publikum tilhuse, skal lades usagt, i saa Henseende brugte Damen kraftige Midler, et Stykke betegnes saaledes paa Plakaten som et »heroisk, melodramatisk, meget underholdende Udstyrsstykke«. Naar hun konstruerede Syngestykker, sammensatte hun gerne Musikken af mere populære Melodier af Beethoven, Mozart, Cherubini og Gluck. De ulykkelige Komponister vare lige saa vel som Digterne ganske retsløse i hine Tider.

Generalens Ven havde som Speciale Karakterroller og »de flygtige Elskere«, desuden var han Operasanger. Ved

Siden af at være Skuespiller, skrev han ogsaa, det var mest dramaturgiske Værker, der udgik fra hans Pen, medens hans Broder havde skrevet Dramaer. Tillys Hustru havde som Rollefag »de naive og muntre Elskerinder«. Samtidig med Frederik Ahlefeldt forlod Ægteparret Tilly Gottorpertheatret for at tiltræde et meget fordelagtigt Engagement hos Schroeder. Det varede imidlertid ikke længe for Tillys Vedkommende, for midt i Saisonen brød han op fra HANSESTADEN og efterlod sin Kone, fra hvilken han kort Tid efter blev skilt. Fra Hamborg begav han sig sporenstregs til Tranekær, og det blev aftalt mellem ham og Frederik Ahlefeldt, at han skulde samle et Skuespillerselskab, der kunde optræde paa Tranekær. Da man kun agtede at give Forestillinger om Sommeren, var det let at faa Skuespillere, der kunde benytte Ferien til at optræde hos Generalen. Men derved fik det hele et noget tilfældigt Præg, idet Skuespillerne kom og gik, alt eftersom de var ledige eller ikke. Nogen Erstatning for Virksomheden paa Gottorpertheatret kunde dette ikke være, det var Frederik Ahlefeldt hurtigt klar over, højt regnet kunde det blive et Surrogat. Selv om Foretagendet ikke slugte saa mange Penge som Theatret i Slesvig, blev det dog en dyr Historie, Skuespillerne skulde betales og underholdes, de blev indkvarterede rundt omkring i Tranekær By, det var den dyreste Post, for til Dekorationer og Kostumer anskaffedes kun det nødtørftigste. Det første Aarstid blev Tilly boende paa Tranekær for at organisere det hele, men han savnede aabenbart sit tidligere Liv, for han lod sig engagere til et tysk omrejsende Selskab og kom tilbage næste Foraar for at tage fat igen, men det viste sig, at det kunde ikke gaa, naar Lederen ikke var fast boende paa Stedet; Tilly opgav det derfor, og

Frederik Ahlefeldt forsøgte et Par Aar med Kapelmester Phanty som Leder. Theatret blev, som rimeligt er, fra nu af mere og mere præget af det musikalske Element, og da Virksomheden ebbede ud, reducerede det hele sig den sidste Tid til Brudstykker af Operaer og slet og ret Koncerter. Frederik Ahlefeldts Interesse synes hurtigt at være køl- net, for medens han i sin Direktionstid i Slesvig paa det minutiøseste skrev op alt, hvad der kunde have Interesse vedrørende Theatret, er det kun yderst sparsomt, hvad der findes fra hans Haand i denne Periode af hans Virksom- hed som Theatermæcen. Plakaterne, om der har været saadanne, ere saaledes ikke opbevarede. Det hele varede fem til seks Aar, saa kom Ebben i Kassen, og hvad der yderligere gav Stødet til Foretagendets Ophør, Krigsbe- givenhederne.

Den første Sommer-Sæson, hvor det hovedsagelig var Ge- neralens Skuespillere fra Slesvig, der virkede paa Tranekær, var den betydeligste. En scenisk Begivenhed kan her næv- nes, og det var Opførelsen af Samsøes »Dyveke« i Genera- lens tyske Oversættelse, som han ikke havde naaet at faa frem i Slesvig. Samsøe var blevet Direktør ved det konge- lige Theater paa den Tid, da Frederik Ahlefeldt ledede Gottorperscenen, og det gik ham ligesom Frederik Ahle- feldt, at selve Stillingen fik ham til at skrive dramatiske Værker, saaledes at det af ham selv ledede Theater kunde nyde godt af hans Pen. Det var naturligt, at Frederik Ahle- feldt, der nøje fulgte Begivenhedernes Gang paa det konge- lige Theater, ønskede at bringe et Stykke, der havde gjort saa megen Lykke som »Dyveke«, frem. Lige saa lidt som i Frederik Ahlefeldts egne Dramaer, er der i »Dyveke« Over-

gangsformer. Personerne er enten Skurke eller Engle. Medens der maa siges at være nogen historisk Kolorit udbredt over Frederik Ahlefeldts »Hellfried«, er »Dyveke« ganske blottet i saa Henseende, Personerne ere fra Samsøes egen Tid og udtaler ligesom Personerne i »Hellfried« og i »Den kvindelige Soldat« Forfatterens egne Teorier. Samsøe og Ahlefeldt kappes om at vise Fordomsfrihed, paa et Punkt skilles dog de to Forfatteres Veje, Frederik Ahlefeldt vaager nøje over, at hans ædle Personer gaar Dydens Vej, der er næsten ingen Grænser for deres Dydighed, medens Dyveke langt fra er dydig, til Trods for hendes Ædelhed. Mærkeligt nok er Christian den Andens Dronning heller ikke fremstillet som dydig, idet hun uden nogen som helst moralske Anfægtelser protegerer Dyvekes Forhold til Kongen, hun gør det vel at mærke af selvfor nægtende Ædelmodighed, for at hendes Husbond kan blive lykkelig. Frederik Ahlefeldts Samtid skulde se noget ganske lignende i det virkelige Liv, idet Dronning Marie stillede sig paa en venlig Fod til Frederik den Sjettes Medhustru Fru Dannemand, ogsaa af pure Ædelhed.

Det er lidt vanskeligt at forstaa det berettigede i at spille et dansk Drama i tysk Oversættelse paa et langelandsk Theater, men den Slags Mærkeligheder saa man mange af i Danmark i hine Tider: der blev samtidig spillet tysk Komædie paa Odense Theater, de tyske Skuespillerselskaber, der berejste Hertugdømmerne, spillede saa godt som aldrig danske Stykker, skønt der spilledes baade i Haderslev og Sønderborg, hvor danske Skuespillertrupper aldrig naaede hen dengang. Frederik Ahlefeldt dannede altsaa en Undtagelse, da han opførte »Dyveke«. Naar enkelte tyske Selskaber temmelig hurtigt antog Oehlenschlägers »Corre-

gio«, maa det ikke opfattes som et Udslag af Interesse for dansk Drama, da Oehlenschläger havde skrevet Stykket paa tysk, inden han skrev det paa dansk, og man altsaa fra tysk Side med en vis Ret kunde tage »Corregio« til Indtægt som tysk Drama og »annectere« det. At Generalens Eftermand som Leder af Landgrevens Theater ikke gennemførte Opførelsen af »Dyveke«, hvis Indstudering var paabegyndt under Frederik Ahlefeldt, men beholdt »Gulddaasen« paa Repertoiret, maa forbavse, for paa det kongelige Theater gjorde »Dyveke« langt større Lykke end »Gulddaasen«, og Smagen synes, at dømme efter Repertoiret, at have været saa nogenlunde ens i København og i Slesvig: begge Steder vilde man helst fælde saa mange Taarer som muligt i Theatret, og der var saa sandt ingen Lejlighed til at græde over »Gulddaasen«, medens man kunde græde af Hjertens Lyst over Dyvekes sørgelige Skæbne.

Af Frederik Ahlefeldts Optegnelser kan vi se, at han paa Tranekær lod opføre et Drama, som var skrevet af en af hans egne slesvigske Skuespillere, Rüdinger, det var historisk og sagdes at foregaa i selve Slesvig By, muligt er det det anonyme Drama, der opførtes i Slesvig, og som bar det samme Navn som Oehlenschlägers Tragedie »Erik og Abel«. Rüdinger havde ogsaa andre Stykker paa sin Samvittighed, desuden havde han foretaget Bearbejdelser efter originale, fremmede Forfattere, der var saaledes fremkommet en fortysket Udgave af Beaumarchais' »Figaros Bryllup« fra hans Haand. Det var i de Tider meget almindeligt, at Skuespillere optraadte som dramatiske Forfattere, ogsaa mellem Theatrets Damer var der Skribenter, vi skal her lige nævne den Skuespillerinde, der var gift med Frederik Ahlefeldts Forgænger som Leder af Theatret i Slesvig, Fru Seyler. Be-

meldte Dame skrev ikke blot Dramaer, der dog for en Del var det, man dengang saa meget yndede, »Bearbejdelser«, men hun komponerede ogsaa Operatekster, saaledes en Femakts-Opera »Hyon og Amante«, hvis Tekst var hentet fra Wielands »Oberon«. »Oberon« var overhovedet et yndet Stof til Operalibrettoer i hin Tid, man vil erindre, at Frederik Ahlefeldt i Slesvig opførte en anonym Opera »Oberon«. Fru Seylers Syngestykke blev først opført, efter at Frederik Ahlefeldt havde forladt Slesvig, Musikken var skrevet af Hanke, der var Kapelmester hos Frederik Ahlefeldt, inden Phanty traadte til.

Efter at Frederik Ahlefeldt havde opgivet sin Theater-virksomhed i Slesvig, opstod der et Hul, som vanskeligt lod sig fylde; i de Byer, hvortil Generalen tidligere var kommet med sin Trup, beklagede man sig over, at han havde nedlagt Styret, og Publikum var meget misfornøjet med de Trupper, der søgte at erstatte Gottorperskuespillerne. Den eneste Trup, der fandt Naade for Publikums Øjne, var Hubers, men de lokale Blade fandt dog, at hans Skuespillere langt fra kunde staa Maal med Generalens. Huber, der var protegeret af Landgreven, gav en Sommer Forestillinger paa Tranekær, men gennemrejste ellers Hertugdømmerne og kom paa sin Omflakken helt op til Haderslev.

Ved Siden af de rejsende Theaterselskaber havde Byerne deres Dilettantforestillinger, der i en ganske særlig Grad florerede den Gang, baade i Kongeriget og Hertugdømmerne, almindelig bekendt er Borups Selskab i København. En ganske ejendommelig Form for Privatkomedie blev drevet paa et Gods i Angel, hvor Ejeren, Baron Geltingen, havde dannet en Trup af Gaardens Tyende, der spillede

for Ejeren og ikke veg tilbage for de største Opgaver, endog Operaer. I alle Byer var der Theaterklubber i Lighed med Borups Selskab, adskillige af disse drev det dramatiske med en saadan Iver og Alvor, at der endog udgik Skuespillere til de virkelige Theatre herfra. Mest kendte var Kielerstudenternes Dilettantkomedier, der i Virkeligheden hævede sig langt over selskabelig Underholdning og ofte præsterede noget fremragende, det var da heller ikke ualmindeligt, at Studenterne gav Forestillinger i Nabobyerne og paa de store Godser. Mellem Kielerstudenterne var det, at Frederik Ahlefeldts Passion for Theater fik sin første, kraftige Næring, her spillede han selv Komædie af Hjertens Lyst og sluttede Venskaber med omrejsende Skuespillere. Dilettantforestillingerne var ingen ødelæggende Konkurrence for det virkelige Theater, det vrimlede tværtimod med Theaterselskaber, der hjemsøgte de aller mindste Byer, om det saa var Christiansfeld og Eckernførde. For at have lidt Haand i Hanke med Sagen havde Regeringen i København forordnet, at ingen rejsende Trupper maatte give Forestillinger i Hertugdømmerne, uden at Statholderen havde udstedt Privilegium, en lignende Ordning som den i vore Dage her i Landet herskende. Da den landgrevelige Statholder baade var i høj Grad kunstforstandig og praktisk dygtig, kom Sagen paa den Maade i de aller bedste Hænder, og da Landgreven fungerede omtrent 70 Aar som Statholder, kom der en gavnlig Stabilitet ind i Forholdene. Landgreven var en meget grundig og samvittighedsfuld Mand, og naar en ny Theaterdirektør udbad sig Privilegium, befalede Landgreven gerne, at Truppen forinden skulde give et Par Forestillinger i Slesvig, saaledes at han selv kunde danne sig et Skøn over, hvad Truppen due-

de til. Da Forordningen skrev sig fra nøjagtig det Tidspunkt, hvor Frederik Ahlefeldt tiltraadte Ledelsen af Theatret i Slesvig, og han i alle Sager, der drejede sig om Kunst, var Landgrevens Raadgiver, kom han til at udøve megen Indflydelse paa Uddelingen af Privilegier. Og Generalen var ingenlunde smaalig; skønt hans Trup berejste Hertugdømmernes større Byer og havde en fast Periode baade i Flensborg og Kiel, lagde han aldrig af Frygt for Konkurrence noget Selskab et Halmstraa i Vejen. Faren var nu heller ikke stor, eftersom kun Slesvig havde fast Theater, endog saa stor en By som Altona maatte nøjes med de omrejsende Selskaber. For alle de ambulante Trupper, lige saa vel som for Frederik Ahlefeldts faste Theater, stod det som Idealet i nogen Maade at kunne staa Maal med Schroeders berømmelige Scene. Det man søgte at efterligne, var det vi med et moderne Udtryk kalder »Sammenspillet«, noget hidtil ukendt. I een Henseende skilte baade de faste og de omrejsende Skuespillerselskaber sig fra Nutidens, der opførtes baade Opera og Ballet, og der var ingen Skel mellem Skuespillere og Sangere, begge Kathogier maatte optræde baade i Skuespil og Opera, hvilket praktisk talt vil sige, at alle Truppernes Medlemmer maatte kunne synge.

Rejserne var ikke altid behagelige, da Vejene, der ikke havde megen Lighed med Nutidens makadamiserede Chausseer, i Regnvejrs forvandlede til Moradser. Naar Frederik Ahlefeldt rejste med sin Trup til Flensborg eller Kiel, havde han Accord med den Fragtmand, der besørgede Post- og Personforbindelsen mellem Slesvig og Hamborg. Disse Rejser var rene Fornøjelsesture mod dem, der blev foretaget af de andre Trupper, der drog til de mindre Byer, her maatte man spille i tilfældige Lo-

kaler, undertiden i Kornmagasiner, hvor Scenen først skulde rejses ved Truppens Ankomst. At det var et mægtigt Tros, den paagældende Fragtmand skulde besørge, siger sig selv, naar man betænker, at Frederik Ahlefeldt maatte medføre ikke alene Kostumer, Bagtæpper, Kulisser og Sætstykker, men ogsaa Proscenium, Snoreloft og Lamper. Man kendte ikke til Annoncer i Dagspressen, og naar Frederik Ahlefeldt kom til Flensborg og Kiel, plejede han at lade en Mand gaa rundt til Familierne i Byen og forelæse en verificeret Opfordring til at bivaane Forestillingen, det fandt Frederik Ahlefeldt finere end at lade Byens Trommeslager proklamere Begivenheden. Da Truppen aldrig kom til Kiel uden i Terminstiden, »Der Kieler Umschlag«, var Landadelen altid tilstede in pleno og modtog Opfordringen paa de respektive Gæstgivergaarde eller for ikke faas vedkommende, der havde eget Hus i Kiel, i Hjemmet. Godsejerne var meget ivrige Theatergængere og forsømte i Regelen ikke en eneste Theateraften under »Kieler Umschlag«, der kunde vare over en Maaned. Datidens Form for »Forlystelsesskat« var en obligatorisk Forestilling til Fordel for Byens fattige. Til denne Beskatning kom endnu en klækkelig Afgift til Kommunekassen og Fribilletter til de kommunale Embedsmænd. Hvad der virkede næsten lige saa slemt som den haardhændede Beskatning, var Bestemmelsen om, at der ikke maatte spilles Komedie Søndag, i vore Dage Ugens bedste Theateraften. Forbudet mod at spille om Søndagen blev først hævet et Par Aar efter, at Frederik Ahlefeldt var flyttet til Tranekær. Baade i Slesvig og Kiel maatte Frederik Ahlefeldt ligesom de andre Theaterdirektører selv trykke sine Plakater, han havde dertil en ganske lille Trykkemaskine, der skulde behandles med Haand-

kraft. Det var ikke helt billigt, især da det Program, der blev henlagt i Landgrevens Loge, skulde være trykt paa et Stykke fint Silketøj. Landgreven interesserede sig ogsaa meget for sin Trups Forestillinger i Kiel, og da Universitetsprofessorerne engang rejste nogle Vanskeligheder med Hensyn til Studenternes Besøg i Theatret, da de mente, det gik ud over Studenternes Flid, lod Landgreven rette vedkommende vide, at »han betragtede det som mere ønskeligt, at Studenterne nød Theater og Musik, end at de gik i Værtshuse og drak«. Spørgsmaalet om Studenternes Stilling til Theatret kom til at spille en Rolle, da der skulde oprettes et fast Theater i Kiel nogle Aar efter Landgrevens Død. Da man spurgte Professorerne om deres Stilling til Spørgsmaalet, var de fleste af den Mening, at Theatret var nyttigt for Studenterne, da det afledede de unge Mennesker fra daarlige Fornøjelser, andre bemærkede, at det var utvivlsomt, at Studenternes nok som bekendte Theaterpassion virkede forstyrrende paa deres Flid, men man haabede, at et fast Theater vilde ændre Forholdet: Naar Studenterne kunde komme hver Aften i Theatret og ikke kun i Ny og Næ, naar en omrejsende Trup standsede i Byen, vilde Tilløkkelsen sikkert blive mindre, det vilde saa komme mere ind under Begrebet det dagligdags. Men hvordan nu end de forskellige Professorers Motiver til at anbefale Oprettelsen af et fast Theater var, Anbefalingen gav de. Et Par Professorer udtalte, at naar der endelig skulde være et fast Theater, maatte Direktøren ikke have Lov til at gøre Adgangen billigere for Studenterne end for de andre Tilskuere. Det havde nemlig været saaledes dengang, da Frederik Ahlefeldt var Student i Kiel, at den akademiske Ungdom kunde komme i Theatret for

halv Pris; Studenterne hørte i højere Grad end Kiels Borgere til den faste Stok blandt Tilskuerne, og man ønskede at favorisere dem. Naar Frederik Ahlefeldt kom til Kiel med sin slesvigske Trup, plejede han at ordne det saaledes, at Studenterne kunde faa Abonnement til sytten Forestillinger til den yderst billige Pris af tre Rigsdaler.

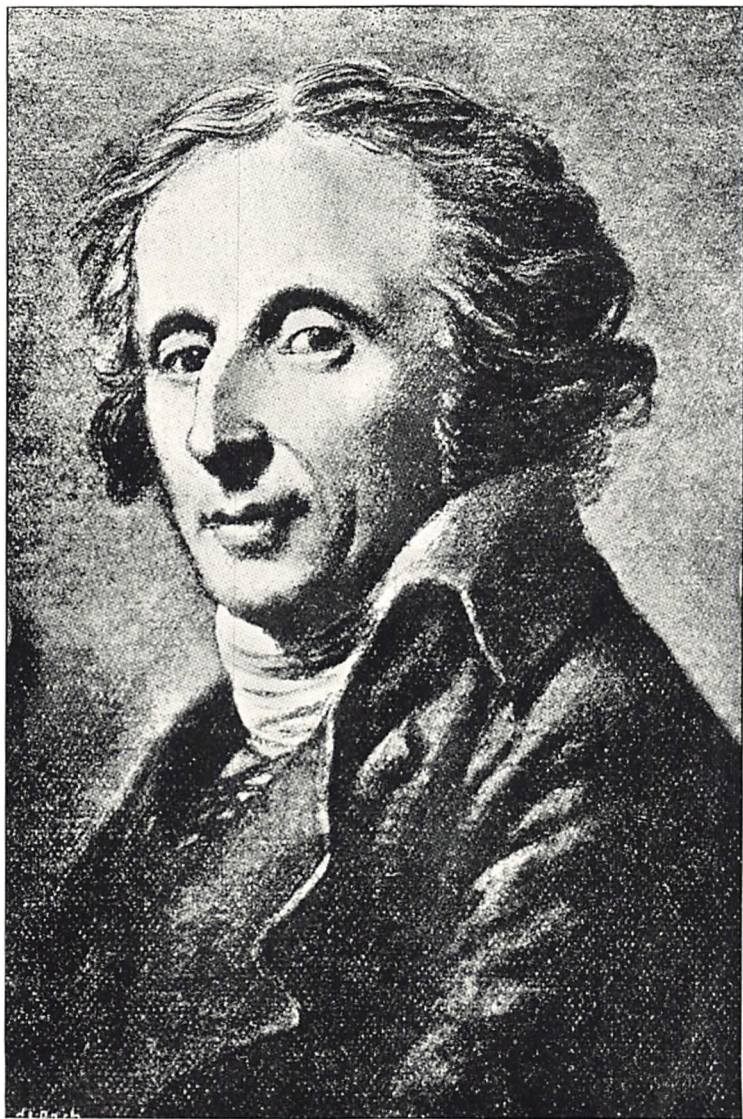
Det var beskedne Forhold, Frederik Ahlefeldt virkede under, naar han gav Forestillinger i Kiel. Scenen var ganske lille, og der var kun to Paaklædningsværelser, et for Herrerne og et for Damerne, og disse Værelser laa endda ikke i samme Bygning som Scenen, saa Kunstnerne maatte paa kolde Vinterdage gaa hen over en Gaard, naar de skulde skifte Kostume i Mellemakten. Paaklædningsrummene var saa store, at de, der ønskede det, kunde overnatte der, til Brug for dem var der indrettet et Køkken og en Samlingsstue eller en Art Foyer ved Siden af Paaklædningsværelserne. Der var nok ordentlige Kakkelovne til Skuespillernes Brug, men der trak saadan, at en Theaterdirektør, naar han talte om Kiel, plejede at ytre »at der blev hans Fruentimmere altid forkølede og fik Snue«. Theatret var meget brandfarligt og dertil saa brøstfældigt, at det kunde blæse om i en stærk Storm. Politidirektøren i Kiel maatte da ogsaa ved Lejlighed gøre Publikum opmærksom paa, »at Tobaksrygning paa Theatrets Trapper og Gange ikke blot er upassende men ogsaa farligt for hele Publikum«. Ikke desto mindre blev der, da der nogle Aar efter Frederik Ahlefeldts Død skulde opføres et nyt Theater i Kiel, betalt 15.000 Daler for den gamle Rønne.

Det var af Dilettanternes Kreds, at en Theaterdirektør, der havde saa megen Lighed med Frederik Ahlefeldt, nemlig Grev Hahn, var udgaaet. Denne meget ejendommelige

Personlighed var beslægtet med Frederik Ahlefeldt gennem Familien Hedemann. Han havde den samme Kunstbegejstring som Frederik Ahlefeldt, den samme ophøjede Foragt for Penges Værdi; da han bedre forstod at samle sig end den noget spredte Frederik Ahlefeldt, fik han mere Indsigt i Theatret, hans mangeaarige Direktørvirksomhed gav ham ogsaa mere Rutine, men at holde Hus med Pengene lærte han lige saa lidt som Frederik Ahlefeldt, med hvem han ogsaa havde Forkærligheden for pragtfulde og kostbare Iscenesættelser tilfælles. Folk var ikke ganske tilbøjelige til at tage Hahn alvorligt, herom vidnede de mange Anekdoter, der gik om hans Ødselhed og den urimelige Luksus ved hans Theateropførelser. Han gav unægtelig ogsaa Folk Vaaben ihænde gennem sine Udtalelser i Samtaler og Breve, hvoraf fremgik, at han var ganske ligeglad, om han tjente Penge eller satte dem til ved sine Forestillinger. At dette udelukkende kom af Kunstbegejstring, vilde Folk ikke lade sig overbevise om, man trak paa Skuldrene af Grev Hahn og kaldte ham halvgal, saa meget mere som en Del af de mange Penge, han gav ud, vitterligt anvendtes til Theaterudgifter, der havde saare lidet med det rent kunstneriske at gøre. Samtidig hermed holdt Grev Hahn meget af at blive omtalt og optraadte med Bram og Brask. Hahn havde vundet sine sceniske Laurbær ved det biskoppelige Hof i Eutin, hvor han ledede Biskoppens Theater, derfra var Springet til Theatret i Lybæk ikke langt, og der var heller ingen lang Vej herfra til Kiel, den theaterpassionerede Greve blev Leder af det første, faste Theater i denne By, Theatret gik imidlertid hurtigt fallit, hvorefter Lederen drog med sin Thespiskærre til Hamborg. Grev Hahn tilbragte en Sommer paa Tranekær med en

Trup, der mest opførte tyske Lystspil, ogsaa franske. I en vis, nærmest negativ, Forstand var Grev Hahns Theaterlidenskab endnu mere imponerende end Frederik Ahlefeldts, for medens det var alt muligt mellem Himmel og Jord, der bidrog til Generalens Ruin, satte Hahn sine oprindelig store Rigdomme til udelukkende paa Theaterforetagender, han havde absolut ingen andre Passioner, medens General Ahlefeldt havde mange. Medens Frederik Ahlefeldt begyndte med et offentligt Theater og endte med et privat, gik Carl Frederik Hahn den modsatte Vej, han begyndte med et beskedent privat Theater paa et af sine mecklenborgske Godser, et Theater, der dog ikke var ringere, end at selve Iffland optraadte derpaa. Hahns Selskab var betydeligt større end de andre omrejsende Trupper og magtede alle Kunstarter fra Opera og Tragedie til det dengang ganske nye Begreb Vaudeville.

Det næste Theaterselskab, der gæstede Tranekær efter Hahns, var Steiners. Steiner gav flere Gange Forestilling paa Tranekær Theater, første Gang var i Sommeren 1813, da han kom med et ganske lille, tysk Selskab, der kun bestod af en halv Snes Skuespillere, hvoraf han selv, to Sønner og to Svigerdøtre udgjorde Halvdelen. Selskabet kom fra en Tournée i de jydsk Byer, hvor man lige som i de fyenske var vant til tysk Komædie. Steiners Selskab spillede godt og var velset i Provinsbyerne, ogsaa paa Grund af Medlemmernes rent personlige gode Egenskaber. Hvor stor Selskabets Popularitet var, kan ses af den Omstændighed, at da en anonym Indsender til et Blad i Aalborg fremførte nogle fornærmelige Udtalelser mod Steiner og hans Selskab, tvang den offentlige Mening i Byen igennem, at Fornærmeren navngav sig og offentlig tog sine Fornærmelser tilbage.

WEDEL-JARLSBERG

Hvad der særlig bidrog til at omgive det steinerske Selskab med et berettiget Skær af Respektabilitet, var det, at det aldrig leflede med Folks daarlige Smag; Theatrene var dengang oversvømmede af daarligt Gøgl, der smykkede sig med Navnet Pantomime, bag hvilket skjulte sig baade Linedans, Behændighedskunster, Fremvisning af »stærke« Mænd og Kvinder og Styltedans. En haard Konkurrent havde Steiner i det kongelige Theater, der hver Sommer sendte sine Kunstnere rundt til de jyske og fyenske Byer for at spille de Stykker, der havde gjort mest Lykke i Saisonens Løb i København. Paa Tranekær havde Steiner ingen Konkurrenter, hverken af den førstnævnte grove, gøgleragtige Art eller af den anden, hvilken sidste Kategori vel nok gjorde Selskabet mere Skade end den førstnævnte, da man, som rimeligt er, anstillede Sammenligning mellem de kongelige Skuespilleres Præstationer og Steiners, og det var selvfølgelig umuligt for Steiners om end nok saa dygtige Trup at bestaa i Konkurrencen med det kongelige Theaters fremragende Kunstnere. Ordningen paa Tranekær var saare behagelig og bekvem for Steiner, idet han fik en bestemt Sum per Aften af Generalens Kasse, saaledes at han ikke, som paa sin sædvanlige Farten, behøvede at tænke paa, om der kom mange eller faa Tilskuere til Forestillingen. Nogle af Ugens Aftener var reserverede Generalen og hans Familie og Gæster og hvem han ellers inviterede med; naar han ikke selv lagde Beslag paa Truppen, havde alle og enhver af Langelands Beboere gratis Adgang til Forestillingen, idet Generalen betalte Herr Steiner det samme Beløb, hvadenten han selv var tilstede, eller Dørene smækkedes op paa vidt Gab for Øens Beboere. Godskontoret i Tranekær var Direktøren behjælpelig med at regulere Be-

søget. Særlig Lykke gjorde Steiner i Tranekær med en Røverkomedie af Zschokke »Abällino, den store Bandit«, som Frederik Ahlefeldt for sine Synders Skyld havde maattet opføre i Slesvig, medens han var Direktør, om han gensaa det med Glæde paa Tranekær, skal jeg lade være usagt. Det var for Steiner en fuldstændig tour de force at opføre dette Stykke med dets store Personliste. De ti Kunstnere maatte da ogsaa hver især bestride fire til fem Roller og i bogstavelig Forstand optræde som Tordenskjolds Soldater. Da Steiner kom igen til Tranekær i Tyverne, spillede hans Selskab paa dansk. Selskabet var nu betydeligt større end første Gang det gæstede Tranekær, idet Personalet talte seksten Medlemmer. Repertoiret var selvfølgelig blevet et helt andet, det var ikke alene nu hovedsagelig dansk, men ogsaa af en bedre Kvalitet. Medens Steiner under de første Besøg medbragte et Repertoire i Lighed med »Abällino«, det vil sige Rabalderstykker, Morddramaer, »Haupt- und Staats Aktion« kunde Frederik Ahlefeldt nu nyde noget saa nyt som Heibergs Vaudeviller og den af ham i Slesvig saa stærkt forsømte Holberg. At Steiner havde Sans for Aktualitet, kan ses deraf, at han præsenterede »Kong Salomon og Jørgen Hattemager« for Frederik Ahlefeldt Sommeren efter, at Stykket første Gang var gaaet paa det kongelige Theater. Man kendte dengang ikke noget til Sommerrevuer, men et Stykke som »Kong Salomon og Jørgen Hattemager« gav rig Anledning til revumæssige Paafund, der ganske overlodes til de optrædende. Paafundene skiftede efter de Byer, hvortil Steiner kom med sin Trup, og Langeland blev heller ikke skaanet for lokale Vittigheder og Allusioner. Det har næppe generet Frederik Ahlefeldt, der var vant til Genren fra Slesvig. Af Holberg spillede »Den po-

litiske Kandestøber«, som Steiner allerede under sine tidligere Besøg paa Tranekær havde givet paa tysk, den oprindelige Udgave skal have været vanskelig at genkende for dem, der havde set Stykket paa tysk. Steiner, der satte en Ære i at følge med Tiden, navnlig med at gribe Succeserne fra det kongelige Theater, slog sig ogsaa paa Caspar Johannes Boye, af hvem han opførte »Svend Grathe« og »Juta, Dronning af Danmark«. At der aldrig blev opført et eneste Stykke af Oehlenschläger paa Tranekær Theater, men kun Boyes over al Maade tarvelige Efterligninger af den store Digtets Tragedier, berører pinligt. Ganske betegnende er det for Steiner, at medens han tidligere havde spillet et udelukkende tysk Repertoire, kastede han sig, efter at han var slaaet om til det danske, med en formelig Fanatisme over det dansk-patriotiske Skuespil. Foruden Boyes glødende patriotiske Dramaer dyrkede Steiner med Forkærlighed Rabeks mindst lige saa patriotiske, men adskilligt værdifuldere Skuespil, han forlystede saaledes Frederik Ahlefeldt med »Peder Skram, Danmarks Vovehals« og »Kong Frederik den Anden i Ditmarsken«. Steiner havde en meget fin Næse overfor, hvad der slog an i København, og var straks bei der Hand, da Sanders nationale Drama »Niels Ebbesen fra Nørreris« kom frem paa det kongelige Theater. Ogsaa det gik over Brædderne paa Tranekær; Sanders øvrige Stykker undgik Steiner klogeligen at brænde sine Fingre paa. Mellem Sander og Frederik Ahlefeldt var der en vis overfladisk Lighed, idet de begge oversatte fra dansk til tysk og det med en saadan Lethed, at det var ganske umuligt at sige, hvilket Sprog de beherskede med størst Lethed, dansk eller tysk. »Niels Ebbesen« var det første Værk, Sander skrev paa dansk, efter at han,

den fødte Holstener, havde lagt en lang udelukkende tysk Produktion bag sig. Ejendommeligt at Holsteneren Sanders første danske Værk skulde blive en Hyldest til den kullede Greves Banemand. Sander havde en Tilknytning til Frederik Ahlefeldt derigennem, at han var Medarbejder ved den Odense Bisp Plums Tidsskrift »Egeria«. Den stærkt nationale Søtoft dyrkedes ogsaa af Steiner, der paa Tranekær fremførte hans »Hildegard von Hohenheim eller Kirkens Ban«. Dette Drama havde med sine gode og mindre gode Sider en saa slaaende Lighed med Frederik Ahlefeldts »Hellfried«, at man skulde tro, Søtoft havde kendt det, hvad han dog temmelig sikkert ikke har. Stykket er en Streg mere ubehersket end »Hellfried«, navnlig er Fremstillingen af katolsk gejstlig Nederdrægtighed tilsat endnu krassere Farver.

Steiner var en praktisk Mand, der forstod at udnytte ikke alene sin Familie, men ogsaa sine Skuespillere til det yderste. Saaledes maatte hans mest ansete Skuespillere Müller (Fru Betty Nansens Oldefader) og Bigum gøre Nytte paa mange forskellige Maader: Vi véd hvilken Rolle i hin Lovløshedens Tid »Bearbejdelser« spillede, til dette Stykke Arbejde benyttedes Müller i høj Grad, og han betød for Steiner det samme som N. T. Brun betød for det kongelige Theater, selv om Müller dog næppe saaledes som Brun har præsteret 200 Oversættelser. Baade Müller og Bigum var Digttere, og deraf benyttede Steiner sig næsten ubegrænset, da der dengang i Tide og Utide skulde fremsiges Prologer og Epiloger og Hyldestdigte. Alt hvad de tvende Dichter-Skuespillere skrev skildres som meget smukt. Paa Tranekær gjorde Müller megen Lykke med sin Deklamation i Boyes »Svend Grathe«, og her som alle Steder var det naturligvis det pragt-

fulde Deklamationsnummer »Der er et Land, dets Sted er højt mod Norden«, der tog Kegler; dette Digt, der nu hører til en af vore mest yndede Nationalsange, er i Forbindelse med »Kirkeklokken i Farum«, det eneste af Boyes ikkeregeligøse Poesi, der har overlevet Digteren. Som Bevis paa, hvad en Skuespiller i de Tider kunde magte, og hvad der krævedes af ham, skal her nævnes, at Müller ikke alene skulde foretage talrige Bearbejdelser for Scenen, men oven i Købet bearbejde Bearbejdelser, han maatte saaledes tilrettelægge en Del af N. T. Bruns Bearbejdelser for den steinerske Trup, og naar man saa regner, at han som Selskabets første Kraft skulde optræde hver Aften i Hovedrollen, undertiden i flere Roller ad Gangen, maa man indrømme, at han havde noget at bestille. Müller havde saaledes gennemgaaet en god Skole, da han et Par Aar efter sit Besøg paa Tranekær blev Theaterdirektør og kom i Spidsen for et af de bedste Selskaber.

En ny Trup gæstede Tranekær, det var Baron Wedell-Jarlsbergs. Wedell-Jarlsberg var en interessant Personlighed, der havde meget tilfælles med Frederik Ahlefeldt, først og fremmest Passionen for Theatret, dernæst den store Iver og Interesse for Landboreformerne. Hans Uddannelse var ligesom Frederik Ahlefeldts overvejende tysk, og han havde studeret ved Universiteterne i Göttingen og Leipzig, hans Sind og hans Tale var ellers dansk nok, havde det ikke været Tilfældet, var han næppe, da han indtraadte i Hoftjenesten, blevet ansat hos Arveprins Frederik, der kun vilde have rent danske Omgivelser. Da Wedell havde trukket sig tilbage til sine sjællandske Godser, kastede han sig over Forfattervirksomheden, som han allerede længe havde dyrket, men ikke saa sam-

let som nu, han skrev baade Dramaer og Pièces, altsammen med en tydeligt udtalt Tendens, Arbejdet for en Forbedring af Bondestandens Kaar og af de bestaaende Landboforhold. I sit Værk, der bærer den meget krasse Titel »Den gejstlige Stand bør afskaffes« gik han angrebsvis til Værks mod Præsterne, Navnet paa Bogen oplyser tilstrækkeligt om dens Tendens. Paa alle Punkter var Wedell Fremskridtsmand og ivrede mod det bestaaende. Han tog ved flere Lejligheder ostentativt Parti for P. A. Heiberg, særlig efter at Domstolene havde dømt hans Ven til Landsforvisning. Under den saakaldte »Dyvekeaffære«, der satte det ganske København paa den anden Ende, var Wedell aktiv Part i Sagen. Det var da »Dyveke« blev opført paa det kongelige Theater, og Samsøe gennem Intriger blev lokket til at give Sigbrits Rolle til Fru Rosing, skønt han fra først af havde anmodet Direktionen om at overlade denne Rolle til Fru Preisler. Det springende Punkt i denne Historie var, at Fru Rosing var højt frugtsommelig, da hun skulde spille den nye Rolle ved »Dyvekes« Førsteopførelse, og Rivalindens Beundrere fandt det under Fru Preislers Værdighed, at hun, der først havde lært Rollen udenad, skulde staa parat mellem Kulisserne for at springe til, ifald en ny Verdensborger truede med at komme til Verden midt paa det kongelige Theaters Scene. København delte sig i to Lejre, og Wedell og Heiberg krydsede som Tilhængere af Madam Preisler en Lanse med den, der ellers var deres Fælle i Kampen for Reformere og Fremskridt, Malthé Bruun.

En ejendommelig Lighed mellem Frederik Ahlefeldt og Wedell-Jarlsberg ligger der i den Omstændighed, at de

begge blev Fremskridtsmænd, skønt de vare udgaaede fra stokkonservative Hjem. Wedells Fader, Ejeren af det store Gods Ravnstrup paa Sjælland, var af ganske samme Støbning som Frederik Ahlefeldts Fader, som denne var han en sand Ven af Bondestanden, men som dens Ven hævdede han, at dens bedste bestod i Bevarelsen af det bestaaende, og han nøjedes ikke med som Christian Ahlefeldt at udtale sine Meninger i private Breve eller Samtaler, men han traadte offentligt frem og angreb Planerne om Landboreformerne. Den gamle Wedell vilde ligesom den gamle Ahlefeldt hævde, at Herremændenes og Bøndernes Interesser faldt sammen, og at, naar der som paa Ravnstrup herskede et patriarkalsk Forhold, var begge Parter bedst tjente med det bestaaende.

Wedell begyndte med Theatervæsenet hjemme hos sig selv ligesom Hahn, idet han havde indrettet et Theater paa et af sine sjællandske Godser. Over Prosceniet paa dette Theater stod med store Bogstaver »Miskiend ej Hensigten«. Han skrev selv Stykker til sin Trup og forsøgte, men uden Held, at faa sine Værker antagne af det kongelige Theater. Som omrejsende Theaterdirektør lagde Baron Wedell megen Vægt paa Dekorationer og Kostumer. Skønt Wedells Foretagende var udpræget nationalt, var det vanskeligt for ham at samle et rent dansk Personale, da han for en Del maatte rekrutere sig fra de omrejsende tyske Selskaber, hvis Kunstnere kunde tale baade dansk og tysk. Resultatet var, at flere af Wedells Skuespillere spillede med en umiskendelig tysk Accent, noget der utvivlsomt generede ham selv, men ikke Folk i Almindelighed, man lagde ikke megen Vægt paa en ren Udtale dengang, allermindst ved de

tyske Selskaber, selv de bedste havde Skuespillere, der talte med en meget stærk Dialekt. Fra Odense, hvor han ofte kom, drog Wedell med sit Selskab til Tranekær.

Det var rimeligt, naar Frederik Ahlefeldt havde ladet »Dyveke« opføre paa Tranekær i den af ham foretagne tyske Oversættelse, at han saa ogsaa, om end post festum, kunde ønske at faa Stykket frem i dets oprindelige Skikkelse. Dette besørgede Baron Wedell-Jarlsberg. Primadonnaen Jomfru Hammer spillede Titelrollen. Jomfru Hammer havde foruden andre Talenter en dengang langtfra ualmindelig Specialitet, at spille Herreroller; det var ligesaa almindeligt som at lade Herrer spille Dameroller, ikke i Mangel af mandlige eller kvindelige Aktører, men ligefrem fordi man mente, at flere Herre- og Dameroller egnede sig bedre for Væsener af det andet Køn, og der var absolut ikke Tale om, at den paagældende Rolle skulde opfattes komisk som Følge af denne Maskerade. Dyvekes ulykkelige Elsker Torben Oxe blev spillet af en Berømthed, selve Preisler fra det kongelige Theater, Berømtheden blev imidlertid en Skuffelse. Preisler havde underhaanden snildelig forstaaet at bringe den Opfattelse ud mellem Folk, at han var en Slags celeber Gæst ved Truppen og endnu havde fast Fod paa det kongelige Theater. Han var i Virkeligheden længst blevet afskediget fra det kongelige Theater i sin Egenskab af Skuespiller, og da han gjorde sin Entré paa Tranekær, var han velbestaltet Sufflør ved Scenen paa Kongens Nytorv, saa naar Preisler med en vis Overlegenhed talte om sig selv som »ansat ved det kongelige Theater«, kunde ingen med rette beskyldte ham for at fare med Usandhed. Generalen vidste naturligtvis Besked med det sande Forhold, der næppe har generet ham, da Preisler var en

SCHWARZ

Mand, Frederik Ahlefeldt kunde have Udbytte og Glæde af at være sammen med. Skuespilleren var en fin, beleven Mand, der havde været paa lange Rejser til Europas største Kulturcentre for at studere Theaterkunst, under denne Rejse var han selvfølgelig kommet sammen med Genstanden for Generalens Beundring, Schroeder. Preisler talte fransk og tysk lige saa flydende som sit Modersmaal, han var Skribent, havde saaledes udgivet et omfangsrigt Værk om sin store Rejse, var meget musikalsk, alt hvad der kunde tiltale Generalen var samlet i hans Person. Preislers personlige Stilling til Baron Wedell undlod naturligvis heller ikke at paavirke Frederik Ahlefeldt i sympatisk Retning overfor Preisler, der paa enhver Maade favoriseredes af sin Direktør. Baronen hædrede Preisler for det, denne Skuespiller endnu var, og navnlig for alt det, han engang havde været, men denne smukke Bevæggrund havde ogsaa en anden mere praktisk Side, Wedell vilde reklamere med det gode Trækplaster, en tidligere højt anset Skuespiller ved det kongelige Theater var for hans Scene. Baron Wedell har ogsaa haft Sans for det romantiske i denne Skuespillers hele Livsvej: Oprindelig Theolog, der havde prædiket for Hoffet og været sikker paa en mægtig Protection, derpaa Sekretær hos A. P. Bernstorff med al mulig Udsigt til at glimre paa den diplomatiske Løbebane, i enhver Henseende vel udrustet fra Naturens Side, som han var. Og saa blev der ikke noget ud af det, han giftede sig med Skuespillerinden Jomfru Devegge, og dels gennem dette Giftermaal, dels lokket af Warnstedt kastede han sig i Armene paa Thalia. I en Række af Aar indtog Preisler en fremragende Stilling ved det kongelige Theater, saa stort var hans Ry, at Wiens berømte Burgtheater tilbød at lade ham spille

som Gæst, hvilket vilde have været en smal Sag for ham med hans Sikkerhed i det tyske Sprog, en Sikkerhed, han da ogsaa godtgjorde, da han senere optraadte i nordtyske Byer. Uheldigvis gik det ikke i Længden for Preisler. Han, der allerede medens han var Theolog og i ramme Alvor søgte at opnaa et Præsteembede, havde vist vagabonderende Tendenser, forfaldt mere og mere til Drik og Usædelighed, og det i en saadan Grad, at han maatte opgive sin Stilling ved det kongelige Theater. Han blev skilt fra sin Kone og giftede sig med en meget lidt anset tysk Skuespillerinde. Preisler var kun en mat Afglans af det, han havde været, da han kom til Langeland, men han forstod at tage sig sammen ved given Lejlighed og gjorde som Menneske et godt Indtryk, medens han opholdt sig paa Tranekær. Den ulykkelige Mand, for hvem Livet var blevet en Byrde, døde kort Tid efter sit Besøg hos Frederik Ahlefeldt. Foruden Preisler havde det wedellske Selskab af mere kendte Skuespillere den fra Heussers Trup udvandrede Meyer og hans Hustru, desuden Wildt, der fik Engagement ved det kongelige Theater. Johannes Wildt optraadte ogsaa som Romanforfatter, han var i særlig Grad de kvindelige Tilskueres Yndling. Foruden disse tre raadede Selskabet ikke over særlig glimrende Navne, men Generalen roser Sæmmenspillet og den hele Orden og Præcision, der prægede Truppen, ligesaa taler han nogle rosende Ord om Accompagnementet af Sangene i Syngestykkerne. Det er morsomt at sammenholde dette med den Omtale, »den theatergale Barons« Forestilling fik i Odense, hvor man ved Siden af at give Truppen den Ros, der tilkom den, kritiserede flere Tilfælde af mangelfuld Instruksion, hvorledes en ung Debutant af lutter Lampefeber med eet gaar i Stykker og glemmer hvert

Ord af sin Rolle, hvorledes Jomfru Hammer en Aften giver sig til højlydt at udkælde Suffløren, der svarer igen i samme Tonart. Naar Generalen roser Musikaccompanimentet, er det rimeligvis en Følge af, at Direktøren havde været saa fornuftig at give Afkald paa at medføre et Orkester og indskrænkede sig til at lade en af sine Skuespillerinder ledsage Sangene paa Klaveret. I Odense havde Wedell maattet høre meget ondt for sit »Orchester«, der imidlertid bestod af Stadsmusikantens egne Folk, men uden Stadsmusikantens Ledelse, hvoraf Følgen var, at Musikken spillede i Øst, medens de optrædende sang i Vest, de Herrer Musici havde nemlig den Opfattelse, at det var Sangerne, der skulde følge Orkestret, og ikke omvendt. Stadsmusikanten havde Ret til at stille Musikere til Raadighed ved Baller, Theaterforestillinger og private Festligheder. Det meget indbringende Privilegium udnyttede Stadsmusikanten efter bedste Evne, var han optaget af at spille til Bryllupper og andre Fester, undlod han ganske roligt at skaffe Theatret Musikere, behagede det ham at assistere, sendte han tit det første det bedste, med udtrykkelig Fremhævelse af, at Dirigent maatte Theatret selv sørge for. Til sidst blev Wedell ked af det og tog sin Tilflugt til nogle Amatørers Velvilje, men hermed var Knuden ikke løst. Den synes først at være blevet løst paa Tranekær. Af Syngestykker ses Wedell-Jarlsberg at have opført Franskmanden Audinots »Bødkeren«, der gjorde Lykke Verden over ved Hjælp af den lystige Musik, der ledsagede Stykkets naive, ret grovkornede Løjer.

Wedel blev efterfulgt af Heusser, der kom til Tranekær med en dansk Trup, medens han tidligere var draget rundt med tyske Skuespillere. De fyenske Godsejere interesserede

sig for Heussers Selskab, der spillede i Odense, Byens Borgere derimod syntes mindre godt om det og sad og lo under de mest rørende Scener i Schillers »Marie Stuart«, af den gode Grund, at de ikke forstod tysk. Da han havde dannet sin danske Trup blev Heusser meget populær i Odense, han begyndte denne Side af sin Virksomhed med et godt dansk Stykke »Gulddaasen«. Hovedkraften ved Heussers Selskab var Meyer, der særlig mestrede det tragiske Fag, Ballet hørte ogsaa til Selskabet, Balletmester var den i Odense meget afholdte Ehlenberger.

Heusser havde ført en meget omtumlet Tilværelse inden han havnede som Theaterdirektør, han var af en fornem østrigsk-italiensk Familie og hed oprindelig Baron Beau-lieu, men da han giftede sig med en Skuespillerinde i Wien, indtraadte der et Brud mellem ham og hans Familie, og han drog ud i den vide Verden.

Vi have set, at Generalen havde personlig Forbindelse med Skuespiller ved det kongelige Theater Hans Christian Knudsen, hvis Søn var kommet til Tranekær, for under Frederik Ahlefeldts Auspicier at uddanne sig til Landbruger. Praktisk Virksomhed laa ikke den unge Elevs Fader saa helt fjernt, han havde saaledes, drevet af de samme Bevæggrunde som dem, der drev Frederik Ahlefeldt til at frembringe Roesukker, prøvet paa at forfærdige Salt. Knudsen havde fremstillet Produktet ved at koge Tangaske, og han troede fuldt og fast paa sin Opfindelses Fortræffelighed, saa sikker var han derpaa, at han rejste rundt i Nordsjælland for at lære Beboerne, hvorledes de skulde bære sig ad med at frembringe Salt efter hans Methode. Frederik den Sjette interesserede sig for Knudsens Opfindelse,

der imidlertid blev afvist af Landhusholdningsselskabet, hvem Knudsen havde forelagt en Prøve.

Dengang Knudsen gæstede Tranekær gav han en Forestilling paa det derværende Theater til Fordel for de efterladte efter de faldne i Slaget paa Rheden. Knudsen holdt ved den Lejlighed patriotiske Taler, sang Fædrelandssange, deklamerede og spillede paa forskellige Instrumenter. Han var alene om at udfylde Programmet, kun til den ydre Staffage havde Knudsen nogen Assistance, omkring Fædrelandets Alter anbragte han en Flok unge Piger i Nationaldragter, og bag Scenen lød et Mandskor som Afslutning paa den dramatiske Underholdning, desuden spillede Generalens Orkester. Denne Forestilling paa Tranekær var et Led i en lang Tournée, som Knudsen med det samme Formaal foretog til en stor Del af Landets Byer. Det patriotiske Foretagende blev i høj Grad støttet af Kongefamilien, men lod ikke til at interessere det kongelige Theaters Direktion, der dog viste Sagen den Velvilje, at den gav Knudsen den fornødne Orlov. Den Tournée, paa hvilken Knudsen ogsaa gæstede Tranekær, gav det meget betydelige Beløb af 14.650 Daler, eller, efter Pengenes nuværende Værdi, henved 200.000 Kroner. Da Knudsen skulde give den samme Forestilling i Odense, sendte Frederik Ahlefeldt sit Kapel dertil, for at det kunde medvirke.

Pengene, der kom ind ved disse Forestillinger, overgav Knudsen, efterhaanden som de kom ind, personlig til Kronprinsen, for hvem han nærede en ubegrænset Beundring og Kærlighed, disse Forestillinger bragte ham iøvrigt i en stadig Forbindelse med de forskellige Medlemmer af Kongefamilien, der alle med Sympati saa paa Knudsen og hans opofrende Virksomhed. I de Tilfælde, hvor Knud-

sen ikke personlig kunde overgive Pengene i Kronprinsens Hænder, gik han med dem til »Qvæste-Kommissionen«, der samlede ind til »de i Krigen Qvæstede og Faldnes efterladte Enker og Børn«. Ved »Nationalfesten« paa Tranekær afsatte Knudsen ogsaa en Del Kobberstik med en Fremstilling af de Begivenheder, der havde givet Anledning til hans Rundrejse, særlig Lykke gjorde et Kobber, »Fædrelandets Kirkegaard«. Billedet var udført af den indvandrede Schweizer, Portrætmaleren Senn, hvis Specialitet det var at udføre Kobberstik, som han bagefter selv koloerede. Knudsen førte nøjagtigt Regnskab over det, der kom ind ved hans Tournéer, og han undlod aldrig at sende Regnskabet til Statstidenden. Ogsaa i Tranekær Kirke holdt Knudsen en Koncert, saaledes som det vil ses af nedenstaaende Skrivelse fra Generalen til »Qvæste-Kommissionen«.

Pro Memoria!

Ved Skuespiller Knudsens Nærværelse her paa Landet blev i Anledning af Slaget ved Kiøbenhavn sidstleden 2^{den} April holdt Concert i Tranekær Kirke den 31te f. M. til bæste for de qvæstede i Slaget samt for de faldnes Enker og Børn, hvorved blev indsamlet 136 rdl 0 ø; hvilket jeg herved ey skulle undlade at tilsende den Høye Commission tilligemed en liste, som oplyser hvad fra enhver Tilstedeværende er indkommen; og skulle jeg derhos anmode om Commissionens behagelige Efterretning, at Pengene rigtig ere indløbne.

(sign.): AHLEFELDT LAURVIG.

Tranekær Slot, 5te Sept. 1801.

Gennem sit Arbejde for at læge Krigens Saar og de dermed forbundne trættende og strabadserende Rejser, ødelagde Knudsen sit Helbred, det var særlig Tournéen gennem Norge, der tog paa hans Kræfter, saa han døde allerede i 53-AarsAlderen. Hans Christian Knudsen blev gennem dette sit Arbejde i en sjælden Grad populær i alle Kredse af Landet, herom vidnede den enestaaende Deltagelse i hans Begravelse. Baggesen fandt Anledning til i et Vers at latterliggøre denne Deltagelse, særlig to Linier vakte stor og berettiget Harme overalt:

›Naar Du begraver som Din første Mand
Din første Gøgler og Din bedste Tigger«.

Foruden de alt nævnte Tilknytningspunkter kom der endnu et, Knudsen interesserede sig for en ung Skuespiller, som stod Frederik Ahlefeldt nær, nemlig Hans Rind. Rind havde været ansat ved Odense Theater, medens Frederik Ahlefeldt var Direktør, fra Odense var Rind kommet til Tranekær, her traf han Knudsen, der fattede Interesse for den unge Mand, bag hvis latterlig stygge Ydre han sporede et med hans eget beslægtet Talent. Knudsen søgte at skaffe Generalens Protegé frem og var med til at bane ham Vej til Engagement ved det kongelige Theater. Rind tildannede sig efter Knudsen, men først efter dennes Død kom han frem i første Række og blev en af det kongelige Theaters bærende Kræfter. Paa Grund af sin Flid og det Slid, Theatret lagde paa den fremragende Kunstners Skuldre, blev Rind saa overanstrengt, at et apoplektisk Anfald ramte ham i en ung Alder og gjorde en Ende paa hans Dage. Hans Rinds Hustru var ogsaa kommet til det kongelige Theater

fra Odense, men hun stammede ikke fra den Periode, hvor Frederik Ahlefeldt ledede Theatret, men havde været knyttet til Franks tyske Selskab. Til Trods for den tyske Accent, der skæmmede hendes Præstationer, slog Fru Rind godt an paa det kongelige Theater, og fik Lejlighed til at kreere Annas Parti ved den store Begivenhed, da »Jægerbruden« første Gang blev opført. Da Rind var død, ægtede hans Enke N. P. Nielsen.

Første Gang der kom en, ganske vist meget svag, Forbindelse istand mellem Begrebet Odense Theater og Frederik Ahlefeldt var, da en Kreds af fyenske Godsejere henvendte sig til ham for at faa ham til med sit Slesvigerselskab at give Gæsteforestillinger i Fyens Hovedstad. Frederik Ahlefeldt havde nok Lyst til at prøve Experimentet, men det viste sig umuligt, Odense laa efter Datidens Forhold for langt borte fra Slesvig By, det vilde blive for dyrt og omstændeligt, og selv om der foreløbig kun var Tale om Sommergæstespil, saa havde ogsaa det sine Vanskeligheder: Skuespillerne i Slesvig havde Ret til at drage paa Gæstespil om Sommeren, desuden var der det, at Hoftheatrets Personale ogsaa officielt var meget paa Farten, navnlig som Følge af de lange Ophold i Flensborg og Kiel.

Da de fyenske Godsejere ikke kunde faa fat i de slesvigske Skuespillere, maatte man nøjes med en Trup af noget lavere Rang, nemlig Direktør Friebachs, der hidtil havde spillet i Glückstadt, men den slog slet ikke an, og efter en haabløs Kamp for at drage Tilskuerne til Theatret opgav Friebach Forsøget efter tvende Saisoners Forløb. Friebachs Trup var meget ringe, selv Godsejerne, der for egen Regning havde faaet Truppen til Odense, blev kede af Forestil-

KNUDSEN

lingerne, men for at Theatret ikke skulde staa helt tomt, Odense Bys Indvaanere kom der overhovedet ikke, gav de Fribilletter til deres Tyende og til Fattigfolk.

Forhandlingerne om den tyske Trups Optræden i Odense gav Anledning til Strid, Tode blandede sig i Striden og skrev nogle vise Ord: »..... saalænge der altsaa ingen offentlig dansk Komædie kan have i Odense, kan man ikke laste dem, der have forskaffet det der værende Publikum denne Forlystelse formedelst Fremmede . . . at København skal være ene om alting lige til en offentlig Komædie, er at beklage . . . Imidlertid ville vi alle ønske, bede og haabe, at der een Gang maa erholdes i det mindste eet dansk Skue-spillerselskab uden for Hovedstaden, som kan tiene til en Planteskole for det kongelige Theater, der paa denne Maade kunde spare mange Penge i Bekostninger paa Lær-linges Uddannelse«.

Efter det mislykkede Forsøg med Friebachs Trup indsendte de theaterinteresserede fyenske Godsejere gennem Stiftamtmanden følgende Andragende til Kongen :

Til Kongen!

Ved Deres Mayestæts allernaadigste Tilladelse har Skue-spil Directeur Carl Friebach opført tyske Skuespil i Odense i denne og forrige Vinter og derved givet os og enhver Indvaaner Beviis paa, at offentlige Skuespil ikke ere skadelige, men tvertimod høyst gavnlige for Byen; thi:

1. Har Byen derved vunden en anseelig Leje af Raadstuen.
2. Huuse og Gaarde ere anseelig stegne i deres Priis, fordi mange Familier, som tilforn sielden kom her til Byen, nu har etableret sig her og enten kjøbt eller

lejet Gaarde, hvorved en Gaard, som tilforn kostede een à to Tusind Rigsdaler, nu kjøbes for fire à fem Tusind Rigsdaler.

3. Ved den stærkere Folkemængde og de deraf dependende Bie-Omstændigheder er Nærings Veiene for Byens Indvaanere meget forøget, saa man tør paa-staae, at naar man underrettede sig derom, vilde det findes, at enhver Profession deraf har høstet kien-delige Frugter og ønsker det samme som vi.
4. Foruden den Fordeel Byens Fattig Casse vinder ved de for samme opførte Benefis Comoedier, tilflyder denne Casse desuden betydelige ugentlige Bidrag af de Familier, som tager Boepæl her i Byen.
5. Consumptions Cassens Indkomster ere anseelige for-øgede de 2de sidste Aaringer.
6. De fleeste Skuespillere, som opholde sig her, ere Folk af andre skønne Videnskaber, hvorpaa Byen i nogle Deele tilforn har haft virkelig Mangel og desaarsag nu er tient med den Information, som i mange Hen-seender faaes ved en Deel af Skuespillerne.

Skaden, som man ellers i Almindelighed troer, at Skue-spillerne foraarsager, er virkelig ikke bleven Følgen af samme i Odense; thi

- a. Sæderne er ikke bleven fornærmede, men forbedret, dels ved gode og skønne opførte Skuespil og dels ved den i 6te Post benævnte Information.
- b. Borgeren, Haandværkssvenne eller Tieneste Folk har ikke ødelagt deres Penge ved Skuespillene, da det er en beviislig Sandhed, at disse næsten aldrig søger Comoedierne; derimod er det Abonnenterne, som

har opholdt Skuespillerne, og disse ere alle Folk, som har Raad og Evne til at anvende denne Udgift for deres Fornøjelse.

- c. Skuespillerne selv fører vist ikke Pengene ud af Landet; thi Directeuren har neppe tient det han har kunnet bestride de ugentlige Udgifter med, og Skuespillerne har ikke een Rigsdaler til Reise Penge, naar de forlader Byen.

Vi tør derfor allerunderdanigst forsikre Deres Mayestæt at Byens Indvaanere ikke alleene var tient med offentlige Skuespil, men at de endog meget meere ønsker sammes Vedblivelse, da det vil blive et følende og trykkende Tab baade for Haandværkerne og for Huus Eierne om man af Mangel paa anstændige og underholdende Fornøielser igien skulde nødes til at forlade Byen, hvorved mange virksomme Hænder igien blev sadt tilbage i Uvirksomhed.

At forestille sig Skuespil for Fremtiden under Skuespil Selskabets egen Direction er ikke vores Hensigt, deels fordi Deres Mayestæts sidste allernaadigste Permission for Sr. Fribach forbyder det, og deels fordi et saadant Selskab under sin egen Direction ikke kan soutinere sig; derimod har vi og en Deel fleere Familier her i Landet og Byen foreenet os om paa Deres Mayestæts allernaadigst forventede Tilladelse at holde et tydsk Skuespil under vores egen Direction og for egen Hazard samt selv at paasee, at alt hvad som der kjøbes og forbruges ved Theatret rigtig bliver betalt paa det, at ingen skal tabe ved Skuespillene, men alle høste den Fordeel, vi har viist der er Følger af samme. Helst ønskede vi et Dansk Skuespil, men med et at faae samme oprettet, er aabenbar umuelig siden de fornødne

Subjecter dertil ikke kan tilveiebringes paa engang, da enhver anser det for en Vanære at sætte sit Barn til Skuepladsen; derimod maae man lede sig meere og meere fremdermed for uformærket at betage Almuen den Fordom, de har for Skuespil Tienesten og Tid efter anden at danne et Dansk Theater, hvortil endog det tyske Skuespil selv meget kan bidrage. Thi af de tyske Skuespillere, som har været her siden den første Tid, Skuespillene begyndte, er der allerede 3 à 4 som taler got Dansk, og iblandt deres Børn, hvoraf nogle er 12, 13 à 14 Aar gamle, ere dem som taler ligesaa got Dansk som en Indfødt. Lægges nu til, at man efter den af os udkastede Plan antager først 4 Theater Elever, som nyde frie Information i Dands, Musique og Declamation samt siden aarlig søgte at forøge deres Tal af Indfødte, saa var det mueligt, at man om 2 Aar kunde begynde paa at give danske Skuespil, naar Deres Mayestæt allernaadigst tillod saadant.

Men da vi for nærværende Tid ikke straks kan begynde paa noget dansk Theater; Erfarenhed derimod har lært, at de tyske Skuespil ikke ere til mindste Skade, men tvertimod til almindelig Fordeel for Byen, vi og har kjøbt Sr. Friebachs ikke ubetydelige Garderobe, Dekorationer og Bibliothèque med videre; en Deel af de bedste Skuespillere har lovet at forblive her i deres Informationer i Sommer, naar de derimod igjen var sikkre paa Engagement ved Skuespillet om Vinteren, vi tillige har den allerunderdanigste Tillid til Deres Mayestæts Naade og Mildhed, at de ikke nægter Deres Undersaatter en Fornøielse, som hverken skader enkelt eller almindelig Mand.

Saa fordrister vi os til allerunderdanigst at bede Deres Mayestæt:

»At det allernaadigst maa være os tilladt under vores egen Direction og for egen Hazard at lade opføre tydske Skuespil i Odense for Fremtiden dog alleene i 5 à 6 Maaneder om Vinteren, samt at denne Tilla-delse maatte forundes i det mindste paa 2 eller 3 Aar, da det ellers vilde være spildt hvad Bekostninger der blev anvendt paa de projecterede Theater Elevers Dannelse«.

Hvorover Deres Mayestæts allernaadigste Resolution ud-bedes.

Allerunderdanigst af

*HOLSTEN. BENZON. F. JUEL. K. JUELL. KORBITZ. H. RANTZOW.
v. KROGH. AHLEFELDT. T. RANTZAU, fød JUEL WIND. FINICKE.
A. ROSENKRANTZ, Sal. LEVETZAUS. S. v. EYBEN.
F. ROSENKRANTZ. FABRITIUS v. TENGNAGEL.*

P. S. I Anledning af de eligerede Mænds Erklæring anmærkes allerunderdanigst, at man allerede er betænkt paa en beqvem Lejlighed til et Theaters Indretning istædenfor det som hidtil har været paa Raadstuen.

F. JUEL.

Kostelig er Motiveringen for at faa et nyt Theater: Byens Borgere gaar ikke paa Komædie, og Skuespillerne kunne intet tjene ved at optræde i Odense.

Frederik Ahlefeldt var, da Ansøgningen blev indsendt, velbestaltet Theaterdirektør i Slesvig, men ikke desto mindre en af de aller ivrigste for Tankens Gennemførelse, Kammerherre Juel fra Taasinge, ligesom Generalen en af Underskriverne, var hans Mellemand ved Forhandlingerne.

Tiltrods for Bemærkningen om Odenseborgernes Stilling til Spørgsmaalet var der 50 Borgere, der bilagde Godsejernes Andragende med en Art Anbefaling, den lyder saaledes:

Da Høyvelbaarne Hr. Kammerherre Juel til Thorsinge med fleere agter at gjøre allerunderdanigst Ansøgning om at lade tyske Skuespil for Fremtiden opføre her i Byen, saa bør vi ikke undlade herved at bevidne, at man ønsker at deres Ansøgning allernaadigst maatte blive bevilget, da det er Byens sande Fordeel at her haves offentlige Skuespil, thi jo fleere offentlige Forlystelser her haves, jo flere Herskaber og Folk kommer her til Byen og jo større Folkemængde og Conversation her er, jo større ere Nærings Veiene og Penge Circulationen. Den fattige og med Skatter og Udgifter haart plagede Borger faaer herved noget at tiene og Huus Eieren faaer en billig Revenue af deres Eienomme. Det er og en Sandhed at Borgeren, Haandværksvennene eller Tienstefolk ikke ødelægger noget paa Comoedierne, da de aldrig eller sieldent kommer der; vi maae og tilstaae, at Skuespillernes Opførsel har været meget god og roesværdig og vi have ei heller hørt, at nogen har tabt ved dem, saa vi allerunderdanigst haaber, at Ansøgningen bliver bevilliget.

Odense den 21. Marts 1793.

Bilaget var unægtelig ikke præget af nogen særlig Interesse for dramatisk Kunst!

Kongen svarede følgende paa Ansøgningen:

»Da saa mange interesserede sig for det tydske Skuespils Vedblivelse i Odense Bye, saa ville Vi i Anledning af de derom indgivne Ansøgninger endnu have samme for 2de Vintre tilladt dog med de udtrykkelige Vilkaar:

1. At Skuespil-Selskabet for Fremtiden staaer under sin egen Direction, som paaseer, at hvad der kjøbes til Theatret bliver rigtig betalt og at ingen taber ved Skuespillerne.
2. At Byens Fattig-Kasse beholder den Fordeel den ved opførte Benefice-Comoedier hidtil havt haver.
3. At Stiftamtmanden nøye paaseer, at ingen andre end gode, moralske Stykker opføres og Orden og Sædelighed ved Forestillingerne overholdes, og endelig
4. at Repræsentationerne formedelst den forestaaende Hovedreparation af Raadstuen ey meere der holdes, men paa et andet bequemt Sted i Byen, som af Directionen dertil udsees.

Ogsaa Odense Bys Øvrighed med Stiftamtmanden i Spidsen interesserede sig for Planerne om Oprettelse af et Theater, selv om man naturligvis ligesom den fyenske Adel hellere havde set, at der blev spillet paa dansk; men man bøjede sig for Umuligheden af at faa et dansk Skuespiller-selskab. Stiftamtmand Buchwald erklærede i en Skrivelse til Kancelliet, at et Theater i Odense vilde bringe Penge til Byen, forøge den almindelige Velstand og bidrage til, at den fyenske Adel opholdt sig noget mere i Odense, istedetfor at søge sine Fornøjelser i København eller Hamborg. Frederik Ahlefeldt forstod Snærten, og Theatret blev i høj Grad medvirkende Aarsag til, at han købte en Ejendom i

Odense. Odense Bys Repræsentanter, de saakaldte eligerede Mænd, og Magistraten fattede Interesse for Sagen og satte sig paa Foranledning af to ansete Borgere, Prokurator Faber og Købmand Bang, i Bevægelse for at skaffe en Byggegrund til et eventuelt Theater. Grunden blev overdraget til de to nævnte Herrer, og Overdragelsen fik hurtigt kongelig Konfirmation, hvorpaa Godsejerkonsortiet lejede Theatret. Her blev saa Odense Theaters Bygning rejst, og her blev der spillet lige til Odense i 1914 fik sit nye Theater. Den Tanke, som man oprindelig havde ønsket realiseret, og som navnlig Juel, Frederik Ahlefeldt og Grev Trampe fra Løgismose havde været ivrige for, at Godsejerkonsortiet selv skulde drive Theatret med en lønnet Direktør, viste sig uigennemførlig.

Den virksomste Mand i Sagen, Kammerherre Juel, der var omtrent lige saa theaterinteresseret som hans Ven Frederik Ahlefeldt og lod spille Komædie i sit Hjem paa Valdemars Slot, traadte i Forbindelse med den ovenfor nævnte Theaterdirektør Heusser. Heusser blev den første af de mange skiftende Direktører ved Odense Theater, der ikke alene var det første rigtige Theater i Odense, men i hele Landet uden for København.

Det var en tysk Trup Heusser medførte, da han i November 1795 begyndte Forestillingerne. Truppen afskedigedes det følgende Foraar og erstattedes af et dansk Selskab, stadig under Heussers Direktion, men med Thessen fra det kongelige Theater som Instruktør. Thessen havde vundet Berømmelse over hele København ved i den elvte Time at omvende en forstokket Forbryder til Kristendommen, noget der var mislykket for Byens Præster. Thessen havde aldrig set Forbryderen før, men besøgte ham i Fængslet,

TRAMPE

noget der let lod sig gøre, idet man den Gang tilstod »Velklædte« Adgang til dødsdømte Forbrydere, for at disse i deres sidste Stund kunde faa nogen Opmuntring, som Regel i Form af et Traktement med Mad og Drikke. Thessens Fremgangsmaade ved Omvendelsesværket var den ikke usædvanlige, at udmale Helvedes Pinsler i de stærkeste Farver, hvad han som Skuespiller sikkert har gjort med stor dramatisk Virkning. Thessen fulgte den bodfærdige Forbryder op paa Skafottet for at holde Modet oppe hos ham og overværede Henrettelsen. Denne Episode bragte Thessen paa Kant ikke blot med Københavns Præster, der var misfornøjede med, at han var gaaet dem i Bedene, men ogsaa med Skuespillerne, der fandt hans Optræden under en scenisk Kunstners Værdighed. Baade Præster og Skuespillere forlangte, at Thessen skulde afskediges. Warnstedt viste her som altid Takt, og Evne til at mægle, og hjalp Thessen over den vanskelige Sag. Thessen var ingen betydelig Skuespiller og havde næppe opnaaet nogen Berømmelse uden det ovennævnte Intermezzo. I Odense gjorde han blandt andet den Nytte at han pyntede paa Plakaterne, hvor hans Navn prangede med Tilføjelsen »fra det kongelige Theater«. Efter en Sæsons Forløb meldte Heusser Pas paa Grund af svigtende Besøg og Indtægter. Saa maatte Truppen spille paa Deling, som man kalder det i vore Dage. Ahrentzen, en af Truppens bedste Skuespillere, traadte i Spidsen for Personalet; men det varede kun et Par Maaneder, saa ragede han uklar med Skuespillerne og Publikum, og Delingsspillet blev opgivet. Derefter traadte Frederik Ahlefeldt og Grev Trampe fra Løgismose til og overtog for egen Regning Ledelsen af Theatret i Efteraaret 1798.

Grev Trampe var lige saa letsindig i Pengesager, lige saa

theaterbegejstret og mindst lige saa excentrisk som Frederik Ahlefeldt. I Interesse for Bondestanden og for Landbrugets Udvikling var han endnu adskillige Streger videre end Generalen. Frederik Ahlefeldt havde begyndt paa at lade noget af den langlandske Jord overgaa til Selveje, Trampe vilde have Løgismoses Fæstere gjort til Ejere, og ikke nok med det, ogsaa hele Hovedgaarden vilde han udstykke »for at kunne medvirke til Folkemængdens Formerelse og det almennyttige Bedste«. Men ustadig som han var opgav Trampe denne Tanke, da det ikke vilde gaa saa glat, som han havde ventet. Efter at have opgivet Theatret, der skaffede den i Forvejen melankolsk anlagte Mand mange Sorger og Ærgrelser, flyttede han til Sjælland og bosatte sig paa Nørager, en af de mange Gaarde, den underlige Mand havde købt eller tilbyttet sig.

I de Saisoner, Frederik Ahlefeldt og Trampe ledede Odense Theater, var der samlet et godt, dansk Personale, der for største Delen bestod af Skuespillere fra Heussers Selskab. Selskabet fik Relief derved, at Schwarz, den lige fremragende Instruktør og Skuespiller fra det kongelige Theater, tilbragte en hel Sommerferie med at arbejde med Odense Theaters Skuespillere.

Schwarz havde i Kraft af sin høje Dannelse, sit Ry som Sceneinstruktør, sin gennem et langt Studieophold i Paris erhvervede nøje Kendskab til Europas førende Scene Théâtre Français en saadan Autoritet, at Skuespillerne paa deres Side beredvilligt ogsaa opgav deres Sommerferie for at lære noget. At de Odense Skuespillere viste sig i høj Grad imponerede af Schwarz, kan ikke undre, naar ogsaa de kongelige Skuespillere indrømmede hans Overlegenhed. Da Schwarz kom til Odense havde han allerede mange

Aars Instruktørvirksomhed bag sig. Med en enestaaende Flid havde han arbejdet paa sin egen Udvikling, lig en anden Demosthenes arbejdede han saa længe med sin Stemme, til denne, der oprindeligt var svag, blev kraftig og fuldtone. Den senere Theaterchef Warnstedt, der tidligt havde faaet Interesse for den unge Mand, støttede ham og gav ham blandt andet personlig Undervisning i Fransk. Disse Fransktimer førte til en Rejse til Paris, der blev den store Begivenhed i Schwarz' Liv. Opholdet i Paris og det meget han lærte der gav Schwarz Impulsen til at optræde som Instruktør, noget han straks efter sin Hjemkomst kastede sig over med Iver og med en Myndighed, der var forbavsende hos en 22-aarig Yngling. Endnu mere forbavsende er det, at de hjemlige Skuespillere vare villige til at lade sig retlede af en saa ung Læremester. Undervisningen førte noget videre, idet den gav Anledning til, at Skuespillerne under Schwarz' ildnende Indflydelse gav sig til at debattere det meget, der var blevet bragt paa Bane under Instruktions timerne, og det gav Stødet til Oprettelsen af »Det dramatiske Selskab«. Dette Selskab, hvis ledende Aand var Schwarz, fik en Betydning, der bedst kan maales derved, at ikke alene Theaterchefen, men den, der uindskrænket styrede hele det danske Monarki, Ove Høgh Guldborg, var aktive Medlemmer af Selskabet. Naar man hører det, forbavses man mindre ved at erfare, at Schwarz i den Grad forstod at beherske sine Omgivelser, at han gennem personlig Paavirkning af Statsminister Eickstedt og ved Intriger fik Warnstedt, hvem han skyldte saa meget, gjort til Direktør for det kongelige Theater. Det dramatiske Selskabs største Bedrift, det, der har gjort dets Navn historisk, er den private Opførelse af Ewalds »Balders Død« paa Hof-

theatret under Ledelse af Schwarz, der lige havde faaet sin Udnævnelse som Instruktør ved det kongelige Theater.

Schwarz instruerede Kunstnerne ved Odense Theater, holdt Foredrag for dem, søgte at meddele dem noget af den hellige Ild, der brændte inde i ham, men han nøjedes ikke med det, han udbad sig Tilladelse af det kongelige Theaters Direktion til at maatte blive i Odense lidt ind i den begyndende nye Saison for selv at kunne spille. Direktionen gav Tilladelsen, da man haabede, at den nyoprettede Odensescene skulde blive en gratis Elevskole for det kongelige Theater. Schwarz nærrede de samme Forhaabninger, der virkelig ogsaa gik i Opfyldelse. Ogsaa efter sin Bortdragen fastholdt Schwarz Interessen for Odense Theater og viste den paa mange Maader. Det Schwarz, om hvem det er blevet sagt, at han af alle danske Skuespillere i Dattiden havde studeret sin Kunst grundigst, særlig vilde lære Skuespillerne i Odense, var S sammenspillet's Betydning, det at den enkelte Skuespiller skal underordne sig Helheden. Flere Skuespillere i Odense havde været tilbøjelige til lovlig meget at spille paa egen Haand og en Gang imellem at træde ud af Rammen for at gøre sig mere gældende, intet var Schwarz mere imod, og han søgte at udrydde denne Tilbøjelighed med Rode. Naar Schwarz gav Odenseskuespillerne Vink angaaende Opfattelsen af deres Roller, kom det ikke som en Ordre, men Instruktøren forklarede omstændelig, hvorfor han ønskede det og det sagt paa den og den Maade, og han var saa høflig i hvert enkelt Tilfælde at spørge Vedkommende, hvorfor de sagde deres Replikker som de gjorde. Saaledes udviklede der sig paa Odense Theater en Art Diskussionsklub ligesom i det dramatiske Selskab. Noget af det, Schwarz lagde mest Vægt paa at skabe

ved Forestillingerne i Odense, var Naturlighed, og af Hensyn dertil gav han Repertoiret et bestemt Præg. Dette Repertoirevalg fremkaldte lidt af en Skuffelse i Odense, hvor man havde ventet, at Pariserfareren skulde forlyste Indbyggerne med franske Stykker, men Schwarz holdt sig til de dengang mest almindelige Stykker, Kotzebues og Ifflands, der efter hans Mening bedst gav Lejlighed til et naturligt Spil, det var ogsaa ganske i Overensstemmelse med Ahlefeldts og Trampes Planer.

At Ahlefeldt var en Beundrer af Schwarz, kan man se af et af ham opbevaret Billede af denne Kunstner, paa Billedet har Generalen skrevet nogle Aphorismer: »prægtigt«, »Odense 1798 gode Aftener«. Schwarz lignede meget Hölderlin, baade i Trækkene og i Blikket, ogsaa Frederik Ahlefeldt lignede den tyske Digter, og det glædede altid Generalen, naar nogen erindrede ham derom, hvilket vel hovedsagelig laa deri, at Hölderlins Værker hørte til hans Yndlingslektüre. Ligheden mellem Schwarz og den tyske Digter var desværre ikke blot udvendig: Schwarz' Sind skulde lige som hans formørkes, og hans sidste Dage var omtrent lige saa sørgelige som Hölderlins.

Om Odense Theaters Betydning i hine Aar vidner, at en scenisk Storhed som Ryge vandt sine Sporer paa dets Brædder. Ryge debuterede i et Stykke, der havde gjort megen Lykke paa Frederik Ahlefeldts Theater i Slesvig, »Strelitz-erne« af Kratter, han udførte her Kaptajn von Aberwitz' Rolle. Det tjener de to Direktører til Ære, at de bag det ganske ufærdige hos den unge medicinske Student kunde spore noget af det titaniske Talent, der senere saa mægtigt skulde udfolde sig paa det kongelige Theater, og det er Ahlefeldts og Trampes Fortjeneste, første Gang at have

bragt det frem for Rampens Lys. Det blev kun af kort Varighed, idet de to Direktører nedlagde Styret et Aar efter Ryges Ansættelse, men i den Tid fik Ryge en Masse meget forskelligartede Roller og viste allerede noget af det, der senere skulde præge ham, en glødende Iver og noget af den voldsomme Kraft, der varslede om, at det var Hakon Jarls senere Fremstiller, der optraadte. Nathalie Ryge, der var fulgt i sin Faders Fodspor og i Løbet af kort Tid havde erhvervet sig et betydeligt Navn som Skuespillerinde, blev gift med Frederik Ahlefeldts Brodersøn.

Foruden Ryge og Schwarz ville vi endnu nævne et Par Navne fra Frederik Ahlefeldts Direktionstid i Odense. Under vor Omtale af H. C. Knudsen er vi alt komne ind paa Hans Rinds Virksomhed som kongelige Skuespiller, han spillede en Mængde Roller paa Odense Theater, udelukkende komiske, og fik Lejlighed til at udføre en Del holbergske Roller, deriblandt ingen ringere end Mester Hermans. Eftertiden ved Besked med Rinds meget uheldige Ydre, og det forekommer derfor ubegribeligt, at Trampe, der nærrede en stor Forkærlighed for Balletten, satte sig i Hovedet at ville anvende ham i alle de Balletter, der blev opført. Til Rinds Fortvivlelse blev alle de komiske, klovnagtige Partier i Pantomimerne og Balletterne ham betroede, og naar han beklagede sig, fik han uvægerlig det mindre behagelige Svar, at han vel ikke med sit Ydre ventede at komme til at optræde i Elskerfaget eller egnede sig til at optræde i yndefulde pas de deux. Da der blev Tale om at ansætte en egentlig Balletmester ved Theatret, vilde Trampe give Rind Stillingen, paa Betingelse af, at han opgav Skuespillet, som Trampe mente ham uegnet til paa Grund af hans underlige Stemme. Men nu lagde Frederik Ahlefeldt sig i

Selen til Fordel for sin Protegé, Balletmesterstillingen blev opgivet, og herefter strømmede de komiske Roller ind til Rind i de moderne Stykker af Schroeder, Kotzebue, Kratter, Iffland, Jünger, Stephani, der udgjorde Hovedbestanddelen af Repertoiret, og som vi ikke ville opregne, da det vilde blive en Gentagelse af Beretningen om Theatret i Slesvig. Her kom Rinds store Evne til at omskabe sig for Dagen, og ligeledes hans Efterlignelsestalent, med hvilket han skabte sig en Del Fjender i Odense, idet han efterlignede nogle bekendte Odenseoriginaler i deres Maade at være og tale paa. Her kom ogsaa Rinds underlige Stemme, der var Grev Trampe saa meget imod, ham tilgode, idet han med den samme Lethed kunde lægge sin Stemme som sit Ansigt om, baaret oppe af sin store og frodige Fantasi. Med sin Stemme sled han lige saa ihærdigt, som Schwarz sled med sin, og det lykkedes ham at gøre sin forhen rebelske Tunge til et fuldstændig lydigt Instrument. Det kongelige Theater fik Øje paa den saa brugbare Skuespiller, engagerede ham, og den første Rolle, man betroede ham, var en fyrig Elskers, man vil af ovenstaaende kunne sætte sig ind i, at det blev derefter, senere fandt Rind sit rette Leje som en af den danske Skueplads' bedste komiske Skuespillere.

Ogsaa Rongsted og hans Hustru hørte til Odense Theaters Støtter, det var særlig efter at Rind var draget til København, at Rongsted naaede frem i første Plan og fik Lejlighed til at brillere i mange holbergske Roller, hvortil han medbragte et tørt Lune, dette Lune skal have været af god Virkning i en Rolle som Corfitz i »Barselstuen«, og i den Rolle, han tog i Arv efter Rind, som Herman von Bremen. Man skulde iøvrigt tro, at Rind og Rongsted maatte kunne have virket Side om Side uden at gaa hinanden i Bedene,

men det synes ikke saa, og dog var deres Anlæg meget forskellige, Rinds Komik var først og fremmest frodig og saftig. Rongsted var Odenseaner og oprindelig Haandværkssvend og stærkt paa Vej mod de fyrretyve, da han meldte sig til Tjeneste hos Direktørparret. Ogsaa Rongsted kapredes af det kongelige Theater, der fik rig Lejlighed til at bruge denne Skuespiller i det holbergske Repertoire. Det kongelige Theater misbrugte den mere end almindelig tjenstivrige Skuespillers Redebonhed, idet der betroedes ham en Masse Roller, som ingen anden vilde vide noget af, men brugbar var han. Det samme gælder hans Kone, der havde Privilegium paa alle Mødrene og de værdige, ældre Damer, i hvilke Roller hun skal være optraadt med megen Anstand. Eenholm var ligesom Rind udgaaet fra det kongelige Theaters Danseskole, da han kom til Odense Theater, men havde i Modsætning til Rind sit Ydre i høj Grad for sig, hvilket straks gav ham Adgang til Elskerrollerne, men iøvrigt spillede han et blandet Repertoire, der spændte over et meget vidt Register. Ogsaa for ham blev Odense en Overgang til det kongelige Theater, hvor det særlig var hans kønne Stemme, man havde Kig paa for at faa en Afløser efter den i mere end een Henseende berømte Du Puy. I Odense spillede, sang og dansede Eenholm med den ham egne Munterhed og Livsglæde og var meget populær mellem Tilskuerne. Ogsaa paa det kongelige Theater fik han et meget righoldigt Repertoire som Følge af sin store Brugbarhed til de mest heterogene Roller. Endelig var der Olsen, af mange anset som Odense Theaters dygtigste Skuespiller, han udviklede sig paa det kongelige Theater, hvorhen hans Odenselaurbær havde kaldt ham, til en Specialist i holbergske Roller. Men det faldt ikke i hans

NATALIE AHLEFELDT
FODT RYGE

Lod at komme frem i forreste Række paa Kongens Nytorv Scenen, saaledes som han havde været det i Odense, Skuffelserne tærede paa den ærgerrige Mand, og han, der oprindelig ikke var stærk, blev efter en kort Aarrække Offer for en Melankoli, der tvang ham til at tage Afsked med Scenen.

Naar Frederik Ahlefeldt trak sig tilbage fra Ledelsen af Odense Theater, var Grunden den samme, som da han brød op fra Gottorp, det blev for dyrt. I de faa Aar havde Generalen dog formaaet at præge Theatret saa stærkt, at det baade i Odense og Landet over almindelig omtaltes som »det ahlefeldtske Theater«, en Betegnelse, som holdt sig endnu en lang Række af Aar efter at hans officielle Forbindelse med Theatret var ophørt.

En yderligere Omtale af Odense Theater hører ikke hjemme i denne Bog, den der ønsker at erfare noget om de senere Tider, vil jeg henvise til Karl Schmidts udmærkede Værk om Odense Theater.

FAMILIEN

FREDERIK AHLEFELDT havde maattet kæmpe med megen Modstand inden han hjemførte sin Brud, Louise Charlotte Hedemann. Den unge smukke Frue med det vindende Væsen vandt dog hurtigt sin nye Slægts Hjerter, og der blev knyttet et meget inderligt Baand mellem Ahlefeldts og Hedemanns, saa inderligt, at endogsaa tre af Charlotte Ahlefeldts Søskende blev gift med Søskende af hendes Mand. Der var en Del Berøringspunkter mellem Ægtefolkene, men endnu mere, der frastødte, og noget lykkeligt Ægteskab blev det ikke, men naar Grundtvig fremstiller Generalinde Ahlefeldts Liv som et eneste stort, fortsat Martyrium, gaar Skjalden dog sikkert for vidt. Ægtefællerne levede i alt Fald de første Aar af deres Samliv i god Forstaaelse, og den unge Kone kunde følge sin Mands aandelige Flugt og tildels ogsaa den mere jordiske. Det, som af alt interesserede Generalen mest, Musikken, var ogsaa hans Hustrus Hovedinteresse, hun havde faaet en meget grundig musikalsk Uddannelse, hun spillede smukt paa Klaver, og, hvad mere er, hun kunde lige som han komponere, men her traadte allerede Forskellen frem, hendes alvorlige Natur gjorde sig gældende, hun komponerede lutter alvorlig Mu-

sik, med Forkærlighed det alvorligste af det alvorlige, Kantater. Sansen for kirkelig Musik hang sammen med hendes dybe Religiositet. Men ikke alene Musikken havde Charlotte Ahlefeldt tilfælles med Generalen, hun delte ogsaa alle hans andre æstetiske Interesser, og hun havde indenfor Literaturen den samme Forkærlighed som han for Schiller, det er nu mindre mærkeligt, da Schiller var alles Yndling dengang, og det har sikkert været af egen Drift, hun har dyrket Schiller, og ikke for at tækkes Manden. Derimod er det mere sandsynligt, at det har været for at følge Mandens aandelige Flugt, at Grevinde Ahlefeldt ogsaa dyrkede noget saa specielt som Hölderlin, hvis Værker sikkert har ligget hendes Natur saare fjernt. Hvad der nu end kan have ligget bag hendes Iver for at tilegne sig denne Digter, maaske har hun følt sig tiltrukket af Lighedspunkterne med Schiller, sandsynligt er det dog, at hendes Mands stadige Beskæftigelse med Hölderlin har paavirket hende ogsaa. Alvorligt ment har Interessen for Hölderlin været, Charlotte Ahlefeldt, der synes at have været noget distrahit af Naturen, havde engang, Familien skulde forlade Tranekær, været midt i Læsningen af »Hyperion«, og hun var meget ivrig efter at faa den eftersendt. Da det var paa et Tidspunkt, hvor Charlotte Ahlefeldt var nedsunken i den dybeste Melankoli, er det ikke urimeligt, at Hölderlins Livslede og Verdensfjernhed netop den Gang har tiltalt hende særligt, adskilligt fjernere laa unægtelig disse Sider af Hölderlins Sjæleliv den i saa høj Grad livsbekræftende, livsglade og letlevende Frederik Ahlefeldt.

De første Aar af hendes Ægteskab kunde Charlotte Ahlefeldt følge sin Mand paa de forcerede Rideture og paa den stadige Skiften Opholdssted, og hun har vel nok her budt sine

i Forvejen ikke overvættes store Kræfter mere, end de kunde bære, men hun vilde følge sin Mand, for om muligt at holde ham fast, hun har vel nok hurtigt forstaaet, at han let kunde glide ud af hendes Hænder. Rideturene og Rejserne til Ægteparrets forskellige Hjem maatte for hendes Vedkommende ophøre, og Frederik Ahlefeldt kom nu ind under anden Paavirkning og begyndte at dyrke fremmede Guder. Heller ikke Mandens Hang til Selskabelighed kunde Charlotte Ahlefeldt i Længden dele, da det trættede hende, selv om hun stred nok saa tappert imod. Medens Generalen var af et lyst, meddelsomt, udadvendt Gemyt, var hans Hustru det stik modsatte, hun var stille og indesluttet. Mere dybtgaaende var Divergensen i religiøs Henseende, Generalinden var et religiøst Gemyt og havde faaet en udpræget kristelig Opdragelse, det skal i høj Grad have pint hende at høre Ægtefællen satirisere over Kirkens Lærdomme, i Kiel havde Frederik Ahlefeldt vænnet sig til at citere Voltaire, særlig hans spottende Udfald imod Kirken, og var der noget Charlotte Ahlefeldt hjemmefra havde lært at se hen til med Afsky, var det til Philosophen paa Ferney. Naar det er blevet sagt, at det var for at drille Ægtefællen, at Generalen kom med sine Religionsspotterier, er det sikkert ikke rigtigt, det var højst sandsynligt blevet en Vane eller en anden Natur, fra først af fremgaaet af hans Ønske om at ligne den beundrede Voltaire. Frederik Ahlefeldt har sikkert ikke med velberaad Hu villet krænke sin Hustru, hvem han tværtimod udadtil viste alt sømmeligt Hensyn. Naar det blev paastaet, at det var under den religiøse Hustrus Paavirkning, at Generalen hver Søndag kørte op til Tranekær Kirke for at overvære Gudstjenesten, er det næppe rigtigt; skønt Generalen ellers ikke var en Ven af

Traditionen i al Almindelighed, man har vel snarere Lov til at kalde ham en Fjende deraf, saa har han her for en Gangs Skyld begaaet en Inkonsekvens og har paa et enkelt Punkt villet følge sine Forgængeres Exempel. En af Grundene til at Generalen overværede Søndagsgudstjenesten, har vel ogsaa været Hensynet til de to ham saa nær staaende Sognepræster i Tranekær, Fabricius og Graae, dertil kom, at hans Reformiver ogsaa strakte sig til Skolens og Kirkens Omraade, og her maatte han have Gejstligheden med. Det, at Frederik Ahlefeldt ikke lagde Skjul paa, at han var Deist i Voltaires Lignelse, pinte Generalinden, der hjemme fra Himmelmark var oplært til at betragte Lutheranismen som den eneste sande Lære; hvad der gjorde Sagen pinligere for hende, var det, at hendes Mand ikke gjorde som Frederik den Store, der sendte Lakajerne ud af Spisestuen, naar Voltaire begyndte at udvikle sine deistiske Teorier. Tværtimod yndede Generalen at lade alle og enhver høre hans oprørske Paastande, og det var særlig ved Bordsid, at han kunde lide at fremkomme med de Udtalelser, der stødte Grevinden saa meget. Det var dog næppe klogt af hende at rynke Brynene og med Øjnene gøre Tegn til Manden om, at Tjenerne kunde høre paa, hvad han sagde, for det gjorde ikke Sagen bedre, Generalen led nemlig i høj Grad af Esprit de Contradiction, hvad en af Broderdøtrene paastod kom af, at han som ung aldrig havde faaet Lov til at udtale en fra Faderen divergerende Mening. Om den Forklaring er rigtig, er det vanskeligt at dømme om, i hvert Fald kom det ikke frem hos Generalen, der altid talte med sømmelig Respekt om sin afdøde Fader. Hvad Charlotte ikke synes at have forstaaet eller at have villet forstaa, var, at hendes Mands Fastholden ved Deismen ogsaa hang

sammen med hans Afsky for Overtro. Præsterne var tilsyneladende ikke nær saa forargede over Generalens Udtalelser som Grevinden var det, det har vel sin naturlige Grund i, at Frederik Ahlefeldts Deisme og de langlandske Præsters Rationalisme saa temmelig dækkede hinanden. En Gang ved en Middag paa Tranekær, hvor en Del af Øens Præster var tilstede, erklærede Pastor Esmarch uden at blinke, at han hyldede Goethes Lære :

Was wär' ein Gott, der nur von aussen stiesze
Im Kreise all am Finger gehen liesze,
Ihm ziemt's die Welt im Innern zu beherschen.

Ingen af de tilstedeværende Præster protesterede.

At forme sine Udtalelser eftersom det vilde passe hans Kone, var noget, der laa Generalen fjernt, det er vist aldrig faldet ham ind, medens derimod hans Hustru med Ihærdighed, men uden Resultat, søgte at tilpasse sit Liv og sin Optræden efter ham.

Hvad der mere end alt andet bidrog til at forstyrre Harmonien paa Tranekær, var Generalens ægteskabelige Utroskaber, der umuligt i Længden kunde blive holdt skjult for Grevinden. Naar det er blevet paastaet, at Generalen allerede i sin første Kones Levetid indførte daarlige Sæder indenfor selve Huset, er det urigtigt, Generalen holdt med velberaad Hu sine Uordener udenfor Tranekærs Mure. Som Støtte herfor have vi Elises egne Ord, som Immermann lægger hende i Munden, naar hun udtaler, at der i hendes Hjem aldrig kom hende noget lavt og stygt nær. Naar Grundtvig gør gældende, at Grevinde Ahlefeldt i enhver Situation viste den største Selvbeherskelse og aldrig lod andre mærke, hvad hun led, er han vist lovlig partisk

til Fordel for hende, thi alle paa Langeland vidste Besked om de hæftige, ægteskabelige Scener, Generalens Utroskab fremkaldte oppe paa Slottet. Ægteparrets senere Skilsmisse fremkaldtes imidlertid af en hel anden Grund. De tyske Forfattere, der gennem Omtalen af Elise Ahlefeldt ere komne ind paa en Skildring af hendes Forældres Samliv, have gerne haft for Skik at fremstille Livet paa Tranekær som saa forargeligt, at det tvang Grevinde Ahlefeldt bort fra Ægtefællen. Denne forvrængede Fremstilling hidrører hovedsagelig fra en Bog, der udkom to Aar efter Elises Død, og som var skrevet af Varnhagen von Enses Plejedatter, Forfatterinden Ludmilla Assing. Denne Bog maa paa mere end et Punkt læses med Kritik. At Grevinde Ahlefeldt var dybt nedbøjet over sin sørgelig Lod, er der ingen Spørgsmaal om, denne Lod fremstillede Grundtvig som saa sørgelig, at han ansaa det for en Lykke for hende, at hun døde, og i et ufuldført Digt, han skrev ved hendes Død, staar der:

Et Hjerte varmt og ydmygt som kun faa
holdt med den fromme Kvindes op at slaa.
Og skal vi sørge? skal med Graad og Klage
vi ønske den forklarede tilbage?
Nej, visselig! Thi i den kolde Grav . . . .

Et af Lyspunkterne i Grevinde Charlottes Liv paa Tranekær var Arbejdet med det af hende straks efter hendes Ankomst til Langeland oprettede Læseselskab. Det var denne Virksomhed, der bragte den nære Forbindelse mellem hende og Grundtvig tilveje. Baade under de hyppige Besøg fra Egeløkke og senere, da Grundtvig boede fast paa Tranekær, var han Charlotte Ahlefeldt behjælpelig med Indkøb af Bøger, Ordningen af Bibliotheket og Fordelin-

gen af Bøger mellem Læserne. Paa det Tidspunkt var Grundtvig ret fremmed overfor den nyere tyske Literatur, han kendte som han selv sagde kun Goethe, Tieck og Novalis af Navn, og dog havde Henrik Steffens bearbejdet ham i tysk Retning inden Afrejsen til Langeland. Grevinde Ahlefeldts Paavirkning af Grundtvig gik ud paa at aabne hans Øjne for Schiller. Hvormeget Louise Charlotte Ahlefeldt har betydet for Grundtvig, kan ses af et Digt, han skrev efter hendes Død:

Fromme Kvinde! Du har endt Din Gang,
glad jeg staar i Aanden ved Din Kiste;
thi Din Vej her neden var saa trang,
lettest var af Dine Trin det sidste.

Hvad er Højhed, hvad er Gyldensmykke,
for et Hjerte, som med Sorg det véd,
at kun Daarer det mon kalde Lykke,
som ej har sit Væld i Kærlighed!

Man paa Ler kan gaa med lystigt Mod,
medens Tæppet saarer ømme Fod;
gladelig man sove kan paa Straa,
mens paa Silke man sig krympe maa.

Tørre Øjne hade Dødens Pil:
Livets Latter holder op i Sukke;
vaade Øjne vil sig gerne lukke:
Livets Suk undfanger Dødens Smil.

I, der saa' den ædle, milde Kvinde,
hvor med Kraft hun dulgte, hvad hun led,

LOUISE CHARLOTTE AHLEFELDT
FOOT HEDEMANN

og, mens Kummer nagede der inde,
smiled venlig, — I det ogsaa véd,
at ej lidet var ved hendes Grav
højt at tale, sanddru at berømme;
men, med Idræt som med Sorg h u n tav,
Tavshed og for Skjalden sig mon sømme.

Dannekvinder! Hende skal I ligne;
sukke I da end i hendes Spor,
og I komme, hvor nu glad hun bor,
og Jert Minde rørte vi velsigne.

Lavinds¹ Greve! Du var ikke blind
for den saliges det høje Sind.
Give Gud, at hendes Engleskygge
stadig maa i Dine Sale bygge,
sjunge for Dig, hvor Du gaar og staar:
Verden med dens Sorg og Lyst forgaar;
men dér oppe, hvor jeg nu har hjemme,
hos min Gud, er ingen Undergang,
evig klinger dér den samme Stemme,
evig, evig er vor Frydesang.

Grundtvig udgav aldrig dette Digt, men gemte det hen. At han til Trods for sit venskabelige Forhold til Grevinde Ahlefeldt til Tider kunde blive træt af at arbejde med det langlandske Læseselskab, viser nogle Linier, han skrev til Rasmus Nyerup fra Langeland: »Med Forsendelsen af Hvad mig laanes har det ingen Vanskelighed, da jeg idag beder Herr Boghandler Schubothe at lade Bøgerne afhente hos Dem og indlemme dem i den Bog Pakke, Han maa-

¹ Lavind er et gammeldags Udtryk for Langeland.

nedlig sender mig som velbestaltet Forstander for Langelands ormstukne Læseselskab.

At Generalinde Ahlefeldts Tanker hyppigt dvælede ved det langelandske Læseselskab og ganske særlig ved Bibliotheket, viser nogle Breve fra hende til Kapelmester Phanty, Brevene ere skrevne efter Skilsmissen fra hendes Mand, medens hun opholdt sig paa Ludwigsborg.

Hermed, kære Hr. Phanty, følger Oversigterne for dette Aar over de modtagne og afsendte Bøger med Bilag. Jeg vil ønske, at disse Papirer nogenlunde maa være i Harmoni med Deres store Ordenssans.

Journal des Dames er efterhaanden rigtig ankommet og er i mit Værge. I Behold ere:

Maria Stuart af Schiller, Pris 3 M. 8 Sk.

Juleaftener af Lich   > 7 > 0 >

Af *Litteratur- und Theater-Zeitung* beholder jeg:

1° No. 161—165, 171—190,

2° No. 191—200,

3° No. 211—235.

Jeg vil ønske, at De maa være sund og rask, kære Hr. Phanty! Fortæl mig om Læseselskabet!

CHARLOTTE AHLEFELDT.

Ludwigsburg, d. 26. December 1809.

Kære Herr Phanty!

Jeg takker Dem meget for Forsendelserne og for den Ulejlighed, De gør Dem for min Skyld. Det glædede mig gennem Dem at høre fra det dejlige Tranekær, hvor mine

Tanker ofte flyve hen, jeg ser i Tanken ud gennem Vinduet fra Bibliotheket og ser Botofte Bys hvide Længer, Søen, Skoven og i Baggrunden Havet. Men her har jeg Ro og synes, jeg kommer til Kræfter efterhaanden, jeg trænger meget til Ro. Her er alt saa godt og kærligt indrettet for mig, kun een Ting savner jeg, et Bibliothek, et rigtigt Bibliothek. Men godt, at De min gode sender mig Bøgerne. Noder har jeg mange af, alt hvad jeg kan ønske af Beethoven, De véd til ham vender jeg altid tilbage. Gid De med Deres Ordenssans kunde ordne Bøger p. p. for mig, jeg er saa hjælpeløs tit og kan ikke finde, hvad jeg søger, bedre Musikken og bedre Bladene. Har De selv megen ny Musik eller er det mest gammel?

Velvilligst

CHARLOTTE AHLEFELDT.

Naar det er blevet paastaet, med særlig Vægt fra tysk Side, at Grunden til Skilsmissen mellem Ægteparret Ahlefeldt maa søges i Generalens forargelige Liv, som Hustruen ikke længer vilde finde sig i, er det ikke overensstemmende med de virkelige Forhold: Kravet om Skilsmisse udgik fra Generalen og var fremkaldt af hans Vrede over, at Ægtefællen efter hans Mening ikke havde vaaget med tilstrækkelig Omhu over deres eneste Datter, der var blevet forført og viste sig at være frugtsommelig. Yderligere opbragt var Generalen blevet over, at Grevinden havde søgt at skjule, hvad der var sket, og under Paaskud af Datterens Sygdom var rejst med Elise til Hamborg, hvor hun havde haabet, at Generalens Blik ikke skulde følge hende.

Savnet af en Søn var for begge Ægtefæller en stadig nagende Orm, der navnlig tærede paa Hustruen, var den

saa længselsfuldt ventede Arving til Generalens Godser kommet, havde Forholdet mellem Ægtefællerne sikkert udviklet sig helt anderledes, en Søn vilde være blevet saa stærkt et Baand mellem Forældrene, at det antagelig ikke var kommet til Skilsmisse. Det pinte Generalen, at alle Herlighederne skulde gaa over til en Person, der ikke var hans eget Kød og Blod, saa meget mere som den nærmeste Arving var den af ham af flere Grunde ilde lidte Brodersøn. Det var en Ulykke for Frederik Ahlefeldt, at Forholdene medførte Skilsmisse fra hans Hustru, for Ægteskabet havde dog lagt visse Baand paa hans vagabonderende Tilbøjeligheder, nu, da dette Baand ikke mere eksisterede, gik det over alle Bredder og Kanter, endelig kom det meget letsindigt indgaaede andet Ægteskab, der i det mindste for en Tid kastede lidt af Latterlighedens Skær over Generalen. Da Grevinden var aandelig og legemlig nedbrudt og frem for alt trængte til Ro, gik hun ind paa at lade sig skille, og levede de faa Aar, hun havde tilbage, paa Godset Ludwigsborg ved Eckernförde, som Generalen altid havde betragtet som hendes, idet hendes Medgift var anbragt i Gaarden. Opholdet blev dog ofte afbrudt af Besøg paa Nienhof i Holsten hos Charlotte Ahlefeldts Broder Hedemann-Heespen, Oldefader til den nulevende ansete historiske Forfatter Poul Hedemann. Hos denne Broder havde den ulykkelige Hustru ofte tidligere søgt Støtte i sin Modgang, og det inderlige Forhold mellem de to voksede nu om muligt i Inderlighed. Elise, der, som de fleste Børn i en lignende Situation, tog sin Moders Parti, søgte ogsaa senere i sit Livs mest stormfyldte Perioder Tilflugt hos denne Onkel.

Det maa forbavse, efter hvad der var sket, at der absolut intet Afbræk skete i Venskabet mellem Hedemann og hans

Svoger Generalen. Tværtimod blev Forholdet imellem dem ganske som tilforn, Hedemann blev en Slags Mellemand mellem de fraskilte Ægtefolk, der begge havde svært ved at glemme hinanden. Nedenstaaende Brev, der er skrevet et Aar efter Skilsmissen, viser tydeligt, hvorledes Forholdet mellem de to tidligere Svogre var.

Bedste Ahlefeldt!

Af LOTTE's Skrivelse vil Du have set, at alt med D. nu er afsluttet, og at samme giver over 4000 Rdl. foruden de protokollerede Gældsposter og overlader Dig Hævningen af Avlingerne baade Jul og Majdag. Der er i Dag gjort Ud-kast til *Appuncluationerne* i Kiel, hvorfra jeg lige nu kommer. Der er altsaa nu intet andet tilbage at ønske end, at Du bringer Dit Laan istand.

Saafernt Du selv vilde rejse til København forat fremskynde Sagen, saa havde jeg megen Lyst til at ledsage Dig. Og saa kunde Du blot bestemme, hvor jeg skulde afhente Dig, eller om Du vilde vente paa mig i Nieburg¹ i Slutningen af næste Uge. Jeg vil indgive en Ansøgning til det slesvig-holstenske Kancelli, paa hvilken jeg gerne vilde have Resolution før Kieler Omslag. Det drejer sig ikke om noget Laan, men nu, da Realkrediten er sunket saa stærkt, vilde jeg gerne skaffe en god Plads paa mit NIENHOF's Folio, hvorpaa jeg kunde lade fremmede Penge tinglæse med mere Sikkerhed. Hvis Du derimod ikke rejser med, vilde Du gøre mig en stor Tjeneste, hvis Du vilde interessere Dig for mig hos MOESTING² eller en anden god Bekendt, Du mulig maatte have i det slesv.-holst. Kancelli.

¹ Nyborg. ² Møsting var paa det Tidspunkt Præsident for det slesvig-holstenske Kancelli efter tidligere at have været Overdirektør for Rigsbanken; han

Hvis BERNHARDT endnu er hos Dig, beder jeg Dig hilse ham og sige ham, at det vilde glæde mig meget at træffe ham i København.

Fra HARTVIG har jeg idag forefundet et Brev. Han skriver, at min Tante er død derovre, og at han snarest ønsker at møde her som meklenborgsk Kammer-Herre. Før den 28. eller 29. kommer jeg vel ikke afsted, og det vilde derfor være mig meget behageligt, om Du forinden vilde skrive mig til, om jeg turde have den Fornøjelse at gøre Touren sammen med Dig.

Lev nu rigtig vel, min bedste Ahlefeldt. Lotte og min Hustru hilser Dig hjerteligst. Bevar stedse i venlig Erindring

Din Ven

(sign.): HEESPEN.

Nienhoff, den 20. Nov. 1810.

Ogsaa med den øvrige Familie Hedemann bevaredes det gode Forhold, et Brud havde iøvrigt, afset fra den gensidige Sympathi, været noget uoverkommeligt, i Betragtning af de fire Ægteskaber mellem Familierne. At Forholdet til Bern-

blev i 1813 Finansminister og fungerede som saadan til 1831, han forblev dog ogsaa efter sin Afgang som Finansminister i Statsraadet og var Medlem af samme endnu i Christian den Ottendes Tid, han døde 1843. Møsting var meget konservativ, og hans Afgang i 1831 blev derfor sat i Forbindelse med Indførelsen af de raadgivende Stænder, skønt han havde været med til Forarbejderne ved denne Institutions Indførelse. Den virkelige Grund til hans Afgang er uvis. Møsting havde megen Indflydelse paa Frederik den Sjette og gjorde sig fortjent ved Arbejdet paa Finansernes Sanering. Sidste Gang han fik Lejlighed til at øve Indflydelse var, da han raadede Christian den Ottende til at udnævne Prinsen af Noer til Statholder i Hertugdømmerne.

hard Hedemann, det Menneske af alle, der stod Frederik Ahlefeldts Hjerte nærmest, skulde blive berørt af Skilsmis-
sen, kunde paa Forhaand betragtes som udelukket, et Brev
viser det tilfulde :

Kære Fritz!

Jeg kommer snart over til Tranekær for at se Dig og tale med Dig, netop nu under de sørgelige og forviklede Til-
stande trænger jeg til at tale med Dig, som jeg holder mere af end af noget andet Menneske paa Jorden. Ikke sandt Fritz, det skal staa ved Magt, hvad vi i hin lykkelige Tid højt og helligt lovede hinanden, at hvad der end maatte ske, hvordan end Livet maatte forme sig for os begge, saa skulde det altid blive mellem os som dengang. Den Tid er mig hellig, og Stederne fra dengang er det ogsaa, og paa de Mennesker, jeg var sammen med under alt det, ser jeg med andre Øjne end paa almindelige Mennesker, der ligger for mig en Glorie om deres Pande. Ja, jeg er en Dumrian, at jeg berører noget saa selvfølgeligt, men dixi. Jeg har været paa Ludwigsborg, Lotte og jeg blandede vore Taarer sammen, hun hilser Dig med Kærlighed. Jeg glædes ved Tanken paa den lange Ridetur sammen med Dig ned til Brolykke for at besøge Fieken.¹ Hun kommer vel tit ud til Dig og trøster Dig? Sophie² mener, at hun bor hos Dig, gid hun gjorde det, Erik³ maa finde sig i det. Alt det faar jeg at vide, naar jeg kommer til Tranekær.

Lev vel. Jeg omfavner Dig.

BERNHARD.

¹ Brevskriverens Søster og Generalens Svigerinde. ² Grevinde Ahlefeldt paa Lundsgaard. ³ Major Hedemann paa Brolykke, Fiekens Mand.

Naar Generalinden ikke opholdt sig paa Ludwigsborg eller Nienhof, rejste hun med sin Datter rundt til Badesteder, blandt andet ogsaa til Pyrmont, som hun tidligere flere Gange havde besøgt. Disse Rejser var dels dikterede af Helbredshensyn, som et virkningsløst Forsøg paa at genvinde nogle af de tabte Kræfter, dels et Udslag af den forladte Hustrus Uro, Rejserne skulde dulme de nagende Tanker.

Efter at Datteren var blevet gift, og Grevinde Ahlefeldts Tanker ikke mere havde Elise at dreje sig om, tog hendes Uro til, og hun flakkede planløs omkring indtil hun døde i København 1812, 48 Aar gammel. Den afdødes Lig blev overført til Langeland og bisat i Tranekær Kirke, men hendes Baare kom aldrig til at staa ved hendes Mands Side.

Fire Aar efter sin første Kones Død traf Frederik Ahlefeldt under et af sine mange og lange Ophold i Odense den 18-aarige Frøken Ida Kathrine Leth, Datter af Etatsraad Leth paa Aaløkkegaard. Frøken Leth, der havde Ord for at være koket, kom meget til Odense med sine Forældre, der havde deres Hjem lige uden for den fyenske Hovedstads Porte. »Trine Leth« hørte til de kendte Ansigter i Odense, og det vakte den største Forbavselse, da hun forlovede sig med Frederik Ahlefeldt, der efter sin Alder kunde have været hendes Bedstefader. Ægteskabet blev indgaaet i Stilhed ganske kort Tid efter, at Forlovelsen havde fundet Sted, og efter Brylluppet blev Ægteparret boende i Odense nogen Tid, inden det flyttede over til Langeland.

At Frederik den Sjette gav sit Samtykke til Ægteskabet, kan ses af nedenstaaende Skrivelser.

IDA KATRINE AHLEFELDT
FODT LETH

Paa Deres Excellences derom gjorte allerunderdanigste Ansøgning har Hans Majestæt Kongen under 30. f. M. aller-naadigst tilladt, at De maa indtræde i Ægteskab med Justitsraad Leth's Datter Thrine, imod forinden ved Indskud i den almindelige Enkekasse, hvortil en bekræftet Gienpart af Deres Skrivelse bliver at indsende, forsikkrer Deres Frue den stipulerede Pension efter Deres Død 400 rdl S. V.

Ved herved tjenstligst at communicere Deres Excellence saadant oversender man tillige den for Dem udfærdigede allerhøjeste Concession til dette Ægteskab, hvorfor Gebyret 14 rdl 48 β S. V. vil blive indeholdt i Avancen for det Fyenske Regiment lette Dragoner.

*Kjøbenhavn i det Kongl. General Commissariats
Collegium d. 6. April 1816.*

(sign.): BUCHHOLTZ. BORNEMANN. AAGESEN. MUNCH.

(sign.): REIMER.

(sign.): LAURITZEN.

Da Deres Excellence, efter ærede Skrivelse af 11. dennes har forsikret Deres Frue et rigeligt Udkomme efter Deres Død, og De i Medfør af Grevernes Privilegier er fritagen for at sikre hende Pension af den almindelige Enkekasse, saa bortfalder det i dette Collegii Skrivelse af 6te dennes omtalte Indskud til 400 rdl S. V. aarlig Enke-Pension af bemeldte Casse. Hvilket man ikke undlader at tilbageformelde i tjenstligst Svar paa ovennævnte Skrivelse med Tilføiende, at det var i Overensstemmelse med den allerhøjeste Resolution, at man paadrog Deres Excellence at præstere ovenberørte Indskud.

*Kjøbenhavn i det Kongl. General Commissariats
Collegium, d. 16. April 1816.*

(sign.): BUCHHOLTZ. BORNEMANN. AAGESEN. MUNCH.

(sign.): J. HAXTHAUSEN.

(sign.): HEDEGAARD.

De Folk, der var kendte med Forholdene, ventede ikke, at der skulde komme noget godt ud af denne højst besynderlige Forbindelse. Det varede da heller ikke længe. Paa Langeland morede man sig over at se, hvorledes den unge Kone efter bedste Evne søgte at bilde sin 56-aarige Mand og hans Omgivelser ind, at hun var meget indtaget i ham, og man fandt almindeligt, at det vilde have klædt hende bedre, om hun havde hængt lidt mindre om Halsen paa Gemalen i andres Paasyn. Til at begynde med gik det dog taaleligt, og Generalen var idel Solskin og tyktes sig i Paradis. Men der kom snart en Slange, der skulde forstyrre dette Paradis, og Slangen viste sig i Skikkelse af Generalens egen Brodersøn og nærmeste Arving til Grevskabet, Christian Ahlefeldt fra Lundsgaard. Denne unge Mand var en udlært Don Juan, der ikke nægtede sig noget i Retning af galante Æventyr, og Damerne havde meget svært ved at modstaa ham. Han var næppe kommet til Tranekær, før Husets unge Frue kastede sine Øjne paa ham, og Begivenhederne udviklede sig hurtigt; Generalen fandt sin Kone i en Situation, der var saa øm, at enhver Tvivl om Ægtehalvdelsens Utroskab maatte forstumme. Der blev gjort, hvad der kunde gøres for at undgaa offentlig Skandale, i dybeste Stilhed blev den unge Kone befordret tilbage til det Sted, hvorfra hun var kommet. Men netop denne Forsvinden i Nattens Mulm og Mørke vakte almindelig Nysgerrighed og gav Næring til de urimeligste Rygter, blandt hvilke det mest urimelige og mest haardnakkede gik ud paa, at Generalen skulde have »indmuret« sin unge Hustru i Kælderen paa Tranekær og udsat hende for en barbarisk Behandling. Rygterne bed sig, trods deres Taabelighed, saa fast, at de kom for Generalens Øre og ærgrede ham i den Grad, at

han lod Sagen bringe for Domstolene for at faa at vide, hvem der havde udspreedt Rygterne.

Til Birkedommer Wadsted!

Man har udspreedt det Rygte i Kjøbenhavn, som en af mine Venner meldte mig, at jeg havde indespærret Grevinden paa Tranekjær Slot, indskrænket hende til et Værelse, samt lod hende mangle de første Fornødenheder. — For nu at retfærdiggjøre mig fra en Side, og fra den anden om muligt at opdage og drage til Ansvar den nederdrægtige Løgner eller Løgnerske, som har udspreedt dette Rygte; saa maa jeg anmode Dem snarest muligt at afholde et Politiforhør over denne Gienstand og under Eed at forlange de Spørgsmaal besvarede, som herved følger under min Haand; tillige udbredes en Fortegnelse over de Personer, jeg finder nødvendigt og lade indstævne til Afhørelse.

(sign.): *AHLEFELDT LAURVIG.*

Brolykke, d. 31. Decbr. 1819.

De som indstævnes ere følgende:

1. Pastor Wilhjelms-Datter Karoline i Snøde.
2. Pastor Fabricius' Datter Lotte i Tranekjær.
3. Inspektør Scheels-Datter Mariane ibd.
4. Kammerjomfru Dorthe Larsen.
5. Jomfru W. Gotschalk paa Slottet.
6. Huusholderske Anne Bay ibd.
7. Sypige Susanne Nielsen ibd.
8. Musikdirektør Phanty.
9. Regiments Chirurg Wengel.
10. Fabrikinspectør Watson.

11. Køb. Jacobsen.
12. Tiener Søren.
13. » Bang.
14. Dyrlæge Hansen.
15. Kusken Hans.

Fem Aar efter Skilsmissen giftede Grevinde Ahlefeldt sig med Proprietær Neergaard fra Lille Grundet ved Vejle. Paa Tranekær opbevares en Seddel, hvorpaa Fru Neergaard kort før sin Død i 1871 har skrevet følgende:

»Da jeg har hørt, at Grevinde Ahlefeldt gerne vil eje sin Svigerfaders Portrait, der er i mit Eje, bestemmer jeg herved, at det efter min Død skal sendes til Tranekær, og glæder det mig, at dette i kunstnerisk Henseende saa smukt udførte Maleri skal komme i saa gode Hænder.

CATHRINE NEERGAARD.◄

Billedet, der fremstiller Generalens Brodersøn og Arving, kan ses her i Bogen.

Generalens Datter Elise var en stor Skønhed, Fremtoningen udpræget nordisk med store, blaa Øjne og en rig, guldgul Haarfylde. Ligesom sin Fader havde Elise Hang til Drømmerier. Da hun i Henhold til sin Faders Principper skulde opdrages i den mest ubundne Frihed, fik hun ogsaa Lov til at drømme saa meget hun vilde, hun havde Tilbøjelighed til at søge Ensomhed, og denne Ensomhed avlede Drømme. Naar Elise stod ved Vinduet i sit Værelse paa Tranekær, hvorfra hun havde fri Udsigt over Havet, kunde

hendes Tanker uhindret tage den Flugt, de vilde, og hun gav den levende Fantasi, hun havde arvet fra sin Fader, frie Tøjler. Ogsaa den megen Læsning gav hendes Indbildningskraft Næring, hun havde Lov til at læse alt, hvad hun selv vilde, og der blev ikke vaaget over hendes Læsning. Hun var ligesom Faderen overbevist om, at hun var bestemt til at leve sit eget Liv, et Liv fuldt af Æventyr og Skønhed og fjærnt fra det sædvanemæssige. Elise holdt af lange ensomme Spadsere- og Rideture, ogsaa dertil havde hun fuld Frihed, hun maatte færdes hvor hun selv vilde til enhver Tid, og ingen førte Opsigt med hende. Hendes Længsler drev hende stadig med Magt ud til Havet, hvor hun tit stod i Timevis og stirrede drømmende ud over den blanke Flade. Hun fattede en dyb Kærlighed til Havet, en Kærlighed, der varede til hendes Død. Da hun havde boet en Aarrække i Düsseldorf uden at se Stranden, rejste hun engang til Holland og kom ved Scheveningen ud til Havet. Det virkede saa overvældende paa hende, dette Gensyn, at hun maatte løbe bort fra sine Ledsagere for helt alene som i gamle Dage at kunne hengive sig til Synet og til den stormende Jubel, der fyldte hende. Det at drømme blev som en Slags anden Natur hos Elise og bevirkede, at hun gennem hele sit Liv kom til at leve noget ved Siden af Tilværelsen, derfor bragte baade hendes Ægteskab med Lützwow og Samlivet med Immermann hende Skuffelser, for hun havde fra sit hjemlige Drømmeliv vænnet sig til at se Menneskene saaledes, som hendes Fantasi formede dem, og ikke som de var i Virkeligheden. Den megen Læsning og de Samtaler mellem kloge og begavede Mennesker, hun allerede som Barn havde Lejlighed til at lytte til paa Tranekær, udviklede hendes Aand tidligt, dertil kom en alsidig og meget grun-

dig Undervisning i alle de dengang almindelige Lærefag, baade Fader og Moder overvaagede nøje hendes Undervisning, hun blev meget kyndig i Sprog, særlig i engelsk. Det, som der blev lagt saa megen Vægt paa i hendes Hjem, at kunne føre en Samtale, lærte hun til Fuldkommenhed, hun lærte ikke blot at samtale, men ogsaa den Kunst at lede en Samtale og til umærkelig at bringe den ind i de Baner, hun ønskede. Elise var en god Tilhørerinde, hun var i det hele taget, i Modsætning til den meget aktive Fader, mere receptiv, hun havde en hurtig Opfattelse og Evnen til at give sin Tanke Udtryk, var hurtig klar over det centrale i et skrevet Værk, noget hun havde udviklet gennem megen Læsning, derfor blev hun, selv om hun ikke talte saa meget som den meget talende Fader, i en hvilken som helst Kreds det egentlige Centrum. Hun havde hjemme lært at afsky Nysgerrighed og Sladder, Faderen gav rigelig Anledning til Sladder, men den var ham det ligegyldigste af alt, og den generede ham ikke, naar den kom for hans Øren. Fra Moderen optog Elise Elegancen og den rolige, beherskede Optræden. Faderen meddelte hende sin Kærlighed til Theatret, men i Modsætning til ham fik Elise aldrig Lyst til at producere sig, hun indlod sig saaledes ikke paa at spille med i Dilettantkomedier, og Faderens Forkærlighed for Scenens Børn formaaede hun aldrig at dele; Livet medførte, at hun i en lang Aarrække fik med Theatersager at gøre, og hendes Kendskab til dramatisk Kunst gjorde hende til en god Støtte for Immermann. Generalen meddelte sin Datter det ham iboende Sværmeri for Naturen, ikke gennem Ord, men gennem Samlivet, for de red, kørte, spadserede, jagede sammen og yndede begge i Forening at tabe sig i Allivet, som man dengang udtrykte sig, det at tabe sig i eller blive eet

med Allivet, var hos Generalen Eftervirkninger af Studenterlivet i Kiel, for til sin Død vedblev Frederik Ahlefeldt at være en sværmerisk Student.

Immermann lader Elise give et kort, rammende Rids af sit Samliv med Faderen:

»Jeg var tyve Aar gammel, vokset op paa min Faders Slot, og han var mig en god Fader trods alt det onde, Folk siger om ham, han lod mig stræbe opad, fri og ubunden som Granerne i vor Park. Naar jeg red ved hans Side eller kørte i den lette Jagtvogn og forfulgte Hjorten, da følte jeg det, som maatte der vokse Vinger frem af mine Skuldre, saa let og rent brusede det friske Liv inden i mig. Hjemme lyttede jeg til de Fortællinger, som Rejsende og kloge Mennesker fremførte om fremmede Lande og Mennesker, eller jeg læste Historie med min gamle, ærværdige Lærerinde. Thi takket være dem, der vaagede over min Skæbne, maatte intet lavt eller tomt komme mig nær; jeg husker endnu, at der ikke var noget Spejl i mit Værelse. Verden og Fortiden omsluttede mig som et smukt, tankevækkende Æventyr, midt i hvilket jeg, fortrolig med alle Helte og Vismænd, henlevede lykkelige Dage.«

Skyggesiderne i Elises Ungdomsliv paa Tranekær var den manglende Harmoni, Scenerne mellem Forældrene og saa det, at der ikke blev vaaget med tilstrækkelig Omhu over hendes Færden. Generalen, der helst skubbede Ubehagelighederne fra sig, slog sig til Taals med, at Moderen nok passede paa Datteren, han betænkte blot ikke, at hans Principper om Frihed i Opdragelsen hæmmede hans Hustrus Bestræbelser for at værne om Datteren, dertil kom, at Grevinden, svag af Helbred og forpint af sin Mands Utro-

skaber, var blevet noget mindre energisk. Til Forældrenes Forsømmelser kom noget andet, det brogede, urolige Liv paa Tranekær, hvor der ikke blev set saa nøje efter, hvem der kom ind i Huset, og hvor man ikke altid lagde Baand paa sin Tunge; Generalen holdt, det gentager jeg, sine Uordener udenfor Huset, men det kunde ikke hindre, at der herskede en erotisk Atmosfære, som kunde blive farlig for en ung, ubefæstet Pige, som der ikke i tilstrækkelig Grad blev værnet om. Den manglende Harmoni mellem Forældrene pinte Elise, og rent galt blev det, da Moderen begik den Fejl at udøse sine Klager i Datterens Barm. Det kastede et Skær af Sorg ind i Elises Liv og bidrog til at formørke hendes Ungdom, der ellers tegnede sig saa lys og let for Folk, der ikke saa nærmere til. Nogen, hun rigtig kunde hælde sit Hoved til, havde Elise ikke, Moderen var svag og forgræmmet og skulde skaanes, og Faderens Spredthed og Uro indbød ikke til Betroelse, det var saa meget sørgeligere, som Elise nærrede en ligefrem sværmerisk Kærlighed til begge sine Forældre.

Mellem den Skare af Mennesker, der under Elises Opvækst gik ud og ind paa Tranekær, var der ogsaa ganske unge Folk, deriblandt Generalens skiftende Adjutanter, der ufravigelig blev forelskede i Generalens blonde Datter, saasnart de havde sat deres Fod over Husets Tærskel. Elise maatte tale, ride og danse med hvem hun vilde og saa meget hun lystede. Mellem de unge Officerer, der længere Tid ad Gangen opholdt sig paa Tranekær, var den unge Løjtnant Gerstenberg, Søn af den her i Bogen flere Gange nævnte Digter Gerstenberg. Løjtnant Gerstenberg kom som Gæst til Tranekær, efter at han tidligere havde ligget i Kvarter hos Familien Ahlefeldt under et af dens Ophold paa

ELISE

Ludwigsborg. Det var en køn ung Mand, musikalsk og Digter, og Frederik Ahlefeldt kom hurtigt til at synes godt om ham. I Breve til sin Fader taler Gerstenberg om, hvor behageligt hele Livet paa Tranekær er, han taler i høje Toner om Generalens Elskværdighed, om hvor musikalsk han er, om det store Orkester og det Musikliv, der føres paa Slottet, der er stadig Koncerter, og Brevskriveren synger Duetter baade med Fader og Datter. Gerstenberg fortæller, hvorledes Generalen praktiserer som Læge paa Langeland, og da Brevskriveren bliver angrebet af en slem Øjensygdøm, faar Generalen rig Lejlighed til at anvende sine medicinske Kundskaber, og, Specialist i Øjensygdomme som han er, underkaster han Gerstenberg en regulær Kur og imponerer den unge Løjtnant meget ved sin Dygtighed som Læge. Der følger Skildringer af Elise, saa begejstrede og ildfulde, at Faderen maa have været blind, ifald han ikke har set, hvor forelsket Sønnen var; Gerstenberg bruger en Vending som den: »Alt, hvad der bliver sagt til Comtesse Ahlefeldts Pris, hvor stærke Udtryk man end vil bruge, er dog alt for lidt, man maa se hende i hendes hjemlige Omgivelser for tilfulde at skatte hendes Værd.«

Disse Breve saavel som nogle glødende Kærlighedsdigte til Elise ere paa det venligste overladt mig af Gerstenbergs Sønnedatter Fru Tutein.

Løjtnant Gerstenberg blev Elises første Kærlighed, og han var utvivlsomt Fader til det Barn, som Elise fødte i Slutningen af Aaret 1807, da hun var nitten Aar gammel. Hverken Brevene eller Digtene kunne fornuftigvis afgive noget Bevis paa, at Gerstenberg var Faderen, men naar man betænker, at han hed Georg Adolph Wilhelm Gerstenberg, og at Elise lod sin Datter døbe med Navnene

Georgine Adolphine Wilhelmine Laurberg, maa enhver Tvivl synes hævet. Man tør vel nok ogsaa uden at være alt for dristig paaapege Sandsynligheden af, at Efternavnet Laurberg kan udledes af Laurvig og Gerstenberg.

Da det viste sig, at Elise var frugtsommelig, foresatte Grevinde Ahlefeldt sig at skjule Datterens Tilstand for Generalen, overfor hvem hun gjorde gældende, at Datteren havde faaet en Pennefjer i Halsen og maatte behandles af en Specialist; Generalen var godtroende og lod de to Damer rejse til Hamborg, hvor Elise fødte sit Barn. Barnet blev anbragt hos en Søster til Elises tidligere Lærerinde, der havde en Opdragelsesanstalt for unge Piger i Hamborg.

Da Sandheden, der naturligvis ikke i Længden kunde skjules, kom Generalen for Øren, blev han i den Grad opbragt, dels over at hans Hustru ikke havde passet bedre paa deres Datter, dels over at man havde forsøgt at holde ham udenfor det hele, at han lod sig skille. Hvad der naturligvis gjorde det hele værre i Generalens Øjne, var, at Løjtnant Gerstenberg var en gift Mand og ikke kunde blive skilt fra sin Hustru. At der fra Gerstenbergs Side i aarevis blev arbejdet paa at fremkalde en Skilsmisse mellem ham og hans Kone, fremgaar af hans Brevveksling med Faderen.

Det var ikke den første Skuffelse, Elise beredte sin Fader. Generalen havde længe omgaaedes med den Plan at faa Elise gift med hendes jævnaldrende Fætter, Arvingen til Grevskabet Langeland, paa den Maade kunde Godserne gaa i Arv til Datteren, og det kunde i nogen Maade bøde paa det, der stadig nagede Generalen, Savnet af den Søn og Arving, der ikke var blevet skænket ham selv. Men Elise

var under ingen Omstændigheder til at overtale dertil, medens Fætteren gerne vilde have ægtet sin smukke Kusine.

Efter disse Begivenheder boede Elise hos sin Moder, og under et Ophold med hende ved Badestedet Nendorf i Hanover gjorde hun Bekendtskab med en Mand, der skulde blive en af Tysklands Nationalhelte og allerede var godt paa Vej til at blive det, Adolph Lützow. Skønt Lützow kun var 26 Aar, var han allerede i Krigen mod Frankrig blevet Major, og om hans æventyrlige Tapperhed vidnede hans mange Saar, hvoraf det ene sad lige i Brystet, en Kugle var gaaet igennem hans ene Haand, en anden havde gennem-boret hans Fodled. Lützow og Elise blev indtagede i hinanden og forlovede. Fra General Ahlefeldts Side blev der gjort nogen Modstand mod Partiet, og man har vist Lov til at antage, at det, at Elise havde en Fortid, der skulde skjules for Bejleren, har været medvirkende ved hans Betæneligheder. Overfor Bejlerens Person kunde der ikke indvendes noget, han var et i enhver Henseende udmærket Menneske, der var afholdt af alle, der kendte ham, og ud-gaaet af en højt anset mecklenborgsk Godsejerfamilie.

I Forfatterens Ungdom blev det fortalt paa Langeland, at Generalen havde en meget ubehagelig Affære med sin Svigersøn ikke ret længe efter dennes Bryllup: Lützow var kommet uanmeldt til Tranekær, havde indlogeret sig paa Gæstgivergaarden, og var Morgenen efter sin Ankomst gaaet op paa Slottet for at kræve sin Svigerfader til Regnskab, fordi man ikke havde meddelt ham, at hans Hustru havde et udenfor Ægteskab født Barn. Denne Beretnings Sand-færdighed kan absolut ikke kontrolleres.

Elises og Lützows Bryllup stod paa Tranekær, hvorefter det unge Par rejste til Tyskland. Indtil 1813 boede Ægte-

folkene i Berlin, hvor den unge Baronesse Lützow blev modtaget med aabne Arme af sin Mands Familie og behandlet med stor Udmærkelse af det prøjssiske Hof.

Da det tyske Folk rejste sig mod Napoleon i 1813, og Lützow dannede sit berømte Frikorps, var Elise med til at hverve Soldater til Korpset, mangen en ung Mand, der fra først af ikke var ganske klar over, hvorvidt han vilde gaa med, blev grebet af den ejendommelige Hververskes Ildhu og sluttede sig til Fanerne. Elise blev Korpsets Valkyrie, hun fulgte det under hele Krigen, uden Frygt for Farerne, kun optaget af at pleje og forbinde de saarede; hvor hun kunde søgte hun at opmuntre Krigerne og at vække deres Sind til Begejstring. Officerer og Mandskab saa op til denne heltemodige Kvinde og sværmede for hende. Hun fik særlig Lejlighed til at være sin Mand til Nytte, idet han den ene Gang efter den anden blev saaret og havde haardt Brug for sin Hustrus Omsorg. Det er ikke til at undre sig over, at denne unge heltemodige Kvindes Navn snart var paa alles Læber Tyskland over, og naar Lützow nævnedes med Beundring og Taknæmmelighed, nævnedes hans Hustru samtidig. Noget, der dengang var yderst sjældent i Tyskland, en officiel Udmærkelse til en Kvinde, blev Elise til Del: da Krigen var forbi, overræktes hende Jernkorset som Belønning for, hvad hun havde udrettet i Felten.

Elise længtes efter at gense sin Fader, og efter Fredsslutningen rejste hun alene til Langeland, og her fandt Fader og Datter hinanden som før, al Bitterhed, som den mellemiggende Tids Begivenheder, navnlig Forældrenes Skilsmisse, havde frembragt, var bortdunstet; de var begge let bevægelige og tilbøjelige til at gaa op i Øjeblikkets Stemning, og derfor blev dette Samvær som en Fest for de

to. Uheldigvis skulde det ikke holde, for Generalens permanente Uorden i Pengesagerne bevirkede, at de Tilskud, han havde forpligtet sig til at yde Elise, udeblev, det gav Anledning til mange Rivninger, og værre blev det, da Generalen indgik sit andet, saare uheldige Ægteskab, der fremkaldte et momentant Brud mellem ham og Elise. Det blev dog senere bedre, men det gamle Forhold mellem Fader og Datter blev aldrig redresseret, de gled lidt efter lidt bort fra hinanden. Hvor langt de vare gledet fra hinanden, viser den Omstændighed, at da Generalen henimod Slutningen af sit Liv havde faaet et Slagtilfælde og trængte til Pleje, tilbød Elise at rejse til Tranekær for at pleje ham, men Generalen afslog Tilbudet. Det krænkede i høj Grad Datteren, det har dog næppe været, fordi han ikke længere brød sig om sin Datter, men Generalen havde paa sine gamle Dage faaet indgroede Vaner og Særheder, noget han hidtil havde været ganske fri for, og han vilde ikke forstyrres heri, selv ikke af sin Datter, der dog engang havde været hans Øjsten.

Krigen havde bragt Ægteparret Lützow endnu nærmere til hinanden, og det lykkelige Samliv fortsattes i Fredstiden i de skiftende Garnisonsbyer Königsberg, Posen og Münster. Overalt kom man det vidtberømte Ægtepar imøde med aabne Arme, Adolph og Elise Lützow vare under Krigen blevet en Art sagnagtige Skikkelser, og Glorien vedblev at straale over dem. Naar Lützow og Elise til Hest kom gennem Landsbyerne omkring deres Garnisonsby, stod Folk stille for i tavs Beundring at se dem ride forbi.

Elise forstod med sine selskabelige Talenter at danne en Salon, der blev meget søgt i de Byer, hvor hun kom hen, og hun indførte Skikken fra Tranekær med Oplæsning og

efterfølgende Diskussion; en Ting, hun bragte paa Moden, gjorde megen Lykke, og det var Oplæsning af dramatiske Værker med Rollerne fordelte mellem de tilstedeværende, det ses af de efterladte Breve, at dette sidste i høj Grad interesserede hendes Mand.

Midt i alt det kom Fredsforstyrrenen i Skikkelse af den unge Digter Immermann, der gjorde et saa uimodstaaeligt Indtryk paa Elise, at hun glemte alt andet. Den hurtigt opblussende Kærlighed var gensidig, og da de to ikke lagde Skjul paa deres Følelser, og der blev talt ilde om Forholdet, greb Lützows militære Foresatte ind og erklærede, at enten maatte Immermann ophøre med at komme i General Lützows Hus, eller ogsaa maatte Ægteparret skilles. Elise vilde ikke give Slip paa sin Digter, og Resultatet blev Skilsmisse mellem hende og hendes Mand, Lützow optraadte under hele Sagen saa korrekt og hensynsfuldt, som det er muligt. Baade han og Elise fortrød hurtigt hvad de havde indladt sig paa og savnede hinanden bitterligt, lige til Lützows Død vedblev de at skrive til hinanden, og Brevene give Udtryk for et gensidigt dybt Savn. Det hindrede ikke, at Elise med Liv og Sjæl gik op i det nye Forhold, hun bosatte sig sammen med Immermann i Düsseldorf og boede med ham i femten Aar. I den Tid udvikledes Immermann til den store Digter, der skulde vinde sin største Berømmelse som Skaberen af en ganske ny Genre, Landsbyhistorierne, han blev Forløberen for Auerbach, og han dannede i saa høj Grad Skole, at hans Spor kan følges helt ned til vore Dage. I de femten Aar skrev han, som han selv har udtalt, ikke en Linje, som Elise ikke gennemsaa og udtalte sig om, hun blev hans Muse og Egeria og skaffede sig for anden Gang en Berømmelse, der naaede over

hele Tyskland. Den rige aandelige Udvikling, hun havde gennemgaaet i sin Faders Hjem, gjorde sig gældende, og det ikke blot paa Literaturens Omraade, men ogsaa paa Theatrets: Da Immermann i Düsseldorf ledede den Mønsterscene, der skaffede ham Navn af Datidens betydeligste Theaterleder og stillede ham i Klasse med Schroeder, var Elise hans højre Haand, og hendes Navn er lige som hans uløseligt knyttet til tysk Theaterhistorie.

Elise har ganske særlig Del i Immermanns Digterberømmelse ved at hun Gang paa Gang stod Model til kvindelige Skikkelser i hans Produktion. Det mest nøjagtige Portræt af Elise har Immermann givet i sin Roman »Die Epigonen«, der iøvrigt er et fuldstændigt Portræt-galleri. Johanna i »Die Epigonen« har ikke alene de indre Træk tilfælles med Elise, men de ydre Forhold i hendes Liv ere nøjagtig overførte paa Johanna. Af Frederik Ahlefeldt giver Romanen et smukt og sympatisk Billede. Ifald man gaar ud fra, at Gerstenberg er Faderen til Elises illegitime Barn, har man ham helt og holdent i »Die Epigonen« under Grev Heinrichs Navn, alle de ydre Foreteelser ere de samme, et ulykkeligt Ægteskab, den venlige Modtagelse hos en Mand, til hvis Datter han gribes af stor Kærlighed, og Barnet han faar med den unge Pige.

Med en Haardnakkethed, der er vanskelig at forklare, vægrede Elise sig ved at gaa ind paa Immermanns gentagne Bønner om at gifte sig med ham. Det hævnedes sig, for en skønne Dag, efter for sidste Gang at have bedt Elise om at blive hans Hustru, forlovede Immermann sig bag Elises Ryg med den attenaarige Mariane Niemeyer, der efter sin Alder kunde have været hans Datter. Det blev et haardt Slag for Elise, der aldrig forvandt det, men hun bar denne

Tilskikkelse med oprejst Pande. Hun bosatte sig i Berlin, hvor hun som alle andre Steder, hvor hun havde levet, snart blev Centrum i en stor Kreds, bestaaende af Militære, særlig gamle Krigskammerater af Lützow, Kunstnere, Videnskabsmænd, Literater, og i denne Kreds, der hurtigt vandt Ry viden om, blev mangan ung Begynder hjulpet ind paa Berømmelsens Vej.

Med den fra hendes Fader arvede suveræne Foragt for Sladderens Magt og for hvad Folk kunde finde paa at sige om hende, havde Elise efter Opløsningen af sit Ægteskab taget Datteren Adolphine Laurberg til sig. Da der var en slaaende Lighed mellem Moder og Datter, kan man ikke undre sig over, at Sladdereren fik Vinger, men Elise gjorde intet ved den Ting, hun hverken bekræftede eller afkræftede Rygternes Berettigelse. Hun ofrede for anden Gang sit Rygte, ligesom hun havde ofret det, da hun bosatte sig sammen med Immermann, noget der forargede Folk i endnu højere Grad end Datterens Tilsynekomst. I den Grad var de gode Düsseldorfere oprørte over Immermanns og Elises Samliv, at Forargelsen nedarvedes til efterfølgende Generationer og traadte hindrende ivejen, da man mange Aar senere vilde rejse Immermann et Monument i den By, han dog havde kastet saa megen Glans over.

Adolphine Laurberg harmonerede absolut ikke med sin Moder, der paa sin Side viste en underlig Kulde overfor Datteren. Gennem Adolphines Selvbiografi faar man ikke noget tiltalende Indtryk af den selvtilfredse og exalterede unge Person. Adolphine giftede sig med en Lærer ved Latinskolen i Elberfeld, Karl Kegel, overfor hvem Elise, at dømme efter de mange efterladte Breve, var adskillig ven-

ligere end mod Datteren. Ligeledes saa Elise med venlige Øjne paa Ægteparrets Børn, der blev flinke og dygtige Mennesker, et af disse, Fru Seher, traadte i Forbindelse med Bedstefaderen til nærværende Bogs Forfatter, og hendes Søn, Overlærer Seher i Wetzlar, overlod mig i sin Tid en Del Breve og Dokumenter, der givte meget detaillerede Oplysninger vedrørende Elises illegitime Familie.

Sit over al Smaalighed hævede Sindelag viste Elise, da Immermann, efter kun et Aars Ægteskab, døde, hans Enke var stedt i vanskelige Kaar, men Elise traadte straks hjælpende til, saaledes at den unge Enke kunde give sin og Immermanns Datter en god Opdragelse. Det kan have sin Interesse at læse et Brev, som Immermanns Enke, der havde indgaaet nyt Ægteskab, ved Efterretningen om Elises Død skrev til Kunsthistorikeren Schnaase:

Siden jeg modtog Deres Brev, er Grevinde Ahlefeldts¹ Død ikke gaaet mig af Sinde, og jeg maa udtale overfor en Ven, hvor sørgmodig og bedrøvet jeg er tilmode. — Personlig mister jeg jo ikke noget ved hendes Bortgang, og da hun blev kaldt bort, var der ikke megen Lykke tilbage for hende. Men hvor gerne havde jeg dog ikke set hende endnu engang, hvor gerne havde jeg ved Hjælp af et Ord, et Blik erfaret, at hun var forsonet, at hun ikke mere havde den stolte Følelse af at være den tilgivende, at Følelsen af *egen* Skyld lod hende betragte de Smerter, der fulgte, som et Sonoffer; hun har altid været venlig og god imod mig, men intet Øjeblik har jeg haft Tillid til, at denne Godhed

¹ Efter at Elises Ægteskab var blevet opløst, antog hun, med Tilladelse fra den danske Regering, sit Pigenavn.

bundede i det, der vilde have givet den dens rette Værd. — Da jeg første Gang fuld af Smerte lærte denne Kvindes Forhold til Immermann at kende, følte jeg en Gysen fra det evige og vidste, at jeg maatte være med til at bære hans Syndeskyld, at det var min Opgave at gøre hans Liv rent igen og være delagtig i de Lidelser, som ogsaa vilde tynges paa de lykkelige Dage paa Grund af hans Skyldbevidsthed. Men hans Sjæl var ikke bundet alene til mig, den hang ogsaa ved den tidligere Kærlighed, og skal vi engang se og finde hinanden, saa vil Venindens ikke forløste Skikkelse træde som en mørk Skygge ind i den Sfære, hvor min forklarede Karl befinder sig. Tro ikke, jeg ser alt det for mig i jordisk Klædebon, men jeg har Brug for jordiske Udtryk for at sige Dem, at min Sjæl er bedrøvet og saaret, og jeg vilde saa gerne vide, at den stakkels Elise har ydmyget sig for Herren og derved vundet Fred. Hvordan det end er, vil jeg overantvorde hende til *hans* Naade og søge at bekæmpe den Uro, der er vakt i mit Indre, nu da dette Dødsfald har kaldt de gamle, længst forsvundne Dage tilbage, og atter ladet mig smage den Malurt, der faldt som Regndraaber paa min Ungdoms Lykke og Smerte. Var jeg hos Dem, ved jeg, at De vilde berolige mig, derfor kommer jeg nu ogsaa til Dem fra det fjerne, fra den Ensomhed, hvori jeg paa en Maade lever, for om den Plet, der hvilede paa Immermann, kunde jeg kun tale med en Ven, der kendte ham og holdt af ham og som forstaar at dele Lys og Skygge. Efter alt, hvad jeg hørte om Grevindens Befindende, kunde jeg allerede i flere Maaneder vente hendes Død, og dog overraskede det mig idag, og jeg følte, at jeg med større Sikkerhed, end jeg selv vidste af, havde gjort Regning paa at se hende engang endnu. Den 20. Marts døde hun, den

22. Februar stod hun saa levende for mig, det var den Dag, der afgjorde hendes og Immermanns Skæbne. Nu er der en Ting, der ligger mig paa Sinde, og det betror jeg til Deres Venskab. Hvem skal ordne Grevindens Efterladenskaber? — Jeg er ikke sikker paa, om hun ikke har opbevaret Papirer og Breve fra Immermann, for dem vilde jeg meget nødig vide i fremmede Hænder. I tidligere Dages hæftige Opbrusen har hun truet med at lade alle hans Breve trykke. Ifald de endnu er forhaanden, vilde det være haardt, om de faldt i Hænderne paa raa Mennesker. Forsøg, dersom det er muligt, at faa noget at vide, og se at faa fat paa hvad der eksisterer fra Immermanns Haand. Skulde det være Breve, saa brænd dem uden at undersøge dem, jeg vil nødig se dem, er der andre Papirer, muligen Manuskripter eller lignende, saa opbevar dem for mig. Hvad der paavise- lig stammer fra ham, vil jeg gerne have tilintetgjort eller gemt til mig selv, om det maaske er solgt. Forøvrigt har Grevinden allerede tidligere foræret Karoline¹ mangel Erindring om hendes Fader. Jeg beder Dem paa det indstændigste om at gøre, hvad De kan for at skaane mig for smertelige Oplevelser.

Hamborg, den 24. Marts 1855.

To Aar efter Elises Død udkom den ovenomtalte Bog af Ludmilla Assing. Bogen kaldte Immermanns Enke frem paa Arenaen, og hun udgav et Forsvarsskrift for Immermann, der var blevet meget ilde medhandlet af Frøken Assing. Apologien er skrevet af Immermanns Enke, men

¹ Brevskriverindens og Immermanns Datter, senere gift med Hamborgs Gesandt i Berlin, Geffken.

hendes Ven Gustav Putlitz har givet Navn til som Forfatter. Bogen er lige saa tendentiøs som Ludmilla Assings og lige saa uretfærdig mod Elise, som den anden er det mod Immermann.

Fru Wolff, som Immermanns Enke hed efter Indgaaelsen af sit andet Ægteskab, har aabenbart selv haft paa Følelsen, at hun var gaaet for vidt i sine Angreb paa Elise, for i et Brev, der ledsager hendes Manuskript til Bogen, skriver hun til Schnaase:

Kære Ven!

Bliv ikke bange for den svære Mappe, som min Meta¹ bringer Dem, for jeg kan nu engang ikke holde den Bøn til Dem tilbage om at læse det altsammen igennem. Og dersom De vil være rigtig kær, saa tag en Blyant i Haanden og lad den med Strængthed betegne, hvad der mishager Dem, hvad De synes er urigtigt, fortegnet eller i for høj Grad forraader den kvindelige Pens Utilstrækkelighed. Ikke Forfængelighed, heller ikke Begærlighed efter at trænge ind paa et Omraade, hvor vi Kvinder egentlig ikke hører hjemme, har trykket mig Pennen i Haanden, det er alene Længselen efter i Alvor og Sandhed at fjerne de skæmmende Løgne fra den elskede Mands Billed. Jeg kender ingen anden, der vil og kan give sig dette Arbejde i Vold, jeg er den eneste, der er i Besiddelse af meget Stof, som jeg i fuld Udstrækning kun turde betro nogle ganske faa, derfor maatte jeg skrive, hvad jeg var istand til at skrive, og det afhænger af mine Venners Dom, om jeg har gjort det saaledes, at disse Blade kan overgives i Offentlighedens Hæn-

¹ Hendes Datter af andet Ægteskab.

der. Jeg skal være ganske ærlig og fortier ikke overfor Dem, at jeg ønsker det, ja jeg kan godt sige haaber det, men endnu mere ønsker jeg at blive advaret, ifald disse Blade ikke ere den Mand værdige, som de skal minde om, og hvem de gerne skulde erhverve nye Venner. Agnes har sagt mig, at det Kapitel, der omhandler Grevinden, har berørt Dem pinligt, at De hellere havde set, at dette Kapitel slet ikke fandtes i Bogen, og denne Udtalelse kan jeg ikke frigøre mig for. Jeg har hidtil ikke kunnet se, hvorledes det var muligt at springe dette Kapitel over, da det er Nøglen til saa meget af det, hvorunder Immermann i lange Aar led, og undskylder og forklarer, hvorfor meget hos ham ikke blev sundt og afklaret. Men De skal være min Samvittighed paa dette Punkt, og finder De det rigtigt, at jeg bevarer Tavsheden overfor Usandheden, der netop er traadt frem paa dette Punkt, saa letter De mig for en stor Byrde, for disse Ting udtaler jeg kun med stor Selvovervindelse og gav gerne mit eget Blod for at udslette det af hans dyrebare Liv. De vil egentlig først kunne fælde en Dom, naar De har læst alt og set, hvorledes Lidenskabens tærede paa ham, hvad den hvirvlede op i ham, hvorledes den ødelagde hans Liv.

Hamborg, den 12. Marts ¹

Naar Immermanns Enke i dette Brev, der er skrevet til en af Elises allernærmeste Venner, bruger saa kraftige Udtryk, som at Lidenskabens for Elise »tærede paa ham« og »ødelagde hans Liv«, forbavser det ikke, at Forfatterinden i sin Bog giver Hadet til den Afdøde i endnu højere Grad Luft.

¹ 1867.

Foruden Ludmilla Assings og Immermanns Enkes Bøger kom der en hel »Eliseliteratur« frem, mer eller mindre værdifuld, nogle Romaner skildrer med Navns Nævnelser Elises Forhold til Immermann.

I Elises sidste Leveaar giver nedenstaaende Breve fra hende til hendes Datter, Svigersøn og Børnebørn et Indblik. Den i Brevene gentagne Gange nævnte General Palm var en gammel Ven af Lützow, han havde bosat sig sammen med Elise og gik helt og holdent op i den Opgave at være hende til Hjælp og Opmuntring, det var ham, der lukkede hendes Øjne.

Min kære Kegel!

Modtag begge, De og Adolphine, den hjerteligste Lykønsknings, gid den lille Efterkommer aldrig maa forvolde sine Forældre anden Bekymring og Skræk end den, der nu engang er forbundet med Fødselen. Det var en særlig lykkelig Tilskikkelse, at De var færdig med Deres Arbejde forinden, saa De kunde staa den stakkels Adolphine bi i Nødens Stund. Forhaabentlig vil hendes stærke Natur snart have besejret alt; men hold kun paa, at hun ikke staar for tidligt op og i de seks Uger taalmodig undgaar alt, hvad der kan skade hende, saa der ingen Svækkelse kommer bagefter eller andet ondt.

Hr. G. er taget afsted og kommer tilbage i Begyndelsen af Oktober, saa skal jeg overlevere ham Deres Breve, jeg skal tale Deres Sag for hendes Majestæt Dronningen,¹ med Kongen kan jeg ikke tale derom.

¹ Elisabeth, født Prinsesse af Bayern, gift med Frederik Wilhelm den Fjerde af Preussen.

Saafrømt det er mig muligt, vil jeg ikke nægte mig selv den Fornøjelse at være tilstede ved Daaben i Elberfeld; Jeg venter bare i Oktober Major Pahlzows Kone, der har meldt sig hos mig for at bo her nogle Dage, uden dog at nævne Dagene, nu ønsker jeg, at det ikke maa falde sammen med Daaben. Jeg vil være Dem meget forbunden, om De vilde lade mig faa noget at vide om Adolphines Befindende. Er den fjortende Dag først overstaaet, saa er forhaabentligt alt godt.

Gid de begge maa være raske og fornøjede i deres nye Værdighed og kys den lille Skrighals fra

Deres trofaste
E. AHLEFELDT.

Min kære Gustav!

Din pæne Optegnelsesbog var mig en kærkommen Gave, jeg trængte netop til en. Det har meget overrasket mig at høre, at Du er i Bungbeck, men endnu mere, at Du er blevet saadan et stort, kraftigt Menneske, som man kan se paa Billedet. Nej, det havde jeg sandelig ikke troet, da jeg holdt den lille Gustav over Daaben.

Jeg sender Dig og Din Broder hver sin Bog, de handler begge om det samme, om to Mennesker, der holder sammen i urokkelig Troskab, gid I to til evige Tider maa vedblive at være knyttede til hinanden i Kærlighed som i de to Bøger. Bøgerne handler om en tapper Prøjsser, der vandt Laurbær i Felttogene 1812—13 og 14, og da Du ogsaa er saadan en god Patriot, saa haaber jeg, at Du vil holde det ophøjede i Ære, og at Du vil gøre, hvad Du kan, for at tjene Din Konge og Dit Fædreland, saa Dine Forældre maa faa Glæde

af Dig. Ret at være trofast og have en bestemt Karakter gør een til en Mand, vær god og redelig, min kære Gustav, og Gud vil være med Dig, elsk Dine Søsken og ær Dine dyrebare Forældre.

Med det kærlighedsfuldeste Sindelag er jeg

Din gamle Tante

ELISE.

Min kære lille Elise!

Jeg takker Dig hjerteligt for Dit Brev og beder til Gud, at I alle maa komme over de urolige Dage i Elberfeld, særlig den stakkels, elskede Moder, der trænger saa meget til Ro for at blive rask. Jeg er meget bekymret og vilde saa gerne vide, hvordan det staar til, ogsaa hvordan det gaar med Din kære Fader, der vel næppe kan undgaa at komme i Borgervæbningen.

Gid jeg dog engang kunde faa Dig at se, min lille Gud-datter, og at vi saa kunde mødes alle rigtig glade og tilfredse. Hils Dine Søsken og sørg rigtig for Din Moder, saa hun har alt, hvad der er hende kært og kan skaffe hende Lindring, og hold Gustav hjemme, saa han ikke kommer til en Ulykke under Gadekampene.

Gud beskytte Jer I elskede, vær god og flittig.

Din Tante

Berlin, 25. Marts 1848.

ELISE.

Skriv til mig i hvad Gade I bor.

Min kære Adolphine!

Til Trods for at Skriveri hører til den forbudne Frugt under Kuren, saa vil jeg dog vove det og sige Dig, at det

gaar meget bedre, end jeg troede, og at Doktoren giver mig de bedste Forhaabninger om en fuldstændig Helbredelse, naar jeg i det kommende Aar vil gentage Kuren paany. Desværre maa jeg blive her tre Uger; men jeg blev her saamænd ogsaa hele Vinteren, kunde jeg bare slippe for det smertefulde Onde. Det viste sig første Gang for tre Aar siden, men først da jeg fik det sidste Tilfælde her, kunde Dr. v. Arnim erklære, at det var Galdesten; da Smerterne havde taget saadan paa mine Kræfter, og jeg var fuldstændig ødelagt, saa troede jeg bestemt, at jeg skulde bukke under, hvis der kom et nyt Anfald, men det er Gud ske Tak ikke kommet indtil nu, og da jeg nu saagar drikker koghedt Karlsbadervand, saa haaber jeg at maatte faa Ro. Godt var det, at der i Dine to Breve, der naaede mig her, ikke stod noget om nye Sindsbevægelser, der er saa skadelige for Dig. Den gode Qualen, Din Svigerinde og mig glæder det, at Din kære Mand alligevel opnaaede at faa højere og fastere Indtægter, forhaabentlig kan han til Vinter faa nogle Vikar-Timer.

Naar man skriver sit Testamente, saa maa man altid udnævne en Exekutor, og da jeg ikke troede, jeg skulde leve længe, bad jeg Generalmajor Palm om at være det, han overtog gerne Hvervet, og han skal nok paa den bedste og omhyggeligste Maade sørge for, at alt sker efter min Vilje. Desværre bliver der ikke andet at arve efter mig end et Par Møbler og andre Ting, som jeg dog gerne vilde efterlade Dig, uden at Du skulde have Udgifter af at overtage dem; det skulde glæde mig meget, om jeg kunde love Dig en Kapital, men det er desværre ikke Tilfældet, og jeg tror ærlig talt, at det er bedre for mine nærstaaende, at jeg

bruger, hvad jeg har, saa kan jeg dog i levende Live engang imellem hjælpe dem.

Generalen var netop i E., da jeg laa og var saa syg, og Doktoren holdt paa, at jeg maatte rejse til Karlsbad, men da jeg ikke havde Midlerne dertil, saa forstrakte han mig med Penge, som jeg maa sende ham tilbage, naar jeg faar mine Penge fra Langeland.

Den 15. tænker jeg at rejse tilbage igen, Naturen er saa vidunderlig yndig, alt saa lyst og muntert, Dalen skinner af Blomster i alle Farver, her er de dejligste Spadsereture i Skov og paa Bjerg, jeg gaar meget, men lever ellers stille for mig selv, jeg har heller ikke gjort *et eneste* nyt Bekendtskab.

Den gode Gud bevare alle hos Dig raske og glade. Opdrag Dine Døtre godt, saa de kan hjælpe Dig med Dit Arbejde, det er til deres eget bedste og lige saa til Dit.

Med de bedste Hilsener

Din trofaste Veninde

ELISE A.

Stadt Annabur i Karlsbad, 6. Juli 1850.

Min kære Kegel!

Modtag min inderligste Tak for Deres venlige Brev og den poetiske Lykønskning, begge Dele har overrasket mig paa det glædeligste og skænket Hjertet Trøst, man trænger saamænd til en Styrkedrik i denne Tid, der fylder alle med Angst, hvor den politiske Horizont er som disse Dages Novemberskyer. Give Gud, at Rejsningen i Prøjszen maa blive til Lykke og Frelse for os alle,¹ og, hvis det er muligt, uden

¹ Brevet er skrevet 5 Dage før den for Preussen ydmygende Kapitulation i Olmütz.

at Broderblod maa flyde! Tysker mod Tysker i vor Tid, det er dog en ret afskyelig Kamp, som jeg nødig vilde være med til at opleve, og som ikke har noget ophøjet ved sig, sørgeligt at maatte ofre alt for en slet ledet Politik. Hvor anderledes var det, om vort Fædreland, ligesom i 1813, i Fællesskab bekæmpede en Fjende, det bringer Løftelse og Glans, men nu er Menneskenes Sind i den største Forvildelse, Folk kender ikke Forskel paa Ret og Uret, de kræver det umulige, med Tungen omstyrte de det, som skulde være Mennesket helligt, men forsøger ikke at bygge noget bedre op istedetfor. Den, der saar Mistro og Utilfredshed i Verden, er efter mine Begreber Menneskehedens største Fjende. Maatte dog Forsynet forbarme sig over os og føre denne dejlige Verden bort fra den Afgrund, paa hvis yderste Rand den nu staar; jeg véd det, vi Mennesker fortjener ikke Medgang, og intet taale vi saa daarligt som gode Dage, det ser vi af den Utaknemmelighed, vi have udvist i Lykens Dage — hvad have vi gjort ud af det Tyskland, der blev skænket os paany i 1814. Vi ser Følgerne. Hvad jeg personlig har lidt i de sidste tre Aar, véd De, jeg saa mit gamle Fædreland i Krig med det Land, der blev mit nye Hjem, og som jeg hænger ved med min Sjæls dybeste Rødder; jeg saa Venner og Slægtninge paa den ene Side kæmpe mod Mennesker, der vare mig kære, jeg fulgte Begivenhederne med Angst og tit med Vrede over Uretten, jeg græd saa mange Taarer, at jeg mange Gange tænkte, jeg havde ikke flere Taarer at udgyde, og ingen kunde jeg tale med om alt det.

De har vel Gigt. De skal om Aftenerne vikle Hænderne godt ind og forinden gnide dem med (ulæseligt) og saa holde Dem fra den nye Vin, yngre Aargange Rhinskvin

indeholder saa megen Spiritus. Den lille Adolphs Sygdom bedrøver mig meget, og at den kære Adolphine ogsaa skal have den samme Sygdom, hvem passer Barnet og sørger for, at der gaas frem efter Opskrifterne?

Sørg først og fremmest faderligt for, at Deres Børn lærer noget, saa de kan staa paa egne Ben og ernære sig selv og blive som deres gode Fader; Selvstændighed og Uafhængighed giver et Menneske Sikkerhed og Rygrad, Børn, der er opdragede til at være selvstændige og ikke kuede i Opdragelsen, vil være deres Forældre taknemmelige og blive til gode Borgere. Mangel i Opdragelsen *indenfor alle Stænder* er det, at Forældrene søge at faa deres Børn til at tro, at deres Stand er bedre end alle andre, og at de skal se med Uvilje paa andre Klasser af Menneskene. Og hvor mange Børn med en god Natur bliver ikke slette Mennesker som Følge af en forfejlet Opdragelse! De véd, at jeg har arvet mine Forældres Beundring for Hölderlin, jeg læser hans Bøger om og om igen, hvilken Poesi, hvilken Skønhed! For at løfte min Sjæl har jeg læst et meget smukt, men ikke politisk Digt »Amerantz« af Oscar v. Vedewitz, naar jeg læser det, drager mine Tanker paa Vandring derhen, hvor jeg gerne vilde hen.

Fra min kære Fætter, den regerende Greve paa Langeland,¹ har jeg et godt Brev, Gud ske evig Tak, at hans elskværdige og smukke Søn¹ er kommet velbeholden hjem fra Krigen.

Deres kære Kone og Børn skal jeg selv takke for deres Breve. Og nu til sidst nok engang min bedste Tak.

Gud holde i alle Maader sin Haand over Dem alle. Vær

¹ Forfatterens Oldefader og Bedstefader.

fremdeles *Deres Hjems Skytsaand*, Hjemmet er i saadanne onde Tider det eneste Sted, hvor Mennesker endnu kan finde Fred. Vær overbevist om, at jeg altid forbliver

Deres gamle Veninde

E. AHLEFELDT.

Den 24. November 1850.

Har De gjort Dem bekendt med Macaulays fortrinlig skrevne Englandshistorie fra Jacob den Andens Regeringstiltrædelse? Læs den selv eller læs den om Aftenen for Deres Familie, Fremstillingen er klar som Krystal.

Min kæreste Elise!

Dit pæne Brev har gjort mig megen Glæde, og jeg takker Dig hjerteligst for samme.

Var Du nu blot snart kureret for den smertelige Byld, som gør Din gode Moder saa megen Bekymring. Hvor gerne vilde jeg ikke besøge Eder for med egne Øjne at se alle Jer kære, min lille Elise, og er ked af, at det hidtil ikke har kunnet lade sig gøre som Følge af Mangel paa Penge og Sundhed, jeg vilde saa gerne se Jer samlede, for jeg er meget nysgerrig efter, hvordan Du ser ud? Selv om Din gode Onkel spenderede Penge paa Jer til Rejsen til Berlin, saa er det dog en kostbar Historie, skal de alle med, for jeg kan ikke have Jer boende, her i Berlin har man det saa knebent, det er sjældent, at Folk har et Gæstekammer, og har man et, ligger det saa ubekvemt, at man ikke kan have kære Gæster boende deri; Dig, min lille Skat, kunde jeg vel nok faa anbragt, men det er umuligt med Din Herr Broder og (ulæseligt) Hausen.

Maaske kan Du senere engang faa Lejlighed til at komme igen, men det maa ikke være nogen Overraskelse, jeg maa have det at vide forud, i min Alder taaler jeg ingen Uro. At Dine kære Forældre saadan vil sende mig det kære Gudbarn, er mig en stor Glæde, og jeg vilde gerne se Dig efter i Sømmene, om Du kan blive en flittig og praktisk Husmoder, det er tit bedre end mange Penge, for naar man anvender Pengene galt, saa bringer de ingen Velsignelse. Først og fremmest Glæde og Sundhed, min kære Elise, og dernæst mange Hilsener til Søster og Broder fra Din gamle Tante

ELISE GREVINDE AHLEFELDT.

Berlin, den 16. December 1850.

Min kære lille Elise!

Jeg takker Dig for Fortællingen om Din Tante Mas Bryllupsfest; det blomstersmykkede Alter og Jeres Sangere havde jeg gerne set og hørt, det maa have været meget kønt og har sikkert behaget Din Tante meget. Min Onkel Hedemann, der er saa venlig mod de kære Børn, vilde gerne ret snart have saadanne skønne Fester og Glæder. — Naar Du ser paa Landkortet, vil Du i Böhmen finde et Badested, der hedder Carlsbad; der maa jeg drikke af den kogende hede Kilde for at blive rask igen. Den varme Kilde har sit Udspring i en lille Flod Tepl og afsætter meget Sand, der bliver til Sten, Stenen sliber man og laver alle mulige smaa Genstande af dem; jeg har taget et lille Hus med til Dig og Mathilde, det skal jeg sende ved Lejlighed. Böhmen er et smukt, bjergrigt Land med mange Træer fulde af den dejligste Frugt, og Jorden er saa frugtbar. De mindste smaa

Piger knipler, og alle Kvinder laver de fineste Kniplinger, skønt de har meget grove Hænder, de bruger næsten ingen Traad til deres Arbejde og paastaar, at de lave Kniplingerne af ingen Ting.

Jeg vilde gerne engang til Elberfeld og se alle de smaa Kegeler, og hvis Vorherre lader mig leve, opgiver jeg det ikke og er ganske særlig nysgerrig efter at se, hvor stort mit lille Gudbarn er, om hun er rigtig fornuftig og flittig til at hjælpe sin Moder og sine yngre Søskende. Hils Dem alle fra Tante Elise, vær rigtig flittig med Dine Lektier, saa det maa gaa Dig godt i Livet senere, for kun den flittige bliver til noget og bevarer et glad og tilfreds Sind.

Din Dig elskende Tante
ELISE AHLEFELDT.

Berlin, den 30. Juni 1851.

Min kære Gustav!

Lige nu fik jeg Dine kære Linier, som melder Din lille Søsters lykkelige Ankomst, takker Dig hjerteligst, fordi Du straks tænkte paa mig, jeg levede i den største Bekymring for at det skulde være gaaet galt, og I have mistet den elskede og omhyggelige Moder; jeg er Gud taknemlig for, at han afledede denne haarde Tilskikkelse fra os. Da Du er saa kær og fornuftig og holder saa meget af Din Moder, som jeg sender hjertelige Hilsener, saa sørg for, at hun ikke tager sig noget til, der kan angribe hende, men passer sit Helbred, saa I kan faa Lov til at beholde hende, og hun kan blive rigtig rask.

Meget vilde det glæde mig, om Mama vilde lade mig vide, hvordan det gaar hende, for at jeg kan være rolig med Hensyn til Jer alle, altid at maatte vente paa de sørgeligste

Efterretninger, slider paa mig og er mere, end mine Kræfter kan bære.

Det er mig kært, at Elberfelderne skammer sig over deres stygge Opførsel; ubegribeligt, at ellers saa gode Undersaatter paa en Gang kan slaa om til deres eget Fordærv. Den, der ikke ærer og lyder Gud, sine Forældre og sin Fyrste, er og bliver et fortabt Menneske.

De inderligste Hilsener og Ønsker for Jer alle. Gud give, at nu, hvor Sorgen er vejet bort, Sundhed og med den Tilfredshed og Glæde maa vende tilbage.

Min kære kære Gustav, lev vel og hold af Din Tante

ELISE AHLEFELDT.

Berlin, 1. July.

I Hast.

Min kære Gustav!

Den første September kom jeg tilbage fra Badestedet Teplitz, hvor jeg i næsten to Maaneder brugte Kur uden væsentligt Udbytte. Jeg kan stadig ikke gaa, jeg kan kun gaa nogle faa Skridt inde i Stuen, naar nogen fører mig, og jeg støtter mig til en Stok, og det gør ondt; jeg er heller ikke rigtig Herre over mine Hænder, og det er med megen Anstrængelse, jeg skriver dette her. Da jeg som Følge af min Tilstand i høj Grad maa skaanes, saa blev ingen af Brevene sendt efter mig, og jeg fandt Dit ved min Hjemkomst. Jeg er ked af, at Du ikke véd, hvad Du vil være (jeg troede, Du var i fuld Virksomhed), det kan ikke nytte noget, at Du tager fat paa alt muligt rent hen i det blaa uden at have en fast Stilling, det regner jeg ikke for noget; et Menneske, der ikke har Formue eller andre Udsigter,

maa skaffe sig en Levevej. Bliver Du ved paa den Maade, saa vil Du om ti Aar være lige vidt og stadig være afhængig af andres Hjælp, en Mand maa kunne klare sig selv og se at finde en Livsstilling. Hils Dine kære Forældre og bed Din Moder betænke, at jeg er syg, og at hendes stadige Klager og urovækkende Meddelelser og Anmodninger agiterer og irriterer mig. Foruden min Sygdom har jeg Gigt, men faar jeg mine Kræfter igen og kan taale det, haaber jeg at faa den Fornøjelse at gøre mit Gudbarns Bekendtskab.

Din hengivne
ELISE AHLEFELDT.

Nedenstaaende Brev fra Overregeringsraad Solgers Hustru meddeler om Elises Død, Brevet er henvendt til Adolphine Kegel. Solger var Broder til den berømte Philosoph, og Brødrene hørte til Elises fortroligste Omgang.

Min kære Veninde!

Naar jeg nu griber Pennen for at skrive til Dem, er det ikke for at give efter for mit længe nærrede Ønske om at sætte mig i Forbindelse med Dem, men det er en tung Sorg, en sørgelig Begivenhed, der byder mig det. Det har behaget Livets Herre at kalde min dyrebare, elskede Veninde, deres ærværdige Plejemoder, Grevinde Ahlefeldt Laurvig, fra Livet til de Eviges Bolig. I fuld Erkendelse og Følelse af, hvad De har tabt i den elskede bortkaldte, kan jeg alene henvise Dem til den trøsterige Naade, der hjælper den bedrøvede og paany rejser det brudte Rør. Den ædle, kærlighedsfulde Sjæl er faret heden under store, legemlige Lidelser, hun er gaaet bort efter haarde Angreb af en pine-

fuld Vattersot, der havde udviklet sig af den Gigt, hun led af det sidste Aar, og Vattersoten bredte sig i Løbet af de sidste tre Uger til alle Legemets Dele. Jeg kom hertil den 6. Marts fra Brødremenigheden i Gnadau sammen med min Datter, paa Vej til Danzig til min Mand og min Søn, og var lykkelig ved Haabet om at skulle være sammen med Grevinden. Den 4. Marts var der indtraadt en Hoste, som jeg haabede at kunne betragte som en Slags Grippe-Tilstand,¹ men efter otte Dages Forløb erklærede Lægerne, at det var Vandet, der var trængt ind i Lungerne, og at den kære var i den yderste Livsfare. Jeg tilbragte Dag og Nat hos hende og kunde ikke opgive Haabet om, at den kæres Liv maatte blive bevaret. Den elskede nød en udmærket Pleje. General Palm sørgede paa en i Sandhed rørende Maade for den kære Grevinde, Husjomfruen Agnes, der havde været hos hende i tyve Aar, og Kokkepigen, en prøvet Tjenerinde, plejede hende Dag og Nat med en aldrig svigtende Kærlighed og Iver, jeg kunde med al min Erfaring ikke faa Lejlighed til at gøre mig nyttig, da de andre vilde gøre alt selv, jeg maatte altsaa holde mig forsigtigt i Baggrunden for ikke paa noget Punkt at forstyrre al den Kærlighed og Omhu, de tre viste hende, det eneste, jeg kunde gøre, var at vise den dødssyge min usminkede Kærlighed og indskrænke mig til at være tilstede i Bøn og Tro.

Indtil den 18. Marts tilbragte den elskede hele Dagen, ja de sidste Døgn endog Natten, paa en Lænestol, da Vandet stadig steg højere op mod Hjertet og hindrede Aandedraget; hun var indtil da ved fuldstændig klar Bevidsthed, men Tilstanden blev værre, og hun talte mindre. Om Formiddagen den 19. kom der hæftige Anfald af Angst, der

¹ Influenza.

vidnede om, at Dødskampen var nær. Den kære blev nu anbragt i en siddende Stilling i sin Seng, og Dødskampen begyndte, mens hun næsten ikke var ved Bevidsthed, det varede til den 21. halv eet om Eftermiddagen, da hun gik ind til de saliges Fred.

Saalænge den omtalte, pinefulde Tilstand stod paa, bevarede den kære en tapper Holdning overfor Dødens Lidelser. De skønne, ædle Ansigtstræk havde i Dødsnatten et i Sandhed forbavsende ophøjet Skær over sig, de afspejlede Sjælens fattede Ro.

General Palm havde faaet Anvisning paa, saasnart Grevinden var død, at aabne et forsegleet Brev, der laa i en nærmere angivet Skuffe. I dette Brev udtalte Grevinden: »at saa snart hun var død, vilde hun lægges i et stort Tæppe i den Tilstand, hvori hun var død, urørt og uvadsket og med de samme Klæder paa, hendes Ansigt skulde straks tildækkes, og ingen maatte se det mere. Hendes Begravelse skulde være aldeles tarvelig, for at der kunde spares noget til Fordel for dem, hun gerne vilde sørge for, uden at kunne gøre det i det Omfang, hun gerne havde villet. Hendes Testamente laa paa Berlins Kammerret. Til Fuldbyrdelsen af sin sidste Vilje og Exekutor Testamenti udnævnte hun General Palm.«

Disse Bestemmelser blev strængt overholdt, hvor smerligt det end var for dem, der begræd hende. Igaar den 23. Kl. 10 Formiddag blev det afsjælede Legeme igen givet til Jordens moderlige Skød. En stor Sørgekare, bestaaende af Slægtninge, Venner og Beundrere, havde givet Møde i Sørgehuset. Hans Excellence Generalløjtnant von Hedemann¹ paatog sig i Egenskab af nærmeste Slægtning at

¹ Sejrrherren ved Bov.

melde Dødsfaldet. Præstens Tale, der blev holdt med Værdighed, forenede os alle for sidste Gang om hendes jordiske Hylster, der laa skjult under Blomster. Ved Jordefæerden gik Præsten med mig lige efter den elskede afdødes Baare, det var ordnet saaledes for at vise mig Ære paa Grund af min trofaste Kærlighed gennem de mange Aar (i Aanden var jeg hos hende), saa fulgte General Palm og de øvrige. Ved Graven talte Præsten Velsignelsens og Trøstens Ord, og Jorden gemte den, der var os saa kær. Mine venligste Hilsener til Deres kære Mand og Børn fra Deres hengivne

ELEONORA SOLGER.

Berlin, den 24. Marts 1855.

To Aar efter Elises Død modtog Lærer Kegel følgende Brev fra General Schlüsser, Forfatteren til en af de bekendteste Biografier af Lützow.

Deres Velbaarenhed

tillader jeg mig at forebringe en ret indstændig Bøn.

Eftersom jeg har til Hensigt at udgive General Lützows Biografi, ønskede jeg at smykke samme med hans Billed. Deres Frue har efter Grevinde Ahlefeldt arvet det bedste Billed af Lützow. Det er et Knæstykke, omkring seks Tommer højt i gulbrun Farve, og fremstiller ham i Husaruniform med en Stok i Haanden. Det vil med Lethed kunne fotograferes i den samme Størrelse, og i den rige By Elberfeld vil der sikkert findes en flink Fotograf.

Jeg vilde være Dem meget forbunden, om De vilde vise mig den Godhed at lade dette Fotografi besørge til mig og

ved Fremsendelsen gennem Postvæsenet afkræve mig det Beløb, det maatte have staaet Dem i.

Jeg beder mig paa det bedste anbefalet til Deres Frue. Maaske husker hun mig fra det flygtige Møde hin Aften, da jeg havde den Ære at træffe hende hos Grevinden, som jeg mindes med den inderligste, dybeste Højagtelse.

Deres Velbaarenheds
ærbødigste Tjener
GENERAL VON SCHLÜSSER.

Halle a/S, den 7. Juli 1857.

Naar Elise i Brevene taler om sine knappe Midler, beror det i nogen Maade paa en Overdrivelse, hun var i sine senere Aar tværtimod ganske godt stillet i pekuniær Henseende, bedre end hun nogensinde havde været. Saalænge hendes Fader, der altid var i Pengeforlegenhed, levede, fik hun ingen af de Penge, der tilkom hende. Men da hendes Fætter var blevet Besidder og havde bragt Affærerne, som Generalen havde efterladt i den vildeste Uorden, paa Fode igen, fik Elise en fast, aarlig Appanage. Denne Appanage skulde efter Aftale mellem Elise og hendes Fætter træde i Stedet for en større Pengeerstatning, der tilkom hende som Betaling for det hende tilhørende Allodialgods paa Langeland. Det Liv, hun førte i Berlin med megen Selskabelighed, hyppige Rejser og udstrakt Godgørenhed, tydede heller ikke paa Pengeknaphed. Man har vel Lov til at betragte Elises Udtalelser om Pengevanskeligheder som et Paaskud for at holde sig Familien Kegel, der til Tider var hende besværlig, fra Livet. Brevene til Adolphine Kegel ere ikke prægede af Venlighed, endsige Kærlighed. Elise kunde være meget elskværdig, men overfor Folk, der ikke interesserede

hende, og til dem synes aabenbart hendes Datter at have hørt, meget kølig. Men hun har villet opfylde sin Pligt overfor Adolphine Kegel, og det lidet, der var efter hende, arvede Datteren.

Paa Tranekær Ladegaard var der ansat en Forvalter, der hed Peter Seehusen. Han var Sønderjyde. Seehusen havde været Christian Ahlefeldts Yndling og betroede Mand, hele Familien holdt af ham, i en ganske særlig Grad satte Generalen Pris paa ham, skønt det, at Seehusen havde haft en saa høj Stjerne hos den gamle Greve, ikke ubetinget var nogen anbefaling hos Generalen. Om hvad Seehusen betød for Christian Ahlefeldt, vidner nedenstaaende Brev fra Generalen.

Herr Bankkommissair Cramer!

Min salig Fader har skænket min Forvalter Seehusen udi aarlig Pension 400 Rdl.

Disse Fire Hundrede Rigsdaler ville Deres Velbyrdighed imod hans udstædende Qvittering, behagelig udbetale udi Aarets 4 Qvartaler, saa at han til enhver Qvartal modtager 100 Rdlr.

Den 1ste Termin er nu 31de December. Samme aarlige Udgift ville De siden mig beregne.

F. AHLEFELDT L. R.

31. December 1791.

Seehusen havde flere Talenter, blandt andet kunde han baade male og tegne og stikke i Kobber, et Billede fra hans Haand af Generalens Fader vidner derom. Dertil kom, at

han var en særdeles behagelig Mand, »gefällig« kaldte den gamle Greve ham, skulde der tages en Haand med i ved hvad som helst, var Seehusen straks parat, det var altid ham, der skulde finde, hvad Generalinden havde glemt, naar hun skiftede Opholdssted. Forvalter Seehusen var inde i alle Familiens intimeste Forhold og gik ud og ind paa Tranekær, ligesom Generalen ofte sad nede hos ham paa Ladegaarden og drøftede alt muligt med ham. Et Brev fra Frederik Ahlefeldt til Seehusen vil vise, i hvilken Grad der herskede et intimt Forhold mellem de to.

Kiære Ven!

Saa er vi da nu i Ro her efter en god Rejse. Gid Du havde været med, jeg savner Dig daglig, jeg savnede Dig især, da jeg nylig var i Hamborg og saa det herlige, skiønne, guddommelige, vidunderlige »Die Räuber« hos Schroeder. Maaske var det dog godt, Du ikke saa det og havde ladet Din Forstand blive tilbage i Hamborg, for jeg véd hvad Indtryk det vilde have gjort paa Dig, læs det en Aften, hvor Du sidder og tænker paa mig og længes efter mig, husker Du da vi læste det sammen! Skriv til mig og sig mig mange Sandheder, saaledes som Du plejer, jeg føler hvor godt jeg har af det. Jeg har ogsaa saa gode Forsætter, naar jeg er i Din forædlende Nærhed, hvilken Lykke for mig, om jeg altid havde Dig hos mig, men det er nu ikke skrevet i Stjernerne. Du pisser mig aldrig op ad Ryggen¹ saaledes som saa mange af de andre, især Bosgaard og den lange Tjørnebjergmand, han er saa lang, at hans Vand naar mig helt op i Nakken. Det er meget skadeligt for mig, men tit

¹ Skal formodentlig betyde smigre, tale efter Munden.

behageligt, det indrømmer jeg, foragt mig ikke for det, min kiære Ven, men bær over med mig, det trænger jeg til, af Dig taaler jeg alt, Du kan ikke fornærme mig, og ingen Ting kan skille os. Grevinden har glemt baade Bøger og Noder i Klaverstuen, hun anbefaler sig paa det bedste til Dig og beder Dig sende hende alt, hvad der ligger oven paa Klaveret. Min lille Datter anbefaler sig ogsaa til Dig, jeg omfavner Dig hjerteligt og er Din

FRITZ.

Slesvig, den 21. April 1792.

Generalen havde en Søster, der var et Aar yngre end han, og som havde boet hos sine Forældre paa Tranekær lige til Faderens Død, da hun havde naaet 30-Aarsalderen. Ida Birgitte, saaledes hed hun, flyttede ved Faderens Død til Klostret Uetersen, i hvilket hun var blevet indskrevet som Klosterdame. At Generalens Søster ikke bosatte sig sammen med sin Moder paa Bjørnemose, laa i, at hun lige saa lidt som de andre Børn havde let ved at omgaas den noget vanskelige Moder. Enkegrevinden var selv stemt for, at Datteren blev Klosterdame, da hun havde en Mistanke om det, der var i Gære, og som vi nu skulle berette.

En skønne Dag modtog Generalen nedenstaaende Brev fra sin Søster.

Kiære, bedste Broder!

Jeg er dybt nedbøjet over Dit kiærlige Brev af idag til SEEHUSEN, og dog giver det mig Mod til at tilstaa Dig, hvad jeg allerede forlængst har villet, men ikke turdet sige Dig. Kiære Broder, det kan umuligt være undgaet Dit

klartseende Øje, at vi elskede hinanden; ja i 17 Aar har vi elsket hinanden, og kun den inderlige Kiærlighed til Dig har hidtil opsat vor Forening. Du husker jo nok, at jeg formaaede Seehusen til at blive hos Dig, da Fader døde; han blev giærne, fordi han haabede at kunne bidrage til Din Lykke; desværre har han ikke kunnet det, og nu driver Græmmelse over Din sørgelige Tilstand ham atter bort. Sandelig, kiære Broder, Du har ingen mere trofast Ven end ham, ingen Broder elsker Dig inderligere eller ærer Din herlige Karakter og erkiender Dit varme Venskab som han. Du er Gienstanden for hans Tanker, for hans Omtale og for hans Ønsker, intet giør ham mere ondt end ikke at kunne hjælpe Dig, og nu hans Frygt for ved at tilstaa vor Kiærlighed at miste Din Kiærlighed og Agtelse! Bedste Broder, jeg véd, hvad der kan siges for og imod denne Sag. Jeg véd, at efter Verdens sædvanlige Udtryksmaade er det en Beskiæmmelse for Familien, da han kun er borgerlig; dog — saaledes kan Du umulig tænke, da kun Laster — som han aldrig har øvet — kan beskiæmme. Bedste Broder, medens jeg udøser mit Hjerte i Din Barm, glemmer jeg, at Du er regierende Greve og ser i Dig kun den trofaste Ven og Broder, der ikke skammer sig ved at skatte Fortjenester, hvor han finder dem og aldrig vilde foretrække en adelig Kiæltring for en redelig Borger. Jeg behøver altsaa ikke at være bange for, at Du for Din Person vil anse det for en Beskiæmmelse, at den Mand, som Du har saa inderlig kiær og paa hvis Troskab og Retskaffenhed Du har saa mange Beviser, ønsker Din Søsters Haand. Dog véd jeg kun altfor vel, at Verden vil dadle det, og at Du derfor ikke *offentligt* kan billige det. Moder bliver rasende. Jeg har ikke villet forlange hendes Indvilligelse, da jeg ved, at

hun aldrig vil give den til nogen borgerlig, og endnu mindre til Seehusen. Og dog vil jeg ikke give Slip paa ham. Jeg vil ikke fylde dette Brev med forliebt Klynkeri, dertil er vor Kiærlighed alt for gammel og altfor stærkt grundet paa gjensidig Højagtelse. Du er ikke alene Greve, nej Du er Menneske, Du kiender selv Kiærlighedens Almagt, der, som Du selv ofte har sagt, ikke lader sig befale. Jeg vil ikke undskylde mit Valg, jeg elsker en retskaffen, flittig og klog Mand, han elsker ogsaa mig, vi kan leve, vi har kiendt hinanden i over 20 Aar, saa fra den Side set er mit Valg sikkert ulasteligt; men denne redelige Mand er borgerlig; bedste Broder, skulde det være nok til at fratage ham og mig Din Kiærlighed? Skulde Du af den Grund kunne glemme alle hans gode Egenskaber, skulde det være sværere for Dig at elske Din bedste Ven (som Du selv kalder ham i Dit Dagsbrev), fordi han vil være Din Søsters Ægtefælle? Hvor lidet sand Lykke beror paa Stand og Religion, føler Du dog selv, kiære Fritz. En saadan Tanke er Du ikke i Stand til at rumme. Du ejer Sjælens sande Adel, der giver større Ære end Fødselens. Sig ham og mig, at Du vil vedblive at være os god, at Du stadig vil skatte ham, og tillad ham da, skjønt fraværende, at gjøre alt hvad der staar i hans Magt for at være Dig til Nytte og bevidne Dig en grænseløs Taknemmelighed. Tillader Du ham dette, vil han gjerne vedblivende føre Dine Forretninger og være Din Raadgiver. Er det nødvendigt, vil han gjerne af og til komme til Dig; at være hos Dig bestandig, bedste Broder, det indser Du er umuligt af Hensyn baade til ham og til Dig. Det vilde i mange Retninger medføre Ubehageligheder for begge Parter, som I nu kan undgaa. Bedste Broder, jeg besværges Dig ved alt, hvad der er Dig kiært, følg Dit ædle Hjertes

Følelser og sig mig, at Du om end ikke offentligt (det tillader Dine Forhold Dig ikke), saa dog i Hjertet billiger mit Valg, og at Du nu som før vil være os god. Kun dette ene mangler os i vor fuldkomne Lykke. SEEHUSEN er i Hamborg, derfor kan han ikke selv besvare Dit kiærlige Brev; jeg kiendte Indholdet af det forrige Brev. Han har ogsaa givet mig Lov til at aabne Dit Brev, og han er bekiendt med mit Forsæt: at aabenbare alt, hvad han sigtede til i sit forrige Brev. Mit Tilbud om, at han nu som før skiønt fraværende vil føre Dine Forretninger, er fremsat med hans Tilladelse; han vil det giærne. Kun én Bøn endnu har jeg til Dig: betro ingen tredie min Tilstaaelse, men følg udelukkende Dit eget Hjerte, saa haaber jeg paa et beroligende Svar.

Din Dig evigt elskende Søster
(sign.): J. B. v. AHLEFELDT-LAURVIG.

Uetersen, den 6. Marts 1795.

Paa dette Brev gav Generalen ingen Svar, derimod skrev han følgende til Seehusen, der havde tilskrevet Frederik Ahlefeldt samtidig med Søsteren.

Det vilde have været mig mere velkomment og mere ventet, om Himlen var styrtet ned, end at læse Dit Brev — saa dybt nedbøjet er jeg i Sjælen. Hver Dag erfarer jeg, i hvor høj Grad jeg mangler Menneskekundskab og bliver ganske naturligt med hver Dag mere mistænksom — desværre maa jeg blive dette. Jeg anser Kærlighed for blot Venskab, Moral vilde være latterlig — en Modsigelse — Intet. Forstanden staar stille — Naturen taler — Stolthed er Last — at holde paa Æren en Dyd.

Mennesket bereder sig ofte sin egen Lykke, men griber ikke sjældent Torne i Steden for Roser. — Jeg skriver ikke mere; thi Breve blive ikke altid brændt.

(sign.): F. A. LAURVIG.

Slesvig, den 9. Marts 1795.

Dette Brev krydsedes med et andet fra Seehusen, det lød saaledes:

Højvelbaarne Naadige Hr. Greve!

Først sidst afvigte Tirsdag kom jeg fra Hamborg og Altona tilbage hertil, hvor jeg havde den Ære at modtage Grevens naadige Skrivelse af 5. ds. Straks ved min Hjemkomst var Posten ved at afgaa, og derfor kunde jeg ikke svare. Og endnu i Dag, efter at jeg flere Gange har læst Grevens Brev, véd jeg ikke, hvorledes jeg skal besvare det, fordi en anden Affaire, som jeg hidtil har fortiet og maattet fortie — stod i Forbindelse dermed og maa have forandret Grevens Tanker om mig.

Jeg beder Greven skaane mig for en Redegiørelse af mit Hjerteanliggende! og i dette Tilfælde at bære over med mig. Uden at prale tror jeg, at det er første Gang, jeg beder Greven om Overbærenhed. Jeg vil ikke skrive nogen Apologi for mig selv. Jeg vover ikke engang at undskylde mig, end-sige at søge at retfærdiggjøre min Opførsel. Aldrig vil jeg se bort fra Grevens Stilling, den vil, efter hvad der nu er sket, i mine Øjne forklare Deres fremtidige Holdning overfor mig, selv om den bliver præget af Bitterhed og Vrede. Greven er alt for god til, at De helt skulde fordømme mig, altfor ædel til at kunne tilføje mig noget ondt.

Det eneste, jeg beder Greven om, er, at De overfor 2 Mennesker vil bevare Deres Kiærlighed og naadige Velvillie, saavidt dette lader sig forlige med Deres Stilling i Samfundet.

Med det Udkast, som angaar et af Grevens Anliggender, og som jeg planlagde under mit Ophold i Hamborg, ønsker jeg at oprette et Mindesmærke om den lykkelige Fortid. Jeg beder Greven at optage dette Minde naadigt!

Pastor SARTZ i Laurvigen har sendt mig indlagte Brev. Da jeg anser mig for uberettiget til at acceptere en Gave, der er bestemt til mit tidligere Kontor, er jeg saa fri at vedlægge disse 20 Rdl.

Hvis jeg kan være Deres Højvelbaarenhed til Nytte i nogen Henseende, hav da den Naade i et og alt at disponere over mig. Jeg har baade Tid, Lyst og Lejlighed til at arbejde for Dem.

Med de ærbødige Følelser har jeg den Ære bestandig at være

Deres Højvelbaarenheds
underdanigste Tjener
(sign.): P. SEEHUSEN.

Uetersen, den 20. Marts 1795.

Da ingen anden turde gøre det, maatte Frederik Ahlefeldt skrive til sin Moder og meddele hende det passerede. Paa denne Meddelelse kom følgende Svar:

Kiære Fritz!

Undskyld at jeg ikke strax besvarede Dit Brev, men mit Sind var saa forvirret over denne skrækkelige Efterretning, at det var mig umueligt at samle mine Tanker, og dette saa

meget mere da FERDINAND¹ ved sin sidste Nærværelse ikke har yttret det mindste herom. I lang Tiid har jeg intet godt formodet af disse toe, men at det skulde komme til den Yderlighed kunde jeg ikke forestille mig; og Klosterets skammelige Forhold! overgaar alt. Dig, min Søn, overdrager jeg at paatale denne Sag, jeg er forsikret Du gjør alt det, som Pligt og Fornuft byder Dig. Mit Hjerte er for beklemt til at jeg kan sige mere i denne Sag. Levvel og skaan saa meget mueligt Dit Liv og Helbred. Jeg er

Din

oprigtige Moder

(sign.): E. J. AHLEFELDT LAURVIG.

Bjørnemose, den 25. April 1795.

Da dette Brev var skrevet, havde Seehusen allerede ægtet Ida Ahlefeldt. Umiddelbart før sit Ægteskab forpagtede Seehusen Gaarden Rebbjerg i Angel, og her flyttede Ægteparret ind. Ni Aar efter kom følgende Brev fra Ida Seehusen til Generalen.

Kiere Broder!

For Din mig tilsendte Anviisning for mine 500 rd fra Lundsgaard, takker ieg Dig hiertelig. At Du saa betids har expederet denne Assignation, viser, at ieg endnu er i Din gode Erindring. Gid ieg kunde tale Dig nogle Minuter, og Du ville da undskylde hvad jeg har gjort Dig imod. Et hiertelig Favntag ville da let forsones os. Da min Nedkomst nærmer sig, og ieg saa hiertelig ønsker, at Du og ieg igjen

¹ Brevskriverindens Søn, Domkapitular i Lybæk, arvede efter Moderens Død Bjørnemose.

maatte blive de samme gode Venner vi forhen har været ; saa beder ieg Dig, kiere Fritz, at Du ville beroelige mig over denne Punct. Jeg veed at mit Giftermaal var Dig imod. Men betænk, at ieg giftede mig med en bekient brav Mand — med en Mand, som har tient vor Familie redelig, — og ieg tør paastaae, at Du endnu ingen har funden der har tient Dig troere end han. Denne Mand elsker Dig enthusiastisk, og gjør mig saa lykkelig som mueligt. Fattes denne Mand nu intet videre end Rang, saa vil Du ei heller foragte ham derfor. Vær ham og mig god igien, og giv mig Din Haand derpaa! — Din Kone og Datter anbefaler sig

Din Søster
(sign.): IDA.

Steinberg, den 12. November 1804.

Da dette Brev kom, medførte det en fuldstændig Forsøning mellem de to Søkende, men allerede Aaret efter døde Søsteren. Den afdødes Morfader havde bestemt i sit Testamente, at hans Datterdatter skulde være arveberettiget til Lundsgaard, saafremt hendes næstældste Broder ingen mandlig Afkom efterlod sig, der var derfor blevet fastsat en Appanage til hende fra Lundsgaard, det er den, Fru Seehusen hentyder til i Brevet, denne Appanage oppebæres endnu den Dag i Dag af Fru Seehusens Efterkommere.

Som vi have set, havde Frederik Ahlefeldt mange Bryderier i sit Familieliv, og Bryderierne fortsattes troligt lige til hans Død, men med hans lette Sind lod han sig ikke unødigt afficere heraf; naar den første Ærgrelse var overstaet, tog han det senere med Ro. Allerede i Faderens Levetid havde Generalens yngste Broder Christian været Familiens

sorte Faar. Efter at den ældre Broder havde anbragt ham som Forpagter paa den under Grevskabet hørende Gaard Vestergaard, faldt der Ro over Manden, og Generalen mente sig nu sikret mod Besværligheder fra den Kant. Christian Ahlefeldt, der hidtil havde vist udpræget polygame Tendenser, besluttede sig en skønne Dag til at indtræde i den hellige Ægtestand og giftede sig med en ung tysk Skuespillerinde Juliane Caroline Mattstedt, der havde spillet Komædie paa Tranekær, og hvis Forældre i sin Tid havde været ansat ved Tillys Trup og derfra var gode Bekendte af Generalen. Parret blev viet i Tranekær Kirke, og Generalen holdt Bryllupsselskabet paa Slottet, i tryk Forventning om, at hans Benjamin nu havde løbet Hornene af sig og vilde blive en eksemplarisk Ægtemand. Men Glæden varede kun kort, for den unge Grevinde begyndte temmelig hurtigt at bedrage sin 17 Aar ældre Mand, det ikke usædvanlige indtraadte, at en af Generalens Adjutanter var paa Spil. Den unge Kone blev grebet in flagranti og blev over Hals og Hoved sendt til København, hvor hun senere ægtede Fredsforstyrren, Premierløjtnant Jacob Hofmann. Ægteparrets Børn tog Generalen sig af, Datteren Charlotte, der var Generalindens Guddatter og opkaldt efter hende, blev ført til Tranekær og opdraget af sin Onkel, der hurtigt kom til at holde meget af Barnet. Generalen lod sin Broderdatter godt oplære og tildannede hende i sit eget Billede, hun blev da ogsaa i mange Retninger en tro Kopi af sin Onkel, allerede som halvvoksen kastede hun sig over philosophiske Værker og antog mange af Generalens Originaliteter og Udtryksmaader. Generalen giftede hende senere med en af sine Brodersønner, som han i den Anledning gjorde til Forpagter af den langelandske Gaard

GENERALENS BRODERSON OG ARVING

Blegholm, og efter at Charlotte Ahlefeldt var død, gik Gaarden over til hendes Søn, der sad som Forpagter paa Blegholm indtil han for nogle faa Aar siden døde. Forfatteren har kendt Charlotte Ahlefeldt, der opnaaede en Alder af mellem 90 og 100 Aar, og jeg kan bevidne, at hendes af Generalen bibragte Interesse for Philosophi holdt sig til det sidste, hun kunde blandt andet citere Sibbern Side op og Side ned.

Generalen anbragte senere sin yngste Broders to Sønner paa Landkadet-Akademiet, og de blev begge dygtige Officerer. Den yngste faldt 18. April 1864 paa Dybbøl.

Efter at Christian Ahlefeldts første Ægteskab var ophævet, skyndte Generalen, der altid skulde være hele Familiens Forsyn, sig med at finde ham en ny Ægtefælle, og hans Øjne faldt paa en ung Pige, Ursula Böckmann, der var Datter af Toldforvalteren i Rudkøbing. Generalen kunde næppe have gjort et bedre Valg. Hans nye Svigerinde viste sig at være baade klog, dygtig og myndig, takket være hende kom der Orden og Ro paa Vestergaard, og da hun som 95-aarig afgik ved Døden paa Vestergaard, kunde hun se tilbage paa et virksomt og nyttigt Liv.

Den af sine Søskende, Generalen alt som Aarene gik vokse sig mest sammen med, var hans yngste Søster Sophie Caroline, der var gift med en Broder til Generalens første Hustru, Major Hedemann. De to havde Generalen anbragt paa Brolykke i Hovedbygningen, de fik Lov til at disponere over Haven og hugge til Brændsel i Skoven, men det øvrige blev erklæret som værende dem uvedkommende. Dette sidste tog Majoren meget bogstaveligt, og Gaardens Drift,

som Generalen overlod til en Forpagter, holdt han sine Fingre fra. Blandt forskellige Emolumenter, Generalen havde givet Forpagteren Ordre til at yde hans Søster, saasom Øl, Rugbrød og Mælk til Husholdningen, Korn til hendes Høns, Ænder og Kalkuner, samt Havre til hendes to Køreheste, var to Arbejdsheste og en Arbejdsvogn; de skulde staa til Raadighed for Majoren, det var udtrykkelig sagt Majoren, at naar han ikke havde Brug for dem, kunde Forpagteren bruge dem efter eget Tykke. Major Hedemann plejede gerne at kalde det »mine Heste« og »min Vogn«. Det vakte derfor megen Opsigt over hele Magleby Sogn, da Rygtet bragte Bud om, at Majoren paa en for ham usædvanlig lang Tur, nemlig til Nordenbro Mølle, var blevet træt og havde sagt til en Karl, der var kommet kørende imod ham: »Maa jeg køre med dig?« Karlen havde svaret: »Det er da essen Majaarens egen Vogn.« Majoren havde ikke kendt sine egne Heste! Endnu mange Aar efter at Svogeren havde trukket sig tilbage fra aktiv Tjeneste, vedblev Generalen at betragte sig som hans militære Foresatte, hvad der kan ses af følgende Skrivelse fra Frederik den Sjette. Major Hedemann havde paa det Tidspunkt længst slaaet sig ned som en Fredens Mand paa Brolykke.

Vi have aldeles intet imod, at Du har ladet Major v. Hedemann à la suite af det Holsteenske Infanterie-Regiment afreise hertil, og han kan gjerne forblive her, saalænge han vil.

Hvilket Vi saaledes give Dig tilkiende.

(sign.): *FREDERIK R.*

Hovedkvarteret Kiøbenhavn den 10de April 1822.

I de 16 Aar, hvor Generalen levede ene paa Tranekær efter Skilsmissen fra sin anden Hustru, var Fru Hedemann altid Værtinde, naar der kom Damer til Tranekær. Denne Ordning satte Generalen Pris paa, han mente med rette, at det gav hans Hus Relief, at den almindeligt respekterede Søster gjorde honneurs hos ham, det bidrog ogsaa til at nedslaa Rygterne om, at der til Tider var daarligt Selskab paa Tranekær.

Fra Fru Hedemann forefindes følgende Brev til Generalen, skrevet den Gang Søsteren som ung Pige levede hos sin Moder.

Kjæreste Broder!

Fra min Fru Moder takker jeg Dig for Din Nytaarslykønskning saavel som for lille Gretes,¹ hun fandt hende ret smuk. Min gode Moder har udtrykkelig paalagt mig at meddele Dig, at hvad hendes Helbred angaar, er det Gud ske Lov ganske, som Du selv saa', da Du sidste Gang var her. Vær derfor ubekymret. Min gode Moder ønsker at se Dig og Din lille Datter næste Sommer, for selv mundtlig at kunne forsikre Dig om sin Kjærlighed. Jeg forbliver stedse

Din oprigtige Søster

SOPHIE CAROLINE AHLEFELDT LAURVIG.

Bjørnemose d. 3. Januar 1795.

Tiltrods for hans Sparesystem var det meget smaat hvad Generalens Fader kunde lægge op til sine mange Børn, ved hans Død var der ikke stort andet end den urørlige Del, Majoraterne, plus Bjørnemose. I Christian Ahlefeldts

¹ Elise.

Testamente hedder det i en resigneret Tone: »Min ældste Søn haver Langeland, min anden Søn haver Lundsgaard, min tredie Søn haver Bjørnemose, min fjerde Søn haver intet«.

Den næstældste Søn var af sin Morfader indsat som Arving til Stamhuset Lundsgaard, men Arven kunde vel at mærke først tiltrædes, naar Jens Juel Ahlefeldts Moder var død, og Enkegrevinde Elisabeth Ahlefeldt var ikke af dem, der godvillig gav noget af sin Ret fra sig. Jens Juel døde inden sin Moder, og hans Enke, der var en Søster til Generalens første Hustru, sad derfor efter sin Mands Død i yderst trange Kaar. Dette vil ses af følgende Ansøgning fra Generalen til Christian den Syvende.

Til Kongen!

Ved min Broder, Jens Juel Greve af Ahlefeldt Laurvig hans dødelige Afgang er hans efterladte Enke og 3 uopdragne Børn stedt i den ynkeligste Forfatning. Hidtil levede denne Familie af de 1500 Rdlr, min salig Fader ved sit Testament aarlig havde bestemt bemelt min Broder, som nu cesserer.

Allernaadigste Konge! Denne Enke har hverken Huus eller Hjem, og har intet til Føde, Klæde og Lærdom for hendes smaa Børn. Mine indskrænkede Kaar tillade mig ikke at understøtte disse Forladte saaledes som jeg ønskede. Men Deres Kongelige Majestæt kan gjøre dem lykkelige, naar De allernaadigst befaler: At den over Grevskaerne Laurvig og Langeland anordnede Administrations Commission istædenfor berørte mig hjemfaldne 1500 Rdlr., af Grevskaernes Revenuer herefter skal betale 500 Rdlr.

aarlig til bemelt min afdøde Broders Enke Sophia Dorothea fød Hedemann, indtil Stamhuset Lundsgaard i Fyen (hvor til min salig Broder efter det Kongel. allern. confirmerede Oprettelses Brev d. d. Christiansborg Slot den 15. Janr. 1768, var nærmest berettiget) ved min Fru Moders Død tilfalder hans efterladte ældste Søn, og at samme 500 Rdlr. siden af dette Stamhuus skal udredes, saalænge hun i Enkestand forbliver.

Allerunderdanigst

F. Greve af AHLEFELDT LANGELAND.

Tranekjær Slot, 30. November 1794.

I Anledning af denne Ansøgning blev der af Administrationskommissionen for Grevskabet Langeland tilstillet det danske Kancelli følgende Betænkninger.

Saa vist som det paa den eene Side er, at Commissionen, i Hensyn til den Giæld, som allerede er anmeldt og efter grundet Formodning endnu inden Proclamas Udløb vil blive anmeldet, tiltrænger al den Besparelse, som kan tilvejebringes, saa overensstemmende med Billighed finde vi det paa den anden Side, at den nu for Tiden eventuelle Lehnsarving til Grevskaberne Laurvig og Langeland, og hans Familie ikke bør være udsadt for Mangel, saa meget mere som det af hans afgangne Fader til nuværende Lehnsbesidders Giælds Hæftelse paa Lehnsgodserne givne Samtykke, vil, saafremt enten den ældste eller nogen anden af hans efterladte Sønner, ved Hr. Kmhr. Grev Ahlefeldt Laurvigs indtræffende Død, tiltræder Lehnene, have den Følge for Lehnsbesidderen, at dennes Indkomster, i en lang Tid, betydeligen ville være formindskede.

Og da afgangne Greve Jens Juel Ahlefeldt Laurvig er bortdød i sin bedste Alder, altsaa længe førend den ham ved afgangne Grev Christian Ahlefeldt-Laurvig's Testamente tillagde aarlige Pension af 1500 Rdlr., efter Naturens sædvanlige Orden kunde formodes at skulle blevet ledig — den ansøgte Understøttelse af 500^{rdl} aarlig, heller ikke forlænges for nogen illimiteret Tid, men kun indtil Lundsgaard ved Enkegrevinde Ahlefeldts dødelige Afgang, tiltrædes af den afdødes, Grev Jens Juel Ahlefeldts Børn — Administrationen dog indtil den Tid ved Greve Jens Juels uventede Dødsfald nyder en aarlig Besparelse af 1000 Rdlr., saa formode vi ikke, at Kreditorerne, i Hensyn til det ansøgte, skulle ville føre nogen Anke til Paaklage — og skulle derfor allerunderdanigst indstille Ansøgningen til allernaadigst Bønhørelse.

I Continuation af Commissionens under 18de ds. allerunderdanigst afgivne Erklæring over Kmhr. Grev Fr. Ahlefeldt's Ansøgning om, at hans afdøde Broder, Stamherre Jens Juel Ahlefeldt Laurvig's Enke maatte tilstaaes 500^{rdl}'s aarlig Pension af Grevskabet Laurvigen og Langeland samt Stamhuset Ahlefeldt's Revenuer, giver man sig tillige den Frihed at foreslaa, om det ikke, ifald Ansøgningen maatte bevilges, tillige maatte fastsættes, at denne Pension saavel som de førstnævnte Greve selv tillagte 9000 Rdlr. aarlig og de hans Fru Moder og Brødre efter hans Faders Testamente tilkommende Appanager, hvilket alt ikke ved nogen Disposition eller kongelig Bevilling er bestemt, i hvilket Forhold de skulle udreedes af ethvert af benævnte Godsers Revenuer især, skal tilligemed de fleere Pensioner, der saaledes uden

bestemt at være paabudne nogen vis Eiendom, udreedes af disse Revenuer, ansees for de $\frac{2}{3}$ deele at hænge paa Grevskabet Laurvigen og $\frac{1}{3}$ deel paa Grevskabet Langeland samt Stamhuset Ahlefeldt's Revenuer og deraf i dette Forhold udbetales, hvilket Commissionen kan forsikre at være aldeles passende til det Forhold, som disse Godsers Revenuer efter den Kundskab, man nu derom har, staar i til hinanden.

Ansøgningen blev bevilliget, og Grevinde Sophie Dorothea klarede sig fra nu af stolt med sine Indkomster. Da hendes ældste Søn ved sin Bedstemoders Død havde arvet Lundsgaard, flyttede Grevinden med ham dertil og levede der til sin Død 1820, ogsaa efter at Sønnen havde giftet sig. Foruden Sønnen Christian havde Sophie Dorothea tvende Sønner, Frantz og Carl, hvoraf den første blev en fremragende Jurist og juridisk Forfatter, han døde som Stiftamtmand i Viborg, den anden gik i Hoftjeneste og døde som Overhofmarskal.

Generalen kunde ikke fordrage sin meget intrigante Svi-gerinde, navnlig efter at han havde faaet Vished for, at hun havde haft en Finger med i Spillet, den Gang der etableredes et Forhold mellem hans anden Hustru og Christian Ahlefeldt.

Immermann skriver i »Die Epigonen« om Frederik Ahlefeldt: »Ømme, sværmeriske Venskaber bragte Skønhed ind i hans Liv, hos Kvinderne gjorde han en fabelagtig Lykke, et talrigt Afkom var Frugten af disse mangfoldige Forbindelser. Men han bekymrede sig ikke om Afkommet.«

Vi har talt om nogle af Generalens Venskaber og særlig dvælet ved Bernhard Hedemann, Tilly og Seehusen. Hvad hans Kærlighedsforhold angaar, er der ikke mange Holdpunkter, da Forbindelserne gerne var løse og flygtige. Ved sin Usædelighed afgav Generalen et slet Eksempel, og naar Langelænderne til helt op mod Aarhundredskiftet havde et særligt Ry for Umoralitet, falder en Del af Skylden paa ham: Landet over blev der talt om Frederik Ahlefeldts uordentlige Liv, og da han og Langeland gerne opfattedes som synonyme Begreber, fik den langelandske Befolkning sin Part af det daarlige Lov.

Mest Skade gjorde naturligvis Eksemplet hos de højere stillede, der efter Evne vilde efterligne Livet paa Slottet, og hos flere af de langelandske Godsejer-, Proprietær- og Embedsmandsfamilier levedes der et ikke stort sædeligere Liv end paa Tranekær. Men ogsaa i de Kredse, der kom i mindre umiddelbar Forbindelse med Generalen, bredte der sig den Opfattelse, at naar en saa anset og afholdt Mand som Generalen betragtede et fuldstændig utøjlet Driftsliv som tilladeligt, ja som noget ganske naturligt, saa kunde det dog ikke være saa slemt. Dertil kom, at Generalens mange Elskerinder udgik netop fra disse sidstnævnte Kredse, hvor det kunde hænde, at Mødre kom og tilbød deres Døtre, og Ægtemænd deres Ægtefæller, dette sidste gjaldt navnlig Funktionærerne eller i det hele Personer, der vare afhængige af Generalen og søgte at insinuere sig hos ham. Man vænnede sig paa Langeland til at tale om kønslige Udskejelser paa den samme Maade som Generalen, nemlig som om en ganske almindelig Ting. Hvad der i en særlig Grad bidrog til at give Langeland et daarligt Ry, var de uhøviske Navne, som Folkevittigheden tillagde

Gaarde og Steder, hvor Generalen havde haft Kærligheds-æventyr eller paastodes at have haft dem, for selvfølgelig havde Frederik Ahlefeldt ikke alle de Æventyr, Rygtet fortalte. Nogle af disse anstødelige Navne formaaede helt at udrydde de oprindelige gamle Betegnelser, man nævnede dem uden at blinke, til Rædsel for fremmede, der kom til Øen og første Gang hørte dem. Navnene forsvandt dog lidt efter lidt, og de gamle kom igen, eller nye kom til, de sidste langeslandske Steder, der befriedes for deres anstødelige Navne, var to af Grevskabets Avlsgaarde, der nu hedder Grøn-slettegaarden og Tryggelevgaard. Den første blev omdøbt af den nuværende Besidders Bedstefader, den sidste af hans Fader.

En anden uheldig Egenskab, der blev tillagt Langelænderne, og som man ogsaa paastod var fremkaldt af Generalens uordentlige Liv, var Sladderagtighed. Det er selvfølgelig den rene Ammestuesnak at kalde Langelænderen mere usædelig og sladrende end Jyde, Lollik og Sjællandsfar, men med det Liv, Generalen førte, blev der givet Langelænderne Anledning til en Sladder, der da ogsaa bredte sig som Giftplanter i en Sump. Generalen gjorde aldrig noget for at kaste et Slags forsonende Slør over sine Vidtløftigheder, han levede tværtimod saa aabenlyst usædeligt, at det ikke kunde blive skjult for nogen. Fra Frankeklint og ned til Gulstav gik da ogsaa Sladderen om »Generalens Piger« og hans »nye Pige«, og da Generalen ikke generede sig, generede man sig heller ikke ved at tale om det. Naar denne Sladder blev landskendt, laa det i, at det første et Menneske hørte, naar han steg i Land paa Langeland, var den nyeste Skandalehistorie fra Tranekær, det blev meddelt, inden man var kommet ind paa at tale om Høstresultater eller Vejrudsigterne. Var

Generalen faldet til Ro i sin Alderdom, kunde der have bredt sig et forsonende Skær over hans Livsaften, men han førte det samme umoralske Liv lige til sin Død. Det er derfor mere tiltalende at beskæftige sig med Generalens unge Dage, for det gik med ham modsat af det gamle Ord, at da Fanden blev gammel, gik han i Kloster. Og medens det er en Tyrketro hos Menneskene, at Folk blive roligere og mere ligevægtige med Alderen, gælder dette i al Fald ikke Frederik Ahlefeldt.

